

BIBL. NAZ.
vitt. Emanuele III.

RACCOLTA
VILLAROSA

A

(2)

716

NAPOLI

Q. 2. 6.

Race Vill

A 716

(2)

605359

JO. GOTTLIEB.

HEINECCII JC.

ANTECESS. VIADRINI.

ELEMENTA JURIS CIVILIS

SECUNDUM ORDINEM

INSTITUTIONUM

Binas Diatribas Isagogicas, & Juris Civilis
Neapolitani Publici Privati Feudalis in
usum Seminarii Neap. subtexuit

JULIUS LAURENTIUS SELVAGIUS.

In eodem Seminario Juris utriusque Antecessor.

TOMUS II. LIB. III. IIII.

NEAPOLI, MDCCLXXI.

Excudebat JOSEPHUS DE DOMINICIS
PUBLICA AUCTORITATE, AC PRIVILEGIO.

Prestant apud Josephum Antonium Elia publicum
Bibliopolam in platea S. Blasii.

INDEX TITULORUM

Diatriba Altera Isagogica.

Pag.

D E Fratriis Neapolitanis.	342
De Magistratibus Romanis Neapoli institutis.	347
De Magistratibus Neapolitanis sub Regibus Langobardis.	ibid.
De Feudorum origine.	349
De Septem Supremis Regni Officiis.	352
De Magna Curia Vicaria.	357
De Tribunali S. R. C.	363
De Regali Camera S. Clava.	369
De Regia Camera Summaria.	371
De Tribunali Commercii.	375
De Regiis Audienciis, & Bajulis.	376

LIBER III.

Tit. 1. D E Hereditatibus, quæ &c.	383
2. De legitima Agnatorum success.	384
3. De SC. Tertulliano.	385
4. De SC. Orphitiano.	386
5. De Successione Cognatorum.	ibid.
6. De Gradibus Cognationum.	387
7. De Servili Cognatione.	ibid.
8. De Successione Libertorum.	388
9. De Adsignatione Libertorum.	389
10. De Bonorum possessionibus.	390
11. De Acquisitione per adrogationem.	393
12. De eo, cui libertatis causa bona &c.	394
13. De Successionibus sublatiis, quæ &c.	ibid.
14. De Obligationibus.	419
15. Quibus modis re contrahitur obligatio.	427
16. De Verborum obligationibus.	443
17. De duobus Reis stipulandi &c.	447
18. De Stipulatione servorum.	450
19. De Divisione Stipulationum.	451
	De

20. De Inutilibus stipulationibus.	453
21. De Fidejussoribus.	459
22. De Litterarum Obligationibus.	465
23. De Obligationibus ex consensu.	475
24. De Emptione & Venditione.	476
25. De Locatione & Conductione.	502
26. De Societate.	518
27. De Mandato.	521
28. De Obligationibus, quæ quasi &c.	524
29. Per quas personas nobis obligatio &c.	531
30. Quibus modis tollitur obligatio.	531

LIBER QUARTUS.

Tit. 1. D E Obligationibus, quæ &c.	540
2. De vi Bonorum Raptorum.	556
3. De Lege Aquilia.	559
4. De Injuriis.	563
5. De Obligationibus, quæ quasi &c.	569
6. De Actionibus.	573
7. Quod cum eo, qui in aliena potest. &c.	612
8. De Noxalibus Actionibus.	626
9. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.	622
10. De iis, per quos agere possumus.	625
11. De Satisfactionibus.	638
12. De perpetuis, & temporalibus Actionibus.	638
13. De Exceptionibus.	642
14. De Replicationibus.	647
15. De Interdictis.	648
16. De Poena temere litigantium.	656
17. De Officio Judicis.	659
18. De Publicis Judiciis.	662
Index Imperatorum.	689
Index Regum Neap.	697
Index Alphabet. Tit. Juris Civ. Rom.	708
Index Alphabet. Rubr. Juris Civ. Neap.	705

DE MAGISTRATIBUS

REGNI NEAPOLITANI, EORUM- QUE JURISDICTIONE.

DIATRIBA ALTERA ISAGOGICA.

CCXV.

IN Diatriba Priore Isagogica, harum Institutionum Libro I. adposita jam diximus post Phalegicam partitionem ad hæc regiones felicissimas, quæ modo Regnum Neapolitanum constituent, gentes ex Asia advenisse, quas moribus usas fuisse, civilique politia, quibus Asia gentes florebant, dubitandum haud videtur. Verum Rerumpublicarum more ut plurimum suum politicum systema composuisse Aristoteles haud semel indicat. Quod tamen non de omnibus ex æquo intelligas. Fuere enim, quæ Optimatibus regimen dedere: tum, quæ illud sibi reservarunt: neque defuere, quæ Regibus parere maluerunt; uti præsertim *Oenotrii, Itali primi, Siculi*. Confer *ibid.* §. XIII.

CCXVI. Porro Græci, qui artium scientiarumque cultu, commercio, armorumque vi potentissima non apud vicinos modo, verum & apud remotiores gentes inclaruere, quum in hanc sibi proximam Italiae partem colonias plurimas deduxissent, cum eadem sua quoque jura, suamque politiam communicarunt. Qua de re gentes illæ, quæ primum orientali duntaxat regiminis forma utebantur, dein Orientali Græca admixta vixisse vero oppido simile est. Quod nostræ potissimum Civitati dubio procul contigit. Permulta
 P
 enim

342 *De Magistratibus Regni Neap.*
 enim nos monumenta edocent, suos Neapolim
 Athenarum instar habuisse magistratus sic dictos
Archontas, & *Demarchos*: priores ex patritio ordi-
 ne, posteriores ex plebe selectos. Spartianus in
Vit. Hadriani. Tum suas Neapolis æque ac A-
 thenæ Curias habebat, sic dictas græco vocabulo
Fratrias.

DE FRATRIIS NEAPOLITANIS.

CCXVII. De Fratriarum origine plura habet
 Mazochius tum in *Tabulis Heracleensf. pag. 149.*
 tum in *Dissert. de Cathedr. Eccles. Neap. Part.*
II. Cap. 3. Perpauca duntaxat hic exscribere abs
 re non erit.

* In *Tabulis Heracleensibus loco indicato hæc*
habet. „ Quam politiam Lycurgus Spartæ
 „ constabiliverat, eadem & in Laonicas
 „ colonias haud dubie illata fuit (est enim
 „ hoc commune coloniarum, ut suarum me-
 „ tropoleon sint imagines) ita ut tum *Ta-*
 „ *renti*, tum etiam *Heracleæ* multitudo in
 „ tribus, atque curias distincta videatur.
 „ Sicuti enim in Romanorum nominibus vo-
 „ cabula tribuum primoribus litteris notari
 „ solebant, ita ut *COL. FAB. GAL. HOR.*
 „ esset *Collina* (tribus) *Fabia*, *Galeria*,
 „ *Horatia* &c. hoc idem & in Heracleen-
 „ sium nostrorum nominibus factitatum cre-
 „ do, ut quos accurate designare satagerent,
 „ eorum una tantum syllaba tribum nota-
 „ rent.

Et in *Dissert. de Eccles. Cathedr. Neap.* „ A-
 „ theniensium *φρατρίαις*, aut ut alicubi scri-
 „ bitur *φρατρία* (*fratriis*, seu *curiis*, aut *so-*
 „ *dalitiis*) referti sunt antiquorum libri,
 „ & recentiorum commentarii. Atque Nea-
 „ politanis, etsi jam antea conditis, accessis-
 „ se postea novum colonorum Atheniensium,
 „ Dio-

- „ Diotimo duce , supplementum , jam ab
 „ aliis est observatum . Ab eo factum , ut
 „ sicut alia instituta Aëtica , sic etiam *Fra-*
 „ *triarum* nomen , & consuetudo diu Nea-
 „ poli viguerit , etiam postquam sub Impe-
 „ ratoribus Græcitatem pæne omnem exue-
 „ rat . Strabo ipse de Neapoli agens : *Plu-*
 „ *rimum hic* , inquit , *Græcanicorum instituto-*
 „ *rum vestigia supersunt* (γυμνάσια τε καὶ
 „ ἐφεβία , καὶ φρατρίαι , ἅπαντα ἑλληνικὰ ὀνομάζονται ,
 „ καὶ περ ὅτι οὗτοι Ῥωμαῖοι) *gymnasia* , & *ephebia* ,
 „ & *fratriæ* , *Græcanica plane omnia nomi-*
 „ *na* , *quum ipsi ceteroqui Romani sint* : Le-
 „ ge Julia , ut opinor .
 „ Hinc plura Neapoli saxa reperta fuerunt ,
 „ in quibus varia Fratriarum propria nomina
 „ ab aliquo numine , cui sacræ erant , quæ-
 „ sita deprehenduntur . Alii enim Eumeli-
 „ dæ vocabantur ab Eumelo . . . Alii Ar-
 „ temisii a Diana . . . Alii Aristæi . . .
 „ Postremo & Fratres Arvales huc referri
 „ non immerito possent . „ Hactenus Mazo-
 chius .

CCXVIII. Auctor quoque Historiæ Civilis Neap. de earundem Fratriarum origine loquitur *Lib.I.cap.4. §.1.* ubi non abs re observat primum apud Græcos Cives quidem in φύλαις *tribus* fuisse divisos , φύλαις vero in φρατρίαις ; æque ac apud Romanos *Tribus* in *Curias* dividebantur . * At ejusmodi institutum non in omnibus ex æquo Græcis civitatibus fuisse servatum . Alicubi enim φύλαις *tribus* duntaxat erant , alicubi vero duntaxat φρατρίαις *fratriæ* : at Neapolim φρατρίαις *fratrias* tantummodo agnovisse , nunquam vero φύλαις *tribus* .

* Ejusmodi Romanum institutum Mazochius in Tabulis Heracleens. *ibid.* deducit a Lycurgo , qui Spartanum populum in *Tribus* , has vero in *Obas Curias Fratrias* partitus fue-

fuerat, ita ut Obæ numero triginta existerent. Tum Obas *Curias* ipsas pro *Tribubus* accipi consuevisse demonstrat ex Hesychio: ita ut *Obæ* nomen (quod proprie subdivisionis tribuum exstiterat) vulgo pro *tribu* acciperetur.

CCXVIII. Idem *ibidem* demonstrat in cuiusque Neapolitanæ Fratriæ ambitu Aedificium fuisse, in quod primores regionis confluebant non modo ad sacra peragenda, verum & ad publica negotia tractanda. Qua de re singulas Fratrias, uti proprios Sacerdotes, ita & proprios Magistratus habuisse oportuit, quorum auctoritate publica negotia, præsertim propriam regionem ipectantia, cognoscebantur.

CCXX. Verum quemadmodum post Fabium Jordanum, Capacium, Summontium, aliosque a renatis litteris clarissimos Scriptores tam Auctor Historiæ Civilis, quam sacræ, profanæque eruditionis promus condus Mazochius noster luculentius, doctiusque de Neapolitanis Fratriis scripsere; ita, ut cuique suus tribuatur honor, post hosce omnes vir utique eruditissimus, & de universa Neap. antiquitate benemerentiss. Jacobus Martorellius noster tum in *de Regia Theca Calamaria Lib. II.* quum alio in Opere, diligentia quantam maxima decem Fratriarum nomina a lapidibus, Scriptoribus, aliisque omnis generis monumentis feliciter eruit, demonstravitque.

CCXXI. Sunt igitur nobis modo cognitæ hæ Fratriæ: *Eumelida*, *Artemisii*, *Aristæi*, *Acarthecafes*, *Panclida*, *Cinci*, *Jonæi*, *Eumida*, *Anthoria*, *Eunastida*. Hoc non contentus labore Martorellius egregie detexit pseudofratrias omnino esse illas *Theotadgorum*, *Eubonitarum*, & *Phaleritarum*, & quod caput est, adversus Mazochium tutatus est acerrime, *Ebonem* non peculiaris alicujus fratriæ numen fuisse, sed universi Neapolitani Populi Numen Tutelare. Hæc indigi-

digitasse satis esse duco ; apud eundem enim ea legere quisque potest.

CCXXII. Atque hinc fortasse suam habent originem Neap. Nobilium Sedilia , quæ in antiquis monumentis dicuntur *Tocchi*, vel *Tocci*, ab græco *Τῶχος*, quod Latinis idem est ac *Sedile*.

CCXXIII. Tum idem Auctor *Lib. XX. cap. 4.* scribit Neap. Nobilium Sedilia secutis temporibus alia Majora fuisse *, Minora alia : haud secus ac ipsa Civitas præcipuas complectebatur Regiones, sic dictas *Quartieri*, quorum singulæ plures inferiores suo ambitu continebant, sic dictas *vicoli*.

- * Majora Sedilia quatuor primum fuere ; scilicet 1. Capuanum, eique suberant quinque Minora ; nimirum 1. *S. Stephani*, 2. *SS. Apostolorum*, 3. *S. Martini*, 4. *de Melazzi*, 5. *de Monocci*. II. Forcellense *di Forcella* ; eique suberant duo Minora ; 1. *de Cimbri*, 2. *di Pistaso*. III. Montanense *di Montagna*, sic dictum quoque *S. Angeli* ; eique suberant octo Minora : 1. *di Talamo*, 2. *de Mamoli*, 3. *di Capo di Piazza*, 4. *de Ferrari*, 5. *de Saliti*, 6. *de Canuti*, 7. *de Calandi*, 8. *de Carmignani*. IIII. Nidense *di Nido*, eique suberant quatuor alia Minora, 1. *d' Arco*, 2. *di S. Gennarello ad diaconiam*, 3. *di Casanova*, 4. *di Fontanola*. His quatuor Majoribus Sedilibus secutis temporibus duo alia adjuncta sunt : nimirum V. Portuense, eique suberant duo alia minora. 1. *d' Aquario*, 2. *de Griffi*. VI. Portænovæ, eique suberant duo alia Minora 1. *degli Acciapacci*, 2. *de Costanzi*. Isthæ Sedilium nomina pleraque desumpta sunt vel ab Templis, vel ab familiis, quæ in propriis eorundem regionibus constitutæ erant. Tantummodo Portuense, & Portænovæ constituta in regionibus, quæ prius extra

urbem erant, ejusmodi denominationem acceperunt, quod illud fuerit constructum, ubi olim Navium statio fuerat; istud, quod regio, ad quam spectabat, olim dicta *Porta maris*, dein dicta fuerit *Porta-nova* ob novam, expansis civitatis mœniis, ibi constructam Portam. Atque hic erat Sedilium Neapolitanorum status, quum Carolus I. Andegavensis Neapoli potitus plurima ipsis honoris, & dignitatis insignia est elargitus.

CCXXIII. Porro præcipua Majorum Sedilium prærogativa semper illa est habita; ut nimirum singula jus haberent constituendi singulos Electos, qui simul cum Electo populari identidem conveniunt ad æque publica, ac privata civium commoda procuranda juxta antiquas consuetudines, & Regum concessionem, ex quibus collectio etiam confecta est duobus comprehensa voluminibus, & inscripta: *De' Capitoli, e Privilegi della Città di Napoli*.

CCXXV. Secutis temporibus minora Sedilia in Majora cooptata sunt; quin etiam ex majoribus ipsis Sedile Forcellense Montanensi adjunctum. Verum tum minorum Sedilium vestigia quædam supersunt, tum etiam Sedilis Majoris Forcellensis. Montanense enim binos constituit Electos; alterum pro se, alterum pro Forcellensi ipsi adjuncto.

CCXXVI. Plures Regni Neapolitani conspicuæ urbes suas quoque habent Curiæ, sive Sedilia, inter quæ eminentioris ordinis sunt *Surrentinum*, *Salernitanum*, *Consentinum*, & *Tranense*; quippe his, non secus ac Neapolitanis, nefas est, inconsulto Rege, novum cooptare Decurionem. Non minorem suis Sedilibus vindicant dignitatem *Amalphitani*, *Amanthæi*, *Barienses*, *Capuani*, *Crotoniates*, *Hydruntini*, *Ravellenses*, *Scalenses*, *Tarentini*, *Tavernates*, & *Tropeates*.

DE

DE MAGISTRATIBUS ROMANIS NEAPOLI
INSTITUTIS.

CCXXVII. Neapolim græcanicam politiam servasse, etiam diu postquam in Fœderatam Populi Romani civitatem evasit, jam in citata prima Diatriba Isagogica demonstravimus. Verum partim, quod Romani Neapolim quamsempiternè adventantes, Neapolitanis in dies amicitia, societate, & commercio consociarentur, partim quod Hadrianus has nostras regiones in Provincias partitus esset, hinc factum, ut Neapolis novam pæne politiæ formam pedetentim veluti induerit. Qua de re tunc primum Neapoli juxta ac Romæ audire *Censores, Aediles*, alii-
que inferiores Magistratus *.

- * Licet Campaniæ, intra cujus fines Neapolis erat, Consulares præfuerint; Neapolis tamen jus eligendorum ex suis decurionibus Aedilium, Censorum, aliorumque inferiorum magistratuum non amisit.

CCXXVIII. Eadem pæne videtur fuisse fors ceterarum Regni nostri civitatum, quæ (perpaucis exceptis, quæ, æque ac Neapolis, in fœderatas Populi Rom. civitates jam abierant) vel Rom. Populi Colonix erant, vel Municipia, vel Præfecturæ. Ipsas enim Hadrianus in quatuor Provincias partitus est: quarum administrationem Præsidibus, Correctoribus, vel Consularibus concedidit. Confer *ibid.* §. XII.

DE MAGISTRATIBUS NEAPOLITANIS SUB REGI-
BUS LANGOBARDIS.

CCXXVIII. Theodoricus Romanam politiam in Regno Neapolitano jam constitutam non immutavit. Id tantummodo addidit, nimirum ut in parva licet urbe, atque etiam oppido, Magistratus inferiores *Comites* nominati eligerentur,

qui levioris momenti causas cognoscerent. Tum Comitem Neapolim delegasse constat, qui ibi jurisdictionem exerceret. Qua de re tunc primum magistratuum ex suis decurionibus constituendorum jure fuisse exspoliata nonnulli autumant. Porro ejusmodi Comites, licet ab Regibus selectos, populorum consensu adprobare oportuisse scribit Auctor Hist. Civil. Regn. Neap. *Lib. III. Cap. 2. §. 3.*

CCXXX. Porro seculo VI. vergente sub Justino II. nova in Italiam politia inducta est. Longinus enim ab Justino Italiae Rector constitutus, abolitis *Correctoribus, Consularibus, Praesidibus*, & simul Provinciarum partitione, singulis non obscuri nominis civitatibus *Duces* praefecit, quibus tamen Comites summa juris peritia ornatos addidit, qui lites componerent, & jus dicerent: ab quorum sententiis non nisi ad Exarchum Ravennae Imperatorias vices agentem adpellare jus esset.

CCXXXI. Quod vero progrediente tempore ad Comitatus viri nobiles, ut adsolet, haud raro juris ignari proveherentur; hinc apud Francos, penes quos eadem vigeat politia, Regiis Edictis cautum, ut Comites jus dicturi, Istorum opera uterentur. Hi Isti Judices dicti sunt. Unde Hincmarus Remensis De Ordine Palatii Cap. X. *Tales etiam Comites, & sub se Judices constituere debent, qui avaritiam oderint, & justitiam diligant.* Tum Decreta a Notariis ex jussione quidem Comitis conscribebantur; addita tamen clausula: *Rectum, & secundum Legem supra memoratis Judicibus, & Auditoribus paruit esse, & judicaverunt.*

- * Uti ab Langobardorum legibus originem habet mos adlegandi ad singulas civitates, & etiam oppida Magistratus, sic modo dictos *Gubernatores*; ita ab iisdem legibus profluxit institutum, ut *Gubernatores*, qui juris peritiam

tiam non profitentur, Jētis tamquam Adles-
soribus utantur. Quod tamen Langobardi ab
Romanis acceperunt: *Leg. 5. Dig. de officio*
Adfess. & Leg. 2. Dig. Quod quisque jur. in
alt. statuer.

CCXXXII. Perduravit ejusmodi Magistratum
ordo, etiam postquam sub Langorbardis maxima,
maximeque mediterranea harum regionum pars,
Langobardia Minor dicta, in Ducatus Beneventa-
num, Campanum, Salernitanum divisa est. Tunc
enim plurimæ, præsertim maritimæ, civitates sub
Græcorum jugo fuerunt, unde Ducatus Neapolita-
nus, Cajetanus, Surrentinus, Amalphitanus,
Bariensis, aliique prosiluerunt. Nisi quod primis
temporibus Ducatus Græcorum annales erant,
Langobardorum vero perpetui: in Feuda enim
a Langobardis Ducatus concedebantur: unde
Feudorum origo in nostro Regno deducenda.
Atque etiam hac de causa Duces a Comitibus di-
stincti. Comitatus enim nonnisi ad tempus con-
cedi consueverunt. Porro qui in Comitatus mu-
nere recte se gessissent, comitatum illum feudi
titulo adquirebant, Comitesque *Domini* dicebantur.

DE FEUDORUM ORIGINE.

CCXXXIII. Igitur constat Feuda sub Lango-
bardis Principibus in nostro Regno obtinuisse.
At non æque constat de primigenia Feudorum
origine. Sunt enim, qui putant oriri ex jure Ro-
manorum, & referunt ad eorum clientelas ab
usque Romanæ urbis primordiis ad patricios cum
popularibus arctiore vinculo conglutinandos in-
stitutas, de quibus mentio occurrit apud Hali-
carnasseum, & Juris Auctores: *Leg. 3. Dig.*
de Ufu, & habit. Leg. 5. Dig. de his, qui
effud. & dejec. Leg. 7. Dig. de Captiv. &c.
Alii feudorum originem deducunt a fundis limi-
taneis, quorum meminerunt antiqui: *Cod. de*

fundis limitrophis Lib. XI. tit. 59. Alii referunt ad militias, inter quos Haloander, qui arbitratur militias, quarum mentio est in jure Romano, feuda esse.

CCXXXIII. Verum Duarenus in *Consuetud. Feud. Cap. 3.* demonstrat hæc & alia hujusmodi a nonnullis ingenio indulgentibus Jureconsultis commonstrata, similia magis esse, quam eadem; uti de locatione, & emphyteusi idem Auctor observat. Et sane quamvis mutua quædam adsit inter ea similitudo: reipsa tamen vehementer secum discrepant. Feudo enim essentialia sunt fides, servitium militare, & res immobilis; quæ tria simul neque in clientelis Romanorum, neque in fundis limitaneis, neque in militaribus officiis semper inveniuntur.

CCXXXV. Vero igitur similior illorum videtur opinio, qui censent Feudorum originem ad Germanos, aliosque Septentrionales populos potius referendam, ab quibus primum Francos, dein Langobardos, Northmannos, aliosque e Germania ad Gallias, Italiam, finitimasque regiones occupandas progressos accepisse contendunt. Vide Muratorium *Antiquit. Italic. Dissert. XI.* Profecto *Beneficii* nomine primum feuda apud Francos venire ab usque quinto Vulg. Aer. lxx. Nam Aimonio teste Lib. I. Cap. 14. *Rex Clodoveus Milodunum Castrum eidem Aureliano cum totius Ducatu regionis jure Beneficii concessit.*

CCXXXVI. Porro sub Sigeberto Rege, ejusque successoribus frequentior de ejusmodi Feudis *Beneficii* vocabulo usurpatis occurrit mentio: ea tantum de causa, quod Latina lingua usitatiores erat iis temporibus, ut quæ nondum erat Barbarorum vocibus omnino scædata. Verum deinde frequentiore Barbarorum transmigratione, quæ primum concinniore titulo *Beneficia*,* mox Germanica omnino lingua, ut norunt doctiores, *Feuda* fuere dicta. Hinc Bignonius ad Marculfum docet *Beneficia* olim dicta fuisse, quæ postea *Feuda* adpellata sunt.

* Et

* Et hic observandum duco, ea, quæ etiamnum apud Ecclesiasticos *Beneficia* appellantur, eandem pœne cum feudis naturam sortita, eundem titulum cum illis habuisse; verum quia Ecclesiastici, & præsertim latini, in antiquis titulis servandis tenaciores semper fuerunt, hinc adpellationem eandem semper suis Beneficiis dedere; quum e contrario Latina lingua pelfundata, Barbari rerum potiti *beneficia* illa *militaria*, & *laica*, propria gentis Germanicæ voce, potius *feuda* adpellanda duxerunt.

CCXXXVII. Verum quod ad Feuda spectat, antiquæ Langobardicæ Leges clariora præferunt monumenta, quæ apud Muratorium *ibidem* videri possunt. Igitur a vero non abhorrent, qui censent Feudorum initia Germanis, progressum Franchis, perfectionem Langobardis tribuendam. Profecto adeo verum est Rem Feudalem a Langobardis fuisse perpolitam, ut Leges Langobardicæ ad feuda pertinentes in Jus Commune Feudale evaserint. *De Baronum prærogativis, & juribus confer quæ diximus ad Tit. VIII. Lib. I.*

CCXXXVIII. Illud tamen hoc loci animadvertendum duco nostris in provinciis Juris Feudalis fundamenta Langobardos, Northmannos vero ædificium posuisse. Nam quum Langobardi juri naturali, ac proinde æqualitatis magis addicti unumquodque Feudum procedente tempore tot in partes dividerent, quot in unaquaque familia essent filii, et hinc nepotes, pronepotes &c. inde tot tantæque minutissimæ cujusque feudi particulæ emerferunt. At Northmanni politicum regimen sequentes, individua voluere feuda, quæ a primogenito in primogenitum descenderent, jus tantum ceteris fratribus tribuerunt ex feudis ipsis, dum in vivis agunt, alimenta percipiendi: quæ alimenta sub nomine *vita militaria*, vulgo *piatto*, apud nos veniunt.

CCXXXVIII. Ut igitur illuc, unde discessimus redeamus, animadvertendum superest, antequam Northmannicos Magistratus describere adgrediamur; adhuc nimirum nostris regionibus in tres Langobardicos Ducatus divisus, solam interea Neapolim, aliasque nonnullas, præsertim maritimas urbes, a Langobardico jugo immunes etiamnum Orientali imperio paruisse. Qua de re Neapolitani Duces, vel ab ipsis Neapolitanis eligebantur, quos dein Orientis Imperator confirmabat, vel ab Cpoli recta delegabantur, quandoque etiam a Ravenna, si necessitas id postulasset. Confer *Diatribam Isagogicam* l. §.XXII.

DE SEPTEM SUPREMIS REGNI OFFICIIS.

CCXXXIX. Summam Rerum adepti Northmanni novam pene politiam in nostras Regiones invexere. Ac primo Rogerius, quemadmodum suam ditionem in Regni formam convertit, ac primus Regis nomen adscivit, ita quoque ad novi Regni officia constituenda mentem adpulit. Qua de re Francorum Regum vestigiis inhaerens, septem præcipua in suo Regno Officia esse voluit pro summa publicarum, privatarumque rerum administratione a Nobilioribus, ac bene de se meritis obeunda.

De M. Stabuli Comite.

CCXXXI. Primus inter supremos hosce Magistratus Magnus Comes Stabuli adpellatus fuit, ab Aimone *Lib. III. cap. 7. Regalium Præpositus equorum* dictus. Huic regius ensis ad sui muneris insigne custodiendus tributus fuit. * Adeo amplum in exercitu imperium obtinebat, ut in ipsos Regii sanguinis Principes, ac sic dictos Maresciallos potestatem exerceret. Ejusmodi Magistratus tandiu vixit, quandiu Andegavensium Regnum perduravit: mox enim paullatim primæva auctoritate decedit, donec superstitibus in speciem duntaxat insignibus, ac titulis obtinuit.

* Quan-

- * Quando Rex M. Comiti nudum ensē tradebat, hic illi fidelitatis juramentum emittebat.

De M. Admirato.

CCXXXII. Sicut M. Stab. Comes in terrestres Copias suum exercebat imperium; ita maritimæ classi Magnus Admiratus præpositus fuit, tantaque auctoritate exornatus, ut non solum belli, sed pacis etiam tempore sua vi polleret. Atque adeo etiamnum illius jus obtinet, ut pro tribunali jus dicat in maritimis rebus, tum civilibus, tum criminalibus. *

- * Hinc factum est etiam, ut qua ratione in hoc Regno pro peculiari Feudorum regimine Feudalium Legum Corpus conflatum est, pari etiam modo in maritimis rebus peculiare quædam obtineant leges, quæ Maritimæ, sive *Nauticæ*, dicuntur.

De M. Cancellario.

CCXXXIII. Magno Cancellario creditum fuit Regale Sigillum: ita ut universa tum Privilegia, tum Edicta, tum Litteræ provisionales, tum quidquid Rex mandatum vellet, per eum absolveretur, ac Regio sigillo muniretur. Præterea jus quoque dicebat, quum inter inferiores magistratus, sive Officiales ob suorum munerum prærogativas lites exoriebantur. Olim jurisdictionem etiam exercebat in Regios Clericos ante Caroli I. tempora, qui Capellani Majoris munus primum instituit.

CCXXXIII. Nam quum antiquitus Regia Archiva, ut sanctiore diligentia servarentur, in Regiis Capellis custodirentur, et Clerici, utpote soli ea ætate litterati, ut Muratorius, Auctor Historiæ Civilis, alique advertunt, omnia conscriberent; hinc factum, ut Cancellarii, quamvis laici, et in Regiis Capellis Regalium Scriptu-

pturarum condis, & circa Clericos earundem Scriptores jura quædam exercerent propria.

CCXXXXV. Verum progrediente ætate, ac præcipue Carolo V. imperante munus hoc non parum detrimenti accepit ex institutione Regiæ Curiæ, quam Cancellariam adpellitabant, in quam universa pæne M. Cancellarii auctoritas translata est. Qua de re secutis temporibus nil M. Cancellario præter tituli ostentationem, & honorifica insignia relictum est, nisi jus excipias conferendi Doctorum Theologiæ, Juris utriusque, ac Philosophiæ gradus, sive laureas: ipse enim hanc in Doctorum collegio supremam adhuc tenet facultatem.

De M. Justitiario.

CCXXXXVI. Magnus Justitiarius licet Rogerii ævo magnam habuerit auctoritatem; major tamen ei accessit sub Willelmo I. quum hic instituta M. Curia Justitiarium ei præfecit. Mox etiam Fridericus ejusdem jurisdictionem in omnes provinciarum Justitiarios extendit. Ejus insigne fuit Regium vexillum; quod unum præter nomen in præsens ei remanet, veluti antiquæ potestatis umbra.

* Tam amplam Justitiarii M. potestatem *Luminare majus adpellavit* Fridericus.

De M. Camarario.

CCXXXXVII. Magni Camararii curæ deman- data fuit ipsa Regis persona, necnon Regia Camara, supellex, rationes, ac universa Regis familia. Igitur ipsius muneris partes erant, ut Regiæ Camaræ thesauros adservaret, ac in necessarios usus expenderet. Unde etiam ipsi tributum est jus exercendi jurisdictionem in universos sive Thesaurarios, sive sic dictos Aerarios, sive Perceptores, Portulanos, Doganarios, ac Ministros quoscumque regis redditibus excutiendis præfectos, ne regale patrimonium fraudem pateretur. Verum deinceps

deinde Tribunal constitutum est sic dictum *Regia Camara*, ejusque caput M. Camararius * salutatus est : donec ipsi etiam, pari cum aliis e septem magistratibus ratione, hoc jus ademptum fuit : ita ut ei nomen & honos tantummodo reliquum fuerit superstes, jus vero in alium Magistratum *Locumtenentis* nomine translatum fuit. **

* Magno Camarario adsidebant Magistri Rationales, periti in rationum, et computationum inquisitione. Unde idem illud Tribunal dictum quoque est *Curia Magistrorum Rationalium*, vulgo *della Regia Zecca*. Quorum munus tunc temporis dubio procul satis erat illustre, ac non exiguae dignitatis. Nanque Petrum de Vineis, Nicolaum Alumnium, Andream Aeserninum, aliosque Clarissimos Viros Magistros Rationales fuisse constat.

** Quum M. Camararii Tribunali Regiae Camarae coram praesse nollent, quod sibi dedecori esse censerent; hinc contigit, ut Locumtenentes creare sibi Rex tribueret. Unde factum, ut M. Camararii titulus honoris duntaxat esset, non autem potestatis, & jurisdictionis.

De M. Protonotario.

CCXXXVIII. Magni Protonotarii, qui apud Romanos Primicerius Notariorum vocabatur, munus adeo amplum erat, ut Regi semper ipse tanquam a secretis adesset, ac per eum Respon-
sa darentur, Constitutiones, Edictaque ederentur, ac Privilegia impertirentur. * At Alphonsi I. aetate, constituto S. Clarae Consilio, sive Concistorio, in hoc universa M. Protonotarii derivata est auctoritas. Unum tantum Viceprotonotario ** jus reliquum est constituendi Notarios, & iudices chartularios, sic dictos *ad contra-*

- * Hoc munus obivit Bartholomæus de Capua perpetuus Caroli II. Andegavenfis, & Roberti Regis Comes, & Capitulorum Regni Scriptor.

** Quod M. Protonotario omnibus sententiis sua subscriptione auctoritas impartienda esset; hinc aliquando accidebat, ut prius quam illis subscriberet, easdem vel moderari vellet, sive reformare, vel subscribere negligeret: unde magno Reip. damno haud raro sententiæ executioni mandari non poterant. Atque id in causa fuisse censent nonnulli, cur Præses S. R. Consilii veluti M. Viceprotonotarius constitueretur. Adhæc quum seculis temporibus non jam amplius Jcti, sed Viri nobilitate conspicui Protonotarii crearentur; hi quidem ad Regale S. Claræ Consilium per se accedere dedignati, Viceprotonotarium adlegare cœperunt, tanquam sui Vicarium: atque hinc factum, ut tota sensim in Præsidentem illius transferretur auctoritas. Quum vero Viceprotonotarii a Rege immediate constitui cœpissent, propterea usuvenit, ut hi independentes a M. Protonotario suo munere defungerentur.

De M. Senescallo.

CCXXXVIII. Postremo M. Senescalli partes erant regiam domum, atque hospitium in iis, quæ ad victum opus forent, instruere, tum regiis equis alimenta præbere, tum venationibus ad Regis solatium addictis præesse. Hinc in omnes Regiæ domus ministros, ac venationum curatores potestatem exercebat. Verum is etiam, communi fato, retento nomine jus amisit.

- * In ejus locum successi sunt M. equorum Magister

gister, & Monterius Major, quorum alter equorum, alter venationis curam gerit.

CCL. Haftenus exposita septem Suprema Regni Officia quod spectat, juvat hic *διαβραχίως* observare, nimirum ex nonnullorum sententia eadem ad usque Ferdinandi Catholici tempora viguisse, suamque integram potestatem servasse. Quod vero sub eodem Monarcha nostrum Regnum veluti in provinciam evaserit Aragoniæ Regno subjectam, hinc factum, ut Vicereges ad eandem regendam ab Hispania adlegarentur, quibus universa concredebatur auctoritas, quam iidem non jam supremis illis Regni Magistratibus, sed potius inferioribus Judicibus demandabant. Unde accidisse censent, ut septem illis Supremis Regni officiis honorifica tantum jura reservata fuerint.

DE M. CURIA VICARIA.

CCLI. Magno Justitiario, de quo nuper egimus, ab Willelmo I. quatuor Judices adtributi sunt, * quibus, tanquam Senatu, ad jus dicendum uteretur. Hic Senatus *M. Curia* dictus fuit; cui postea additi sunt Advocatus, & Procurator Fisci, Magistri Rationales, Scribæ, & Adparitores.

* Non desunt, qui contendant quatuor Judicum numerum a Friderico Imp. primum fuisse constitutum. *Const. Statuimus, Tit. de Officio M. J. & J. M. C.* quum primum plures fuerint, vel pauciores. At id falsum Auctores rerum nostrarum peritissimi rejiciunt.

CCLII. Hoc Magnum Tribunal pluribus, amplissimisque pollebat juribus. Tum enim appellaciones a sententiis inferiorum Regni Tribunalium recipiebat, tum de criminibus læsæ Majestatis judicium ferebat, tum etiam in omnes

omnes graviores causas, vel Feudales, ac in primis Feudorum Quaternatorum inquirebat, in iisque jus dicebat. Hinc factum, ut omnes Regnicolæ, Barones quoque, ac Comites hujus Tribunalis auctoritatem venerarentur. Eiusdem denique Tribunalis partes erant suscipere pauperum causas; dummodo isti, juramento præstito, profiterentur se ab adversariis vi præpollentibus recusasse inferiorum Curiarum iudicium.

CCLIII. Magna isthæc Curia ad Andegavensium usque Regum tempora solum Panormi constituta fuit. At postquam Regno potitus est Carolus I. quum ab iplo Siculi defecissent, opus fuit, ut M. Curia simul cum Aula Regia Neapolim transferretur. Ex quo tempore nova M. Curia Neapoli constituta est, quum alia vetus Panormi sub Aragonensibus superstes esset. Non inde tamen detrimentum passa est M. Capitanei jurisdictio, quam de more in Neapolitanos, Neapolis suburbanos, ac Puteolanos, is exercebat. * *Tutinus de M. Justitiar. pag. 2.*

* In Regestis Regum Andegavensium hæd raro occurrunt Capitanei diserte sic dicti *Neapolis, & Puteolis*. Sic in Regesto an. 1202. cap. 4. lit. A. *Almericus de Deluco Miles Capitaneus Neapolis, & Puteolis; & alibi: Robertus de Cornai Capitaneus Neapolis, & Puteolis &c.* Tum in iisdem Regestis inveniuntur variæ Regum etiam Andegavensium Caroli II. & Caroli IH. litteræ cum hac ἐκρυπτῶν: *Magno Justitiario Regni Sicilia, & Iudicibus M. Curie Consiliariis; necnon Capitaneo Civitatis Neapolis, & Puteolis.* Eiusdem Capitanei, ejusque Curie mentio injicitur in Ritibus M. Curie collectis jussu Regine Joannæ Rit. 55. & 102. Unde patet Curiam Capitanei semper fuisse distinctam a Curia Vicarii, de qua modo agemus. Quod vero post Andegavensium

suum tempora nulla amplius occurrant Capitanei, ejusque Curiae vestigia, hinc merito colligit Tutinus *de M. Just. pag. 3.* initio Reg. Andegavensium ejusmodi Magistratum fuisse extinctum, ejusque jurisdictionem Curiae Vicarii tributam.

CCLIIII. Igitur ab eodem Carolo I. originem accepit Curia Vicarii, sive Vicariae; occasione inde capta, quod quum Carolus Gallias meditaretur, ut cum Petro Aragonensi Siciliae possessore singulari certamine contenderet, sui Vicarium Neapoli reliquit Carolum II. suum Primogenitum, cui quatuor adjunxit Consiliarios, ac in Regni regimine Coadjutores: ac propterea horum Cœtum *Curiam Vicarii* dixerunt.

CCLV. Eadem porro Curia ampliorem deinde formam ab eodem Carolo II. accepit, altioresque radices egit; quum Galliarum iter Carolus ipse arreptus Carolum Martellum sui Vicarium Neapoli constituit. Ejusmodi Vicarii Curia longo temporis intervallo a *M. Curia* distincta est; & quemadmodum hæc a M. Justitiario administrabatur, & de privatis causis judicium ferebat; ita illa a Vicario Regni, sive Regente moderabatur, & publica perficiebat negotia. Ast tempore intercedente, ac variis id rationibus postulantibus paullatim ex duabus una veluti Curia emerfit: quam conjunctionem Joanna II. firmavit, ac nomine *M. Curia Vicarii*, sive *Vicaria* donavit.

CCLVI. In hac autem M. Curia olim æque civiles, ac criminales causæ ab iisdem iudicibus cognoscebantur. At porro secutis temporibus * divisionem passa est; nimirum in *Civilem*, & *Criminalem*. Tum æque Civilis, ac Criminalis in duas Aulas tributa est: ac præter Judices, & Regentem, qui universæ Curiae præest, duo Consilarii additi sunt duabus Aulis Criminalibus, tan-

360 *De Magistratibus Regni Neap.*
tanquam *Adseffores* instar *Duum-virum Capitalium* apud Romanos: *Leg. 2. §. 23. Dig. de O. J.* Quum interim duabus Aulis Civilibus Decani ex Judicibus præfint.

* Scilicet an. 1595. ut opinatur Topius *de Origine Tribunalium Lib. III. Cap. 6.*

De Jurisdictione Magistratus, sic dicti Regentis M. Curia.

CCLVII. Igitur M. Curia præest Magistratus, sic dictus *Regens* ex ordine Patriciorum: cujus munia hæc præcipua sunt. 1. Excubias, & custodias per urbem distribuere. 2. Judicibus causas cognoscendas committere, quod vulgo *Causarum Commissarios designare* dicitur. 3. Facinorosos in carceres conjicere: quod tamen, nisi ex sententia saltem unius Judicis, peragere nequit. Excipe vero, si viles & plebecula homines sint; vel aliud subita exposulet necessitas. Porro 4. nil propriæ vi potestatis in ordinaria Justitiæ administratione præstare ipsi licet, nisi ex Judicum suffragiis. *Prag. 52. §. 1. de Offic. & his quæ &c.* 5. Demum altero quoque anno syndicatui, haud secus ac Judices, est obnoxius. *Pragm. 52. §. 1. de Offic. M. J.*

De Jurisdictione M. Curia Vicaria.

CCLVIII. Jurisdictionem M. Curia quod spectat 1. nonnisi M. Curia jus est expedire Præambula, sive Decreta, quibus aliquem sive ab intestato, sive ex testamento heredem declarat. Confer *Tit. XIII. Lib. III.*

2. M. Curia ordinariam exercet jurisdictionem in Urbe, & in universo ejus territorio, sive districtu*; atque adeo etiam in Barones, licet extra Neapolim incolentes *ex Ritu M.C. 46.*

3. *Ex Prag. 3. de officio S. R. C.* causæ, quæ fuerint infra summam viginti quinque unciarum omni-

omnino in M. Curia erant pertractandæ: quum causæ eam summam excedentes in S. R. C. exagitari potuerint. At ex Prag. anni 1738. illa vigintiquinque unciarum summa ad quadringentos ducatos ampliata est; adeo ut causæ hanc summam non excedentes in S. R. C. introduci non possint, sed omnino in M. Curia sint peragendæ.

- * Id dubio procul factum ex eo, quod jurisdictionis Capitanei, de qua modo §. CCLIII. in M. Curiam translata sit.

CCLVIII. Quod vero ad jus recipiendi adpellationes attinet, illud eadem Prag. sancitum est, ut si in aliqua causâ duæ uniformes, ut ajunt, intercesserint sententiæ, altera scilicet alicujus Curiae inferioris, altera M. Curiae, ad S. R. C. adpellari non possit, nisi prius sententia M. Curiae executioni demandetur: præstanda tamen ab Actore cautio est de restitutione, si a S. R. C. sententia retractetur.

CCLX. Si quis litigantium inique ferat sententiam a M. Curia latam, supplicem libellum Præsidi S. R. C. dare potest, quo impetret, ut Judex Commissarius rationem latæ sententiæ S. R. C. reddere cogatur. Id tamen de sententia duntaxat interlocutoria intelligas. Nam si sententia fuerit definitiva, tum ex contenditis, qui se iniqua læsum sententia existimat, provocatione, Præses uni ex Consiliariis causam committit.

- * Atque hinc Pragm. 8. de Offic. Magistri Justitiarii &c. decretum, ut *singuli Commissarii die Jovis ad hoc statuta accedant ad Sacrum Consilium pro relatione causarum: & pariformiter Judices causarum criminalium, qui in præsentiarum a Judicibus causarum civilium sunt divisi, qualibet die Mer-*
cu-

De Jurisdictione Criminali M. Curiae.

CCLXI. Jurisdictionem Criminalem M. Curiae quod spectat pauca supersunt observanda :
1. M. Curiae jus proprium est in Crimina inferiorum Judicum, sive Regii fiat, sive Baronales inquirere, quum hos in suo obeundo munere deliquisse contingat. Rit. M. C. Rit. 49. & Fredericus II. Conit. *Causas per Magistros*, Tit. *Nova Constitutio*. Quod ex sententia de Franchis *Decis.* 74. de Officialibus illorum Baronum etiam intelligendum, qui perfruuntur privilegio discernendi eas causas, quæ ad M. Curiam pertinent.

2. In causis criminalibus sententia roganda non est, nisi prius audito Fisci Patrono: quod si negligatur, irrita erit. Prag. 3. *de Offic. M. Justit.*

3. Fisci Patronus est quoque omnino audiendus, si Judices aliquem capitalis criminis nomine accusatum extra carcerem dimittere præstita cautione velint; quod vulgo *abilitare* dicitur; etiam si reus ultro judicium subierit. Prag. 6. *eodem.*

4. Jure Romano accusationes ultra biennium haud differendæ. Leg. 2. & 3. *Cod. ut intr. cert. temp. crim. quest.* Id tamen permissum Jure Neap., sive in M. Curia, sive in Regiis Provincialibus Audientiis accusatio sit persequenda, & quidem jure ordinario. Antiquitus enim non nisi jure extraordinario, scilicet impetrata Principis venia, & justis de causis illud licebat. Prag. 50. *eodem.*

5. In gravioribus quibusdam criminibus jus habet procedendi ad modum belli, ut ajunt; & quidem vi quatuor litterarum arbitralium.

6. Jus habet torquendi reos, & quidem vi unius informativi processus: quæ facultas Regiis
Au-

Audientiis etiam facta est. *Prag. 2. de Quest.*

7. Demum, ubi gravioris alicujus criminis reus morti, vel membri mutilationi a M. Curia damnatus ad S. R. C. provocaverit, Præses ejusmodi adpellationem recipere vetatur, prius quam M. Curia Commissarium, & Fisci Patronum audierit. *Prag. 44. §. 2. de Officio S. R. C.*

CCLXII. Illud hic duntaxat omnino subnectendum ejusmodi M. Vicarii, sive Vicariae Curiam complecti Judices quatuordecim, e quibus sex causis civilibus, sex criminalibus sunt additi; reliquorum vero alter ad exercitus Audientiam, alter ad moderandam Campaniæ provinciam adlegantur. Ejusmodi Judices ex privilegio Philippi II. saltem pro medietate regnicolæ esse debent. Non desunt eidem Tribunali Advocati Fisci, & Pauperum, qui, æque ac Judices, togati sunt.

DE TRIBUNALI SACRI REGII CONSILII.

CCLXIII. Hujus Tribunalis institutionem ab Alphonso I. accepimus. Antequam enim regno potiretur Princeps iste, a sententia M. Curia nulla dabatur adpellatio; quum nullum superius adforet Tribunal, quod adpellationem illam jure posset recipere. Dabatur tantummodo ad Principem reclamatio per supplicem ipsi Regi exhibitum libellum, qui inique lata gravamina complecteretur. Tappia de Jure Regni Rubric. *de Offic. S. R. C. num. 6.* Porro Rex alicui ex istis negotium demandare consueverat, ex cujus sententia Decreta M. Curia vel firmabat, vel revocabat.

CCLXIII. Quum vero hujusmodi reclamationes, quæ tum a Magna Curia, tum a ceteris Provinciarum Tribunalibus ad Principem deferrebantur, frequentes essent, Alphonfus e re duxit Supremum Tribunal constituere, tanquam Regis Concistorium*, cujus illæ præcipuæ partes essent, ut reclamationes omnes in adpellationis gradu recipere, & cognoscerent. Ejusmodi Tribunal

Sacri

De S. R. C. Jurisdictione, & Prærogativis.

CCLXVII. Hujus Tribunalis jurisdictionem quod spectat 1. ad ipsam jus est appellandi ab sententiis quorumcunque Tribunalium five Civitatis, five Regni * in causis civilibus, criminalibus, & feudalibus. Verum neque in prima instantia, neque jure appellationis causas sibi judicandas adsumit, quæ non exæquent summam duntaxat ducatorum quadringentorum ex Prag. anni 1738.

* Ad S. R. C. olim etiam ab sententiis R. Camaræ Summarie appellatum fuisse testantur Marinus Freccia *Lib. I. de Subfeud. de Offic. M. Camar. n. 15. & 16.* & Joannes Baptista Bolvitus apud Summontium *Tomo III. pag. 99.*

CCLXVIII. Ab ejus sententia, tanquam ab sententia Principis nullum jus est appellandi: sed tantum postquam executioni demandata fuerit, Reclamatio conceditur: quæ ubi proponatur intra decem dies a lata sententia, a parte victrice cautio præstanda est pro restitutione, tum summæ, quam accepit, tum & ejus, ad quod in retractatione ex sententia damnabitur. Porro huic cautioni obnoxius non erit, si post elapsam decem dierum spatium pars adversa reclamabit.

CCLXVIII. Tum S. R. Consilii jus est interpretari testantium, & contrahentium voluntates, solvere vincula fideicommissorum, & substitutionum, ac etiam condiciones sive testamentis, sive contractibus adpositas; si quidem id legitimæ exposcant causæ. Merito igitur hujusce Tribunalis Decisiones maximæ habentur auctoritatis, etiam apud exterarum Gentes; præsertim quum non nisi viri doctrina, & sapientia illustres in ejus Magistratum cœtum cooptentur.

Q

CCLXX.

CCLXX. Postremo eodem intuitu plures eidem Reges indulgere prærogativas, uti jus campanæ, suas sententias exsequi manu forti, & armata, ut ajunt &c. Tum Nobiles vetantur sacrum ejus forum adire gladio, aliove armorum genere præcincti; quod neque iis convenit Nobilibus, quibus intra Regis cubiculum arma deferre concessum est. Vide Toppium *de Orig. S. R. C. Lib. 1.*

De Præsede S. R. C.

CCLXXI. Maxima quoque est Præsidis S. R. C. auctoritas. Et quidem Ipsius est Consiliarios designare quibusque causis ad ejus Tribunal delatis. Porro cui semel delata est commissio, auferenda non est; & eo deficiente ad ejus successorem transferenda. Prag. 1. *de Causis Dec.*

2. Litigantibus in M. Curia, qui ab ejus interlocutoriis Decretis se læsos existimant, iis fas est ad Præsidem recurrere. Ipsi autem jus est Judicibus M. C. mandare, ut in S. R. C. de interposita sententia referant: uti §. CCLX. jam diximus.

3. Contententes quum de Decreto interlocutorio Consiliarii causæ Commissarii conqueruntur, Præsidem adeant, qui vel Consiliarium jubebit de eo in S. R. C. referre, vel querimoniam tanquam injustam, aut futilem rejiciet; audito tamen utroque contendente.

4. Ubi alter ex contententibus Consiliarium causæ Commissarium suspicionis nomine recusare velit; qua de re reculationis libellum Præsidi offerat: hanc recusationem Præses vetatur admittere, nisi prius in plena Aula disceptata res fuerit, & definita.

CCLXXII. Ubi gravior aliqua, ac momentosa sit causa discutienda *, aut controversus aliquis articulus definiendus **, Præses jus habet mandandi, ut in unum omnes congregentur Consiliarii: quod dicitur *Conjunctio Aularum*.

Prag.

Prag. 41. *De Offic. S. R. C.* Uti quoque Præsidis facultas est, quum Consiliarii in diversas abeunt sententias, eorum numerum adaugendi, aliquot ex proxima Aula decerpendo: quod vulgo dicitur dare ministros *adjunctos* ad dirimendam paritatem votorum. Prag. 4. §. 4. *de Dilat.*

* Præses etiam in primo judicio jus habet jubendi Consiliarios in unam convenire Aulam. Quum autem de admittenda, vel rejicienda Reclamatione agendum sit, in ejus arbitrio non est Aularum coitio, sed ejusmodi mandare omnino adigitur.

** Philippus Villanus Jctus clariss. in suo nuper evulgato Opere: *L. Ozio Autunnale &c.* pluribus demonstrat quam ingentia inde comoda Reip. promanarent, si ex saluberrima Regis Sapientis. Caroli Borbonii Sanctione Prag. 1738. §. 3. vel Consiliarii S. R. C. vel Jcti doctrina, prudentia, & rerum experientia illustres ad controversos juris articulos definiendos identidem cogerentur, ipsorumque Decisionum Pandectæ conficerentur.

CCLXXIII. Ejusdem denique Præsidis munus est petitiones judicarias ob lapsum legitimi temporis extinctas justis ex causis in integrum restituere; resectis tamen expensis parti adversæ. Prag. 3. *de Offic. S. R. C.* & Prag. unic. *de instant. causis. non rest.*

CCLXXIII. Postremo eo quod Præses sit etiam M. Viceprotonotarius, hinc ejus exoritur jus, instituendi Notarios, & Judices Cartularios.

De Consiliariorum S. R. C. Juribus, & Muniis.

CCLXXV. Quod vero ad Consiliariorum jura spectat, ac munia I. Consiliarius Commissarius in causa sibi commissa debet universum

judicarium ordinem exsequi, & explere: porro interlocutorias sententias solus proferre non vetatur, nisi negotii gravitas, ut ex aula proferantur, requirere videatur. Verum ad definitivam sententiam pervulgandam ubi deventum est, causam in aula referat. Prag. 16. *de Offic. S. R. C.*

2. Ut judicarius ordo rite servetur in causis suæ cognitioni commissis, debet quotidie, saltem duabus postmeridianis horis, audire contententes, eorumque Patronos, ac Procuratores. Prag. 14. *eodem*. Immo antiquitus ejus quoque partes erant adesse testium examini: Prag. 15. *eodem*: ad quod opus absolvendum postea constituti sunt, qui S. R. C. examinatores dicuntur: *indicat. Prag. 15.* Porro peculiare quædam possunt exsurgere causæ, cur ipse Consiliarius cogatur examen peragere.

3. Litigantibus diem denuntiat, quam ad proponendam in Aula causam designarit; verum ab die denuntiationis ad dictam diem tantum sit intervallum, quantum ad instruendos, sive, ut ajunt, *ad informandos* in causa Consiliarios, qui ad definitivam ferendam sententiam convenire debent, satis sit.

4. In roganda sententia primus votum proferat Consiliarius Commissarius; dein reliqui ex ætatis ordine, ita ut juniores sint primi, postremi seniores.

5. Antequam sententia in scriptis referatur, facultas est cuique Consiliario, immo etiam omnibus simul, e sententia discedendi, eamque immutandi. Verum facta, & conscripta conclusione votorum non licere amplius ablata sententia inconsulto Principe discedere sanxit Dux Alcalensium. Prag. 13. §. 6. *eodem*.

CCLXXVI. Postremo vetantur Consiliarii, quum sedent in Aula, tum consultationes proponere, vel quempiam interpellare, nisi ipsis copia fiat a Præside, aut, eo absente, ab Consiliario antiquiore; tum etiam aliquid propria manu conscri-

scribere, aut decernere, nisi quum Scribæ adliant,
iique, quorum interest. Prag. 8. & 71. eodem.

DE REGALI CAMARA S. CLARÆ.

CCLXXVII. Ferdinando imperante cœtus Magistratuum constitutus est, qui toti in eo essent, ut operam publico darent regimini, ad suo consilio Proregem veluti manuducerent in Regni administratione. Qua de re *Regentes* dicti sunt: & quod Proregis veluti Lateri adsiderent, eorundem corpus *Consilium Collaterale* dictum est.

CCLXXVIII. Horum Magistratuum jurisdictio temporum progressu haud parum incrementi accepit. Profecto pedetentim eorum judicio magni ponderis negotia sive publica, sive privata tributa sunt, atque adeo in his jus dicendi eisdem facultas data est.

CCLXXVIII. Carolus tandem Borbonius Prag. Panormi edita an. 1735. horum Magistratuum potestatem veluti in duas partes tribuit: atque eam partem, quæ Remp. spectat, sibi Rex ipse administrandam reservavit ope, & consilio illustrium, ac prudentissimorum Virorum, quos a Consiliis Status *Consiglio di Stato* adpellavit. Alteram vero partem, quæ privata respiciebat negotia, quatuor Consiliariis procurandam tradidit e S. R. C. seligendis; quos simul quatuor ejusdem S. R. C. Aularum Praefectos designavit; eosque jussit tribus cujusque Hebdomadæ diebus domum Præsidis S. R. C. convenire, quem veluti Caput agnoscant, ad ea privata negotia discutienda, quæ prius in Consilio Collaterali peragebantur. Adjunctus etiam est Secretarius, cui honorificus togæ usus concessus est. Isthoc Tribunal nomine *Camara Regalis* insignitum. Aditum S. Claræ, quod in Monasterio S. Claræ per plures annos congregatum fuerit.

De Jurisdictione Camara Regalis.

CCLXXX. Camaræ Regalis jurisdictionio ab Constitutione Borbonica an. 1735. prorsus metienda est. Igitur 1. jus dicit in omnibus adpellationibus interpositis ab sententiis Judicum delegatorum.

2. Cognoscit omnes controversias sic dictas jurisdictionales.

3. Inquirit in querimonias prolatas adversus Præsidentem ob causas illegitime commissas; quo in judicio Præsides suffragium non dat, sed tantummodo Tribunali interest, dum agitur.

4. Dat veniam, ut exsequantur, vel impedimentum adponit, ne executioni mandentur Bullæ Curie Romanæ, aliave Instrumenta ab exteris Tribunalibus Neapolim adlata; quod vulgo dicitur *dare*, vel *denegare Regium Placitum*, *ve Regium Exsequatur*. Illa autem exterarum nationum Instrumenta, quæ duntaxat ad quid probandum afferuntur, Regio Placito non indigent, sed tantummodo *Regio Recipiat*: quod ab eadem Camara Regali impetrandum est.

5. Dat adsensum, quum justæ id causæ permittant, ut bona Votalia, Feudalia, & Universitatis alienari, vel obligari possint.

6. Mulieres, quæ S. C. Vellejani beneficio renuntiare volunt, ejusdem Tribunalis venia indigent.

7. Dat in mandatis cuique Tribunali, ut acceptet nullitates sine deposito ratione paupertatis.

8. Uni ex Consiliariis onus incumbit quolibet Sabbato invisendi Carceres; qui simul facultatem habet in quibusdam delictis dimittendi reos e carceribus, præstita tamen cautione ad easdem redeundi, cum opus fuerit; quod vulgo dicitur *abilitare*.

9. Tum quoque veniam impertit ære alieno op-

oppressis persolvendi per partes *mensatim* summam, de qua suis creditoribus sunt obnoxii.

10. Demum iisdem indulget, ne per serias & rivas aliqua ipsis molestia inferatur.

11. Postremo ex Pragm. anni 1746. privative jus dicit in causis Universitatis Neap. etiam si jus Fisci tangant, sed indirecte: quæ enim directe ad jura Fiscalia spectant, in R. Cam. Summarie agitandæ sunt.

DE REGIA CAMARA SUMMARIE.

CCLXXXI. Hujusce Tribunalis institutio Alphonso I. Aragonensi vulgo tribuitur. * Ejusmodi sex Præsides moderabantur, ex quibus quatuor Jæti, & duo idiotæ; quibus vice M. Camararii præerat Magistratus sic dictus *Locumtenens*. Porro huic Tribunali Alphonsus ipse aliud Tribunal adjunxit sic dictum *Regiam Camaram*, Magistrosque Rationum. Confer §. **CCXXXVII.** Qua de re Magnum inde emerit Tribunal. Ipsi enim non modo causarum ad utrumque Tribunal olim spectantium cognitio reservata est; verum & Causæ Feudales, quæ primum ad M. Curiam pertinebant, in hoc unum collatæ sunt.

* Ejusmodi Tribunal antiquius fuisse constat sub nomine Regiæ Audientie: quod tamen postea ab Alphonso I. primum novis salutaribus institutis munitum est, & ad eminentiorem formam redactum; dein etiam Tribunali M. Camararii adjunctum.

CCLXXXII. Præsidentium numerus variis diversis temporibus fuit: atque adeo Regis arbitrio ad nutum amoveri illi poterant: donec tandem an. 1637. ad duodenarium restricti sunt: scilicet octo Jæti, * & quatuor Idiotæ: ** iidemque in tres Aulas divisi. Locumtenens pro negotiorum

372 *De Magistratibus Regni Neap.*
gravitate, & difficultate modo huic, modo illi
Aulæ interest.

* Nostra hac ætate Præsidentes Jcti sunt novem: e quibus unus ad moderandam Dobanam Appuliæ adlegatur; duo tuendis in eodem Tribunali Juribus Principis sunt addicti: reliqui sex cum Locumtenente ad jus dicendum sedent.

** Præsides Idiotæ iisdem, ac Jcti prærogativis, ac juribus fruuntur: tantummodo togam non habent, & in controversiis juris suffragium non dant. *Prag. 77. de Offic. Proo. Caf.*

CCLXXXIII. Eidem Tribunali additi quoque sunt Advocatus, & Procurator Fisci ad tuenda jura Fiscalia: quatuor Actorum M. cum jure sibi deligendi singuli binos Actuarios. Tum ipsi Locumtenenti jus datum est constituendi, sibi que addicendi duodecim Actuarios. Alii duo Actuarii eliguntur alter a Secretario, alter a Custode Archivii Magni ejusdem Camaræ *. Tum denum alii additi sunt Actuarii, qui ejusmodi munus exercent facultate obtenta vel a M. Curia, vel ab ipso Locumtenente; adeo ut nostra hac ætate quadraginta recenseantur Actuarii legitimi, scilicet jure publico huic muneri addicti. Qui igitur extra hunc numerum sunt, sic dicti *Sopranumerarii*, o *Strordinarii*, nullam queunt publicis Scripturis auctoritatem impertiri, nisi illas muniri curent alicujus legitimi, sive primarii Actorum Magistri subscriptione.

* Tres sunt hujusce Tribunalis Archivii; 1. sic dictus *della Regia Zecca*, 2. *de Quinterioni*, 3. *del Grande Archivio*.

CCXXXIII. Quod vero Advocatus, & Procurator

curator Fiscalis negotiorum molli impares essent, hinc ipsis additus est Fiscalis Rationum sic dictus *di Cappa corta*, & quatuor antiquis Actorum Magistris quatuor alii adaucti sunt. Postremo habet idem Tribunal Custodem sigilli, Architectos sic dictos *Tavolarii*, plures Scribas *Scrivani*, Cubicularios *Portieri*, partim ordinarios, partim extraordinarios. Porro hactenus recensiti Officiales ejusdem Tribunalis jurisdictioni subsunt, quod eorum causas æque civiles, ac criminales cognoscit. *Auctor. Hist. Civ. Neap. Lib. XXVI. cap. 5.*

De Juribus Locumtenentis.

CCLXXXV. Locumtenentis partes sunt I. initio cujusque anni Provincias inter Præsidentes, & Rationales distribuere, ita ut singulis Præsidentibus, & Rationalibus singulae procurandæ assignentur Provinciae.

2. Tum alios Rationales constituit ad computa regalis Patrimonii peragenda, tum alios ad curandos redditus ex vectigali pascuorum *Appuliz* provenientes.

3. In Tribunalis Officiales inquiri, num recte suo munere fungantur. Tum jus habet animadvertendi poena pecuniaria in omnes Officiales Tribunali interesse negligentes. In quo ubi Præsidentes delinquant, non nisi ad Regem relerat. *Prag. 75. §. 67. de Offic. Proc. Cas.*

4. Causas, quas in disjunctis Aulis tractari posse censuerit, singulis Aulis assignat.

5. In manibus Locumtenentis initio cujusque anni sacramentum de servando Tribunalis secreto emittunt Præsidentes, Rationales, Procurator Fisci, & Secretarius. *Prag. 75. §. 7. de Suspect. Offic. & Prag. 75. §. 49. de Offic. Proc. Cas.*

6. Simul cum novissimo Præsidente Jcto, & Fiscali Rationum examen peragit novorum Rationalium.

7. Ubi legitima id causa exposcat, Secretario permittit, ut praesens in Aula sit, quum sententiae feruntur.

8. Tandem subscribit omnes provisiones, quae ab R. Camara expediuntur.

- * Provinciarum causae definitive a Praesidentibus terminari nequeunt: at necessum est, ut in Tribunali de ipsis referant, ut suffragio majoris partis Praesidentium Jectorum, & Locumtenentis definitiva proferatur sententia. Bene vero Praesidentes in causis suarum Provinciarum interlocutorias dant sententias, easdemque, nisi adpellatione interposita impediuntur, executioni demandant.

De Jurisdictione Tribunalis R. C. Summariae.

CCLXXXVI. Jura R. C. Summariae Pragmaticis sub Tit. *de Offic. Proc. Cas.* digestis continentur; quod ejusmodi Tribunalis potestas eadem habita sit, ac illa, quae apud Romanos fuit Procuratoris Caesaris.

- * Id intelligas de Procuratoribus Caesaris, qui in Provinciis haud secus, ac ipsi Praesides maxima utebantur auctoritate. Erant enim & alii Procuratores Caesaris, qui nonnisi res fiscales curabant.

CCLXXXVII. Igitur R. C. Summariae jura sunt 1. uti nuper diximus, in suos Officiales jus dicere, eorumque causas aequae civiles, ac criminales cognoscere: quo jure etiamnum utitur; licet *ex Prag. anni 1738.* cujusque etiam supremi Tribunalis Officialium causae Ordinariis iudicibus reservatae sint.

2. Cognoscit omnes causas, quae ad Fiscum quoque modo spectare videantur. Qua de re ex Regis Alphonsi Decreto jus dicit in omnibus caus-

caussis feudalibus, nimirum sive agatur de investituris, sive de juramento fidelitatis a Baronibus præstando, sive de successionibus, aut devolutionibus feudalibus, de adoha, relevio &c.

3. Eodem intuitu cognoscit quoque Regalia, Jura patronatus regii tum dignitatum, tum aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum, ac denique omnes causas jurisdictionales, quæ Fiscum vel minimum tangant.

4. Ejusdem quoque cura versatur in supputandis rationibus omnium Regionum Ministrorum Dohanæ, Viarum, Pontium, Fodinarum, The-saurorum &c.

5. Habet providentiam administrationis omnium Regni Universitatum, Tributorum, Vectigalium, exportationum frumenti, olei, vini &c. quod vulgo dicitur *tratta*.

6. Habet curam Regiarum Triremium, Castellorum, Turrium &c. Adhæc iisdem providet tum quantum ad rem cibariam, tum quantum ad rem militarem: tormenta bellica *cannoni*, pulverem pyrium, &c.

CCLXXXVIII. Quum tanta, tamque ampla sit Tribunalis R. Camaræ Summarie auctoritas; hinc pleraque inferiora ipsi subsunt Civitatis, Regnique Tribunalia. Nimirum Tribunalia Scribæ Rationum, Generalis Regni Thesaurarii, Dohanæ M. ac reliquarum Regni Dohanarum, Portulanorum Civitatis, & Provinciarum, Consulum nobilium Artium Serici, & Lanæ, &c.

CCLXXXVIII. Tantæ hujus Tribunalis amplitudini illud quoque accessit, quod ab ejus sententiis æque, ac ab sententiis S.R. Consilii non liceat appellare, sed duntaxat ad eandem Camaram Reclamatio concessa sit. Prag. 37. de Offic. Procur. Caf.

DE TRIBUNALI COMMERCII.

CCLXXX. Carolus Borbonius olim Rex
Q 6 no-

noſter amantiffimus, modo Hiſpaniarum Piſus, Auguſtus, Felix Monarcha, inter cetera juris felicius, ac facilius expediundi Neapoli adhibita remedia novum Tribunal inſtituit, ſic dictum *Commercii*, cui cauſas omnes mercaturam ſpectantes tam in primo judicio, quam in gradu adpellationis reſervatas voluit. Huic Tribunali octo conſtituit miniſtros; tres ex ordine equeſtri, totidem ex ſenatorio, ac duos ex publicis negotiatoribus diligendos. Iiſdem Præſidem dedit unum ex Senatoribus; tum addidit Referendarium, & Secretarium.

CCLXXXXI. Igitur hujus Tribunalis ex prima ſui inſtitutione maxima erat amplitudo, & poteſtas; Jus enim dicebat in omnibus judiciis mercaturam quoquo modo ſpectantibus: atque adeo a ſententiis Judicum inferiorum, præcipue vero illarum artium, quæ collegium conſtituunt, uti ſerici, lanæ, auri &c. ad illud Tribunal legitime provocabatur.

Atque hinc haud parum ab poteſtate R. C. Summariz detractum fuit, ad quam prius ab ejuſmodi ſententiis adpellationes interponebantur.

CCLXXXII. Verum tanta dignitas, & amplitudo haud parum detrimenti paſſa eſt ex Pragm. an. 1746. cujus vi reſervatæ illi fuerunt cauſæ duntaxat, quæ oboriantur inter mercatores vel externos, vel civem ex una, & exterum ex alia parte. Tum, ablatiſ Judicibus Nobilibus, & Negotiatoribus, quinque tantum Senatores illud Tribunal conſtituunt, qui a Rege vel a S. R. C. vel a Regia Camara delecti ad indicatas illas controverſias definiendas adlegantur.

CCLXXXIII. Eidem Tribunali reſervatæ quoque ſunt Cauſæ Litteras ſpectantes, quæ vulgo *Cambii* dicuntur: quippe negotiationem ſpectant quam quod maxime. Qua de re ex quin-

quinque Senatoribus, qui ejusmodi componunt Tribunal, unus seligitur, cui peculiaris cura committitur, ut litteræ illæ paratam consequantur executionem: unde *Delegatus Cambiorum* appellitari consuevit.

CCLXXXIII. Idem Tribunal adpellationes quoque recipit ab sententiis latis tum a Curia M. Admirati, tum a consulatu Terræ, & Maris, qui tum Neapoli, tum in aliis Regni civitatibus constitutus est.* Profecto hujus consulates sententiæ ex Reg. Diplomate anni 1740. ubi summa ducatos quinquaginta non excedat, executioni statim demandandæ sunt, nec ejusmodi executionem ulla valet adpellatio impedire. Tum ubi summa sit ultra quinquaginta, at infra tercentos, recipitur adpellatio duntaxat quantum ad effectum devolutivum. Demum ubi causa hanc summam excedat, legitima admittitur adpellatio.

- * Ex Prag. Caroli Borbonii evulgata an. 1746. Consulates sic dicti Terræ, & Maris, qui per maritimas Regni provincias constituti erant, extincti sunt. Civitatibus duntaxat Baruli, Callipolis, Crotonis, Rhegi, & Siponti jus reservatum est eligendi per biennia binos Consules; quorum jurisdictio etiam restricta est ad causas mercatorum vel inter externos, vel inter exterum, & civem.

DE REGIS AUDIENTIS, ET DE BAJULIS.

CCLXXXV. In prima Diatriba Isagogica jam diximus Regnum Neapolitanum a Friderico in certum Provinciarum numerum fuisse tributum sub nomine Justitiarum, suo cuique Provinciæ Justitiano addicto; qui tamen subicerentur Justitiano Majori, qui a Regis latere nunquam abscedens in ipsa Regis aula præsidebat.

CCLXXXVI. Hi Justitiani in Nova Con-

stitutione subnexa Constit. *Justitarios Reg. Tit. Ut Justitarii*, Præsides. Provinciarum nuncupantur; & merito; respondent enim Præsidibus Romanis, qui tempore Reip. ad moderandas Provincias mittebantur: atque adeo secutis temporibus *Præsides* dicti sunt, nomine *Justitarii* pedetentim abolito.

CCLXXXVII. Tum quoque tempore progrediente Præsidibus Judices adjuncti sunt, sic dicti *Auditores* *. Unde Præsides vetiti sunt sine consilio Auditorum quasque controversias definire. *Capit. 280. Reginae Joannae I. & Pragm. 10. §. 4. De Officio Judic.* Auditores enim habiti sunt, tanquam Adfessores Præsidis, & Judices Tribunalium, quæ eo intuitu dicta sunt *Regia Audientia*: in quibus Præsides duntaxat præsident, quum jus suffragii non habeat, Auditores vero jus dicunt. Et quamvis jurisdictio toti Audientiae, scilicet Præsidi simul, & Auditoribus tributa sit; attamen, Præside impedito, Auditores quæ jurisditionis sunt, exercere non vetantur. *Pragm. 9. de Offic. Justit.*

* Auditorum numerus incertus olim fuit, at sub Carolo II. Hispaniarum Rege ad tres redacti sunt.

CCLXXXVIII. Præsidis munus est triennale, Auditorum vero biennale: quo elapso tempore tanquam personas privatas illos habendos decrevit Carolus V. Imp. *Prag. 3. de Offic. M. Justit.* At dein *Prag. 8. de Offic. Jud.* statutum est, ut quique justitiæ administer a loco exercitiæ jurisditionis non abscedat, donec ipsi constitutus successor illuc advenerit.

CCLXXXVIII. Nulli fas est Præsidis, Auditoris, aut Magistri Actorum munus in ea Provincia exercere, unde ipse ortum duxerit, vel ubi aut incolatum habeat, aut majorem fortunarum suarum partem; nec ibidem per se, aut per filios

filios suos, præsertim acceptis in datem rebus immobilibus, contraxerint parentelas. Tum ibidem adjicitur, ut post assumptum officium originarios, siue municipes in destinatis sibi provinciis in familia non assumant &c. Const. *Justitiani per Provincias*, Tit. *de Justitianiis, Assess. & Act. Magistris*. Quod jure, meritoque statutum, ne ob carnem, aut sanguinem justitiæ leges pessum irent.

CCC. Regiæ Audientiæ eandem pæne, ac M. Curia Neapoli, singulæ pro suis provinciis jurisdictionem exercent. Quod tamen potius moribus, & usu obtinuit, quam scripto aliquo jure. Tantummodo ex *Prag. 24. de Offic. & quæ iis prohib.* Regiis Audienciis facultas tributa est adprobandi Doctores ad officia Baronalia, quo jure M. Curia non fruitur.

De Bajulis.

CCCI. Bajulorum origo sat inclyta, licet deïn deciderit, ac in extremum pæne magistratum evaserit. Hi respondent Magistratibus, qui apud Græcos *εὐδικοὶ* Syndici, apud Romanos *Defensores Civitatum*, & *Locorum Patroni* dicebantur. Horum jurisdictio a Justiniano Authentica *de Defens. & Leg. 4. Cod. de Defens.* describitur.

CCCII. Igitur Northmannorum ætate Bajuli I. cognoscebant de damnis alienis prædiis illatis: Const. *Animalia in vineis*, Tit. *de Animalibus inventis*. 2. Pœnas a fraudulentis victualium venditoribus exigebant: Const. *Locorum Bajuli*, Tit. *de Cognit. caus.*, quod juris secutis temporibus in cujusque civitatis, vel oppidi administratores, sic dictos *Electos*, translatus fuit. Tappia in Const. *Ad Officium Bajulorum*. 3. Jus dicebant in causis civilibus, criminalibus levioribus, & mixtis: Const. *ibid.* * Qua de re ubi a Rege constituiebantur, ipsis, antequam munus adgrederentur, juramentum præstandum erat, quod pure, & sine fraude: non amore, non odio, non prece, non precio; nec timore, omnibus conquerentibus absque

380 *De Magistratibus Regni Neap.*
absque personarum exceptione prompto zelo justitiam
ministrare curabunt. Const. Puritatem, Tit. de
praestando Sacramento.

* Jus habebant Bajuli multas non modo ab fraudulentis victualium venditoribus, verum etiam ab aliis in judiciis quibusdam causa cadentibus exigere, quas sibi jure adjudicabant: quæ multa *trigesima* dicebatur. Quum vero iisdem a Rege stipendium sancitum fuerit, simul constitutum est, ut multæ illæ in Regiam Camaram inferrentur. Const. *Cum juxta providum*, Tit. *de Salario Bajulorum*. Donec tandem ab Federico Aragonensi, prærogativis Regno Neap. an. 1496. & 1502. indultis, inferiores Regni magistratus, ceterique Officiales prorsus vetiti sunt ejusmodi pœnas exigere.

CCCI. Jus quoque habebant exigendi jura fiscalia, tum & animadvertendi in cives, oppidanosque, qui isthæc pensitare negligerent. Porro isthoc videtur præcipuum olim fuisse Bajulorum munus. Ab Camarariis enim constituebantur, qui redditibus fiscalibus exigendis, administrandisque addicti erant. Quod jus postea in Regios ministros, sic dictos Perceptores, translatum est. Gregorius Grimaldi *Hist. Leg. & Magistr. Lib. V. n. 116.*

CCCI. In locum Bajulorum successi sunt Gubernatores, sive Capitanei *, qui ad Civitates regii juris regendas immediate a Rege adlegantur, in Civitatibus vero, Oppidisque feudatibus a Baronibus constituuntur, inibique eorum nomine jurisdictionem exercent. In qua explicanda non est, cur hic multis immoremur; quum satis de hoc Capite ad calcem Tit. VIII. Lib. I. locuti simus: ubi etiam, quandonam Baronibus jurisdictio criminalis, sive merum Imperium concessum fuerit, discussum a nobis est.

* B.

- * Bajuli nostra ætate dicti Gubernatores, olim Capitanei etiam adpellari consuevere. Unde sicuti nunc dicitur *Curia Gubernatoris*, sic antiquitus dicebatur *Curia Capitanei*. Quin immo in Provinciis Calabria, qui in parvis locis jurisdictionem exercent, etiamnum Capitanei dicuntur. Tum Insulæ Caprearum Gubernator ab incolis *Capitanei* nomine adpellatur. Quod alibi etiam fortasse usu receptum est. Alexander M. Kalæphatus Primat. Eccl. Bariensis Canonicus Vir solida eruditione Clariss. mihiq̃ue amicitia conjunctissimus, inter cetera antiquissima MS. quæ in suis forulis servat, MS. habet jurisdictionale, ubi haud semel mentio injicitur *Curia Capitanei* ea notione, qua modo dicitur *Curia Gubernatoris*.

CCCV. Illud hic liceat subnectere: scilicet Prag. I. de Officio Bajuli Ferdinandum I. cavisse: *Debeat Bajulus ad penam 25. unciarum in introitu Officii in nostra Camara Summaria comparere, & Sacramentum subire de bene, & juste exercendo officium suum (omni dolo, & fraude cessantibus) ibidemque tunc presentare debeat librum ligatum cum Chartis per numerum signatis, & in principio cujuslibet Chartæ sculptum signo civitatis nostræ Neapolis cum inscriptione tituli in principio dicti libri: Hic est liber mei talis Bajuli talis anni, præsentatus in eadem Camara, in numero tot Chartarum, in quo describentur omnia, & singula agenda durante tempore dicti anni per me, vel officiales meos. Sicque debeant Bajuli, & Officiales prædicti in dicto libro ordinate scribere de die in diem petitiones, denuntiationes, accusationes, citationes, juramenta, & dicta testium, sententias, condemnationes, declarationes, & omnia, & singula acta, quæ per eos fieri contigerit,*

gerit, ad pœnam supradictam, quoties contra factum apparuerit. Nec possit Bajulus ipse ultra annum in dicto officio refirmari, in fine cuius anni debeat syndicari per Electos Civitatis Neapolis, & aliorum locorum, in quibus Officium Bajulatus predicti exerceri contigerit per quadraginta dies cum consilio Jurisperiti deputandi. Ejusmodi sanctio etiamnum in usu est. Quare abs re non esse duxi ipsissimis Pragmaticæ verbis eam producere.

CCCVI. De Bajulatu Neap. juvat hic pauca subnectere. Ejusmodi est Tribunal sic dictum *della Bagliua*, ac etiam Tribunal *Breviatum*, quod constituunt Judex, qui ab Electis Civitatis eligitur, (ipsum enim Tribunal juris est Civitatis) Magister Actorum, & Scribæ. In hoc Tribunali leviores causæ agitantur, ** in quibus Judex juris ordine servato Decreta emittit; ab quibus tamen datur provocatio, sive adpellatio ad Consiliarium Delegatum.

- * Ejusmodi Judex necessum est, ut Doctoris gradum sit consecutus, & ad Judicis munus obeundum adprobatus; tum & syndicatui est obnoxius.

- ** Ex Frag. 4. de Officio Bajuli jus dicit, & executoriales dat litteras etiam in causis, quæ summam carolenorum triginta excedunt: in quibus causis cumulative cum M. Curia potestatem exercet: quum in causis, quæ indicatam summam non excedunt, privative jus dicat.

CCCVII. In Regni Civitatibus, Oppidisque tum Feudalibus, tum Regii demanii etiamnum viget Bajulatus, sive Tribunal *della Bagliua*: attramen ejus jurisdictio oppido est imminuta, moribus potius, ac locorum consuetudinibus, quam scripta ulla lege metienda. Illuc enim quotannis ad

ad plenam exercendam jurisdictionem a Rege Gubernatores adlegantur, vel in locis feudalibus a Baronibus constituuntur. Igitur ubi dictum est in locum Bajulorum suffectos esse Gubernatores, sive Capitaneos, id eo sensu intelligas, quod præcipua veterum Bajulorum potestas in Gubernatores translata fuerit; Bajulatus vero Tribunali nonnisi in levioribus quibusdam civilibus causis jurisdictio superstes sit; deque ea moribus potius, ac locorum consuetudinibus, uti modo innuimus, quam scripto aliquo jure judicandum est.

LIBER III.

TITULUS I.

DE HEREDITATIBUS, QUÆ AB INTESTATO DEFERUNTUR.

§. 689. **S**upra de hereditatibus, quæ testamento deferuntur. Nullo existente testamento, vel, eo infirmato, locum habet *successio legitima*, vel *ab intestato*, (§. 484.) de qua jam agitur prioribus Titulis Libri tertii.

Successio intestatorum antiqua, & nova.

§. 690. Ejus alia ratio fuit jure veteri, quod in Institutionibus exponit Justinianus: alia est jure novo per Nov. 118. Nos præmissa paucis veteris juris historia, de nova succedendi ratione plenius agemus.

§. 691. Fundamentum successionis veteris erat conservatio familiarum. Familia enim universitas quædam videbatur, cujus princeps est paterfamilias, liberi & agnati veluti *οὐδερνοτίας κοινῆς dominii*, jure gaudent. Ill. van-Bynkersh. *Obs. Jur. Lib. II. cap. 1.* Ergo ii tantum succedebant, qui erant pars familiæ: non emancipati, & cognati.

§. 692.

§. 692. Quum ergo proximi in familia essent vel liberi sui heredes, tanquam vivo patre quodammodo domini, & *κατοκληρονομοι* sui ipsius heredes; (§. 588.) legibus XII. tabularum cautum fuerat; Si intestato moritur, cui suus heres nec escit, agnatus proximus familiam habeto. L. 9. §. 2. ff. de lib. & postum. Ulpian. Fragm. tit. 26. §. 1.

Quomodo, & qui liberi successerint.

§. 693. Ergo primo heredes erant liberi sui; (§. 537.) cum naturales, tum adoptivi, §. 2. 7. Inst. h. t. & proximi quidem gradu in capita, remotiores in stirpes; §. 6. Inst. h. t. Quos tamen prætor, naturali æquitate motus, vocabat edicto unde liberi. §. 9. Inst. h. t. L. 1. §. 7. 9. L. 2. L. 4. ff. unde liberi.

• Adeoque etiam uxores, quæ in manum convenerant, quippe quæ filiarum familias loco erant, *κοινῶν πάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν* omnium bonorum sacrorumque factæ participes. (§. 146. *) Dionys. Halicarn. Lib. II. p. 95.

T I T. II.

DE LEGITIMA AGNATORUM SUCCESSIONE.

Suis non exstantibus succedebant agnati.

§. 694. Quum vero & agnati essent ejusdem familiæ, ac nominis; (§. 219. *) eadem lex XII. tabularum, liberis non existentibus, vocabat agnatos proximos. (§. 692.)

§. 695. Ex quo sequebatur I. ut soli succederent, qui per virilis sexus personas agnatione defuncto jungebantur, non cognati: (§. 691.) & agnati quidem in infinitum; agnatæ non ultra sorores: §. 3. Inst. h. t. Quamvis & has remotiores prætor vocabat unde cognati. §. 3. Inst.

3. *Inst. h. t.* II. Ut ejusdem juris essent agnati naturales, & per adoptionem facti. §. 1. 2. *Inst. h. t.* III. Ut semper proximus excluderet remotiorem, adeoque nec jus representationis locum haberet, nec propiore repudiante remotior admitteretur; §. 5. §. 7. *Inst. hoc tit. quamvis* & hos denuo prætor vocaret edicto *unde cognati*, & Justinianus eos pleno jure admitteret. §. 7. *hoc tit.*

§. 696. Pater filio suo non succedebat, quia vetere jure filiusfamilias nihil habebat proprii. (§. 472.) Emancipato succedebat, non tanquam agnatus, (§. 222.) sed tanquam manumissor filii, jure patronatus. (§. 195. 233.) §. ult. *Inst. hoc tit.* Mater quia inter agnatos non erat, plane non succedebat liberis, quemadmodum nec liberi matri. Utrisque tamen postea consultum est *SCtis Tertulliano*, de quo *tit. III.* & *Orphitiano*, de quo *tit. IIII.*

T I T. III.

De Sc. Tertulliano.

§. 697. **S**C. nimirum Tertulliano sub Hadriano cautum, ut mater, (non avia) ingenua trium, libertina quatuor liberorum jus habens, ad bona filiorum filiarumque sive legitime sive vulgo quæditorum quæsitarumque ab intestato admitteretur, dummodo, si ipsa mater in potestate esset, ejus, cujus in potestate erat, jussu adiret. §. 2. *Inst. h. t. L. 2. pr. §. 1. sequ. ff. h. t.* Ulpian. *Fragm. tit. 26. extrem.* Paull. *sent. recept. Lib. IIII. tit. 9.*

§. 698. Succedebat ergo I. mater, non omnis, sed liberorum jure subnixa, II. non liberis omnibus, sed intestatis mortuis, III. & liberos non relinquentibus. Immo IIII. non semper, sed si non adessent propiores. Præferbantur enim matri nepotes ex defuncto filio vel filia, pater, fra-

386 *Elem. Jur. Civ. Lib. III. Tit. II.*
tres germani & consanguinei, non simpliciter so-
rores, quæ & cum matre, & cum fratribus con-
sanguineis simul admittebantur. §. 3. *Inst. h. t.*
Quod tamen ita mutavit Justinianus, ut mater
& cum fratribus sororibusque defuncti simul ad-
mitteretur. §. 4. 5. *Inst. eod.*

T I T. III.

De SC. Orphitiano.

§. 699. **Q**Uum ergo mater hoc modo succe-
deret liberis; æquum videbatur,
& liberos succedere matri, quia
successionis jura regulariter sunt reciproca. *Leg.*
11. Cod. de Leg. hered.

§. 700. Factum id SC. *Orphitiano*, anno v. c.
cmxxxi. Vettio Juliano Rufo & Cornelio Sci-
pione Orphito Cofs. Henr. Noris. *Epist. consu-*
lar. p. 462. edit. Grav. Eo cautum, ut legitima
hereditas matris sive ingenuæ, sive libertinæ,
liberis tam legitimis, quam vulgo quæsitis ab
intestato deferretur. *pr. & §. 3. Inst. h. t. L. 1.*
pr. §. 1. sequ. L. 6. §. 1. ff. de SC. Tertull.
Quod jus ne capitis quidem deminutione expi-
rabat. §. 1. *Instit. hoc tit.*

§. 701. Id vero postea & ad nepotes neptesque
productum est constitutionibus principum. §. 1.
Inst. h. t.

T I T. V.

De Successione Cognatorum.

§. 702. **D**EFicientibus agnatis, ex lege XII.
tabularum non cognati, (§. 691.)
sed gentiles vocabantur. Cautum enim illis fue-
rat: *Si agnatus nec escit, gentiles familiam ha-*
bento. Ulpian. *Fragm. tit. 25. 1. Cic. de Orat.*
Lib. 1. cap. 38. Quinam sint gentiles, diximus
supra. (§. 220. *) §. 703.

§. 703. Sed prætor edicto *unde cognati*, deficientibus agnatis, etiam *cognatos*, id est per muliebri sexus personas cognatione junctos, (quibus & agnatos, minimam capitis deminutionem passos, & vulgo quæsitos ad censuit,) ad successionem vocavit ad septimum usque gradum. *pr. & §. 1. Inst. hoc tit.*

T I T. VI.

De Gradibus Cognationum.

§. 704. **Q**Uum ergo ad certum gradum daretur hæc bonorum possessio; (§. 703.) Iustinianus hic agit de computatione graduum cognationis. Sed eam doctrinam certis regulis inclusam jam exposuimus sub titulo de nuptiis *. (§. 153. sequ.)

* Hic tantum observandum in successione computationis canonice, respectus parentelæ, lineæ æqualis, & inæqualis rationem non haberi. Exceptionem vid. apud Feltn. *de Feud. cap. 8. §. 1.*

T I T. VII.

De Servili Cognatione.

§. 705. **Q**Uamvis vero nuptiis & servilis cognatio impedimento esset (§. 512.) ejus tamen ratio non habebatur in successione, etiam si cognatus cognatave servilis conditionis manumissus manumissave esset. Hinc e. g. ancilla cum liberis manumissa, his neque ex SC. Tertulliano succedebat, nec ad bonorum possessionem ex edicto unde cognati vocabatur. §. 1. *Inst. h. t. L. ult. §. 5. ff. de reg. grad. & ad fin.*

§. 706. Sed Iustinianus constitutione, quæ hodie non exstat, * sanxit, ut & parentes liberis, & li-

& liberi parentibus post manumissionem succederent, ipsisque patronis præferrentur ad similitudinem successionis inter parentes liberosque legitimos receptæ. *d. pr. Inst. h. t.*

- Partem tamen ejus Constitutionis ex vetustis membranis, partem ex *Basilicis* restituit Iac. Cujac. *Obs. Lib. XX. cap. 34.*

T I T. VIII.

De Successione Libertorum.

§. 707. **Q**UUM & patronus liberto vice parentis vel agnati esset; (§. 111.) consequens erat, ut & ille liberto succederet. (§. 112. 4.)

Lex XII. tabularum.

§. 708. Eam in rem lege XII. tabularum cautum fuerat: *Si libertus intestato moritur, cui suus heres nec escit, aut patronus patronive liberi escint, ex ea familia in eam familiam proximo pecunia duitur.* Ulpian. *Fragm. tit. 27. §. 1. & tit. 29. §. 1.*

§. 709. Succedebat ergo I. patronus, eoque præmortuo II. ejus liberi superstites proximi, cessante hic jure repræsentationis, Ulp. Paull. *recept. sent. Lib. III. tit. 2. §. 4. L. 23. §. 1. ff. de bon. libert. & quidem III. ab intestato: (Unde patronus testamento liberti jure excludebatur.) & IIII. si libertus non reliquisset heredes suos. §. 2. Inst. h. t. Ulp. tit. ult. §. 1,*

Prætoris edictum.

§. 710. Sed prætor patrono, testamento excluso, dabat bonorum possessionem contra tabulas, usque ad partem hereditatis dimidiam, modo naturales liberos libertus non reliquisset. §. 1. *Inst. h. t. Ulpian. ibid. §. 1. & 3.*

Lex Papia Popp. de jure patr.

§. 711. Postea lege Papia Poppæ cautum, ut
si li-

si libertus, sive testatus, sive intestatus, centum sestertium millia, & pauciores, quam tres liberos reliquisset, patrono virilis pars tanquam legitima deberetur. §. 2. *Inst. h. t.*

Justiniani constitutio.

§. 712. Denique Justinianus constituit, I. ut si libertus non esset centenarius, * posset patronum testamento excludere, intestatus vero patronum heredem legitimum haberet: II. si esset centenarius major, ejus liberi patrono praeferrentur, his vero non exstantibus, patroni quidem ab intestato heredes essent, testamento vero exclusi bonorum possessionem tertiae partis consequerentur. §. 3. *Inst. h. t.*

* Centenarius est Imp. qui habet centum aureorum patrimonium. Aureus vero erat centum sestertium. Adeoque cum tempore Augusti locuples esset libertus, qui centum sestertium millia, id est mille aureos, reliquerat; tempore Justiniani dives videbatur, cui centum aureorum esset patrimonium.

T I T. VIII.

De Adsignatione Libertorum.

§. 713. **Q**Uamvis vero patroni liberi gradum proximi, æque ac ipse patronus, liberto ab intestato succederent; (§. 707.) id tamen eam habebat exceptionem, nisi patronus uni ex liberis suis * libertum adsignasset, ut is solus patronus esset: quod licebat ex SC. Velleio Rufo, & Ostorio Scapula cons. facto v. c. DCCCXVIII. *pr. Inst. h. t.*

* An etiam emancipatis? Ita visum fuit Modestino L. 9. *ff. h. t.* At Justinianus contra adsignationem perimi ait, si filius, cui libertus adsignatus, emancipetur. §. 3. *Inst. h. t.*

h. t. Sed videtur uterque locus conciliari posse. Potest pater & emancipato assignare; sed si suo assignarit, eumque postea emanciparit, mutasse videtur voluntatem. *Merill. Obs. Lib. VII. cap. 13.*

§. 714. Quum itaque is, cui assignatus libertus fuerat, solus esset patronus; (§. 712.) sequebatur, I. ut solus, exclusis fratribus, in bonis liberti succederet, eoque extincto, liberi ejus. II. Ut reliqui fratres nihil juris haberent in bonis liberti, nisi extincto sine liberis eo, cui libertus assignatus fuerat. *d. pr. Inst. h. t.*

T I T. X.

De Bonorum Possessionibus.

§. 715. **O**Mnes successiones universales, de quibus hactenus actum, ex legibus civilibus sunt. Sequitur successio prætoria, tanquam secundus per universitatem adquirendi modus. (§. 536.) Quum enim prætor æquitatis obtentu multa mutasset; suo more novum vocabulum callide invenit, (§. 65.) & se non hereditatem, sed *bonorum possessionem*, daturum, edixit, ne leges de successione evertere videretur.

Bonorum possessionis divisio.

§. 716. *Bonorum possessio* nihil aliud est, quam jus persequendi retinendique patrimonii, quod jure civili hand debetur, beneficio prætoris concessum. arg. L. 3. §. 2. ff. *h. t.* Breviter, sed recte, Græci bonorum possessionem vocant *πραιτωρίαν διαδοχὴν* *successionem prætoriam*.

§. 717. Bonorum possessio vel *edictalis* est, quæ personis certis, in edicto nominatis, sine causæ cognitione datur, L. 30. §. 1. ff. *de ad-qu. her.* vel *decretalis*, quæ extra ordinem, causa pro tribunali cognita, decreto prætoris datur.*

L. 2.

L. 2. §. 1. ff. quis ordo in bon. poss.

- * Sic ex edicto Carboniano sub cautione datur bonorum possessio impuberi, cui controversia sit, an inter liberos sit, simulque iudicium hoc differtur in tempus pubertatis. L. 1. pr. L. 3. ff. de Carb. edict.

§. 718. *Edictalis* vel ex edicto prætoris deferatur, vel ex lege, SC. seu constitutione principis. Prior *ordinaria*; posterior *extraordinaria* vocatur. §. 3. *Inst. h. t.*

§. 719. *Ordinaria*, exemplo successione civilis, (§. 484.) vel datur facto testamento, vel ab intestato: L. 6. §. 1. ff. hoc tit. & priore casu vel secundum, vel contra tabulas.

§. 720. *Secundum tabulas* prætor dat bonorum possessionem, I. si existent tabulæ testamenti supremæ, saltem septem testium signis obsignatæ, (§. 489.) L. 7. L. 9. ff. de bon. poss. sec. tab. II. heredibus scriptis in eo testamento. L. 2. pr. §. 4. ff. eod. §. 1. *Inst. h. t.* non nuncupativis, quibus postea demum prospectum. L. 8. §. ult. ff. L. 2. C. de bon. poss. sec. tab.

§. 721. *Contra tabulas* dabatur bonorum possessio præcipue liberis naturalibus & adoptivis emancipatis, a patre neque institutis, neque exheredatis, sed præteritis. (§. 524.) §. 3. *Inst. de exh. lib.* L. 2. §. 6. L. 3. §. 10. ff. de bon. poss. contr. tab.

Bonorum possessionis intestatorum diversi gradus.

§. 722. *Ab intestato* quatuor potissimum* erant gradus bonorum possessionis: primus ex edicto unde liberi; alter ex edicto unde legitimi; tertius ex edicto unde cognati; quartus ex edicto unde vir & uxor. §. 3. *Inst. h. t.*

- * Olim plures, veluti ex edicto unde decem personæ, ex edicto tum qui ex familia, ex edicto unde patroni, patronaque liberi & pa-

rentes eorum : ex edicto unde cognati manumissoris . Sed eas bonorum possessiones sustulit Justinianus d. §. 4. Inst. h. t.

§. 723. Primo ergo *edictum unde liberi* una cum suis vocat Prætor emancipatos, quibus alioquin nullum jus esset, ex legibus civilibus, succedendi . (§. 692.) §. 9. *Inst. de hered. ab intest. L. 1. §. 7. 9. L. 2. L. 4. ff. unde liberi.*

§. 724. Edicto *unde legitimi* vocabantur agnati omnes ex hoc edicto petentes bonorum possessionem, §. 1. 2. *Inst. h. t. L. 5. §. 1. ff. unde legitimi.*

§. 725. Ex edicto *unde cognati* admittuntur per feminini sexus personas conjuncti, gradu proximi, quippe quibus alias ex jure civili nullum erat jus succedendi . (§. 704.) L. 1. *pr. §. 3. L. 2. ff. unde cognati.* Et hic locus erat successorio edicto, quo, uno liberorum non petente, ejus portio adcreſcebat reliquis: liberis & parentibus non petentibus, admittebantur proximi agnati, cum eodem adcreſcendi jure: his non petentibus agnati remotiores, his non petentibus cognati, & sic porro . L. 1. §. 1. *ff. de succ. edict.*

§. 726. Deficientibus cognatis, prætor edicto *unde vir & uxor* vocabat virum & uxorem, dum mortis tempore in justo matrimonio vixissent . §. 2. *Inst. h. t. L. un. pr. & §. 1. L. un. C. unde vir. & uxor.*

§. 727. Tempus intra quod liberi, & parentes petunt, est annus utilis: * reliquis centum dies utiles dati . §. 1. 5. *Inst. h. t. L. 1. pr. §. 12. ff. de succ. edict.*

- * Solent jura distinguere inter annos, vel menses, *continuos*, & *utiles*. Tempus continuum sine interruptione currit, siue dies sint fasti siue nefasti . L. 7. *ff. quemadm. serv. amitt.* tempus utile est, quando ii tantum numerantur dies, quibus judex sui copiam facit, & jus

& jus dicit, quibusque agi, vel peti potuit. L. 2. ff. de divers. & temp. præsct. Unde ex anno utili non modo dies nefasti eximuntur, verum etiam ii, quibus quis ex ignorantia rei agere, vel petere non potuit. L. 2. pr. ff. quis ordo in possess.

T I T. XI.

DE ACQUISITIONE PER ADROGATIONEM.

Acquisitionis per adrogationem fundamentum.

§. 728. **H**Actenus de duobus modis per universitatem acquirendi actum, id est, de hereditate, & bonorum possessione: sequitur tertius per adrogationem. (§. 436.)

§. 729. Adrogatione paterfamilias transibat in patriam alterius potestatem. (§. 179.) Quum ergo pater veteri jure indistincte per filium adquireret; (§. 472.) sequebatur, ut adrogatori omnes res corporales & incorporales, quæque filio debebantur, pleno jure adquirerentur. §. 1. Inst. h. t.

Quæ per adrogationem adquisita.

§. 730. Quumque adrogatio esset capitis deminutio; (§. 228.) consequens erat, ut ea jura non adquirerentur adrogatori, quæ capitis deminutione tollebantur, ut obligationes operarum officialium patrono debitarum, (§. 112. 6.) jus agnationis, (§. 222.) immo olim & usus, & usufructus, quod tamen a Justiniano mutatum. (§. 422. *) §. 1. Inst. h. t. L. pen. §. pen. C. de usufr.

§. 731. Quia porro obligationes personam non egrediuntur; (§. 333.) adrogator ex debito filii ipso jure conveniri non poterat. §. ult. Inst. hoc tit.

§. 732. Sed quum jus de adquisitu per liberos novo jure mutatum sit; (§. 473.) consultissima

juris ratione statuit Justinianus, I. ut adrogator, vivo filio adrogato, non nisi usumfructum bonorum adventitiorum haberet: (§. 480.) II. ut adrogator a creditoribus filii nomine filii conveniri posset; sique hunc defendere nollet, creditoribus bona filii, quorum usumfructum pater habiturus fuisset, possidere permetteretur. §. ult. *Inst. h. t.*

T I T. XII.

De eo, cui libertatis causa bona addicuntur.

§. 733. **Q**uartus modus acquirendi universalis (§. 436.) est *addictio bonorum libertatum servandarum causa*, quæ ex rescripto Marci Imp. descendit. §. 1. *Inst. hoc tit.*

§. 734. Quum enim testator obæratu servos quosdam manumississet testamento, et nemo ex eo testamento heres esse vellet; fieri non potuisset stricto jure, quin omnes hæ libertates corruissent, & bona venissent. (§. 577.) L. 2. C. *de testam. manum.* L. 1. C. *de fideic. libert.*

§. 735. Ast Marcus Imp. permisit, ut bona universa libertatum tuendarum causa vel servis, vel eorum uni, vel tertio addicantur, modo satisficeretur creditoribus de solido, quod cuique deberetur, solvendo. §. 1. *Inst. h. t. L. ult. de testam. manum.*

T I T. XIII.

*De Successionibus Sublatis, quæ fiebant per
Bonorum Venditiones, & Ex SC.
Claudio,*

§. 736. **Q**uintus modus acquirendi universalis erat *sectio*, vel *venditio bonorum*. *Secare* enim veteribus erat bona au-
ctio-

atione vendere, *sectio auctio*. Ill. Bynkersh. *Obs.*
Lib. I. cap. 1.

Adquisitionis per honorum venditionem modus.

§. 737. Si quis enim obaratus non erat solvendo, bona ejus possidebantur a creditoribus. Hinc constituebatur magister a Prætorē, qui illa distraheret, addiceretque emtori universa, qui tanquam successor universalis vel in solidum satisfacere creditoribus, vel transigere cum illis tenebatur. Theoph. *pr. Inst. h. t. Antiq. nostr. Rom. Lib. II. tit. 18. 19. §. 9.* Sed hodie creditores bona ex edicto possessa, prout utile videntur, distrahunt, cessante successione universali per venditionem. §. *un. Inst. h. t.*

SC. Claudianum.

§. 738. Similis modus erat adquisitio per *SC. Claudianum*, cujus historia est apud Tacit. *Lib. XII. Ann. cap. 53.* Eo enim *SC.* cautum fuerat, ut libera mulier, servili bacchata amore, quæ post trinam denuntiationem in eo contubernio perseveraret, adjudicatione prætoris serva fieret domini, cujus servo succubisset. Paull. *Rec. Sent. Lib. II. tit. 21.*

§. 739. Quum ergo servi & ancillæ nihil haberent proprii, sed omnia acquirerent dominis; (§. 470.) omnem substantiam hujusmodi mulieris per universitatem adquirebat dominus. §. *un. Inst. h. t.*

Justiniani constitutio.

§. 740. Sed Justinianus hunc acquirendi modum, tanquam indignum suis temporibus, sustulit. *L. un. C. de SC. Claud. toll.*

§. 741. Talis erat successio vetus, cum civilis, tum prætoria. Tales modi acquirendi per universitatem, quæ hodie vix ullius usus sunt. Hinc jam paullo plenius agendum de successione ab intestato nova, a Justiniano inventa, et sancita *Novella 118.*

De Successione ab Intestato secundum Nov. CXVIII.

§. 742. **N**imirum Justinianus novum plane jecit successionis in causa intestati fundamentum, ut ii succedant, quos defunctus quam maxime amasse censeretur, quod & aliis gentibus peræque placuisse, animadvertit Grot. de Jur. B. & P. Lib. II. cap. 7. §. 3.

Gradus hujus successionis.

§. 743. Quum ergo recte observant philosophi, ὅτι πολλοὶ συμφωνοῦσι τὸ αὐτὸ ὡς τῇ γένεσιν, ἢ τῇ γονίμῃ τῷ πατρὶ, τὸ γὰρ εἰ αὐτὸ οὐκ αὐτὸ αὐτὸ ὡς ὡς, magis adfici causam gignentem ergo genitum, quam genitum erga gignentem: nam quod ex aliquo ortum est, id ei quasi proprium esse: post hoc autem magnum momentum inesse τὸν αὐτὸν αἵματι, καὶ τῷ σπέρματι, eidem sanguini, & radici: Arist. Eth. ad Nicom. Lib. VIII. cap. 12. consequi videbatur, ut successio descenderet; si descendere non posset, adscenderet; si nec adscendere posset, ad latus divergeret. Nov. 118. *praf.* His deficientibus, conjuges; & postremo omnium *fiscus* in subsidium admittitur, siquidem jam olim æquum visum fuerat, velut parentem omnium populum vacantia tenere. Tat. Ann. Lib. III. cap. 28.

Quid hic immutavit Justinianus.

§. 744. Unde jam discrimen inter suos & emancipatos, agnatos et cognatos plane cessat.

*I. De Successione Descendentium.**Primo succedunt descendentes.*

§. 745. Ergo primo omnium succedunt *descendentes*, qui vel legitime nati sunt, vel legitimi, vel adoptivi, vel illegitimi.

§. 746. Et legitimos quidem omnes, sive masculos, sive feminas, sive suos, sive emancipatos, * (§. 744.) lex ad debitam successionem quorumvis adscendentium ** vocat, quocumque gradu sint, dum eos nemo antecedit. Nov. 118. cap. 1.

* Ex-

* Ergo jam derogatum legi XII. tabularum , de qua (§. 691. seq.) neque jam amplius emancipatis opus est bonorum possessione, vel contra tabulas , (§. 720.) vel ex edicto unde liberi. (§. 723.)

** Ergo et matris, aviæque maternæ, ut adeo opus non sit successione ex SC. Orphitiano. (§. 699.)

§. 747. Quamvis vero , quotocumque gradu sint, succedant ; (§. 744.) gradus tamen discrimen statuit ratione portionum . Primi enim gradus liberi succedunt *in capita* : ulteriorum *in stirpes*, jure repræsentationis , * etiamsi soli superfint ex descendantibus , et primi gradus liberi nulli concurrant . Nov. 118. cap. 1.

* Semel notanda hæc juris vocabula . In *capita* succeditur, ubi secundum numerum heredum hereditas viritim distribuitur. In *stirpes* , ubi gradu remotiores subeunt locum propioris defuncti , adeoque omnes simul ejus portionem accipiunt. *Jus repræsentationis* est fictio juris, qua remotiores in parentis defuncti locum subintrare intelliguntur . Sic si Titius reliquit tres filios , *Primum* , *Secundum* , *Tertium* , et ex *Quarto* defuncto *sex nepotes* , hi omnes succedunt, et *Primus* quidem, *Secundus* , *Tertius* , tanquam liberi primi gradus *in capita* , id est, accipiunt singuli quadrantem bonorum, sex nepotes ex *Quarto* superstites , hunc patrem suum *repræsentant* , adeoque quum omnes simul quartum quadrantem accipiant , in stirpem succedunt . Ita si et soli nepotes exstarent , ex *Primo* unus, ex *Secundo* sex , ex *Tertio* quatuor, ex *Quarto* duo, omnes succederent, non secundum numerum capitum , sed in

stirpes. Primum quadrantem nepos unus ex *Primo* solus caperet, alterum sex nepotes ex *Secundo*, tertium quatuor nepotes ex *Tertio*, quartum duo ex *Quarto* inter se dividerent.

Quid si ex diversis matrimoniis?

§. 748. Si liberi adsint, ex diversis nati matrimoniis, communi parenti omnes succedunt æqualiter, proprio quique separatim; ita tamen, ut hi præcipuum habeant, quod ex priore matrimonio ad parentem communem pervenerat. *

L. 3. C. de sec. nupt.

* Quia in his bonis communis parens tantum habuit usufructum, qui morte usufructuarii expirat. (§. 422. 1.)

§. 749. *Legitimi* 1. *per subsequens matrimonium* eodem jure succedunt ac legitimi. §. 2. *Inst. de her. ab intest.* II. *per rescriptum principis*, hoc fine legitimi admittuntur, si soli sint, quia aliter vix legitimantur. *Nov. 89. cap. 9.* Sin legitimi antea nati exstant, et illi tamen a principe legitimantur, his salvam esse legitimam, æquum videtur. (§. 172.)

§. 750. *Adoptivi*, cujuscumque generis, ab intestato eodem jure succedunt, ac naturales. (§. 182. 3. §. 186.) §. 14. *Inst. de succ. ab int.* §. 2. *Inst. de adopt.*

§. 751. *Illegitimi* denique I. matri succedunt indistincte, una cum legitimis, *L. 2. ff. unde cogn. nisi mater illustris*, et filius vulgo quæsitus sit. *L. 5. O. ad SC. Orphit.* II. In patria hereditate tantum naturales, (§. 167.) si soli exstant, et quidem in sextantem tantum, cum matre dividendum, admittuntur. *Nov. 89. cap. 12. §. 4.* III. Ex adulterio vel incestu nati nihil capiunt, ac ne alimentis quidem digni habentur. *Nov. 89. cap. ult.* quod tamen de alimentis

De Successionibus Sublatis, &c. 399

mentis ex defunctorum bonis, non de illis, quæ vivis parentibus officio judicis decernuntur, intelligendum videtur. B. Huber. *Prælect. ad Inst. de success. ab intest.* §. 8.

II. De Successione Adscendentium.

§. 752. Descendentibus nullis exstantibus, ad *adscendentes* devolvitur liberorum intestatorum hereditas. (§. 743.)

§. 753. Quumque definitio juris repræsentationis (§. 746. *) adscendentibus applicari nequeat; sequitur, ut generatim propior excludat remotiores. *Nov. 118. cap. 2.*

§. 754. Immo & non semper soli succedunt, sed, si existent fratres germani vel sorores germanæ, vel germanorum germanarumve liberi, hi simul admittuntur. *Nov. 118. cap. 2.*

Modus succedendi adscendentium.

§. 755. Ex his principiis sequitur, I. ut pater & mater soli superstites luctuosam hereditatem inter se æqua lance dividant, & avos aviaque excludant. (§. 753.) II. Ut alteruter solus superstes solidum capiat, & avos similiter excludat. (§. 753.) III. Ut si soli remotioris gradus adscendentes adsint, illi succedant in lineas, * adeoque si v. c. superstites sint avia paterna, & avus aviaque materni, avia paterna sola semissem; avus aviaque materni simul alterum semissem capiant. *d. Nov. 118. cap. 2. v. si autem.*

* Successio in lineas vocatur, qua pars hereditatis dimidia lineæ paternæ, pars dimidia lineæ maternæ per leges datur. Cl. Voer. *Elem. jur. de her. ab intest.* §. 23.

§. 756. Inde porro inferitur, IIII. germanos germanorumque liberos, non modo cum parentibus primi gradus, sed omnibus etiam adscen-

dentibus, * admitti, & germanos quidem, æque ac adscendentes, in capita; ** horum liberos una cum germanis concurrentes jure repræsentationis in stirpes. *Nov. 127. cap. 1.* Nam si soli existent germanorum liberi, illi ab adscendentibus excluduntur. *Nov. 127. cap. 1.* Quamvis praxis fere alia sit.

* Caussam adversus Beluifium, & Schotanium, in alia omnia euntes, peroravit B. Huber. *Præl. ad Inst. de succ. ab Intest. §. 10.*

** Et hic est casus, quo liberi portionem suam pleno jure capiunt, id est, ut non competat patri ususfructus in peculio isto adventitio. (§. 481.)

Quid circa parentes legitimorum, & adoptivorum.

§. 757. Et hæc omnia etiam ad legitimorum parentes pertinent. *Adrogatis & plene adoptatis* patres, (non matres, §. 182. 1.) similiter succedunt: minime autem *imperfecte adoptatis*, quia hi non sunt in adoptantium potestate. (§. 186.)

Quid circa illegitimos.

§. 758. *Illegitimis* liberis, (exceptis adulterinis, & incestuosis) sola mater succedit, quia jura successionis ordinarie sunt reciproca. (§. 698.)

III. De Successione Collateralium.

§. 759. Deficientibus & adscendentibus, ad collaterales devenitur. (§. 743.)

Successio Germanorum, eorumque liberorum.

§. 760. Ex his primi omnium succedunt germani, germanorumque liberi, quia his ταῦτο αἷμα, ταῦτον ῥίζα, idem sanguis, eadem radix. (§. 743.) Et quidem L. germani germanæve soli succedunt
in

in capita. II. Si germani germanorumque liberi concurrunt, illi in capita, hi, jure repræsentationis, in stirpes vocantur. III. Si soli germanorum liberi exstant, suo jure promiscue in capita admittuntur. *Nov. 118. cap. 3.*

Fratrum, sororumque unilateralium.

§. 761. His deficientibus, eadem ratione fratres sororesque unilaterales, eorumque liberi, illi in capita, hi, si cum fratribus sororibusque defuncti concurrant, in stirpes; sin soli sint, jure suo in capita succedunt, sine discrimine bonorum, paterna illa, an materna sint. *Nov. 118. cap. 3.* Quamvis, quod ad usum fori, in bonis paternis consanguinei eorumque liberi, in maternis uterini eorumque liberi passim præferri soleant.

Reliquorum cognatorum.

§. 762. His quoque deficientibus proximi, sive cognati, sive agnati, sine discrimine sexus admittuntur, ita tamen, I. ut propior excludat remotiores, & g. patruus patruales, II. ut qui ejusdem gradus, simul in capita admittantur. III. ut nec duplicитatis vinculi habeatur ratio ultra fratrum liberos. *Nov. 118. cap. 3.*

Quid si cognatio ex legitimatione, & adoptione orta?

§. 763. Eodem jure succedunt collaterales legitimati, & per adrogationem vel adoptionem plenam inserti familiae, & hi quidem agnatis tanquam consanguinei, non cognatis, (§. 280. 1.) L. 2. §. 3. ff. de suis & legit. Illegitimi cognatis, per matrem conjunctis, sunt heredes legitimi. §. 31. *Inst. ad SC. Orphis.* §. 4. *Inst. de succ. cogn.*

IIII. De Successione Conjugum.

§. 764. Deficiente omni cognatione olim conjuges superstites vocabantur ex edicto unde vir & uxor. (§. 726.)

§. 765.

§. 765. Sed jure novissimo, etiam cum descendentibus, nedum cum ascendentibus, & collateralibus, conjux superstes pauper * succedit locupleti, & quidem si plures sint, quam tres heredes, in portionem virilem: sin pauciores, in quartam: ita, ut si cum liberis concurrat, in portione sua tantum usumfructum, sin cum aliis, quartam pleno jure capiat. *Nov. 117. cap. 5. Auth. Præterea C. unde vir & uxor.*

- * Non solum uxor, sed & maritus. *Nov. 53. cap. 6.* Quamvis enim ei Novellæ plerique derogatum esse dicant per *Nov. 117. cap. 5.* Vid. *Willemb. Disp. ad Inst. 30. th. 51.* id tamen de eo casu intelligendum esse, si mulier a viro injuste matrimonio ejecta fuerit, luculenter ostendit *B. Huber. Præl. ad Inst. ib. §. 18.*

V. De Successione Fisci.

§. 766. Postremo, si nullus sit successor legitimus, fiscus bona vacantia intra quadriennium nuntiata occupat. *L. 1. pr. ff. de succ. edict. L. 1. 4. ff. de bon. vac. L. 1. §. 2. ff. de jure fisci*
Quinam Fisci præferantur.

§. 767. Præferuntur tamen fisco, I. conjuges, (§. 764.) II. socii liberalitatis imperialis, *L. un. C. si liberal. Imp. soc. sin. her. dec.* III. ecclesia in bonis clerici. *L. 20. C. de episc. & cler.* IIII. Vexillatio in bonis militis. *L. 2. C. de hered. decurion.* V. Collegia, & corpora in bonis collegiati, & corporati. *L. 1. C. de hered. decur.*

JUS NEAPOLITANUM.

De Successionibus ab intestato.

CCCVIII. **U**Ti jure Civili ex modo explicata *Novella* 118. quinque potissimum agnoscuntur Successionum ab intestato species, ita etiam obtinet jure Neap. scilicet succedunt vel 1. *Descendentes*, vel 2. *Adscendentes*, vel 3. *Collaterales*, vel 4. *Conjuges*, vel 5. *Fiscus*. De his sigillatim breviter pro instituti nostri ratione.

De Successione Descendentium.

CCCVIII. Igitur jure Neap. per Constitutionem Friderici, quæ incipit *In aliquibus Patri, & Avo intestatis decedentibus* soli succedunt masculi sive filii, sive nepotes, neglectis feminis; quæ tamen, scilicet sororibus, & amitibus, dotem secundum paragium conficere debent. Porro ad plenam Constitutionis intelligentiam, ac difficultates inde exorientes explicandas, plura observanda occurrunt.

- * In Regno Neap. antequam Fridericiana evulgaretur constitutio id juris obtinebat: scilicet ut Filie Comitum, Baronum, ac militum a Patris hereditate arcerentur, adscitis in defectum agnatis, etiam remotioribus. At contra Filie Burgentium simul cum fratribus, & ex æqua parte, Patri heredes substituebantur. Tandem utrorumque conditionem æquavit Fridericus.

CCCX. Porro ex sententia Matth. de Adstrictis *Comm. ad hanc Constitut. n. 48. & Decis. 178.* tum etiam ex usu in Foro jandiu obtinente, Matri intestatæ etiam masculi, nulla feminarum

404 *Elem. Jur. Civ. Lib. III. Tit. XIII.*
 ratione habita, heredes substituuntur. * Verum
 alia videtur fuisse Constitutionis sententia, quæ
 dubio procul ex æquo tum masculos, tum femi-
 nas in ejusmodi successionem advocat. Nanque
 Imperator in *Constit.* diserte loquitur: *Patre mor-
 tuo in successione bonorum præferri volumus mas-
 culos feminis*: tum id tantum hac Constitutio-
 ne cavere Fridericum voluisse palam est; ne sci-
 licet agnatorum bona per feminas heredes extra-
 neis tribuerentur: quæ ratio in bonis maternis
 extrinsecus advenientibus locum non habet. Igi-
 tur Consuetudo, quæ hac de re in foro viget,
 ab sententia *Constit. Fridericianæ* aliena est.

* In hanc sententiam abiit *Clariss.* olim *Mat-
 th. de Adficiis* ob verba Constitutionis *ad
 parentum Successionem*, quæ æque patrem,
 ac matrem significare videntur. Atqui veræ
 critices canon est; *Ambigua legis alienius
 verba per clariora explicanda*. Quum igitur
 Imperator expresse edicat, *Patre mortuo in
 successione bonorum præferri volumus mascu-
 los feminis*; verba illa *ad parentum succes-
 sionem* ad matrem etiam referri posse nullus
 video.

CCCXI. Jam vero in hereditatem Avix æ-
 que nepotes, ac neptes successores vocantur, uti
 in *Senatu Neap.* olim dijudicatum refert de
Franchis in Consuet. Si quis, vel si qua.

CCCXII. Quod si tandem Patre, vel Avo
 mortem obeunte, solæ filix, vel neptes supersunt;
 hæ quidem successionis jure fruuntur ad *Regulas Ju-
 ris Romani* in capita, vel in stirpes. Quæ regulæ
 etiam servandæ, si Avo defuncto supersint filii,
 & nepotes, neptesque ex filio præmortuo.

CCCXIII. Illud hic jure quæri potest, *Ti-
 tio e. c. defuncto*, supersitibus Filia, & Nepti
 ex Filio, cuinam ex his jus ad hereditatem sit.
Profecto Neptis videtur amitam excludere, quip-
 pe

pe patrem repræsentat legitimum bonorum heredem. At contra utramque ad hereditatem vocari verisimilius cenſeo. Hac enim in ſpecie, quum finis Conſtitutionis, nimirum conſervatio bonorum in familia, haberi nequeat, eandem ceſſare oportet; qua de re utraque hereditatem ſibi vindicabit. Huber. *Poſt. in Pandect. l. 3. 4.*

CCCXIII. Paragium quod ſpectat diſputant DD. num idem ſit ac Legitima. Verum meæ duntaxat ſententia, qui nil diſcriminis inter Paragium, & Legitimam agnoſcant, prorsus a vero aberrant. Quamvis enim in multis capitibus conveniant, in aliquot tamen unum ab altero longe diſcrepat.

CCCXV. Et ſane 1. Legitimæ quantitas, ex Legum præſcripto definita eſt pro numero filiorum: at contra Paragium Judicis arbitrio conſtituendum eſt, ratione habita tum facultatum viri, & mulieris, tum dignitatis utriuſque, tum etiam liberorum numeri.

2. Paragium petere poteſt femina, licet nubere nolit, uti mox dicemus. At ſi velit in monaſterium ſe recipere, Paragium non aliunde metiendum erit, quam ab conſuetudine illarum, quæ in eodem monaſterio, quod ipſa ingreditur, vitam agunt.

* *Pariagium*, vel *Paragium* vox maxime ſumta pro *associatione Domini*. Monaſteriorum, & Eccleſiarum Præſules, ut bona ſua tuta, & illeſa fierent, eorum partem regibus concedebant, ut reliquam horum patrocinio ſuo tutarentur. Choppinus *Lib. II. de Deman Tit. VIII. Art. 7.* & *Lib. III. de Sacra Politia Tit. III. Art. 8.* ubi quamplura ejuſmodi Pariagiorum adfert exempla, quorum quidem ea conditio erat, ut in appariationem, ſive in paragium adſcripti, partem prædii ſibi conceſſam alienare nullo modo poſſent: vide Du-Cangium in voce *Aſſociare*. Inde fortalſe ea vox in jure

jure nostro adhiberi cœpit ad significandam eam hereditatis portionem, quæ pro jure feminis debetur, tanquam in successione masculorum sociis, quæque ab heredibus, ut iisdem suo tempore conferri posset, tuta, & illæsa servanda est.

CCCXVI. Conveniunt tamen in multis. Nam

1. utrumque præstandum est in proprietate, & sine onere: de Franchis *Decis.* 196.

2. Utrumque pro lubito heredis, vel bonorum immobilium parte tributa, vel pecunia numerata præstari potest. De Luca *ad Decis.* 559. de Franchis, & Antonius Faber *Decis.* 15. *err.* 2. aliique adversus sententiam de Afflictis *Decis.* 162. censentis legitimam nonnisi in corporibus hereditariis præstandam.

3. Utrumque a die mortis testatoris debetur: qua de re ex eo tempore subductos Paragii redditus femina jure repetet.

4. Paragium æque ac Legitima debetur feminae, licet ea nubere nolit, vel monasterium ingredi. *Non enim datur*, uti DD. loquuntur, *ut nubant, sed ut nubere possint, si velint.*

5. Uti Legitima, ita & Paragium mulieri tribuendum est, etiamsi indotata nupserit, vel dote ab extraneo ei dicta: quod quum fit, Paragium ab Legitima nil differt, ejusque quantitatem non excedit.

6. Quum frater sorori suæ dono aliquid dederit, vel dotem constituerit; quemadmodum neque dos, neque donum, ut Legitima censetur; ita neque ut Paragium reputabitur. Integrum ergo ipsi erit Paragium petere.

7. Atque adeo quum feminis Paragium æque a paternis, ac a maternis bonis petere jus sit; hinc si Pater filia dotem ex suis bonis confecerit; adhuc Paragium ex maternis ei reddere cogitur: de Afflictis *ad Constit. Frideric.* n. 48.

CCCXVII. Illud jandiu inter DD. est disputatum

tatum: an scilicet aucto post Patris mortem patrimonio, Legitimæ etiam ratio augeatur. Augeri quidem alii autumant ob textum in *Auth. Novissima*, & *Leg. 36. Cod. de Inoffic. Test.* Dissentiunt alii ob *Leg. 3. & 44. Dig. de Bonis Libert.* Utrosque tamen quum de Paragio agitur, amice conjurantes habemus, quum neutiquam illud augeri ratum habeant. Jam vero sunt, qui investita dissidia distinctione quadam componere satagunt. Distinguunt enim inter incrementum ex jure de futuro, & incrementum ex jure de præterito; atque primum incrementi genus neque Legitimam, neque Paragium adaugere contendunt; secus vero alterum, quod utrumque adaugere in explorato esse ducunt. Exemplo sit, si actio, quæ erat de hereditate, prosperum sortia- tur in judicio eventum: profecto quod hac ratione patrimonio accedit, licet tempore mortis non exstaret, exstabat tamen virtute; atque ad heredes jam tum spectabat.

- * Huc facit antiquissima quædam Senatus Sabaudien- sis Decisio apud Antonium Fabrum *Lib. III. Cod. Tit. 19. decis. 36.* qui censuit eo felici eventu nonnisi tanti patrimonium augendum, quanti æstimata fuisset actio, si tempore mortis vendita fuisset; reliquum heredis in foro contententis industriæ deberi.

CCCXVIII. Plurimæ olim ob Paragium exoriebantur controversiæ. Nanque filiæ a Patre dotatæ ex bonis maternis, vel dote a Fratre sororibus condicta, ex bonis parentum paragium postulandi potestas erat. Porro has controversias consuetudo sustulit, quæ sensim investita est; nimirum ut filiæ sive nubant, sive monialium vitam vivere profiteantur, accepta dote, Paragii supplemento, & omnibus successionum, etiam ab intestato, juribus cedant. Verum in eo nu-
ben-

bentes monialibus præstant: quod illæ deficientibus masculis ad successionem vocentur, quippe quæ in beneficium masculorum unice cesserint. De Marinis *Lib. II. Resol. cap. 89.* haud vero istæ, quæ habentur tanquam mundo mortuæ. Quare deficientibus fratribus cognatos, licet remotiores, ad successionem arcessere licet. De Franchis *Decis. 375.* Hactenus de successione descendentium ex jure scripto: pauca de iisdem subnectam ex jure *Ægypti non scripto.*

CCCXVIII. Igitur Consuetudo *Si moriatur aliquis, Tit. de Successionibus* confirmat quidem, quæ in hactenus explicata Constitutione continentur; sed paucis tantummodo exceptis, quæ ad hæc capita rediguntur.

1. Diserte feminas a maribus excludi statuit, non in paterna solum, verum & in materna successione: quod in *Fridericiana Constit.* expressum non fuerat.

2. Decernit, ut si frater, vel alius, qui Legum vi feminam de Paragio dotare obstringitur, dotem per annos sedecim completos solvere data opera neglexerit, liceat feminæ æquam paternæ maternæque hereditatis partem, non secus ac fratres, aliive successores, & petere, & consequi.

3. Verum simplex fratris mora satis non est, ut mulier jura masculorum, (quod Forenses *masculiationem*, & *mulierem masculiatam* dicunt) sibi vindicare possit. Requiritur enim, ut frater, vel nepos a sorore, vel ab amita monitus per Judicem; vel saltem per amicos tum de sororis, vel amitæ nubendi desiderio, tum de selecti ad matrimonium viri dotibus, quæ in constituendo Paragio, ut supra diximus, omnino spectandæ sunt, hæc monita habuerit: *Ursill. ad Decis. 159. de Adliet. Provens. Observ. 23.*

* Quod de Paragio hic traditum, idem potiori jure de dote intelligas a Patre testamen-

to filia designata, quam si frater sorori nubere volenti præstare distulerit; profecto magis criminosa negligentia nomine accusari quiverit, quam si paragium conferre neglexerit. Ita Jetti ex pluribus S. R. C. decisionibus.

CCCXX. Huc quoque facit Consuetudo *Si qua mulier*, ex cujus præscripto filii, filiaque uterinae mulieri intestatae ex æquo succedunt: hoc est pro virili, nulla habita diversi sexus ratione. Si quæ autem sint inter uterinos, & uterinas sorores germanæ: suas ratas portiones fratribus germanis ad crescent, adjecto tamen onere illas de paragio dotandi.

CCCXXI. Si autem quæras, quam actione sorori, vel amitæ liceat a fratribus, vel nepotibus in judicio persequi dotem de paragio, dicimus eis spectare actionem, quæ adpellatur *condictio ex lege*. Hæc licet sit mere personalis, tribuit tamen mulieri veluti tacitam hypothecam super bonis hereditariis, ex quibus dos excerpenda est. De Vsernia in *eandem Conf.* & de Franchis *Decis.* 119. Porro hæc hypothecaria actio adversus certum possessorem intendi nequit, nisi prius in jus vocati fuerint fratres, tanquam primarii debitores, qui ex lege dotis debitione obstringuntur. Ita pluries S. R. C. apud Tappia de *Jur. Regni Lib. VI. Tit. 11.*

De Successione Adscendentium, & Collateralium.

CCCXXII. Jus Neap. nil pæne habet peculiare, quod successionem adscendentium, vel collateralium spectet. Tantummodo obiter observandum, quod ubi matrimonium initum sit ex usu Curiarum Nidi, & Capuanæ, filio defuncto intestato, Pater, alique ex paterna linea adscendentes bonorum tantummodo, quæ ex eadem linea in filium confluxerunt, heredes dicuntur.

tur. Mater vero, alique ex ejus linea adscendentes, bona nanciscuntur, quæ filio ex linea materna obvenerunt. At de hoc capite satis *Lib. I. Tit. VIII. de Nuptiis.*

CCCXXIII. Huc quoque facit Consuetudo *Si quis, vel si qua*: ex cujus præscripto si quis, vel si qua ab intestato decesserit, filiis, seu liberis legitimis non exstantibus, tunc proximiores ex parte patris succedunt in bonis omnibus defuncti: præterquam in bonis, quæ obvenerunt eidem defuncto a matre, vel aliquo ex linea materna, in quibus proximiores ex parte matris succedunt.

CCCIII. At quæres quidnam discriminis verferetur inter hanc Consuetudinem, & Pactum nuper indicatum, quod ex more Curiarum Nidi, & Capuanæ in matrimoniis institui solet? Illud nempe, quod Consuetudini locus non est, si superstites sint parentes, qui æque, ac fratres defuncti, si existent, nullo bonorum discrimine adhibito, heredes sunt; at inito ad morem Nidi, & Capuanæ Pacto contrarium obtinet.

CCCXXV. Sed ulterius progrediamur ad Consuetudinis explicationem. Igitur quod modo ex Consuetudine statuimus, scilicet fratres vel solos, vel simul cum parentibus, intestati bona indiscriminatim successione adipisci; de fratribus germanis duntaxat intelligas. Si enim fratres uterini sint, vel consanguinei, bonorum distinctio omnino servanda est. Quare viro defuncto, in quem filii ab tribus uxoribus derivati sint, hi quidem omnes ex æquo ad bona paterna succedunt: at ad bona materna quod spectat, singuli ad eorum tantum bonorum partem jus habent, quæ comuni Patri ab propria cujuscunque matre delata sunt. Idem dicendum, si cuicui defuncto superstites sint ex patre Avus, ex matre Avia; ille enim ad paterna, hæc ad materna duntaxat bona vocatur. Eadem ratione, defuncta muliere paternis maternisque bonis ditata, ad illa, uterinis
ex-

exclusis, cognati, licet remotiores ex jure succedunt; ad ista vero, consanguineis neglectis, agnati licet remotiores vocantur. Igitur Jure Neap. ἀγναῖον non scripto linea potius spectatur, quam gradus; secus ac Juris Romani sententia fuisse videtur.

CCCXXVI. Ex eodem Jure duo alia observanda supersunt. Primum: Defuncto intestato fratres, & sorores superstites non ex æquo heredes succedunt. Hereditas enim ad solos fratres, licet duntaxat consanguineos, spectat: adjecto tamen onere dotandi sorores de paragio.

CCCXXVII. Alterum: Jus repræsentationis, quod jure Romano ultra fratrum filios non extenditur, Jure Neap. latissime extenditur. * Porro primum quod spectat dotem de paragio a fratribus repetere impares sorores sunt, si ex bonis paternis maternisque jam dotem acceperint: at contra ubi prius sive a fratribus, sive aliunde dotatae fuerint: non ideo enim exciderunt jure petendi dotem de paragio ex bonis paternis, maternisque: & quidem ea de causa, quia paragium ex bonis paternis, maternisque, stat loco legitimæ; quam semper petere feminæ jus est, licet a fratribus, vel aliunde dotata fuerit.

- * Quarto gradui jus repræsentationis ex S.R.C. Decreto adfixum est; & quidem ne gradus prærogativa omnino cessare videatur. de Franchis *Decis.* 25.

De Successione Conjugum intestatorum, & Fisci.

CCCXXVIII. Successionem Conjugum intestatorum quod spectat, Jus Neap. nihil habet a Jure Romano dissonum. Tantummodo ubi alteruter Conjugum sit Baro, nonnulla Jure Neap. peculiariter constituta sunt: at de hoc capite mox redibit sermo. Pauca igitur de successione Fisci sunt hic sedulo observanda.

CCCXXVIII.

CCCXXVIII. Igitur jure patrio ex Constitutione Fridericiana, quæ incipit Forjudicatorum *Tit. de Fisco succed. forjud.* Forjudicatorum bona vel ex parte, vel ex toto Fisco adjudicantur. Si enim Forjudicatus sive proscriptus legitimos habet successores vel filios, vel ad tertium usque propinquitatis gradum conjunctos, Fiscus una cum istis in ejus bonorum possessionem viritim profiscitur. Si vero iis consanguineis destituatur, Fiscus ex asse heres succedit. *

- * Id de bonis immobilibus tantum intelligas : bona enim mobilia post annum a lata proscriptionis sententia Fisco cedunt, etiam si propinqui, liberive superstites sint. De Adflictis in *Const.* Si quando, *Tit. de hom. Baron. possident.*

CCCXXX. Jam vero Neapolitanorum bona ex speciali privilegio publicationi obnoxia non sunt, nisi ob admissum crimen læsæ Majestatis divinæ, vel humanæ : de Adflictis in *Const.* Adulterinam, *Tit. de eudent. monet adulter.* Neque quod quis perpetuo carceri sit damnatus, in causa est, cur ejus bona sibi Fiscus vindicet. Delictum enim, non pœna licet gravissima, bonorum publicationi locum præbet.

De Successione Feudali ab intestato.

CCCXXXI. Feudorum successio apud nos ad juris Francici potius, quam Langobardici normam regitur. In re nanque feudali Langobardico jure non utimur, nisi ubi controversiæ exoriantur, quæ Francico jure dirimi non possint. Quare ut brevitati consulamus, quam unam nostro Syntagmati laudem parare studemus, de jure tantum Francico, sive municipali hic verba facere opportunum ducimus.

CCCXXXII. Igitur jure patrio masculi duntaxat

taxat ex descendantium linea ad feudi successionem vocantur, & ex his primogeniti. Ita ut mulieri masculus præferatur, & ex natu minoribus filiis major tantum successione donetur. Atque adeo nepos ex primogenito in patris locum suffectus creditur, ut patruos, amitaque a feudi successione excludat. *Const. Frider. Ut de univers. Tit. de Success. nobil. Ysern. in hanc Constit. & Homan. Illustr. Quest. cap. 3.*

CCCXXXIII. Porro quo Primogenitus natu minores, sororesque, a Feudi successione excludat, necesse est, ut neque exheres a Patre merito scriptus sit, neque illegitimus, quem a parentum successione lex repellit. Qua quidem in re animadvertere licet nativitatis vitium per legitimationem emendari posse, atque inde illegitimis ad successionem jus nasci. Hæc porro legitimatio duplici conficitur ratione; nimirum vel per subsequens matrimonium, vel per Rescriptum Principis; atque ejusmodi est, ut omnes natu minores, licet legitimatione priores, a Feudorum successione excludat. Fictio enim juris legitimati, tanquam ex iustis suscepti nuptiis, omnino habentur; atque matrimonium, quod justum, & legitimum semel evaserit, veluti retrahitur. Igitur quum jure Francico natu primori Feudum deferendum sit; atque defuncto patre legitima primogenitura in naturali aliquo habeatur, is profecto Feudum potietur.

CCCXXXIII. Antequam vero hinc abeamus nonnulla, quæ ad feudalem descendantium successionem spectant, adnotare lubet. 1. Legitimationem per Rescriptum Principis satis non esse ad feudum primogenito naturali adjudicandum, nisi cum consensu filiorum legitimorum impetrata sit, & cum clausula, quod intelligatur *legitimus etiam quoad feudalialia*. Excipe, ubi Princeps suæ potestatis plenitudine uti velit, & filiis legitimis etiam dissentientibus Rescriptum gratiosum impertiatur.

2. Nepotes ex legitimo filio in feudis non succedere ; & quidem ex communiori Jētorum sententia . Nepotes enim tum filios repræsentare censentur , quum alteri , sive filio legitimo , sive agnato , sive ipsi Fisco damnum non inferatur . Jason in *Leg. 15. de Usur.* Pellegrinus *de Fidei-comm. contr. Bald. in Cap. 1. Extrav. de elect.*

3. Filium adoptivum a feudi successionē excludi : admitti vero , ubi sit ex adoptantis familia . Hac enim in specie non adoptionis , sed naturæ vinculum inspicitur .

* Porro Filius adoptivus , licet ex adoptantis familia non sit , jure tamen in feudo succedet , ubi de eo expressa mentio in Investitura facta sit . Ita passim DD. in *Tit. 26. Instit. Lib. II.*

4. Tandem feminas ipsas , masculis deficientibus , ad feudorum successionem advocari , & quidem eadem prorsus prærogativa , tum ætatis , tum proximioris necessitudinis , qua masculi fruuntur . Quapropter si Baroni superstes sit filia , ista omnes prorsus agnatos excludet , qui non sunt de numero liberorum .

De Successione Feudali Collateralium .

CCCXXXV. Quum descendentes nulli superstitēs feudatario sunt , ad successionem subrogantur Collaterales , posthabitis adscendentibus . Verum hoc in capite duo sunt attendenda . Primum : proximiorē remotioribus usque esse præponendum ; cujus nomine non solum is venit , qui defuncto prior re vera est , sed etiam is , qui , licet remotior , proximiorē tamen repræsentat . Itaque si defuncto Baroni duo sint superstitēs , frater nempe tertio-genitus , & nepos ex secundogenito , hic illum excludet : vel si neptis ex fratre primogenito cum patruo secundogenito ,
ejus-

ejusve filio superstites sint, illa his præferetur.
De Ponte Lect. Feud. 37. Jan. Vinc. de Anna Alleg. 55.

CCCXXXVI. Alterum: Ex pluribus in eodem adfinitatis gradu constitutis masculum feminam, primorem natu posteriorem prorsus excludere. Quod non de germanis modo, verum & de consanguineis, sive unilateralibus dictum puta*, quos ex æquo ad Feudi successionem jus arcessit, una cum fratribus, & sororibus uterinis; licet non sint de primi adquirentis linea; ubi tamen legitimi desint adscendentes: defuncti enim Feudatarii uterinum fratrem Patruus jure excludet.

- * Num primogenitus unilateralis secundogenito germano in feudi successione præferendus sit, quæstio est inter Jctos jamdiu agitata, nec adhuc decisa, exstantibus pro utraque sententia S. Consilii Decisionibus.

CCCXXXVII. Collateralis igitur linearum successio ita se habet. 1. Veniunt Fratres, 2. Sorores, 3. Patruus, 4. Amita, 5. Consobrini. Circa hos vero monitos vos volo, scilicet successionem nonnisi ad masculos, vel ex masculis natos spectare, uti Carolus V. an. 1530. sancivit. *Prag. 2. de Feudis*. Tum ultra quartum gradum collateralium successionem non se extendere ex eadem Caroli V. Constitutione, quam anno 1720. Carolus VI. ad quintum usque gradum protraxit, privilegio Baronibus impertito.

CCCXXXVIII. Postremo Adscendentes quod adinet, hi vi legum a feudorum successione repelluntur; ad quam tamen vel ex privilegio, vel ex benigna legum interpretatione aliquando advocantur. Itaque si Pater adhuc vivens se feudo abdicaverit, atque suo filio cesserit, eo, immatura morte sublato, ejusque etiam filiis deficientibus, feudi iterum possessionem Pater nanciscitur

416 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XIII.*
 tur ex Privilegio Caroli V. *Prag. 14. & 15. de Feudis.* Præterea si filius feudo adauctus fuerit unius Patris gratia, par æquumque censetur, ut Pater hic in filii defectum sufficiatur, & feudo potiatur, qui illud in filium unice derivavit: atque adeo etiam in feudo noviter a filio adquisito Pater succedit ex Privilegio Baronibus a Philippo III. & IIII. elargito: ea tamen lege, ut Patre etiam demortuo, non ad collaterales, sed ad Filium feudum devolvatur.

A P P E N D I X.

De Preambulis.

CCCXXXVIII. Haud raro maximi interest noscere, num heres sive suus, sive extraneus defuncti hereditatem adierit, vel hereditati se immiscuerit*: uti quum creditores, vel legatarii suum æs, vel res legatas ab herede sibi præstandas judicialiter petunt. Porro nimis implexa res fuisset, hoc iudicium per testes exercere: horum enim adsertio non una exceptione eludi potuisset. Igitur e re publica visum est methodum quandam statuere, quo facilius demonstrari posset heredem, vel hereditatem adiisse, vel pro herede se gessisse. Hæc autem methodus usu ipso inducta est; scilicet, ut publica Iudicis auctoritate, eodemque præsentente a Notariis conscriberentur Instrumenta, quibus legitimus heres constaret. Hæc autem Instrumenta *Preambuli* nomine donata sunt.

* Antiquitus formulæ quædam in usu erant, quibus heres vel testamento, vel lege ad hereditatem vocatus, eandem adire velle declarabat. Postquam vero Formularum usus in desuetudinem abiit, satis fuit idem demonstrare factis; scilicet quum quis in rebus hereditariis ea faciat, quæ quisque dominus in

in suis rebus facere solet. Ubi vero de filio sermo sit respectu hereditatis paternæ, filius quidem licet heres sit necessarius, attamen beneficio Prætoris potest se ab paterna hereditate abstinere. Qua de re *per* contra filium, tanquam patris heredem, actio intendi posset, saltem necessum erat demonstrare ipsum ab paterna hereditate non abstinuisse. At hæc omnia Præambulorum usu evanuerunt.

CCCXXXX. Præambulum igitur vox barbara, jamdiu usu recepta est ad indicandum judicis Edictum, olim *Successorium* dictum, quo hereditates five ex testamento, five ab intestato adire successoriis defunctorum legitima fit copia. In hoc autem Edicto emanando tria judex adcurate perpendat. Probe enim ipsi inquirendum: 1. an is, cujus hereditas petitur, supremum, necne obierit diem: qua de re vel duorum oculatorum, vel septem auritorum testimonium adseveratione certior fiat. *Petra in Ritum 181. n. 9. Danza Tit. de Præambulis n. 5.*

2. An petentibus adeundi hereditatem jus sit: quod quum vel ex testamento, vel ab intestato proficiatur; si ex testamento, testamentariæ tabulæ exhibendæ a petentibus sunt; quin etiam eas novissimas esse testibus comprobandum. Si vero ab intestato, tunc apud Judicem contestanda est proximior cognatio, five agnatio.

3. Si plures cognati agnati petant, Judex postquam, quo gradu quisque defunctum attingat, dignoverit, in eam bonorum possessionem singulos mittet, ad quam jure suo vocantur.

CCCXXXXI. Verum non a quovis Judice, ut est ille, qui vulgo dicitur *ad contractus*, ejusmodi edictum, five præambulum petere fas est; sed ab eo tantum judice, qui jurisdictionis polleat exercitio*. Quare ad annum usque 1746. jus fuit unius M. C. hujusmodi præambula emitte-

re . At eo anno per *Regium Rescriptum ad Præsidem S. C. Cal. Octobr.* datum , facultas facta fuit tum Regiis Audientiis , tum etiam Curiis , sive Regiis , sive Baronalibus præambula , cognita causa , emittendi . Hinc in primo , quod ajunt , judicio illius loci , ubi bona hereditaria sita sunt , Judex adendus , a cujus sententia ad Reg. Audientiam , ab hac vero ad M. C. provocare licebit . Quod si in pluribus ejusdem Provinciæ locis hereditarius assis dispersus sit , Regia Audientia primo in judicio adeunda . Denique si agitur de Feudis , vel de rebus , quæ sunt , ut ajunt , in districtu Neap. Territorii , sive per varias provincias distributis , Præambulum a M. C. omnino petendum est .

- * Antiquitus nonnisi Judicum tum auctoritate , tum præsentia publica instrumenta conscribi poterant : qua de re haud mirum videtur per Instrumenta , sic postea dicta Præambula , de legitimo herede constituisse . Quum autem munus illud Judicibus , sic dictis *ad contractus* , sive *cartulariis* , demandatum esset , hinc opportunum visum est Præambulorum expeditionem supremis magistratibus reservare . His enim legitima facultas est in testamenti validitatem , aliaque omnia inquirendi , quorum notione legitimo heredi declarando opus est : qua prærogativa Judices cartularii destituti sunt .

CCCXXXII. Tria tantum hic adnectenda .

1. Feudalium præambulorum expeditionem private ad M. C. pertinere : Rovitus in *Prag. 3. de Offic. S. R. C. n. 3.*

2. Præambula , sive Edicta successoria ab Audientiis , vel Curiis , tum Regiis , tum Baronalibus emanata , licet ubique Regni locorum suum tueantur robur , Neapoli tamen , nisi eis accesserit M. C. confirmatio , veluti irrita haberi . *Petra in Ritum 181. n. 20.*

3. Gu-

3. Cujuscunque hereditatis, etiam Clericalis, vel a Clerico successore adeunda, Præambula non nisi in laicorum Curiis emittenda esse cum clausula: *salvo jure cujuslibet*. Qua fit, ut bona, quamquam a Clerico possessa, Regiæ potestati usque obstricta habeantur.

T I T. XIII.

De Obligationibus.

§. 768. **H**Actenus de juribus in te, sed non de omnibus actum, jam, prætermisso jure pignoris, de quo alio loco agemus (§. 819.) ad *jura ad rem* provehitur Imperator. Quæ quum sint *facultas* competens in personam, ut hæc aliquid dare vel facere teneatur; (§. 333.) sequitur, ut omne jus ad rem nascatur ex *obligatione*.

Quid obligatio?

§. 769. *Obligatio* est juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus rei solvendæ, id est faciendæ vel præstandæ. Ex quo dicitur axioma, obligationem personam non egredi, adeoque actionem adversus tertium non producere.

Ejus divisio prima.

§. 770. Necessitas illa rei alicujus solvendæ, id est, faciendæ vel præstandæ, a lege imponitur, & quidem vel a sola *naturali*, sed cui jus civile vel plane non, vel non omnino adhsistit; vel a *jure civili*, sed quod prætor, æquitate motus, data exceptione elidit; vel ex *æquitate naturali*, & *jure civili* simul. Primi generis obligationes *mere naturales*; secundi *mere civiles*; tertii *mixtæ* adpellantur. * §. 1. *Inst. de fidejuss.* L. 1. *ff. de novat.* L. 3. §. 1. *ff. de pec. const.* §. 1. *Inst. de excep.*

* Sic æquum est, filium familias, & pupillum expungere nomen, etiam sine jussu patris,

vel tutoris auctoritate contractum: sed huic naturali obligationi non adstipit jus civile: jure naturæ pacta sunt servanda, sed huic obligationi non omnino adstipunt jura, quæ quidem exceptionem ex pacto nudo dant, sed non actionem. Adeoque hæc sunt obligationes *mere naturales*. Jure civili & qui metu coactus promissit, obligatur: sed prætor æquitate motus dat exceptionem quod metus causa, adeoque hæc obligatio est *mere civilis*. Denique venditor ex jure naturali, & civili ad rem tradendam obstrictus, adeoque hæc obligatio *mixta* est.

Divisio Secunda.

§. 771. *Mixtae* obligationes præter naturale vinculum, vel legibus civilibus sustinentur, ut contractus: vel jurisdictione prætoris, ut obligatio ex constituto. Illæ *civiles*; hæc *prætorie* adpellantur. §. 1. *Inst. h. t.* Utrasque in animo habuit Imperator, dum obligationem dixit *vinculum juris*, quo necessitate adstringimur alicujus rei solvenda, secundum nostræ civitatis jura. *pr. Inst. h. t.* Hæc enim definitio non ad obligationem generatim; sed in specie ad mixtam pertinet.

Divisio Tertia.

§. 772. Omnes obligationes ex æquitate, vel lege sunt: sunt enim *vinculum juris*: (§. 769.) Sed tamen aliæ *immediate* ex æquitate naturali, vel ex lege civili nascuntur, aliæ *mediate*, accedente facto obligatorio. e. c. Pater filio obligatur ad alimenta immediate ex æquitate naturali, nullo licet accedente facto obligatorio: civis ad solvenda tributa ex lege civili immediate, nullo accedente facto, tenetur. At contrahentes, & delinquentes immediate obligantur ex facto suo, mediate ex lege.

Divisio Quarta.

§. 773. Pactum obligatorium (§. 773.) aliud licitum est, aliud illicitum: illud dicitur *conventio*;

tio; hoc delictum, vel maleficium. De hoc infra erit dicendum. (§. 1031. seq.)

Quid conventio?

§. 774. *Conventio, vel pactio est duorum in idem placitum consensus de re danda, facienda, vel præstanda. L. 1. §. 1. ff. de pact.*

Ejus divisio in pacta, & contractus.

§. 775. Sed non omnibus conventionibus adfuit jus civile, verum quibusdam tantum, quibus vel causa civilis, & legibus probata subest, vel quibus singulare nomen, & cognominem actionem jura dederunt. * Et hæ conventiones contractus, reliquæ pacta vocantur. L. 19. ff. de novat.

* Hinc Romani non negabant, pacta esse servanda, immo potius improbum putabant, qui fidem datam liberare noller. Sed actionem non dabant ex pactioe nuda, quia fidem sanxerant in negotiorum contrahibus. Gell. Lib. XX. cap. 1. Qui ergo stipulationem, tanquam civilem modum adstringendæ fidei omiserat, magis videbatur perlutorie egisse, quam fidem voluisse adstringere. Confer. Merill. Obs. Lib. VII. cap. 39.

Quid pactum.

§. 776. Pactum ergo est conventio destituta nomine, & causa; (id est, datione, vel facto,) quæ obligationem civilem sua natura producere possit; (§. 774-) vel est nuda rei, vel facti in futurum promissio.

Quid contractus?

§. 777. Contractus sunt conventiones, quæ habent nomen vel causam præsentem, sua natura civiliter obligantem. (§. 775.)

Pactum quotuplex.

§. 778. Pactum vel nudum est, vel non nudum. L. 7. §. 1. 2. 4. L. 10. C. de pact. Nudum, quod in nudis placiti & conventionis fi-

nibus subsistit, & non quidem actionem producit, sed exceptionem. L. 7. §. 4. ff. de pact. L. 10. L. 21. L. 28. C. eod. Non nudum, quod actionem producit, * vel quia speciatim ei lex vel prætor adfuit, L. 6. ff. de pact. vel quia in continenti contractui bonæ fidei adjectum est: L. 7. §. 5. L. 13. C. de pact. quorum illud *pactum legitimum*, ** illud *pactum prætorium*, hoc *adjectum* vocatur:

- * Ita Romani. Sed hanc subtilitatem aliæ gentes non receperunt, adeoque eodem modo obligationem, actionemque producant pacta, & contractus, pacta nuda, & non nuda. Hæc laus jam olim Germanorum, qui nullos mortalium armis, aut fide ante Germanos esse, jure gloriabantur. Tacit. Ann. Lib. XIII. cap. 54. Unde semper apud eos valuit parcæmia juris: *Ein wort, ein wort: ein mann, ein mann*: id est vir bonus, & solo verbo obligatur. Quare egregie falluntur, qui hanc obligationem pactorum ex jure Canonico repetunt, & quidem ex cap. 1. X. de pact. Conf. Hert. *Paræm. jur. Lib. 1. par. 8.*

- ** Legitimum dicitur, quod lege civili confirmatur. Sic pacta legitima sunt dotalia, L. 6. C. de dot. prom. donationis, L. 35. §. ult. C. de donat. pacta quædam de usuris. L. 30. ff. de usur. L. 7. ff. de sæn. naut. L. 12. C. de usur. Nov. 136. cap. 4. Contra pacta prætorio jure confirmata sunt hypotheca, L. 17. §. 2. ff. h. t. constituta pecunia, L. 1. ff. de pecun. const. & pactum de jurejurando præstando. §. 11. Inst. de act.

Contractus vel veri, vel quasi contractus.

§. 779. Contractus ita ineuntur, ut vel consensus verus utrinque adsit, vel ex altera parte ille

ille ex æquitate, vel communi utilitate præsumatur. * Priores vocantur contractus *veri*; posteriores *obligationes*, quæ quasi ex contractu nascuntur, vel brevius *quasi contractus*.

- * Ergo fundamentum quasi contractuum non consensus tacitus, uti quibusdam visum; (ita enim ignorantes & inviti non obligarentur, §. 1. *Inst. de obl. quæ quasi ex contr.*) sed consensus fictus, vel præsumtus. Inducitur vero hujusmodi præsumtio, vel ex æquitate, vel ex utilitate communi.

§. 780. Veri contractus vel nomen & causam simul habent, (§. 775.) vel civilem causam sine nomine. Priores vocantur contractus *nominati*; posteriores *innominati*; quales sunt quatuor illi: *Do, ut des: do, ut facias: facio, ut des: facio, ut facias*, ex quibus etiam non nascuntur actiones cognomines, (§. 775.) sed actio generalis *in factum*, vel *præscriptis verbis*. L. 1. 2. 3. & 5. L. 17. §. ult. ff. de præscr. verb.

§. 781. Contractus innominati omnes *re* ineuntur. Nisi enim res interveniret, intra pactorum naturam subsisterent. (§. 776.) Nominatorum autem alii substantiam capiunt, vel ineuntur *re*, alii *verbis*, alii *litteris*, alii *consensu*. §. ult. *Inst. h. t.*

§. 782. Jam quum hi contractus omnes sint conventiones, (§. 777.) hæc vero consensus in idem placitum de dando aliquo vel faciendo; (§. 774.) sequitur, ut vel utrique contrahentes se ad dandum quid, vel faciendum obligent, vel alteruter tantum: & hinc contractus in *bilaterales*, (διπλῆρες) & *unilaterales*, (μονοπλῆρες) recte dividantur. * L. 1. §. 3. ff. de pact. L. 1. ff. de obl. & act.

- * Ordinarie unilaterales sunt *stricti juris*, ut

mutuum, solutio indebiti, stipulatio, litterarum obligatio : bilaterales *bonæ fidei*, uti commodatum, pignus, & omnes consensuales . 1. In illis non debentur usuræ, nisi promissæ, in his & propter solam moram . 2. Contractus stricti juris ob dolum non sunt nulli, sed rescindendi per restitutionem ex causa doli . L. 36. ff. de V. O. In contractibus contra bonæ fidei dolus, qui causam contrahendi dedit, nullam reddit obligationem : L. 7. pr. ff. de dolo. ob incidentem actione ordinaria ex contractu agitur ad id, quod interest . L. 13. §. 4. & 5. ff. de act. emt. Immo & exceptio doli competit decepto . L. 9. pr. ff. de dol. 3. In illis compensatio non nisi per exceptionem doli mali, in his ipso jure obligationem perimebat . §. 30. Inst. de act.

Inde ex contractibus vel una, vel plures actiones nascuntur.

§. 783. Ergo unilaterales contractus tantum unam actionem producant : bilaterales duas, & quidem utramque directam, si uterque statim obligatur. Sin unus initio, alter ex post facto demum obligatur, contra illum directa, contra hunc contraria actio datur . L. 17. §. 1. & §. 3. L. 48. §. 2. L. pen. ff. commod. quarum hæc semper ad consequendam indemnitatem comparata est.

§. 784. Iis actionibus non solum agitur ad præstandum id, quod promissum : verum etiam ad resarciendum damnum.

Damnum quotuplex.

§. 785. Damnum vel dolo, vel culpa, vel casu datur . Dolus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad decipiendum, fallendum, circumveniendo alterum adhibita . L. 1. §. 2. ff. de dol. Culpa factum inconsultum, quo alter injuria læditur . L. 31. ff. ad Leg. Aquil. Casus est even-

eventus a divina providentia profectus, cui resisti non potest. L. 18. *pr. ff. commod.*

§. 786. *Dolus* semper & in omni contractu præstandus, nec conveniri potest, ut ne dolus præstetur. L. 23. *ff. de reg. jur.* Quin in quibuldam contractibus, in quibus amici fidem præcipue sequimur, dolus, eique æquiparanda culpa lata, infamia notatur, veluti in *deposito*, *societate*, *mandata*, *tutela*, si quis actione directa pulsatus condemnatur. L. 1. *ff. de his qui not. inf.* Cic. *pro Rosc. Com. cap. 6.* & *pro Rosc. Am. cap. 40.* *Casus* nunquam præstatur, nisi vel in mora sit debitor, L. 2. *C. de per. & comm. rei vend.* vel casum in se susceperit, vel culpam simul admiserit. *d. L. 23. ff. de reg. jur.* *Culpa* vero modo major, modo minor præstanda est.

Culpæ triplicis fundamentum.

§. 787. Nimirum uti trium fere generum reperiuntur patres familias, quorum quidam, ad rem attentissimi, oculos centum habent: alii, rerum suarum incuriosissimi, nullam rei familiaris curam animum subire patiuntur: alii denique, inter hos intermedii, frugales, nec tamen Eucliones esse solent: ita tres sunt culpæ, vel negligentiae gradus.

§. 788. Qui enim eam non adhibent diligentiam, quam solent patres familias ad rem attentissimi; culpam *levissimam*; L. 18. *ff. commod.* qui omittunt diligentiam, a frugi patrefamilias adhiberi solitam, *levem*; * L. 32. *ff. depos.* qui denique ne ea quidem diligentia, qua omnes, etiam dissoluti homines, uti solent, utuntur, latam committere dicuntur. L. 213. §. 1. L. 223. *ff. de V. S. L. pen. §. 2. ff. de jur. & facti ign.*

* Ita levis culpa æstimatur diligentia, qua in rebus suis uti solet quilibet paterfamilias frugi. Et hæc vocatur doctoribus culpa levis *in abstracto*. Si enim respicitur ad diligentiam, quasi

quali ipse , quocum contrahitur , in re sua uti solet , culpa illa levis in *concreto* vocari solet . Et hanc socius præstare tenetur . §. 9. *Inst. de societ.*

Regula de culpa præstatione .

§. 789. Jam observanda axiomata : I. In contractibus , in quibus penes unum commodum , penes alterum incommodum est , ille ordinarie culpam etiam levissimam ; hic nonnisi latam * præstat . II. Ubi par utriusque contrahentis commodum atque incommodum est , culpa levis ab utroque præstanda est . III. Qui sua sponte se contractui obtulit , vel obligationem suscepit , in qua personæ industria summa requiritur , quamvis solum incommodum sustineat , tamen ad culpam levissimam tenetur , L. 1. §. 25. *ff. dep. L. 11. ff. de neg. gest. L. 23. ff. de reg. jur. L. 13. L. 21. C. mand.* IIII. Qui alteri rem ultro obtulit , ex qua sibi soli commodum obveniat , non nisi latæ culpæ præstationem exigere potest . L. 8. §. 3. *ff. de precar.*

* Ordinarie . Singulare in tutela . Tutor enim favore pupilli ad exactam tenetur diligentiam , & culpam levem præstat . L. 1. *ff. de tut. & rat. distrab.*

§. 790. Jam ad contractus singulos , & quidem ad veros , *nominatos* , cum Imperatore progredimur , quorum quum alii re , alii verbis , alii literis , alii consensu capiant substantiam ; primum de illis , qui *re* ineuntur , agendum erit .

T I T. XV.

*Quibus Modis Re Contrahitur
Obligatio.*

§. 791. **C**ontractus dicuntur *re iniri*, vel *reales* esse, non quasi actionem in rem producant, (§. 769.) sed quia non capiunt substantiam hi contractus, nisi rei traditio interveniat.

§. 792. Tales sunt quatuor : I. *mutuum*, II. *commodatum*, III. *depositum*, & IIII. *pignus*. *pr.* & §. *sequ.* *Inst. h. t.*

De Mutuo.

§. 793. I. *Mutuum* est contractus, quo res fungibilis ita alicui datur, ut ejus fiat, & is quandoque tantundem in eodem genere restituat. *Res vero fungibiles* dicuntur, quæ pondere, numero, & mensura constant. (§. 419.) In his enim tantundem est idem.

§. 794. Ex quo sequitur, I. ut mutuum non sit, nisi pecunia, vel res fungibilis alia, saltem brevi manu, tradatur. (§. 793.) L. 2. §. 3. L. 11. *pr.* & 15. *ff. de reb. cred.* II. Ut mutuum sit alienatio, * et rei fungibilis dominium transferatur in debitorem. (§. 793.) L. 16. L. *pen. ff. eod.* §. 2. *Inst. quib. al. lic. vel non.*

* Quod notandum contra Claud. Salmasii *Diatriben*: *Mutuum non esse alienationem*. Mutuum enim non solum in quantitate consistit, sed et ipsa species quoad substantiam transfertur, et in hanc debitor omnino consequitur dominium.

§. 795. Quum vero sit alienatio; (§. 794. 2.) denuo infertur, III. non nisi eum dare posse mutuum, qui potest alienare, §. 2. *Inst. quib. al. lic.* L. 2. §. 4. *ff. de reb. cred.* adeoque IIII. si quis,

si quis, qui alienare nequit, mutuum dederit, nummos exstantes posse vindicari: consumptos bona fide condici, mala fide actione ad exhibendum peti posse. (§. 466. 2.) L. 14. ff. eod. V. Idemque obtinere, si quis dolo malo pecuniam alienam sine mandato domini dederit mutuam. L. 11. §. ult. L. 13. ff. eod.

Quanam ex Mutuo nascatur obligatio.

§. 796. Quamvis vero in mutuo alienetur species; non alienatur tamen quantitas, (§. 793. *) ex eoque sequitur, VI. ut tantundem et quod ad quantitatem, et quod ad qualitatem, reddendum sit. L. 3. ff. eod. VII. Ut conveniri quidem possit, ut minus, non ut plus reddatur, quam datum. L. 11. §. 1. ff. de reb. cred. VIII. Ut mutato valore nummorum, ad tempus contractus respiciendum videatur. arg. L. 3. ff. de reb. cred. L. 2. C. de vet. num. pot. L. 69. ff. de contr. emt. nisi de certa specie monetæ reddenda conventum. Et ita praxis servat. Gail. II. Obf. 73.

§. 797. Ex hoc contractu datur actio unica, (§. 783.) cognominis, (§. 775.) nimirum *condictio certi ex mutuo*, vel *actio mutui*, L. 5. C. quib. non ob. long. temp. præscr. qua creditor agit adversus debitorem, ejusve heredem, ad tantundem in eodem genere, eademque bonitate reddendum.

Commodatum quid?

§. 798. II. *Commodatum* est contractus, quores non fungibilis gratis utenda ita traditur, ut finito usu eadem species restituatur.

§. 799. Ex quo sequitur I. ut commodatum in certum ac definitum usum detur, alias enim esset *precarium*. L. 1. pr. L. 2. ff. de precar. II. Ut si mercedem sibi quis stipuletur, pecuniariam, commodatum transeat in locationem conductionem, §. 2. Inst. h. t. sin aliam rem, in contractum *do ut des*. L. 5. ff. de præscr. verb. III. Ut commodum ex hoc contractu sit penes solum com-

commodatarium, incommodum penes commodantem. IIII. Ut non, sicuti in mutuo, (§. 793.) transferatur dominium. L. 8. L. 9. ff. de commod.

§. 800. Quia ergo commodatum ad certum usum datur; (§. 798.) I. illud ante finitum usum revocari nequit. L. 17. §. 3. ff. L. 3. C. commod. Nec II. commodatarius eam aliis usibus adhibere potest, quia alias furtum usus committeret. §. 6. 7. Inst. de obl. quæ ex delicto. L. 45. ff. de furt.

§. 801. Quumque mercede interveniente commodatum in alium contractum transeat; (§. 798. 2.) consequens est III. ut si honorarium* interveniat, commodati natura non mutetur. arg. L. 6. pr. ff. mand.

- * Honorarium vero a mercede differt; 1. quod hæc conventionione definiatur, illud ultro offeratur: 2. quod mercedem admittant operæ tantum illiberales; honorarium liberales, quæ ætimationem haud recipiunt.

§. 802. Quum porro commodum ex hoc contractu sit penes solum commodatarium; incommodum penes commodantem; (§. 798. 3.) sequitur, IIII. ut ille culpam levissimam, hic latam tantum præstet. (§. 788. 1.) V. Ut si commodatum in utriusque gratiam factum, contrahentes sibi invicem teneantur ad culpam levem. (§. 789. 2.) L. 5. §. 4. L. 10. §. 1. L. 11. ff. commod.

§. 803. Denique ex ultimo axioma (§. 798. 4.) fluit, VI. quod si res casu fortuito perierit, ea pereat commodanti, tanquam domino. L. 18. L. 19. L. 20. ff. L. 1. C. commod. L. 2. Inst. h. t. & hinc commodatarius non teneatur. (§. 785.)

§. 804. Ex hoc ergo contractu dux nascuntur actiones contractui cognomines, nempe actiones *commodati directa, & contraria*. (§. 782.)

§. 805. *Directa* datur commodanti adversus commodatarium, ejusque heredes ad eandem specie finito usu restituendam, (§. 767.) damnaque etiam culpa levissima data resarcienda. (§. 801.)

§. 806. *Actio contraria* datur commodatario adversus commodantem, ejusque heredes ad indemnitatem; (§. 783.) veluti si sumtus haud modicos in rem fecerit, vel ob vitium rei commodatae celatum damnum senserit, vel ob rem usu nondum finito repetitam damnum incurrerit. L. 17. §. 3. L. 18. §. 2. & 3. ff. commod.

Depositum quid?

§. 807. III. *Depositum* est contractus re initus, quo quis alteri rem mobilem ita gratis custodiendam tradit, ut, quodcumque deponenti placuerit, eandem in specie restituat.

§. 808. Unde observanda axiomata: I. Contractum hunc esse gratuitum. II. Eo nec dominium, nec usum, sed solam rei custodiam, transferri. L. 1. pr. ff. *depos.* §. 3. *Inst. h. t.* III. Commodum ex hoc contractu ordinarie ad solum deponentem; incommodum ad solum depositarium redundare.

§. 809. Ex primo axioma inferimus I. depositum quoque vel in locationem conductionem, vel in contractum innominatum degenerare posse, si merces intercedat. (§. 798. 2.) L. 1. §. 8. 9. 10. ff. *depos.* II. Nec hujus contractus naturam mutari per honorarium. (§. 801.)

§. 810. Ex eodem colligimus, III. contractum hunc non nisi cum amicis, in quorum fide maxima spes sita est, iniri, adeoque infamiam mereri dolum, latamque culpam depositarii, (§. 785.) Cic. *pro Rosc. cap.* 39. L. 10. C. *depos.*
 L. 1.

L. 1. §. 1. ff. de his qui not. inf. §. 2. Inst. de pœn. tem. litig.

§. 811. Ex altero axioma te fluit, IIII. depositarium furtum usus committere, si re deposita utatur. §. 6. Inst. de obl. quæ ex del. V. Si rei fungibilis usus concedatur expresse, ex deposito fieri mutuum. (§. 792.) L. 24. L. 26. §. 1. ff. depos. VI. Sin tacite concedatur usus rei fungibilis, veluti res nec clausa nec obfignata tradatur, tunc depositum fieri irregulare, simul ac depositarius re uti cœperit. L. 1. §. 34. ff. eod.

§. 812. Denique ex tertio axioma te fluit, VII. deponentem ordinarie ad culpam levissimam, depositarium ad latam teneri. (§. 788. 1.) L. 1. §. 7. 16. 20. sequ. depos. VIII. Culpam levissimam etiam præstare depositarium, si se ipse obtulerit. (§. 788. 3.) VIIII. Eundem etiam casum sentire, si depositum sit irregulare, (§. 810. 3.) L. 24. ff. dep. vel si in mora sit restituendi, vel casum omnem in se sulceperit. (§. 785.)

Quotuplex depositum.

§. 813. Depositum alias in simplex dividitur, quod hætenus descriptum, & miserabile, quod fit ob tumultum, incendium, ruinam, naufragium. L. 1. §. 1. ff. depos. Hoc id singulare habet, quod si dolus depositarii, vel heredis in eo pelluceat, uterque ad dupli restitutionem teneatur: hic tamen non nisi in simplum, si dolus defuncti intercellerit. L. 1. §. 1. L. 11. ff. depos.

Sequestrum quid.

§. 814. Deinde a deposito quodammodo differt sequestrum, quod I. illud semper fiat ab uno, eoque volente, hoc etiam a pluribus, qui de dominio litigant, aliquando etiam invitis, jussu judicis. L. 7. §. fin. ff. qui satisfd. cog. II. Quod illud fiat in re quacunq ue mobili; hoc in re litigiosa etiam immobili. L. 110. ff. de V. S. L. 5. quor. adpell. III. Quod illud ordinarie solam-

cu-

custodiam; hoc & possessionem, & curam transfert in sequestrem. L. 17. §. 1. ff. *depos. d. L. 5. C. quor. adpell.*

- * Sed nonnisi imminente metu fugæ, L. 7. §. ult. ff. *qui satisd. cog.* vel dilapidationis, L. 12. §. ult. ff. *de adpell.* vel armorum, vel ob similes causas, graviores, L. ult. C. *quibus ad lib.* L. 5. *quor. adpell.* L. 20. §. 1. C. *de agric.* Quo etiam pertinet bellissima species cap. 14. X. *de sponsal.* ubi de sequestratione sponsæ, quæ duobus fidem de matrimonio dederat. Extra hos casus prohibita est sequestratio rei litigiosæ. L. un. C. *de prob. sequestr. pec.*

Duplex actio depositi, Directa, & Contraria.

§. 815. Ex hoc contractu nascitur denuo duplex depositi actio, directa & contraria. (§ 782.)

§. 816. Directa datur deponenti adversus depositarium ejusve heredes, ad rem depositam in specie cum omni causa restituendam, (§. 807.) refarciendumque damnum dolo, & culpa lata datum, (§. 810.) Cui actioni nec exceptio compensationis, nec doli mali, nec juris in re deposita competentis opponi potest. L. pen. C. *depos.* L. ult. §. 1. C. *de compens.* Immo nec jure retentionis recte utitur depositarius, nisi ob impendia necessaria in rem depositam facta. L. 23. ff. *depos.*

§. 817. Contraria datur depositario adversus deponentem, ejusve heredes ad indemnitatem. §. 782. (§. 807.) L. 5. pr. ff. *depos.*

Actio sequestraria.

§. 818. Similiter ex sequestro, finita lite, actio sequestraria directa datur victori adversus sequestrem, ad rem depositam cum omni causa restituendam. L. 5. §. 1. L. 12. §. 2. ff. *depos.* Contraria sequestri adversus victorem ad indemnita-

tatem. L. 5. pr. §. 1. ff. depos.

Pignus quatenus jus in re, & quatenus contractus.

§. 819. IIII. *Pignus* constituitur *contractu* : constitutum vero hoc modo, est *jus in re*. (§. 344.) Ex quo nascitur actio in rem *Serviana*, & *quasi Serviana*, seu *hypothecaria*, quarum illa locator prædii rustici adversus colonum, vel quemcunque possessorem; hac creditor contra debitorem, vel possessorem quemlibet agit ad res pignori obligatas persequendas. §. 7. *Instit. de action.*

§. 820. At hic *pignus* non accipitur pro *jure in re*, sed pro *contractu*, quo illud *jus* constituitur, adeoque definiri poterit, quod sit *contractus* re initus, quo creditori res ita traditur in securitatem crediti, ut soluto debito eadem in specie reddatur. §. ult. *h. t.*

§. 821. Ergo I. pignori dari possunt res omnes, quæ securum præstant creditorem. II. Ex hoc *contractu* non usus transfertur, sed possessio, & custodia, adeoque traditionem accedere oportet. §. ult. *Instit. h. t.* III. *Contractus* pignoris in utriusque contrahentis utilitatem comparatus est. §. ult. *Instit. h. t.* L. 5. §. 2. ff. *comm.*

§. 822. Ex primo axioma inferimus, I. opignorari posse res tam corporales; quam incorporales. L. 11. §. 2. ff. *de pign.* L. 4. C. *quæ res pign. dari.* II. tam immobiles, quam mobiles. III. tam proprias, quam alienas, modo domini consensus vel ratihabitio accedat. L. 20. ff. *de pign. act.* IIII. Non autem res exemptas commercio, L. 9. §. 1. ff. *de pign. & hyp.* V. nec res litigiosas. L. 1. §. 2. ff. *quæ res pign.* L. 3. C. *eod.*

§. 823. Ex secundo fluit, VI. creditorem pignore uti non posse, nisi accesserit pactum *arræ* *hypothecæ* de pignoris usu in vicem ulurarum. L. 11. §. 1. ff. *de pign. & hypoth.* VII. Maxime inter se differre *pignus*, & *hypothecam*. *

* Pi.

- * Pignus enim 1. constituitur contractu ; hypotheca pacto , cui prætor adfuit . (§. 763.)
 2. Pignus traditur , hypotheca rem sine traditione adficit . §. 7. *Inst. de act. L. 9. §. 2. ff. de pign. act. L. 238. §. 2. ff. de V. S.*

§. 824. Ex tertio axioma colligimus , VII. utrumque contrahentem teneri ad culpam levem præstandam . L. 9. §. ult. L. 25. *ff. L. 5. L. 7. C. de pignorat. act.*

Actio pignoratitia duplex , directa , & contraria .

§. 825. Ex hoc quoque contractu duplex datur actio *pignoratitia , directa & contraria .* (§. 781.) §. ult. *Inst. h. t. L. 9. §. 3. ff. de pign. act.*

§. 826. *Directa* debito soluto (§. 820.) datur debitori adversus creditorem , ejusve heredes , ad rem pignoratam * cum omni causa restituendam , refarciendaque damna , culpa etiam levi data . (§. 824.)

- * Attamen , soluto licet debito , creditor pignus jure retentionis debitori denegabit , si novum contraxerit debitum . *tot. tit. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. posse.*

§. 827. *Contraria* contra creditori competit adversus debitorem , ejusve heredes ad indemnitatem : (§. 782.) veluti si creditor impensas in pignus fecerit , si damnum inde passus sit , si res aliena ipsi obligata fuerit &c.

JUS NEAPOLITANUM

De Contractibus .

CCCXXXIII. **M**ateriam contractuum , quod generatim spectat , illud hic duntaxat innotandum , nimirum æque jure

jure Romano, ac Municipali jamdiu contractus in scripturam redigi consuevisse: & quidem apud Romanos primum ab Argentariis, deinde a Tabellionibus; apud nos autem a publicis Regiis Notariis. Porro Scriptura, sive instrumentum non ea de causa adhibetur, ut contractus sua vi constet, qui solo contrahentium consensu perficitur; sed tantummodo ut facili negotio ejus veritas, ac ratio evinci possit.

CCCXXXIII. Jam vero duo contractuum genera omnino excipienda sunt, quæ, nisi scripto consignentur, nullius sunt roboris. Primum: ubi inter partes de scriptura conventum sit: tum quoque, quum vel ex pacto expresse, vel implicite aliunde, eam fuisse contrahentium mentem constet, ut nullo, nisi Scripturæ fibula, vicissim obstringi consenserint. Alterum: ubi agatur de contractibus feudalibus, ad quos firmandos, quum Regius adensus requiratur, scripto consignentur oportet.

De Mutuo.

CCCXXXV. Jure municipali, non secus ac Romano, iniqua usurarum acceptio pro mutui ratione vetita est: scilicet quum quis ex uno traditæ pecuniæ beneficio usuras repetat: ita Constitutio Fridericiana: *Usurariorum nequitiam*, & plures Regum nostrorum Pragmaticæ Tit. de *Usuris*. Porro iniqua usurarum acceptio non censetur, quum quis a mutuatario tantum requirat, quantum lucri ex mutuata pecuniæ mora amiserit. Verum hoc caput, aliaque huc spectantia satis explicata habebitis in *Institutionibus Moralibus*.

CCCXXXVI. Illud hic observandum, Actionem ad repetendum sive Mutuum, sive etiam Commodatum, ac Depositum esse rei persecutoriam, & pœnalem: ita Willelmus I. Const. *Regiæ Majestatis*, Tit. de *Mutatione pecuniæ*. Scilicet Judicis sententia, & res mutuata domino est restituenda, & tertia pars rei in judicium

436 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XV.*
cium deductæ Fisco pœnæ nomine addicenda .

- * Willelmi Constitutio in defuetudinem jam pæne abierat : verum deinde in usum revocata est à Rege Ferdinando I. anno 1477. ac denuo confirmata anno 1598. Prag. 1. & 2. Tit. *de Negantibus Mutuum* .

CCCXXXVII. Jam vero, ut actio illa valida habeatur ex sententia de Adficiis tria prorsus requiruntur : 1. ut mutuum diserte negetur . 2. ut ejusmodi negatio in judicio probari possit . 3. ut reus Judicis sententia restitutioni damnatus sententiam spernat ; sive, ut loquuntur DD. si mutuatarius mutuantem callide , & cavillose in judicio circumvenire audeat . Atque hætenus dicta de actione ex Mutuo , de Commodato quoque , & Deposito intelligas .

CCCXXXVIII. Præter deposita privata, de quibus satis Heineccius §. 807. & *sequent.* sunt quoque & Deposita Publica , quæ a Nummulariis adservantur , de quibus in nostris Pragmaticis Tit. de *Nummulariis* sermo injicitur . Apud Romanos olim pecunia apud ædes sacras deponebatur ; at dein Nummularii fuerunt substituti , qui publicæ utilitatis gratia , mensam argentariam exercerent , ac depositam pecuniam custodirent * . Hodie vero apud nos Aedes quædam publicæ commoditati erectæ sunt , quæ vulgo *Banchi* dicuntur , cujus ministri Nummularii etiam adpellantur , vulgo *Banchieri* , ad quos , regia auctoritate , munus argentariorum translatum est , quique pecuniam depositam ea conditione custodiunt , ut si mala fide ea abutantur , pœna capitis mulctentur : Maradei ad *Pragmat. de Nummul.*

- * Ejusmodi dicti quoque sunt *Argentarii* , & a Justiniano *αργυροπλάται* . *Novell. 135. Præf. item & Argenti distraçtores . Leg. ult. Cod. de Pign.* Tum quoque dici consueverunt
Mieu-

Mensarii, quod publice in foro, positis mensis, sic dictis *trapezophoris* *Leg. 3. Dig. de Suppell. leg.* negotiationem exercerent. Iidem singulorum rationes conficiebant, omniaque, quæ apud se gerebantur, accurate in Codices referebant, quos idcirco edere postulantis cogeantur. *Leg. 4. 6. 9. 10. Dig. de Edend.*

CCCXXXVIII. Præterea Nummularii si post publici Patrimonii obligationem latitantes, a Iudice legitime citati, in iudicium non se sistant, sex a contumacia elapsis diebus prostriptionis, si ve forojudicationis *fuorjudica* poenam subeunt: *Prag. 4. de Nummulariis*, & ex magis recepta Interpretum sententia ejusmodi poena multantur, si ve dolo malo, si ve ex adversa fortuna decoxerint. Indulgendum vero iis, qui dolo carent, & citati sui copiam faciant.

CCCL. Duo hic duntaxat animadvertenda. Primum: publicum nostrorum temporum depositum Mutui potius characteres præ se ferre: neque enim pecunia ea ratione deponitur, ut in specie resumatur, sed ita, ut alteri permixta a Banco pro vario obveniente usu expendi possit, modo dein eandem in genere restituat. Nummulariis igitur in ejusmodi deposito, æque ac in Mutuo, non dolum tantummodo, verum & omnem culpam, ac etiam casum præstandum esse merito Doctores contendunt.

CCCLI. Alterum: Creditorem, qui pecuniam si ve penes Nummularium, si ve in Banco depositam sine ulla causa recipere renuat, eo in periculo versari, ut si forte, mensa exhausta, Nummularius a fide deficiat, amplius quod suum erat, repetere ipsi jus nullum sit. De Adstrictis *Decis. 132.*

CCCLII. Nummulariorum Libris *, qui singulis annis, vel semestribus novi conficiuntur, ob fidem publicam plena auctoritas tributa est.

T

Hinc

Hinc qui per Bancum solvit, solutionis suæ legitimam, ac ratam habet cautionem.

- * Nummulariorum libri antiquitus *Calendarii* dicti sunt. Hoc nomen ex eo descendit, quod *Calendarum* titulo ejusmodi librorum paginis præposito, quæ deinde nomina fecissent, adscribere solerent. Atque hinc locutiones *Calendarium exercere, Calendaria Actio* &c.

De Pignore.

CCCLIII. Quum Pignus antiquitus apud Romanos vel a Prætorē, vel a judice, vel ab contrahentium pacto constitueretur, hunc vel *Prætorium* erat, vel *Judiciale*, vel *Conventionale*. Verum, ablato inter Prætorē, Judicēque discrimine, Pignus nonnisi bifariam dividitur, scilicet in *Judiciale*, * seu reale, & *Conventionale*. **

- * Ejusmodi Pignus *Judiciale* nonnisi magistratus, ad quem jurisdictio spectat, auctoritate, imperioque constituitur,
- ** Pignorum usus maximæ semper utilitatis Reipublicæ fuit, præsertim coercendæ contumaciæ causa. Profecto etiam Senatores aliquando pignoribus in Curiam venire cogebantur, uti ex Cicerone habemus: *Philipp. III.* Tum quoque ex Livio *Lib. III. Cap. 38.* *Postquam citati (Senatores) in curiam non conveniebant, dimissi circa domos adparitores ad pignora capienda.*

CCCLIIII. Antiquitus Jure Neap. si debitor in iudicium vocatus iudicē se contumaciter sistere recusaret, ejus Creditor, in rei controversiæ possessionem mittebatur, & quidem post primum con-

contumaciæ decretum , si actio realis ; post secundum vero , si actio personalis a Creditore in debitorem fuisset intentata . Atque adeo in pœnam contumaciæ tertiam partem ipsius bonorum mobilium Fiscus sibi vindicabat , si quidem in M. C. iudicium ageretur . Porro ejusmodi jus jamdiu exolevit , & nostris hîsce temporibus si reus in iudicium legitime vocatus non se sistit , in contumaciæ pœnam judiciaria actio , solo actore præsentē , perficitur : quum vero Judicis sententiæ reus parere detrectet , ipsa in rem judicatam transit , tum reus *mandato ad revolvendum* , de bonorum suorum alienatione monitus , si non se prodat , jus est creditoribus bona pignoris judicialis nomine capta vel vendere , vel sibi addicere . Verum non omnia debitoris bona ejusmodi alienationi sunt obnoxia : excipiuntur enim boves aratorii , & Instrumenta agriculturæ : *Cap. Caroli II. Andeg. Tit. de Bob. arat. non pignor.* * Atque de Pignore reali satis sit hæc innuisse .

* Mense Junio anni proxime elapsi 1769. Regia Pragmatica, sive Bandum tum Neapoli , tum per Provincias evulgatum est , quo inter cetera ad Tribunalium Regni reformationem salubriter constituta , illud quoque cautum est , ne scilicet , vel ad exsequendas pœnas sic dictas Contumaciales , vel alia de causa Pignoris nomine capiantur Instrumenta tum Agriculturæ , tum quoque artis cujuscunque , in qua quisque versatur , exercitationi necessaria ; adhuc & res quæcunque , quibus ad vitam sustentandam utimur ; uti lectulus , vilis supellex , utensilia coquinaria , vestes muliebres , aliaque id genus .

CCCLV. Pignus Conventionale illud est , quod contrahentium pactione constituitur ; quod vel

nominatim Pignus dicitur, quum in ejus possessione creditor venit, vel adpellatur Hypotheca, quum in debitoris possessione adhuc continetur. *Leg. 9. Dig. de pignor. act.*

De Hypotheca.

CCCLVI. Hypotheca rursus vel expressa est, vel tacita. Expressa, quando contrahentium consensu verbis significato constituitur; tacita vero quum nonnisi voluntatis indicio, vel ipso hominum facto constituta censetur. De hypotheca expressa, quam alii etiam voluntariam dicunt, pauca hic occurrunt delibanda, quæ æque jure Rom. ac Neap. constant. 1. Hypothecam constitui posse, vel 1. *nuda conventione*, nisi adjungatur fidejussoria cautio, in qua stipulatio quoque requiritur: vel 2. *ratihabitione*, per quam ad tempus usque initi contractus retrahitur, vel 3. *conditionate*, scilicet ut nonnisi post conditionis eventum ea suam vim obtineat. Porro conditionis eventus vel is est, qui forte fortuna obtingat; atque, illa interveniente, ab ipsa contractus origine hypothecæ obligatio concepta censetur; vel contra a debitoris arbitrio pender, atque hac in specie creditori ante conditionis exitum unum jus est actionem in possessorem ea de causa intendendi, ne rem deteriolem reddat. Porro in Contractibus feudalibus satis non est nuda conventio, cui etiam stipulatio accedat; sed Regis etiam requiritur adensus, quod jus jam inde ab origine feudorum vi *directi domini* sibi Principes reservarunt, translato duntaxat in Feudatarios *Dominio utili*.

CCCLVII. Tacita vero hypotheca jure Neapolitano constituta censetur: 1. ad Locatoris beneficium in universis rebus in prædium, sive urbanum, sive rusticum investitis, ut de Locationis mercede cautionem habeat: atque adeo si prædium, sive domus fuerit locata pro servandis mercibus,
Lo-

Locatori non hypotheca modo, verum & jus illud in repositas merces præ ceteris creditoribus competit, quod *Prælatio* vulgo dicitur.

2. Pari ratione prædiorum Domini tacitam eandem habent hypothecam in bonis tum colonorum, tum eorundem adfinium; ut si quando vel eorum fraus, vel aperta negligentia exitium frugibus creaverit, modo, unde eorum detrimentum reparetur, inveniant.

3. In contractu societatis, qui vulgo dicitur *ad menandum*, bona illius, qui Animalia accipit, hypothecæ obnoxia habentur, donec statutum pretium, vel pecudum, vel prædiorum, ubi pecudes depastæ fuerint, Dominis exsolvatur: modo tamen ex adhuc vivant. Cum vero pecus non *ad menandum* datum sit, sed *ad sociam*, tunc Dominis sive pecudum, sive prædiorum nonnisi in pecus ipsum jus est, quod poterunt etiam propria auctoritate nomine pignoris recipere.

4. Demum quasi hypotheca adligantur ea animalia, quæ alienis prædiis damnum inferunt: atque a prædiorum Dominis, etiam propria auctoritate, capi possunt, ac retineri, donec acceptum damnum compensatum fuerit, vel saltem compensationis cautiones receperint, si pecoris Dominus ejusdem loci fuerit incola; sin secus tamdiu retineri jure poterunt, donec damnum satis fuerit reparatum.

CCCLVIII. Dividitur rursus hypotheca in generalem, & specialem. Illa est, quum omnia bona sive exstantia, sive acquirenda, hæc vero quum pecularia duntaxat quædam bona hypothecæ subjiciantur. Olim quidem jus erat creditoribus de utraque hypotheca sibi cavere; atque alterutra pro lubito uti in suo ære repetendo: ita jure Romano *Leg. 2. cod. de Pignoribus*. Verum jure Neapolitanis, moribus firmato, tunc jus est creditoribus uti generali hypotheca, quum bona speciatim hypothecata solvendo satis non sint. Immo ex sententia Matthæi de Adfectis in Constit. *Si quis in poste-*

rum, si plures aderint rerum hypothecæ obnoxiarum Possessores, non licet Creditori actionem in universos, atque, uti vulgo dicitur, in solidum instituere, sed a quolibet pro rata debitum repetere. Postremo usus jamdiu apud nos inolevit, ut in Instrumentis hypothecariis clausula, sive conditio adponatur: quod specialis hypotheca nil deroget generali, & generalis speciali non officiat.

CCCLVIII. Jam supra innuimus ad feuda hypothecæ vinculis obstringenda Regis, sive Domini directi adsensum prorsus requiri: adhuc tamen tacite hypothecæ aliquando, quæcunque ea sint, subjecta judicantur: scilicet ubi agatur de dote, vel antefato, ac utriusque usuris. Ejusmodi autem hypotheca talis est, ut 1. constituta censetur, licet in stipulationem non fuerit deducta. 2. in feuda, sic tacite a lege hypothecata, actio directe institui possit, etiamsi adsint bona allodialia. 3. Ejusmodi legitime hypothecæ subjecta censentur feuda, licet feudatarius omni careat successione: non enim Fisco redire illa, possunt, nisi prius actioni illi hypothecariæ satis factum sit. 4. Demum tam insita bonis illis a Doctoribus hypotheca existimatur, ut ex communiori eorundem sententia, actio illa hypothecaria locum habeat, etiamsi in Instrumento nuptiali nulla de feudis, eorumque hypotheca mentio facta sit.

CCCLX. Antequam demum hinc egrediamur, pauca expressam feudalem hypothecam spectantia subnectere operæ pretium duco. Quum enim ad eam recte imponendam Principis adsensus requiratur, plura accidere possunt, quæ peculiari indigent resolutione. Vel enim 1. post constitutam hypothecam Principis adsensus impetratur; atque hic ad tempus constitutæ hypothecæ retrahi non potest: præsertim cum alterius partis detrimentum inde oriatur. Qua de re si concurrant hinc Creditores, qui contractum antiquius, sed ante adsensus impetrationem iniverint; illinc vero qui contractum recentius, atque impetrato jam Re-

Regio ad sensu, consecrerint, dubio procul hi illis sunt anteferendi. Id quod locum obtinet etiam si feudum verum eat.

2. Vel constituta Hypotheca super feudo, casu accadat, ut ante impetrationem ad sensus feudatarius vita cedat, tunc quidem debet heres novam hypothecariam actionem creditori deferre, & de ea ad sensum impetrare.

3. Antiquitus Hypothecis Feudalibus ad sensus impertiri consuevit his duabus adpositis conditionibus: 1. dummodo legitima successione debitor Feudatarius polleat; atque 2. intelligatur ad sensus prestitus tantummodo in creditoris, ejusque heredum ex corpore beneficium. Verum anno 1586. Philippus II. Neapolitanæ Civitatis petitioni benigne aduens, indulgit, ut in feudatariis ad sensibus dein impartendis condiciones illæ omitterentur. Pragmatica 2. *de Feudis*. Quare feudalis hypotheca locum habet, licet Feudatarius legitimo successore careat, & creditor successorem ex corpore non habeat. Unde factum est, ut in heredem, licet extraneum, recte hypothecaria illa actio transferri possit, & quidem nomine hereditatis. Nam nomine singulari, uti venditionis, donationis, Legati &c. transferri non posse communior docet Istorum sententia.

T I T. XVI.

DE VERBORUM OBLIGATIONIBUS.

Quid verborum obligatio.

§. 828. **U**Ti *contractus reales* non solo consensu, sed accedente rei traditione substantiam capiunt, (§. 790.) ita *verborum* obligationes non consensu, sed verborum solemnitate perficiuntur.

Quot contractus verbales?

§. 829. Hujusmodi contractus olim erant tres, sollemnis dotis dictio, * promissio operarum a liberto facta, firmataque jurejurando, & stipulatio, Caji Inst. L. 11. tit. 9. §. 3. sequ. Ulp. Fragn. tit. 6, §. 1. seq. de qua præcipue hic agendum.

* Dos vel dabatur, si obsignata apud auspices deponeretur: Suet. Claud. cap. 26. vel promittebatur, respondendo ad stipulationem: Plaut. Trinum. Act. V. scen. 2. v. 34. sequ. vel dicebatur verbis sollemnibus, sed a stipulatione diversis, qualia fortassis illa apud Terent. Andr. Act. V. scen. 4. v. 47.

---- Dos, Pamphile est

Talenta quindecim. PA. Accipio.

Conf. Antiqu. nostr. Rom. Lib. II. tit. 7. §. 4. seq.

Stipulatio quid?

§. 830. Stipulatio est contractus unilateralis, quo quis ad alterius interrogationem congrue respondendo ad dandum aliquid vel faciendum, quod alterius interest, obligatur. Quum enim nuda rei futuræ promissio jure Romano actionem non produceret; (§. 775.) inventa est stipulatio, qua, qui rem in futurum promittit, obligaretur. pr. Inst. h. t. L. 37. C. de pact.

Ea vel certa, vel incerta.

§. 331. Quum vero vel certum quid promitti possit, veluti species vel quantitas, vel incertum, veluti genus vel factum; ipsa quoque stipulatio vel certa, vel incerta est. L. 74. §. 8. ff. pr. Inst. h. t.

Vel pure, vel in diem, vel sub conditione facta.

§. 832. Quatenus etiam vel pure, vel sub conditione, vel in diem promittitur; eatenus stipulatio in puram, conditionalem, & in diem conceptam divi-

dividitur. §. 2. *Inst. L. 73. pr. ff. h. t.*

Harum differentia.

§. 833. Ubi I. *pura stipulatio est*; dies & cedit statim, & venit: *L. 213. ff. de V. S. II. Ubi conditio possibilis adjecta*; dies, pendente conditione, nec cedit, nec venit. * *d. L. 213. III. Conditio vero impossibilis promissionem plane vitiat.* (§. 549. *) *L. 4. L. 6. L. 27. pr. L. 113. ff. h. t. IIII. Si ex die certo quid promissum*, dies cedit, sed non venit, nisi lapso die. §. 2. *Inst. hoc tit. §. pen. Inst. de inutil. stipul. d. L. 213. ff. de V. S. Si ad diem quid promissum*, dies statim cedit, & venit, & obligatio perpetuatur, sed lapso die eliditur exceptione. *L. 44. ff. h. t. VI. Dies incertus*, si dubium sit an existiturus sit, pro conditione habetur. *L. 75. ff. de cond. & dem. (§. 548. sequ.) VII. Existens conditio in contractibus ad principium retrahitur.* *L. 11. §. 1. ff. qui pot. in pign. Quod secus in legatis. L. 18. ff. de regul. jur.*

* *Conditio in præsens vel præteritum concepta proprie conditio non est, ob definitionem §. 545. Hinc ea obligationem non suspendit, sed adjecta stipulationem vel statim infirmat, vel ea statim committitur, e. c. Si dictum: dabisne, si Titius consul fuit? si fuit consul, statim valet stipulatio: si non fuit, statim infirmatur. §. 6. Inst. de V. O. (§. 545. *)*

§. 834. Ceterum de stipulatione observanda axiomata. I. *Ad tempus non potest deberi.* (§. 732. 5.) §. 3. *Inst. h. t. II. Stipulatio constat interrogatione & responsione congrua.* §. 1. *Inst. h. t. III. Conditio negativa*, (secus ac in hereditatibus ac legatis (§. 737. *)) præstationem suspendit usque ad mortem promittentis. Unde si quis ita stipuletur: *Si in Capitolium non ascendero, dare spondes?* perinde est, ac si stipulatus

446 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XVI.*
 latus esset, cum moreretur, sibi dari. §. 4. *Inst. h. t. IIII.* Ex stipulatione etiam spes in heredes transmittitur, quamvis is, cui sub conditione debetur, ante existentem conditionem decesserit.
 * §. 4. *Inst. h. t. V.* Alium obligare promissione sua nemo potest. §. 3. *Inst. de inutil. stipul. VI.* Nec potest quisquam alii, quam sibi, stipulari, §. 4. *Inst. eod.* nisi sua interfit, alteri dari, fieri. (§. 829.) §. 18. *Inst. h. t.*

- * Aliud in hereditatibus & legatis sub conditione relictis, quæ non transmittuntur, si heres vel legatarius ante existentem conditionem decessit. (§. 549. 6.)

Actio ex stipulatu certi & incerti.

§. 835. Ex stipulatione, tamquam contractu *πρόσκλησιν* ex una tantum parte obligante, (§. 829.) una nascitur actio, (§. 782.) illi cognominis *ex stipulatu*, quamvis illa, si certum petitur, *actio certi*, sin incertum, *actio incerti ex stipulatu* vocetur. *pr. Inst. h. t.* (§. 831.)

§. 836. Utraque datur stipulanti adversus promittentem ejusve heredem ad dandum faciendumve, quod promisit.

§. 837. Quamvis enim vulgo tradant, promissorem facti obligatione liberari præstando id, quod interest; id tamen non adparet ex L. 72. *ff. de V. O. L. 13.* §. *fin. de re jud. L. 71.* §. 2. *de cond. & dem. L. 2. ff. de lib. hom. exh.* Potest quidem conveniri is, qui factum promisit, idque intra tempus idoneum haud præstitit, ad id quod interest; sed quod cogi non possit ad factum præstandum, aut quod liberetur præstando id, quod interest, in nullo illorum textuum legitur. Cujac. *ad L. 72. ff. hoc tit.* Coras. *Miscell. Lib. II. cap. 3.* B. Huber. *Præl. ad Inst. h. t.* §. 5. Thomaf. *diff. singulari, an qui factum promisit, liberetur, præstando id, quod interest?*

§. 838. Unde quod Justinianus ait, utile esse, stipu-

stipulationibus facti pœnam conventionalem adji-
cere; §. ult. *Inst. hoc tit.* non ideo fit, quod
qui factum promisit, ad illud præstandum abscis-
se non teneatur: sed quod facta plerumque sunt
incertæ æstimationis, adeoque difficilius probatio,
si facto non præstito agatur ad id, quod interest.

§. 839. Ceterum quamvis sollemnia verba su-
stulit Leo Imp. L. 10. C. de contr. stipul. non
tamen sustulit interrogationem, & responsionem
congruam, adeoque nec differentiam pactionum
& stipulationum. Sed Germanicæ originis gentes
uti hisce formulis nunquam usæ sunt, ita hodie-
num inter pacta & stipulationes nihil statuunt
discriminis: sed ex utrisque concedunt actionem,
sive intercesserit interrogatio & responsio, sive
non fuerit adhibita.

T I T. XVII.

De duobus Reis stipulandi, & promittendi.

§. 840. **N**on solum unus, sed plures quoque
aliquando sibi quid vel stipulan-
tur, vel promittunt, & tunc ordinariæ valet re-
gula: Si duo, pluresve promittunt, vel duobus
pluribusve promittitur; singuli pro parte & obli-
gantur, & jus ex ea stipulatione adquirunt. L.
11. §. 1. 2. ff. hoc tit.

§. 841. Sed hæc regula patitur exceptionem,
Quod si enim, qui promittunt, sunt rei promit-
tendi, obligatio inter eos non est divisa, sed sin-
guli in solidum tenentur. Contra, si, qui stipu-
lari sunt, sunt rei stipulandi, singulis solidum
debetur. §. 1. *Inst.* L. 2. L. 3. §. 1. ff. h. t.

Quinam rei dicantur?

§. 842. Rei alias speciatim dicuntur ii, unde
petitur: generatim ii, quorum de re disceptatur.
Cic. Lib. 11. de Orat. cap. 43. & 79. Fest. voce
reus. Unde & actor & reus communi vocabulo
rei dicuntur Pomponio L. 5. ff. de V. O. adeo-

que & jureconsultis ratio fuit, hoc vocabulo & promittentes & stipulantes adpellandi.

Quinam rei promittendi.

§. 843. *Rei ergo promittendi sunt qui alteri, una oratione omnes interroganti, congrue respondent, seque singulos in solidum item daturos facturosque spondent.* §. 1. *Inst. L. 1. L. 2. L. 3. §. 1. L. 4. ff. hoc tit. E. g. apud Plaut. in Trinum. Act. V. scen. 2. v. 39. Lysiteles interrogat:*

*Istac lege, (cum ista dote,) filiam
tuam sponden' mihi uxorem dare?*

Respondet Callicles *spondeo*: & Charmides addit: *Et ego spondeo idem hoc*. Callicles ergo, & Charmides erant duo rei promittendi ratione dotis.

Quid rei stipulandi?

§. 844. *Rei stipulandi sunt, quibus separatim sibi eandem rem in solidum stipulantibus debitor eam se daturum facturumque spondet.* §. 1. *Inst. L. 1. ff. b. t. v. c. Si Titius interrogaret: Spondesne mihi dare mille Philippum? & Mævius: Spondesne mihi dare idem mille Philippum? Et Sempronius responderet: Utrique vestrum dare spondeo: Titius & Mævius essent duo rei stipulandi: pr. Inst. h. t.*

§. 845. Hodie sine interrogationis, & responsionis sollemnitate (§. 839.) correi promittendi sunt, qui eidem eandem rem in solidum promittunt; *rei stipulandi*, quibus idem in solidum promittitur; v. c. verbis: *tezamen en eltr voor 'c geheel* vel Germanice: *Alle vor einen, und einer vor alle; vel alle vor einen, und einem vor alle.* B. Huber. *Præl. ad Dig. h. t.*

§. 846. Quum itaque rei promittendi in solidum teneantur; (§. 840.) consequens est; I. ut singuli possint conveniri in solidum, §. 1. *Inst. L. 3. ff. b. t. II. Ut unus reorum creditori quo-*

quocunque modo satisfaciendo obligationem perimat. L. 2. L. 3. ff. hoc tit. L. 28. ff. ad SC. Vellei. L. 16. ff. de acceptilat. III. Ut non gaudeant beneficio divisionis, ne quidem jure novissimo, nisi eo casu, si correi, sint ἀλλήλεγγυοι ὑπεύθυνοι, id est, si reciproca fidejussione sint obligati. * Nov. 99. cap. 1.

- * Ergo hac novella tantum derogatur Legi 11. pr. ff. h. t. ubi Papinianus beneficium divisionis negat competere correis promittendi, vice mutua fidejussoribus. Sed doctores more suo hanc novellam ad omnes correos promittendi produxerunt. Et ita fere in foro hic error triumphat, ob Auth. Hoc ita C. h. t. quamvis ab auctoritate sua diversissimam.

Jus reorum stipulandi.

§. 847. Quumque contra reis stipulandi singulis solidum debeatur; (§. 840.) sequitur IIII. ut singuli possint exigere solidum. V. Ut si uni quocunque modo satisfactum sit, reliquorum jus exigendi perimatur. L. 2. L. 3. §. 1. ff. h. t. L. 32. §. 1. ff. de novat.

§. 848. Quum denique hoc negotium inter stipulantem & promittentem, non inter ipsos correos geratur, & obligatio personas non egrediat; (§. 768.) inferendum est VI. unum reorum promittendi solventem actionem non habere adversus correum, L. 36. ff. de fidejuss. nisi vel in communione sint, vel solvens jura a creditore cessa acceperit. * Correum stipulandi, cui solutum, non cogi cum correo partem communicare, nisi vel socii sint, vel ita inter illos convenerit. L. 62. pr. ff. ad L. Falc.

- * Sed facile tamen patet, reo solventi etiam non socio, nec jure cesso utenti hodie competere actionem negotiorum gestorum contra-

450 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XVIII.*
trariam utilem. Dum enim pro correo solvit, eumque liberavit, negotia ejus gessit utiliter, adeoque petere potest indemnitatem. Et ita etiam accipi potest L. 2. C. *hoc tit.*

T I T. XVIII.

DE STIPULATIONE SERVORUM.

Servus, an & quando stipuletur?

§. 849. **S**ervus nec persona est, (§. 77.) nec sibi quidquam acquirit, sed domino. (§. 470.) Ergo & stipulatione sibi nihil, domino omnia acquirit; quia non nisi ex persona domini stipulandi jus habet. *pr. Inst. h. t. L. pr. ff. de stip. serv.*

§. 850. Ex quo sequitur, I. ut domino adquirat stipulando, sive sibi, sive domino, sive conservo, sive impersonaliter stipuletur. §. 1. *Inst. L. 1. pr. L. 15. ff. h. t.* II. Ut servus communis unicuique domino stipulando adquirat pro rata portione domini, nisi unius jussu, aut uni nominatim stipulatus sit. §. 3. *Inst. L. 5. L. 7. ff. hoc tit. L. ult. C. per quas pers. cuique adquir.* III. Ut servus hereditarius hereditati, quæ ante aditionem persona defuncti sustinet (§. 327.) stipulando adquirat. *princ. Inst. h. t. L. 35. ff. hoc tit.*

§. 851. Quum vero de adqueſtu id intelligendum sit; (§. 849.) inferunt veteres, IIII. si factum stipulatus sit servus, v. c. ut sibi ire, agere liceat, domino id facere haud licere. §. 2. *Inst. h. t. L. 38. §. 6. ff. de V. O.*

§. 852. Hodie, quum & rarior sit servitus, & homines proprii vel adscriptitii, qui superiunt, dominis non omnia adquirant; (§. 85.) totus hic titulus fere nullius usus est.

TIT.

T I T. XIX.

DE DIVISIONE STIPULATIONUM.

Stipulationum divisio nova.

§. 853. **A** Personis, quæ vel stipulari jubent, vel stipulantur, stipulationes dividuntur in *prætorias, judiciales, communes & conventionales*. *pr. Inst. h. t. de quibus paucis dicendum.*

§. 854. *Prætoria sunt, stipulationes vel cautiones, quæ a mero prætoris officio proficiuntur. Judiciales, quæ a mero judicis officio. Communes, quæ ab utriusque* * §. 2. §. 1. §. 4. *Inst. h. t. Conventionales, quæ ex conventionione utriusque partis concipiuntur.* §. 2. *Inst. eod.*

- * Distinctum enim Romæ erat prætoris, & judicis officium. Prætor magistratus erat; judex privatus. Ille *jus dicere*, hic *judicare* dicebatur: ille pro tribunali, hic de plano vel ex subsellio, unde & pedaneus dicebatur: ille denique de jure cognoscebat, & hinc actionem, exceptionem, replicationem &c. audiebat, contestataque lite dabat judicem: hic de facto cognoscebat, & ex formula a prætore præscripta ferebat sententiam. V. C. Ger. Noodt. *de Jurisd. Lib. I. cap. 6. 7.* Si prætor, non dato judice, ipse toti causæ præerat, extra ordinem judicare dicebatur.

§. 855. *Prætoria e. c. erat cautio damni infecti*, qua prætor rei vitiosæ, veluti ædium ruinosarum, dominum, vel eum, qui domini loco habetur, jubebat vel promittere vel satisfacere vicino, cui damnum imminebat, se resarciturum damnum, si intra certum diem contigerit. *No-*
len-

452 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XVIII.*
jentem satisfacere missione in bona ex primo,
ac deinde ex secundo decreto, coercerat. L. 13.
pr. §. 1. 3. L. 15. §. 16. 20. ff. de damn. inf.
L. ult. ff. de acqu. possess.

§. 856. Ejusdem generis est cautio *Legatorum nomine*, qua heres legatariusve legatum post tempus, vel conditionis eventum debens, a prætore jubetur cavere, se sine omni dolo malo legatum præstiturum, quum dies venerit. L. 1. ff. ut leg. serv. caus.

Stipulationes Judiciales.

§. 857. *Judicialis est cautio de dolo*, qua is, qui ad rem restituendam condemnatus est a judice jubetur cavere, se rem cum omni causa sine fraude restitutum. L. 21. L. 45. ff. de rei vind. L. 9. §. 5. 7. ff. quod met. caus.

§. 858. Ita & a judicis officio proficiscitur cautio *de persequendo servo*, qui in fuga est, ab eo exigi solita, qui hominem per vim extorsit. L. 14. §. 11. ff. quod met. caus.

§. 859. Ejusdem naturæ est cautio *de pretio restituendo*, si res ipsa dolo vel culpa adversarii restitui non possit. L. 25. §. 10. ff. fam. ercis.

Communes, rem pupillo salvam fore, & de rato.

§. 860. *Communes sunt cautiones rem pupilli salvam fore*, (de qua supra §. 279. sequ.) & cautio *de rato*, quam præstare jubetur procurator, cujus de mandato dubitatur. L. 1. Cod. de procurat.

Conventionales.

§. 861. *Conventionaliū tot fere sunt species*, quot rerum contrahendarum. §. 3. Inst. h. t. Nullus enim fere contractus, cui non subjiceretur stipulatio. Sen. de Benef. Lib. III. cap. 16. L. 71. ff. pro soc. L. 88. ff. de solut. Cujac. ad L. 17. de V. O.

§. 862. Hodie cautiones *prætorie, judiciales & communes* non amplius differunt, quia nec officia prætoris & judicis differunt. Nec abscessisse amplius

plius cavendum stipulationibus, sed sufficit nuda promissio, verbis vel chirographo facta. Cautiones etiam damni infecti, & de servo persequendo, immo & de dolo malo & restituendo pretio ob exsequutionem promptam hodie vix usu frequentantur.

T I T. XX.

DE INUTILIBUS STIPULATIONIBUS.

Stipulationes quot modis inutiles?

§. 863. **S**tipulationes aliquando vel ratione *personarum contrahentium*, vel ratione rerum, quæ in stipulationem deducuntur, vel ratione *formæ* stipulationes inutiles habentur.

§. 864. Quum enim, quod ad *personas contrahentes* attinet, stipulatio sit contractus, contractus conventio, conventio duorum vel plurium in idem placitum consensus; (§. 773.) sequitur, ut inutiles sint I. stipulationes infantium, II. furiosorum & mente captorum, III. surdorum & mutorum. §. 6. 7. 8. 9. 10. *Inst. h. t.* IIII. Ut prodigi & infantia majores pupilli possint quidem sibi stipulari, sed non aliis spondere, vel se obligare, * nisi auctore tutore. (251.) §. 9. *Inst. h. t.* L. 6. ff. de V. O.

* Obligatur quidem pupillus naturaliter, L. 21. ff. ad L. Falc. L. 1. ff. de novat. sed quia hæc obligatio naturalis effectu caret, & legibus civilibus infirmatur; ideo aliquando ne naturaliter quidem obligari dicitur; L. 41. ff. de cond. ind. L. 59. ff. de O. & A. Non esse enim, & omni effectu destitui, in jure habentur synonyma. Civiliter ergo nunquam obligatur pupillus, L. 43. Dig. de O. & A. nisi cum obligatio ex re venit. L.

46. ff. *eod.* Veluti ex maleficio, *pr. Inst. de obl. ex del.* item ex contractu & quasi contractu tunc, quando pupillus factus est locupletior. L. 14. ff. *de cond. ind.* Minor, cujus non persona, sed res, curatori primario subest, civiliter obligatur, L. 101. ff. *de V. O.* L. 43. *de obl. & act.* sed salvum ipsi est restitutionis integrum beneficium, quamvis in foro hodie non nisi naturalis obligationis nasci dicatur ex contractibus minorum. Plenissime hanc causam peroravit B. Huber. *Præl. ad Inst. h. t. §. 2. seq.*

§. 865. Quumque stipulatio, uti omnes conventiones, sit consensus duorum vel plurium; (§. 773.) sequitur, V. ut non subsistat stipulatio inter patrem, & filium, qui pro una persona habentur, (§. 139. 6. 8.) nec, VI. ob eandem causam, inter dominum & servum. (§. 77.) §. 6. *Inst. hoc tit.*

§. 866. Quia porro alteri stipulari nemo potest, nisi stipulantis ipsius intersit; (§. 833.) VII. ne pater quidem potest stipulari filio, nisi heredi. L. 17. §. 4. ff. *de pact.* L. 33. ff. *eod.* VIII. Et hinc, si quis sibi, & amico stipulatus sit, pro parte tantum stipulantis valet obligatio. VIII. Contra si quis sibi aut amico dari stipulatus est, is totam obligationem sibi acquirit, quamvis amico, invito etiam stipulatore, recte solvi possit. §. 4. *Inst. h. t.* L. 31. *pr.* L. 57. §. 1. ff. *de solut.* Et hoc jure etiamnum utimur.

§. 867. Ex eodem principio sequitur, X. ut tutor possit stipulari a contutoribus, rem pupillo salvam fore, aliasque stipulationes similes valeant, dum stipulantis intersit. L. 19. *Inst. h. t.*

Ratione materiae, vel objecti.

§. 868. Ratione materiae quoque variae stipulationes sunt inutiles. (§. 862.) Quum enim stipulatione obligetur alter ad dandum aliquid vel faciendum; (§. 830.) in stipulationem sane deduci

duci nequeunt XI. Res, quæ non sunt in commercio. §. 2. *h. t.* XII. Res, quæ nec existunt, nec existere possunt. §. 1. *Inst. h. t.* Nam si non existant, sed existere possint, omnino valet stipulatio, veluti si quis sibi stipuletur fructus futuros. L. 73. *ff. de Verb. Obl.* XIII. Res nostræ, §. 2. *Inst. h. t.* vel XIV. alienæ in casum, si nostræ futuræ sint. §. 21. *h. t.* XV. Res turpes, quæ per leges præstari nequeunt. §. 23. *Inst. h. t.* L. 26. *ff. de V. O.* L. 7. §. 3. *ff. de pact.*

§. 869. Quia vero & alium promissione nostra obligare haud possumus; (§. 833. §.) frustra XVI. promittitur, alium daturum. §. 3. *Inst. h. t.* Quod si tamen is dicat, se effecturum, ut alter det vel faciat, vel poenam in eum casum, si alter non dederit, vel fecerit, spondeat, vel indemnitatem promittat; utilis est promissio; quia non alium, sed se, hac stipulatione obstrinxit. L. 38. §. 21. *ff. de V. O.*

Ratione formæ internæ, vel externæ.

§. 870. Ratione formæ quoque haud paucæ stipulationes sunt inutiles. (§. 862.) veluti XVII. Si promissor, & stipulator non de eadem re sentiant. (§. 773.) §. 22. *Inst. h. t.* XVIII. Si non in nomine, sed persona alterius erretur, veluti si Titio promissurus, Cajo promittat, arg. L. 9. *pr. ff. de her. inst.* XVIII. Si conditio adjecta sit impossibilis, (§. 833. 3.) §. 20. *Inst. h. t.* L. 31. *ff. de obl. & act.* XX. Si stipulatio sit perplexa; arg. L. 16. *ff. de cond. inst.* non si sit præpostera. * §. 13. *Inst. h. t.* L. 64. *ff. de V. O.* XXI. Si causa debendi desit. L. 2. §. 3. *ff. de dol. & met. exc.*

* *Perplexæ* vocantur stipulationes, quæ ita concipiuntur, ut exitum habere nequeant. e. g. *si Titio totum dederis fundum Tusculanum - an eundem Mevio dare spondes?* Et hæc perplexitas heredis etiam institutionem vitiatur,

tiat . (§. 549. 5.) *Præpostera* contra sunt ,
ubi promittitur in præsens , & tamen dies
futurus vel conditio adjicitur . e. g. *Si navis*
cras ex Asia redierit , an hodie dare spondes?
Hic enim pure obligatur promissor , §. 13.
Inst. h. t. idemque in ultimis voluntatibus
obtinet . L. 25. C. de testam. (§. 549. 5.)

§. 871. Quumque externa forma stipulationis
in interrogatione & responsione congrua confi-
stat ; (§. 834. 2.) consequens est XXII. ut
inutilis sit stipulatio , si aliud responsum ac ro-
gatum , e. g. si pure rogatus , sub conditione
spondeat . §. 5. *Inst.* Hinc quum *Lysiteles* apud
Plaut. in Trinum. Act. V. scen. 2. v. 34. inter-
rogaret :

———— *Sponden' ergo tuam gnatam*
uxorem mihi?

Et *Charmides* responderet : *Spondeo , & mille*
auri Philippum dotis : inutilis erat stipulatio , &
hinc paullo post de novo stipulabantur . XXIII.
Ut tamen valeat stipulatio , si dividuæ sint res ,
quæ in stipulationem deductæ . §. 18. *Inst. h. t.*
§. 1. §. 4. L. 83. §. 3. ff. de V. O.

Inter absentes stipulationi locus non est .

§. 872. Ex eodem principio sequitur , XXIII.
ut absentes inutiliter stipulentur . §. 12. *Inst. h.*
t. XXV. Ut stipulatio non fiat per epistolam ,
nuncium , litteras . Si tamen scriptum sit , omnia
facta sollemniter , pro scriptura militat præsum-
tio & veritatis , & sollemnitatis . §. 21. & 17.
Inst. h. t. L. 14. ff. de contrah. vel comm. stip.

JUS NEAPOLITANUM

De Stipulationibus.

CCCLXI. **S**tipulationum vel *scilicet* *essentiam* spectes, vel formam. Si *scilicet* *essentiam*, eadem profecto est Jure Romano ac Neap. Si formam, haud parum ab Romano differt Neap. quod paucis hic exhibebimus.

CCCLXII. Igitur ex Constitutione Fridericiana: Const. *Instrumentorum robur*, Tit. *de Fide & auctor. Instrum.*, ut Instrumentum aliquod legitimum habeatur, præter Judicem, (scilicet *Cartularium*, sive *ad contractus*) & Notarium, duo, vel tres testes in stipulatione sunt adhibendi. Nimirum duo, quum contractus unam auri libram non excedat, tres vero, quum majoris quantitatis summa in contractum veniat. Hi testes subscribant oportet, * saltem per cruces, si sint *ἄγραφοι* *illitterati*, & litterati haberi non possint: quorum tamen subscriptionem Notarius authenticis notis firmare debet. Ex Const. *Consuetudinem*, Tit. *de Instrumentis confic.* Instrumentum in charta pergamena exarandum esset, & vulgari litterarum charactere conscribendum: quod tamen in desuetudinem abiit, excepto instrumento liquidationis, quod ex *Ritu M.C. 166.* omnino in pergamena conscribendum est.

- * Usu obtinuit, ut non sit necessaria testium subscriptio, sed tantum præsentia. Notarius tamen testium nomina in instrumento describat, ac earundem præsentiam testetur. Quod si omittatur, Instrumentum publica auctoritate destitutum erit, licet adpositam habeat clausulam *præsentibus opportunis*.

CCCLXIII. Si de iis stipulationibus agatur, quæ jussu Magistratuum interponuntur, uti po-
till-

tissimum Fidejussiones, quæ ab Actorum Magistris Judicis mandato exiguntur, tunc vel summam aureorum quadraginta non excedunt, & satis est, ut vel is, qui sua fide esse jubet, vel Actuarius subscribat; vel eam summam excedunt, & præsentia etiam duorum testium requiritur, qui fidejussorem sibi cognitum testantur.

CCCLXIII. Porro Actorum Magistri si minus idoneam fidejussionem acceperint, creditorem indemnem facere tenentur. Etenim adversus ipsos datur actio subsidiaria, qua fit, ut excussis debitorum, & fidejussorum bonis, si quid debiti superfit, solvere de suo illi obstringantur.

CCCLXV. Quoniam vero isthæ discussio Actuarius fraude, magno creditorum damno, in ævum haud raro protrahebatur, hinc in publicis Neap. Comitibus habitis anno 1603. cautum est, ut intra annum solverent, licet discussio perfecta non fuerit: quod tempus iterum imminutum ad quatuor menses anno 1608. deductum est. Demum Actio illa subsidiaria, licet personalis, attamen quoniam est ex culpa, in heredes quoque intendi potest, ubi constet dolus defuncti, vel culpa dolo proxima. *Leg. 4. Dig. de Magistratibus conven.*

CCCLXVI. Instrumentum juris solemnitatibus firmatum paratam in foro habet executionem; præsertim quum fuerit liquidatum. Ubi enim ejusmodi fuerit, creditor adversus debitorem uti potest actione non modo civili, verum etiam criminali: *Ritus M. C. Vic. 166.* Debitor enim perjurii nomine legitime accusari potest. Atqui perjurus ex Ritu 171. poenæ manus obtruncationis obnoxius est; quæ postea in poenam pecuniariam commutata est, scilicet unius caroleni pro singulis aureis. Porro Actionis civilis, & criminalis diversi sunt effectus, de quibus *Lib. III. Tit. 1. de Actionibus* opportunior redibit sermo.

T I T. XXI.

De Fidejussoribus.

§. 873. **Q**Uum per stipulationem etiam fidejussio fieret ; §. 1. *Inst. de V. O.* doctrinæ de stipulatione subjicitur tractatio de fidejussione, quæ grave, & vere virile ac civile habebatur negotium. L. 1. §. 1. L. 2. §. 1. *ff. ad SC. Vellej.*

Quid fidejussor?

§. 874. *Fidejussor* est, qui alienæ obligationi mediante stipulatione & sine novatione accedit. L. 7. §. 3. *ff. de dolo*, L. 12. *C. de fidejuss.* Qui enim non per stipulationem, sed pacto interveniente, alterius obligationi accedit, non *fidejubes*, sed *constituit*. L. 1. §. 4. L. 11. §. 1. *ff. de const. pec.* Qui obligationem principalem antecedit, *mandat*. L. 12. §. 14. *ff. mand.* Qui alterius obligationem novando in se suscipit, adeoque, liberato priore reo, se ipse obligat, is *expromittit*. L. ult. *ff. ad SC. Maced.* §. 3. *Inst. quib. mod. toll. obl.* (§. 1013.)

§. 875. Hinc fluunt axiomata : I. Fidejussio est stipulatio. II. Fidejussio est negotium virile & civile. (§. 873.) III. Fidejussio est contractus accessorius. IIII. Fidejussor olim ut correat, hodie si beneficio ordinis utitur, in subsidium obligatur. *

* Olim tenebatur, ut correat, adeo, ut creditor & omisso debitore principali statim convenire fidejussorem posset. L. 5. *C. de fidejuss.* L. 4. §. 1. *ff. de fidejuss.* L. 20. *ff. de condict. indeb.* Hodie quidem idem licet creditori, si fidejussor omittit beneficium lege sibi concessum : alioquin fidejussor, jure suo usus, tenetur tantum in subsidium, & actor exceptione excluditur.

Qui

Qui fidejubere possint?

§. 876. Quum ergo fidejussio sit stipulatio : (§. 875. 1.) sequitur, I. ut qui spondendo obligare se non possunt, nec possint fidejubere, ut furiosi, mente capti, §. 8. *Inst. de inut. stip.* infantes, & infantiae proximi, §. 9. *eod.* surdi & muti, §. 7. *eod.* prodigi, L. 6. *ff. de verb. obl.* pupilli & minores sine tutorum auctoritate vel curatorum consensu. §. 9. *Inst. eod. pr. Inst. de auct. tut.* (§. 864.)

§. 877. Quumque sit virile ac civile negotium; (§. 875. 2.) consequens est, II. ut feminae nec pro extraneis propter SC. Vellejanum, nec pro viris suis intercedant, propter Nov. 135. *cap. 8.* Auth. *si qua mulier C. ad SC. Vellei.* III. Ut nec pro aliis jure intercedant milites. L. 8. §. 1. *qui satisfd. cog.* IIII. Nec pro laicis clerici. Nov. 123. *cap. 6.* Quo jure tamen vix utimur.

Quibus in negotiis fidejussioni locus sit.

§. 878. Quandoquidem porro fidejussio est contractus accessorius; (§. 875. 3.) I. accedere sane potest omnibus obligationibus ex contractu quolibet: * §. 1. *Inst.* L. 1. L. 8. §. 1. L. 16. §. 3. *ff. h. t.* immo & obligationibus naturalibus, effectu non plane destitutis. L. 6. §. 2. L. 7. L. 16. §. 3. *ff. eod.* L. 6. *ff. de V. O.* nec non obligationibus ex delicto, si pecuniaria poena; non si corporalis immineat. L. 8. §. 5. L. 56. §. ult. L. 70. §. ult. *ff. h. t. junct.* L. 26. *ff. & L. 22. C. de pæn.*

* Singulare tamen est, quod maritus de dote restituenda ne si velit quidem, fidejussores dare queat, adeoque nec fidejussor eam in rem datus obligetur. L. 2. *C. ne fidejuss. dot. dent.* Pignora tamen dotis nomine a marito recte accipiuntur. L. 7. §. 6. *Dig. de don. int. vir. & ux.*

§. 879. Ex eodem vero axiomate fluit, II. pos-

posse quidem fidejussorem magis se obligare, quam debitorem principalem, sed non in majus, vel in duriores causas, §. 5. *Inst. h. t.* multo minus in aliam rem. L. 43. *ff. eod. III.* Exstincta obligatione principali, & confessione secuta fidejussoris obligationem extinguere. *pr. Inst. quib. mod. toll. obl.* L. 93: §. 2. 3. *ff. de sol.*

§. 880. Denique quum fidejussor in subsidium teneatur; (§. 875. 4.) sequitur, I. ut reo principali non solvente, fidejussor ejusve heredes obligentur. L. 16. §. *ult. ff. h. t.* II. Ut plures fidejussores teneantur in solidum. §. 4. *Inst. L. 3. C. h. t.* III. Ut adversus fidejussores, reo non solvente, detur actio ex stipulatu. IIII. Ut si quis ad certum tempus cum protestatione fidejusserit, lapsu temporis liberetur per exceptionem pacti. L. 44. §. 1. *ff. de obl. & act.* V. Ut si creditor in mora fuerit excutiendi debitorem, cum adhuc solvendo esset, fidejussio similiter extinguatur. * *arg. L. 41. pr. ff. h. t.*

* Consultius tamen est, creditorem moras nectentem provocare ex lege si contendat 28. *ff. de fidejuss.* ut vel contra debitorem instituat actionem, vel contra fidejussorem agat, & sibi opponi audiat exceptionem ordinis. Ea enim semel opposita liberat fidejussorem, si vel maxime postea reus principalis non solvendo fiat.

§. 881. Ex eodem principio fluxisse videntur tria illa beneficia, fidejussoribus concessa, *divisionis, ordinis, & cedendarum actionum.*

Beneficium Divisionis.

§. 882. Beneficium *divisionis*, epistola D. Hadriani concessum, id indulget fidejussori, ut in solidum conventus possit exceptione opposita impetrare, ut obligatio inter confidejussores dividatur, & creditorem a singulis, dum solvendo

462 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XXI.*
sint , partes petere oporteat . §. 4. *Inst.* L. 26.
L. 51. §. 1. *ff. h. t.*

§. 883. Itaque I. non ipso jure dividitur obligatio , (§. 880. 2.) sed ope exceptionis , L. 26. *ff. h. t.* adeoque II. eam exceptionem omittens , & solidum solvere tenetur , nec a confidejssore partem repetere potest , §. 4. *Inst.* L. 26. L. 39 *ff. h. t.* nisi ex jure a creditore cesso . L. 39. *ff.* L. 51. C. *h. t.* Nec III. locum habet hoc beneficium , si confidejssores non sint solvendo . L. 10. §. 1. C. *h. t.* Vel IIII. si conveniri commodè nequeant : quemadmodum illud nec , V. si illi renuntiatum , fidejssori prodest . L. *pen. C. de pact.*

Beneficium Ordinis .

§. 884. *Beneficium ordinis* a Justiniano inventum , fidejssori a creditore convento indulget , ut exceptione hac opposita , non teneatur solvere , priusquam excussus sit reus principalis . *Nov.* 4. *cap.* 1.

§. 885. Unde & hoc beneficium non prodest , I. si reus principalis manifesto solvendo non sit , vel II. si is latitet , & conveniri nequeat . *Auth.* *Præsent.* C. *h. t.* vel III. si isti beneficio renuntiatum . *d. L. pen. C. de pact.*

Beneficium cedendarum actionum .

§. 886. *Beneficium cedendarum actionum* fidejssori uni , solidum soluturo , indulget , ut , antequam solvat , * creditor ei actiones adversus confidejssores cedere teneatur , quibus , quod ultra ratam solvit , a confidejssoribus repetere possit . L. 17. L. 36. L. 39. *ff.* L. 2. L. 11. L. 14. C. *h. t.*

- * Cessio jure stricto fieri debet , antequam solvatur , solutione enim obligatio , adeoque & actio extinguitur , ac proinde cedi nequit . L. 67. *ff. de solut.* L. 1. C. *de contrar. tut. jud.* Si tamen solutio facta ea conditione , ut actiones cedantur , potest cessio
& post

463

De Fidejussoribus.

& post solutionem fieri . L. 67. ff. de solut.

§. 887. Cessis his actionibus fidejussori opus est ordinarie non adversus reum principalem , contra quem ipsi regressus datur vel per *actionem mandati* , si pro sciente , vel per *actionem negotiorum gestorum* , si pro ignorante fidejussit , * §. 6. *Inst. h. t.* L. 4. *pr. ff. h. t.* sed contra confidejussores , quos nullo facto obligatos habet , quum omne negotium inter creditorem , & fidejussores intercesserit . L. 39. ff. *h. t.*

* Actiones tamen cessas aliquando & contra reum principalem vel *necessario* , vel *utiliter* instituit . *Necessario* , si pro invito , & prohibente fidejussit , & solvere coactus est , quia sic non datur jus agendi ad indemnitatem contra eum , qui nullo facto alteri obligatus est . L. 40. ff. L. ult. C. de neg. gest. *Utiliter* , si creditoris actio sit pinguior , v. c. hypothecaria . L. 1. ff. *h. t.*

JUS NEAPOLITANUM.

De Senatus Consulto Vellejano.

CCCLXVII. Jure Romano competit mulieribus Beneficium S. C. Vellejani ex *Leg. ult. Cod. ad S. C. Vellej.* Cui beneficio tamen pro lubitu poterant renuntiare ; modo in ipso renuntiandi actu illius haud fuerint ignaræ . *Leg. 11. Cod. ibid.* Verum Jure Neap. ex *Prag. Un. ad S. C. Vellej.* irrita est ejusmodi renuntiatio , licet juramento firmata * : & quidem ea de causa , quod plerumque mulieres blanditiis inductæ sint in prædictis obligationibus renuntiare beneficio , & exceptioni dicti S. Consulti , ad quam renuntiationem ea fragilitate , quæ etiam ad se obligandum , inducuntur , in grave earum damnum , & jacturam ** .

* Eadem Prag. poena privationis officiorum , & centum unciarum auri Notariis , & Magistris Actorum quarumcunque Curiarum indicta est , qui ejusmodi renuntiationes conscribere audeant .

** Profecto ipsius SConsulti *σκοπος* scopus fuit mulieribus opem ferre propter sexus imbecillitatem : ita Ulpianus *Leg. 2. §. 2. Dig. ad SC. Vellej.*

CCCLXVIII. Igitur ut ejusmodi renuntiationes vim suam obtineant , Regia dispensatione opus est , ad quam impetrandam graves , & honestæ causæ per supplicem libellum exponendæ sunt . Et quum agatur de Renuntiationibus mulierum nuptarum , dispensatio plerumque non impertitur , nisi cum clausula : *liceat dummodo non remaneat indotata* . Quare in libello non modo causa , verum & quantitas dotis exhibenda est : adeo ut licitum sit , etiam inferioribus Tribunalibus , in ejusmodi dispensationes inquirere , num legitime impetratæ sint .

CCCLXVIII. Non desunt tamen , qui censeant Pragmaticæ locum non esse , 1. ubi mulier pretio conductæ pro alio fidejusserit . Neque enim mulierum avaritiæ subveniendum : quæ videtur esse sententia *Legis 23. Cod. eod. 2.* Quum mulier sibimetipsi consulere paret ; uti si pro servi libertate , vel pro sua dote intercedat . *Leg. pen. & ult. Cod. eodem* ; vel quum se ad viri defuncti æs alienum solvendum obstringat , ut ejusmodi solutione defuncti anima sublevetur . De Franchis *Decif. 237.*

CCCLXX. Ad fidejussionem spectat quoque obligatio olim dicta *receptitia* , nunc vero de *constitutæ pecunia* : qua scilicet quis in se alterius debitum recipit , atque spondet se pro debitore constituta die non solvente satisfacturum . Hæc sane obligatio ad juris Romani normam regi-

regitur; quia scilicet quum in iudicio constiterit debitori facultatem solvendi ademptam esse, continuo adversus fidejussorem actionem intendere ius est.

CCCLXXI. Jamdiu inter nostros Ictos disputatum est, num ad solutionem is adstringi possit, qui hac se obligavit formula; nimirum se curaturum, ut certa die debitor solvat. Verum quidquid sit de diversis hoc in capite DD. opinionibus, sententiam adfirmantem eum, qui sub exposita formula se obstrinxerit, ad solvendum cogi posse, in Foro receptam fuisse testatur de Franchis *Decis.* 624.

T I T. XXII.

De Litterarum Obligationibus.

§. 888. SEquuntur litterarum obligationes, (§. 780.) Quemadmodum vero contractus reales rei traditione, verbales verborum sollemnitate; consensuales solo contrahentium consensu; ita litteralis litteris perficitur, & capit substantiam. *

- * Chirographi, & syngraphæ omnibus contractibus, illi *μονοπλευροῖς unilateralibus*, hæ *διπλευροῖς, bilateralibus*, accedere solent, sed tantum probationis causa. L. 4. ff. de pign. L. 4. ff. de fide instr. Ergo ex scriptura non nascitur obligatio & actio, sed probatio tantum inde delumitur, quod aliud negotium, ex quo obligatio & actio nascitur, inter actorem & reum intercesserit. Hic vero de singulari chirographo agitur, ex quo non solum probatio peti, sed & obligatio nasci possit, unde & obligatio litterarum vocatur.

Litterarum obligatio quid sit?

§. 889. Est ergo *litterarum obligatio* contractus, quo quis, qui chirographo se ex mutuo debere confessus est, eumque intra biennium non retractavit, ex his ipsis litteris obligatur, & conveniri potest, quamvis pecuniam non acceperit. §. un. *Inst. h. t.*

Axiomata de hoc contractu.

§. 890. Notanda ergo axiomata: I. Fundamentum hujus obligationis sunt solæ litteræ, intra biennium non retractatæ. II. Ea locum habet, si quis se ex causa mutui pecuniam debere fateatur. III. Ex his litteris, elapso biennio, debitor obligatur, etiamsi pecuniam non acceperit.

§. 891. Ex primo axioma sequitur, I. n. ex chirographo actio ante biennium haud nascatur, quamvis creditori etiam ante biennium non negetur condictio certi ex mutuo. II. Ut si ante biennium agatur ex chirographo, in promptu reo sit exceptio *non numerata pecunia*, L. 5. L. 8. L. 14. *pr. C. de non num. pec.* quæ tunc id singulare habet, quod onus probationis devolvat in actorem. L. 3. *C. eod.* * III. Ut si ex chirographo suo actionem nasci nolit debitor, eum intra biennium vel condictione sine causa repetere, L. 7. *C. eod.* vel protestatione querelæ coram magistratu interposita, testari possit, se pecuniam haud accepisse. L. 8. L. 9. L. 14. §. 4. *C. eod.* Tunc enim hæc exceptio N. N. P. sit perpetua.

- * Sunt tamen quædam hujus regulæ exceptiones. Non enim reo prodest hæc exceptio, I. si post intervallum vel in separato instrumento falsus sit sibi pecuniam esse numeratam. L. *pen. C. de pact.* L. 4. L. 2. *C. ad SC. Vell.* II. Si vel expresse vel tacite, veluti usuras solvendo, fidem cautionis agnovit. L. 4. *C. de non num. pec.* III. Si heres ex confessione defuncti, testamento inser-

467

De Litterarum Obligationibus.

serta, conveniatur. L. 13. C. eod. IIII.
Si ex chirographo agat argentarius. Nov.
126. 5.

§. 892. Quumque hæc litterarum obligatio tantum locum habeat, si quis se ex causa mutui debere fateatur, (§. 890. 2.) sequitur, IIII. ut ad alios contractus hoc jus non sit proferendum, & nec in deposito, nec in aliis negotiis, chirographo ante biennium opponi possit exceptio N. N. P. nisi illa evidentissime probetur ab eo, qui illam opponit. L. 5. 6. 8. L. 13. C. de non num. pec.

§. 893. Multo minus V. id jus pertinet ad apochas. Ex his enim non obligatio nascitur, sed probatio, pecuniam esse solutam, eaque omni exceptione major habetur, si sit publica, L. 14. §. 1. de exc. non num. pec. vel si intra triginta dies non repetita fuerit. L. 14. §. 2. C. eod.

§. 894. Adeoque VI. frustra etiam ad litterarum obligationem refertur species de apocha a genere data socero, quæ sibi dotem numeratam fatetur. Quamvis enim soluto intra biennium matrimonio, per annum; soluto eodem intra decennium, per tres menses exceptioni non numeratæ dotis locus sit, quæ demum post decennium expirat; *Auth.* Quod locum, C. de dot. caur. non num. non tamen ex ejusmodi confessione, vel apocha ulla obligatio ad dandum faciendamve nascitur.

*Obligationis fundamentum, & actio
inde nata.*

§. 895. Ergo obligatio nascitur ex chirographo ex causa mutui dato, biennio antiquiore, etiamsi debitor pecuniam non acceperit. (§. 890. 3.) Ex quo tertio axiomate sequitur, I. ut ex hoc chirographo possit condictio institui, §. un. *Inst. h. t.* quæ datur creditori adversus scribentem ejusve heredem ad solvendum id, quod in chirographo

se mutuum accepisse fassus est . II. Ut incassum reus , elapso hoc biennio , opponat exceptionem non numeratæ pecuniæ , etiamsi onus probandi in se suscipere velit . *d. §. un. h. t. L. 8. L. 14. pr. §. 3. C. de non num. pec.* In foro tamen vulgo exceptionem doli concedunt reo , si non sibi numeratam esse pecuniam , probare velit . *H. Pistor. Part. 4. Quæst. 12. num. 13.*

JUS NEAPOLITANUM.

De Apochis, & Antapochis.

CCCLXXII. **A** Pocha schedam designat Creditoris manu exaratam , quæ is profitetur se suum æs a debitore jam recepisse ; quæque ab hoc , ut sibi caveat , legitimæ Scripturæ loco adservatur . * Quare dici etiam consuevit Pecuniæ solutæ professio : *Leg. 14. Cod. de Solut.* Contra vero Antapocha ea est , quæ a debitore debitum agnoscante , & solutionem a se factam confitente , creditori ad annuæ , vel mensuræ pensionis impediendam præscriptionem traditur . *Leg. 19. Cod. de Fid. Instrum.*

* Apocha in eo differt ab Acceptilatione , quod Apocha non puram habet liberationem , nec extra controversiam positam ; Acceptilatio vero omni modo , & ab omni controversia liberat . Rursum Acceptilatio omnino liberat , Apocha non aliter , quam si soluta sit pecunia .

CCCLXXIII. Apochæ , & Antapochæ , quæ in Regni nostri provinciis maximo sunt in usu , Neapoli vix obtinent ; quum æque creditoribus , ac debitoribus magis conveniat uti Apochis Bancalibus , quæ Apocharum , & Antapocharum simul vicem sustinent . Nummulariis enim Bancalibus jus est testari , & depositam a debitore pe-

pecuniam creditorem accepisse, & debitore mandante creditori solutam fuisse; atque hoc pacto utrique cautionem exhibere.

CCCLXXIIII. Ut autem Apocha, sive Mandatum Bancale sua vi polleat, necessum est, ut pecunia a debitore sit in Banco deposita: quæ si, adveniente tempore solutionis, adhuc in Banco deposita non sit, ad satis Creditori faciendum, prius Apoca producenda est, ac recognoscenda, tum, eadem legitima * recognita, ac probata, via executiva debitor ad solvendum compelletur.

- * Apocha legitima ea censetur, quæ 1. conscripta est mandati instar ad unum ex Ban-
chis hujus Civitatis directi: 2. Ut sit vel a
debitore subscripta, vel a Notario, si debi-
tor sit ἀνελφεβητος *litterarum ignarus*. 3. De-
bitoris subscriptioni subnectenda est duorum
testium, & Notarii subscriptio. 4. ex *Prag.*
anni 1738. nomina testium in corpore man-
dati describenda sunt, & Data temporis non
notis, sed litteris designanda.

CCCLXXV. Igitur die solutioni addicto jam elapso, ut debitor ad solvendum cogi possit, Apocha in judicio *originaliter*, ut ajunt, producenda est, ac recognoscenda. Quæ recognitio vel expresse fit, vel tacite. Expresse si debitor legitime citatus judicem adeat, ac expresse fateatur veram esse sui debiti Apocham. Tacite, quum debitor bis in judicium vocatus, ad Judicem accedere contumaciter renuat; sic enim implicate Apochæ veritatem profiteri videtur. Quare ad solvendum actione reali, ac personali continuo adigi jure poterit. Atque adeo *Prag. 63. n. 6. de Officio Procur. Caesaris* diserte fancitur, ut si quas debitor exceptiones producere velit, ejusmodi non recipiantur, nisi vel factò deposito, vel ipso debitore carceribus mancipato, æque ac esset Instrumentum via *Ritus M. Curie Vi-*
V 5 *cariæ,*

caria, ut ajunt, liquidatum. Tum neque appellatio decreti executionem suspendit, quam tamen nullitates duntaxat retardare possunt. Altimar. de Nullit. Rubr. V. Quæst. 9.

CCCLXXVI. Porro non denegatur debitori remedium præventionis, * quo, præstita cautione solvendi debitum, & subeundi pœnam, terminus ipsi assignatur ad probandas exceptiones, quibus, cur Apocha executioni demandanda non sit, demonstrare contendat.

- * Præventionem, si justa fuerit, debitor juretur, licet ipsi expresse renunciaverit; ac renuntiationem sacramento confirmaverit. De Luca in Decis. 670. de Franchis.

JUS NEAPOLITANUM.

De Litteris sic dictis Cambii.

CCCLXXVII. **C**ambium hic accipitur pro permutatione pecuniæ. Licet enim pecuniæ usus ideo inductus fuerit, ut ejus publica, & perpetua æstimatione permutationum difficultati obviam iretur; attamen aliquando pecuniam tanquam corpus considerare oportet, quod cum pecunia alterius generis permutetur. Porro illa pecuniæ permutatio, quæ olim apud Romanos ab Argentariis, modo vero apud nos ab iis Camforibus, qui vulgo *Cagnacavalli* dicuntur, exercetur, non illud Cambii genus est, de quo mens nobis est differendi. Agere enim hic intuitum de illo Cambii genere, quod per litteras celebratur: scilicet quum pecunia alicubi ea conditione solvitur, ut alibi restituatur: qua de causa Cambium locale etiam dici consuevit, & Litteræ, per quas perficitur, Litteræ Cambii *, vel *Cambiales* vulgo adpellantur.

- * Ejusmodi litterarum originem alii Romanis, alii

alii etiam Aegyptiis, ac Græcis tribuunt. Verum difficile in horum opiniones adducor, quum earundem neque Veteres Jēti, neque in Libris Legum Justinianus unquam meminerint. Italiam quod spectat dubitandum haud videtur ob barbararum gentium irruptionem potissimum litteras illas fuisse introductas. Quum enim ea de causa pecuniam de loco in locum transferre parum tutum, immo periculosum esset, litteris cambialibus uti opportunitas ipsa suaserit. Tum earundem usū magis magisque firmato, auctoque, e re publica visum est leges constituere, quibus illæ dirigerentur, ac, tanquam peculiaris quædam contractus species, certam quandam formam acciperent. Id Langobardi potissimum præstiterē, uti pluribus demonstrari posset, si id Instituti nostri ratio sineret.

CCCLXXVIII. Fœneratores quidem non raro ad iniquam usurarum acceptionem honesto quodam pallio tegendam locale illud Cambium exercere simulant, quod tamen revera cambium non est. Simulate enim de Cambio conveniunt, quum pecunia ibi reddatur, ubi credita est. Ejusmodi Cambium, quod, uti modo indicavimus, vix, aut ne vix quidem injustæ usurarum acceptionis vitio caret, Cambium *siccum* a Theologis vulgo vocitatur; eo quod fraude mala ex sola temporis dilatione lucrum percipiatur. Porro hoc Cambii genus Theologis Moralibus tractandum relinquimus, ac de uno Cambio *Reali*, (ut ab simulato, sive *siccō* Cambio distingueretur) sic dicto pauca proferemus.

CCCLXXVIII. Ac primo animadvertendum in Cambio reali tres distinctos contractus elucere. Primus initur inter *Numerantem*, sive *Remittentem* (quo nomine vulgo adpellatur, qui pecuniam dat) & *Transantem* (h. e. recipientem

pecuniam, quæ etiam *valuta*, & *remissa* dicitur) ea conditione, ut pecunia hic numerata alibi solvatur *. Secundus est, qui fit inter *Traffantem*, & *Acceptantem*, sive eum, ad quem cambiales litteræ diriguntur cum mandato solvendi valutam, sive remissam. Alter hic contractus *Quasi Mandatum* dici potest; tunc enim in verum mandatum evadit, quum acceptans solutionem facere polliceatur. Tertius denique Contractus perficitur inter *præsentantem* litteras Cambiales, & illas *acceptantem*, qui veluti fidejубet pro eo, qui litteras direxit.

- Ex Prag. 8. *de Litteris Cambii* in nostra Civitate valuta a Remittente per Litteram, sive syngrapham Bancalem sub pœna ducatorum mille facienda est. Id constitutum ad plures, quæ ob exceptionem non numeratæ pecuniæ exoriebantur, lites præcavendas.

CCCLXXX. Plura hic sunt *ἑὴν βραχυτέρω breviter* observanda. 1. Quamvis Litteris Cambialibus ab Traffantibus conscriptis solvendi onus in acceptantem transferatur; nunquam tamen numerans omni prorsus jure exspoliatur actionem intendendi in Traffantem. Quo jure potissimum utitur, vel quum Acceptans litteras acceptare nolit, vel quum acceptatis litteris statuta die solvere renuat.

2. Ubi Præsentans in mora fuerit, vel pecuniam ab Acceptante exigendi, vel litteras intra quatuor dies coram Notario protestandi, tunc si acceptare illas renuat is, ad quem directæ sunt, nullum jus Præsentanti erit actionem adversus Traffantem intendendi. Prag. 4. *ibidem*.

3. Acceptans adhuc ad solutionem adstringitur, licet ante solutionem vita functus sit Traffans. Rovitus in Prag. 1. *ibidem*. Immo antiquitus non cessabat Acceptantis obligatio, licet ante acceptatas litteras Traffans decoxerit. S. C. apud de

de Franchis *Decis.* 303. Verum temporis progressu id juris obtinere cœpit ; scilicet , ut si post acceptatas litteras *Trassans* decoxerit , acceptantis non cesset obligatio , secus vero si ante litterarum acceptationem ejusmodi subierit infortunium . Quum enim ea conditione intelligantur litteræ acceptari , quod scribens acceptantis indemnitati consulere velit ; profecto obærat , quippe qui tanquam mortuus censetur , nulla ratione hunc contractum inire poterat .

4. Litteris cambialibus acceptatis , & protestatis , statim judicium executivum adversus acceptantem præsentanti intendere jus est ; in quo litteræ executoriales adeo prompte expediendæ sunt , ut neque citatione opus sit , neque ulla admittatur exceptio , sive dilatoria , sive etiam peremptoria , nisi hæc maxime paratam habeat probationem . Immo adversus ejusmodi executoriales litteras nullum *Adpellationis* , *Reclamationis* , ac etiam *Nullitatum* competit remedium , nisi prius pecunia deposita , & creditori , sive præsentanti soluta sit . *Prag.* 1. *ibidem* .

CCCLXXXI. *Prag.* V. n. 7. *de Litteris Cambii* Consilio Collaterali facultas data est jus dicendi in causis cambialibus , & quidem *summaria* , *simpliciter* , & *de plano* . Verum instituto anno 1739. *Tribunali Commerçii* , uti in altera *Diatriba* *Isagog.* jam diximus , ex quinque Senatoribus , qui ejusmodi componunt *Tribunal* , unus seligitur , cui peculiaris cura demandatur , ut litteræ illæ paratam nanciscantur executionem : unde *Delegatus Cambiorum* adpellitari consuevit .

JUS NEAPOLITANUM

De Obligationibus penes Acta.

CCCLXXXII. **O**bligatio sic vulgo dicta *penes Acta* ea est, qua debitor penes Actuarium, vel Actorum Magistrum loco Judicis * (antiquitus enim coram Judice contractus peragebantur) profitetur se ratam pecuniæ summam alicui soluturum, vel daturum. Ejusmodi obligationi maxima vis inest, modo scripto tradita sit, & a debitore, vel vice debitoris *αποδοβήτα* *litterarum ignari*, ab ipso Actuario, ac duorum testium sit auctoritate roborata, qui expresse fateantur debitoris personam sibi esse cognitam; ac etiam debiti quantitatem, ubi summam ducatorum 50. excedat, declarent, *Prag. 5. de Actuariis*. Demum ipsa Obligatio, siue Debitoris professio ab Actuario, siue Actorum Magistro in peculiari quodam Libro ad ejusmodi opus parato conscribenda est. *Prag. 19. §. 29. de Officio M. J.*

* Ex *Prag. 9. de Actuariis*, adeo Actuariis, siue Actorum Magistris addictum munus est ejusmodi obligationes conscribere, ut si per Scribas capiantur nullius sint.

CCCLXXXIII. Ejusmodi obligatio prorsus paratam habet executionem ex *Ritu M. C. 128.* nec debitor est audiendus, licet in vinculis se constituat, vel pecuniam deponat, sed duntaxat, ubi debitum jam revera solverit ex *Prag. anno 1738.* Habetur enim pro re judicata, cujus effectus, siue executio nulla omnino exceptione, vel etiam Adpellatione impediri potest. Quinimmo neque citatio requiritur, nisi vel contra debitoris heredem obligatio illa inculanda sit, vel actio
in

in una Curia sit incepta, prosequatur vero in alia, vel elapsum jam sit decennium post natam actionem.

- * Adpellatio licet nullius sit roboris quod spectat ad effectum suspensivum, suam tamen vim habet quod ad effectum devolutivum. Muscat. Lib. II. Gloss. in forma num. 58.

CCCLXXXIII. Illud hic duntaxat animadvertendum hujusce obligationis vi in debitorem intendi posse actionem tum civilem, tum criminalem. Civilem ob legitimam debiti confessionem, criminalem ob perjurium. Quare debitor tanquam perjurus perjurii poenam subibit, quæ antiquitus erat manus obtruncatio: Rit. M. C. 171. at postea in ejus locum suffecta est poena pecuniaria Fisco applicanda.

T I T. XXIII.

De Obligationibus ex consensu.

§. 896. **R**eliqui sunt ex contractibus veris nominatis, qui consensu ineuntur; (§. 780.) non ita dicti, quod in iis consensus requiritur, (ita enim omnes contractus essent consensuales, (§. 773.) sed quod solo consensu perficiuntur, & nec rem, nec verba, nec litteras ad sui substantiam exigunt.

§. 897. Ex quo sequitur, I. ut omnes sint bonæ fidei, quamvis non omnes contractus bonæ fidei sint consensuales. (§. 782. *) II. Ut & inter absentes, & solo nutu, & tacite recte celebrentur. L. 52. §. ult. ff. de Obl. & Act.

Quot sint contractus consensuales?

§. 898. Eorum quinque sunt, *emptio venditio, locatio conductio, contractus emphyteuticus*, cui Zeno Imp. secretam a reliquis naturam tribuit, §. 3. Inst. de loc. & cond. *societas & mandatum.*

T I T.

T I T. XXIII.

De Emptione & Venditione .

§. 899. **E**mtio & venditio est contractus consensualis de re pro certo pretio tradenda .

Ejus essentia .

§. 900. Ergo ad substantiam hujus contractus pertinet I. *consensus*, *pr. Inst. h. t.* II. *res*, vel *merx*, de qua consentitur. L. 8. *pr. ff. de contr. emt.* III. *Pretium*, in quod uterque consentit. L. 72. *pr. ff. de contr. emt.*

§. 901. Quum itaque consensu hic contractus perficiatur; (§. 896.) I. is perfectus est, simul ac de pretio rei conventum: *pr. Inst. h. t. L. 1. §. ult. L. 2. §. 1. ff. eod.* nisi inter contrahentes convenerit, ut emtio in scripto celebretur. * Tunc non, nisi omnibus partibus absoluta scriptura, perfectus habetur contractus. *pr. Inst. h. t. L. 17. C. de fid. instr.*

* Nec tamen hoc mutat substantiam contractus, ita ut jam litterarius esse incipiat. Manet enim emtio venditio contractus consensualis, quia fundamentum obligationis in eo nunquam est scriptura, sed semper consensus in idem pretium: consensus vero ille non intelligitur, priusquam syngrapha subscripta sit, quia ab hac subscriptione ejus effectum suspenderunt contrahentes.

§. 902. Ex quo porro consequitur, II. ut antequam vel consensu vel scriptura perfecta sit emtio venditio, pœnitentiæ locus sit, si emtor pœnitens id, quod arrhæ nomine dedit, perdere, venditor autem recessurus duplum ejusdem restituere velit. *pr. Inst. h. t. L. 17. C. de fid. instr.* III. Ut perfecta emptione venditione pœnitent-

tentiæ nulla sit facultas, etiamsi quis arrharum
 damnum pati, & vel quod interest, vel duplum
 præstare paratus sit. L. 3. & L. 6. C. de resc.
 vend. L. 5. C. de obl. & act.

An coactio contractum hunc vitiet?

§. 903. Ex eodem axioma (§. 901.) infer-
 tur, IIII. ad emendum vendendumque, nisi ur-
 gente æquitate, vel utilitate publica, §. ult. *Inst. de*
his qui sui vel al. jur. L. 12. ff. de religiof. L. 14.
 §. 1. *quemadm. serv. amitt.* neminem cogi posse.
 L. 11. L. 14. C. de contr. emt. V. Et emtionem
 venditionem vi metuque extortam rescindi. L.
 1. L. 9. §. 3. ff. quod met. causf. L. 1. C. de
 resc. vend.

§. 904. Ex eadem ratione VI. & dolus, qui
 causfam emtioni venditioni dedit, eam reddit
 nullam, L. 7. pr. ff. de dol. non vero incidens,
 quippe qui consensum non impedivit; & hinc
 tantum parit actionem ex emto, ad id quod in-
 terest, L. 13. §. 4. 5. ff. de act. emt. vel exce-
 ptionem doli, L. 9. §. 1. ff. de dol. (§. 897.
 & 772. *)

§. 905. Denique & VII. error consensui eate-
 nus impedimento est, ut, si in contractu, vel in
 re, seu corpore ejusve materia universa, vel ma-
 xima ejus parte, vel in persona erratum sit, res
 inempta & contractus nullus sit: L. 9. pr. §. 2.
 L. 41. §. 1. ff. de contrah. emt. non si error cir-
 ca minimam partem materiæ nomenve proprium,
 vel qualitatem rei, vel circa accessiones commis-
 sus, ubi tantum actio *quantum minoris* locum ha-
 bebbit. L. 9. §. 1. 2. L. 45. ff. h. t. L. 13. §. 4.
 5. ff. de act. emt.

Quid emi vendique possit, aut non possit?

§. 906. Accedere oportet rem, de qua traden-
 da contrahatur: (§. 900.) Quales I. sunt o-
 mnes, quæ sunt in commercio, etiam spes, L. 8.
 §. 1. ff. de contr. emt. res futuræ, L. 39. §. 1.
 ff. eod. res incorporales, ut hereditas, actiones,

Tit.

- * Eatenus , ut emptio & venditio valeat inter contrahentes . Unde & venditor emptori re evicta tenetur ad id , quod interest . L. 30. *ff. de evict.* Non autem ea venditio excludit jus veri domini , cui & ab emptore rem vindicare licet , nisi usucapta sit . L. 30. §. 1. *ff. de act. emt.*

§. 907. Non vero II. res extinctæ , L. 15. *pr. ff. eod.* liberi homines , L. 6. L. 34. §. 2. *ff. eod.* res divini juris , §. ult. *Inst. h. t. publicæ* , L. 6. L. 62. §. 1. *ff. eod.* merces pestiferæ & noxiæ , L. 35. §. 2. *ff. eod.* res furtivæ , L. 35. §. 3. *ff. eod.* & litigiosæ . L. 2. L. ult. *C. de litigios.* Speciales quædam prohibitiones , veluti purpuræ , serici , frumenti , publici canonis , armorum , vini , olei , officiorum publicorum hodie ob rerump. nostrarum conditionem nec ubique , nec semper obtinent .

Pretium quale ?

§. 908. Denique & consentire contrahentes debent in idem pretium . (§. 899.) Pretium autem in pecunia numerata consistit . §. 2. *Inst. h. t.* L. 1. §. 1. *ff. de contrah. emt.* Varro de *L. Lat. Lib. V. p. 36.* Pretium , quod æstimationis venditionisque causa constituitur .

§. 909. Ex quo inferitur I. si alia res pro re detur , non esse *emptionem venditionem* , sed *permutationem* . * §. 2. *Inst. h. t.* L. pen. *C. de emt. & vend.* II. Si partim res , partim pretium detur ; a majore parte ejus , quod datum , contractum vel *emptionem* , vel *permutationem* dici . L. 6. *C. de pact. int. emt. & vend.* III. ex æqualibus partibus res & pecunia numerata data , dispiciendum esse , quid ab initio actum sit : *arg.* L. 6. §. 1. L. 24. §. 4. *ff. de act. emt.* ita tamen , ut major pro *emtionem venditionem* , tamquam

quam frequentiore hodie contractu, sit præsumptio; quamvis dissentiat Carpz. *Part. II. cap. 32. def. 15. n. 7.*

- * Dissensus hic inter sectas. (§. 7. *) Cassiani enim cum Sabinianis putabant, emtionem & re loco pretii data fieri posse, quia Homerus dixerit de Achivis *Lib. VII. Iliad.*

Εἶθ' ἐν ᾧ οἱ ζοῖτο κερηκομένους Ἀχαιοί.
 Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἶθ' ἀνι σιδήρῳ.
 Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν.
 Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδοισιν.

*Inde capillati sibi vina parare Pelasgi,
 Aere micant alii, nitido pars altera ferro,
 Pars bubulis tergis, ipsis plerique juvencis,
 Pars quoque mancipiis.*

Sed Proculiani ita permutari, non emi, adseverabant, & similiter loco Homeri ex *Lib. VI. Iliad.* juvabantur, ubi Glaucum cum Diomede dicit arma ἀνταλλάττειν permutasse. L. 1. §. 1. ff. de contr. emt. Sed litem secundum Proculianos deciderit Imperator §. 2. *Inst. h. t.* Decisionis Justinianæ non exiguus hodie usus est in jure retractus, quod in emtione venditione, sed non in permutatione, datur.

Pretii requisita.

§. 910. Ceterum idem pretium I. verum esse oportet, unde quod dicis causa datur, non facit emtionem venditionem, L. 2. §. 1. L. 36. L. 38. ff. L. 8. C. h. t. veluti si uno numo emtum. L. 46. ff. locat. cond. II. Justum; unde ob læsionem enormem rescinditur. L. 2. C. de resc. vend. quæ lex & ad alios b. f. contractus producit. III. Certum vel per se, vel per relationem ad aliam quantitatem. §. 1. *Inst.* L. 7. §. 1. 2. ff. h. t. Unde & in arbitrium tertiæ certæ personæ

480 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XXIII.*
sonæ conferri potest , quæ si pretium definiverit ,
ejus arbitrio standum est . L. ult. C. §. r. *Inst.*
h. t. Si non definierit , emptio venditio irrita est .

Obligatio ex hoc contractu .

§. 911. Ceterum emptor tenetur ad pretium
solvendum ; venditor ad traditionem . Unde se-
quitur , I. ut pretio nondum soluto , vel satisfac-
tione alio modo non præstita , ne traditione
quidem dominium transferatur , nisi fidem em-
toris sequutus sit venditor . §. 41. *Inst. de rer.*
divis. L. 19. ff. *de contr. emt.* II. Ut pretio non
oblato , nec agere emptor ad traditionem possit .
L. 11. §. 2. *fin.* L. 13. §. 8. 9. ff. *de act. emt.*
III. Ut nec venditor recte agat ad consequen-
dum pretium , si illi obstat exceptio rei vendi-
tæ , non traditæ . L. 25. ff. *de act. emt. & vend.*
IV. Ut par sit ex hoc contractu utriusque com-
modum , & incommodum , & hinc (§. 789. 2.)
alter alteri teneatur ad culpam levem . L. 23. ff.
de reg. jur. L. 5. §. 2. ff. *commod.*

§. 912. Casum alias sentit dominus . L. 9. C.
de pign. act. Sed in emtione venditione quam-
vis ante traditionem dominus sit venditor ; peri-
culum tamen & commodum rei venditæ , perfe-
cto contractu , (§. 900.) statim ad emptorem
transit , §. 3. *Inst. h. t.* L. 8. pr. ff. *de peric. &*
comm. rei vend. nisi I. vel venditoris dolus cul-
pave , saltem levis , præcesserit , §. 3. *Inst. h. t.*
vel II. venditor in se casum suscepit , L. 1.
pr. ff. *eod.* §. 3. *Inst. h. t.* vel III. res ex anti-
quo vitio perierit , L. 1. L. ult. C. *h. t.* vel
IV. venditæ sint res ad pondus , numerum ,
mensuram , quarum periculum non transit , nisi
postquam res adpensæ , adnumeratæ admensave
sunt , L. 35. §. 5. *Dig. de contr. emt.* vel deni-
que V. res ad gustum vendita , nondum degusta-
ta perierit . L. 34. *Dig. eodem.*

Actio duplex .

§. 913. Quum uterque ex hoc contractu διπλήρη
bilateralis , ab initio obligetur ; (§. 783.) duæ
inde

inde nascuntur actiones directæ, *empti*, & *venditi*.

§. 914. *Actione empti* experitur emptor, qui jam ex sua parte satisfecit contractui, (§. 910. 2.) adversus venditorem ejusve heredem, ad rem venditam tradendam cum fructibus, accessionibusque, & omni causa, (§. 161.) refarciendumque damnum, saltem levi venditoris culpa, datum. * (210. 4.)

- * Si enim ipsa res ita vitiosa sit, ut nullum emptori usum præstet; emptori adversus venditorem datur actio *adilictia redhibitoria* ad id, ut rem vitiosam cum fructu, & omni causa oblatam, restituto pretio, recipiat: L. 21. L. 23. L. 25. ff. de *adil. ed.* si res est pretio minor; eidem competit actio *adilictia quanti minoris* ad tantum de pretio restituendum, quanti res minoris fuit. L. 18. pr. L. 61. ff. *eod.*

§. 915. Ex quo sequitur, I. ut abscesse venditor teneatur ad traditionem, neque liberetur offerendo id, quod interest. L. 11. §. 2. ff. de *act. empt.* II. Ut emptor contra petere possit, quod interest, si traditio non facta culpa venditoris. L. 1. pr. L. 11. §. 7. ff. *eod.* III. Ut tradenda sit vacua rei possessio, L. 2. §. 1. L. 3. pr. ff. L. 8. C. *eod.* una cum fructibus pendentibus & perceptis post contractum, L. 13. §. 10. ff. L. 13. L. 16. C. *eod.* cum omni accessione, & causa, quo & *fixa vineta* pertinent, non *ruta cæsa*, * L. 17. pr. & §. 6. L. 38. §. 2. ff. *eod.* nec *sterquilinum*, si magis vendendi, quam *stercorandi* causa comparatum sit. L. 17. §. 2. ff. *eod.*

- * Conf. Fest. voce *ruta cæsa*, & Non. Marcell. c. 2. §. 728.

§. 916. *Venditi* actio datur venditori, qui rem tradidit, (§. 911. 3.) adversus emptorem ejusve heredes ad solvendum pretium cum usuris a tempore moræ, (§. 782. *) ac indemnitatem ex æquo bonoque præstandam. §. 911. 4.)

JUS NEAPOLITANUM.

De Emptione & Venditione.

CCCLXXXV. **H**Aud pauca hic subneſtenda ſunt ex Jure noſtro Municipali contractum Emptionis, & Venditionis ſpectantia. Ac primo ejusmodi contractus, præcipue in re ſtabili, licet jure Romano ſolo conſenſu perficiatur, jure tamen noſtro conſuetudinario irritus cenſetur, niſi ſimul & conſenſus adſuerit, &, vel arrha ab emptore tradatur, vel rei venditæ transferatur poſſeſſio.* *Conſuet. Venditionis, Tit. de Contrah. emptione.*

* Ex Jætorum ſententia valida erat venditio, licet neque arrha, neque rei traditio acceſſerit, ubi vel 1. juramento fuerit firmata: Brill. ad *hanc Conſuet. n. 27.* vel 2. de pretio ſides habita fuerit: de Franchis *Decif. 239.* vel 3. promiſſum fuerit ab contractu nolle unquam reſilire, vel 4. vendantur bona Feudalia.

CCCLXXXVI. Jam vero conſenſus ille omnino liber ſit oportet; ſcilicet ab omni vi, metuque immunis: nam vis libertatem tollit, metus diminuit. Quare contractus vi initus nullus prorsus eſt, initus vero per metum indiget reſciſſione. Eſt quoque metus reverentialis, qui tamen non præſumitur, ubi vel in contractu interfuerit Judex: *Leg. 1. Cod. de Tranſaction.* vel mulier, præſente viro, bona extradotalia vendat, niſi laſio

læsio fuerit enormissima *: *Leg. 1. Dig. Quorum rerum actio non detur.* Hac enim in specie contractus ab initio nullus habetur; neque emtor audiendus, licet iusti pretii supplementum restituere sit paratus.

* Læsio duplex est: alia enormis, alia enormissima. Illa est si ultra dimidium, hæc vero si ultra bessem alter ex contrahentibus fuerit læsus. Verum de hoc capite fusius Theologi Morales.

CCCLXXXVII. Dolus quoque si quidem sit ejusmodi, scilicet ut eo vir prudens irretiri possit, & causam contractui dederit, etiam nullum ab initio contractum reddit. Porro quum emtori venditoris dolus innotuerit, actione de dolo emtor uti nequit, nisi læsio sit immodica: *Leg. 11. C. de Rescind. vendit.* Immodica autem læsio vel enormis est, scilicet ultra dimidium, uti modo explicavimus, vel enormissima, scilicet ultra bessem. Hæc quum adfuerit, contractus ab initio invalidus censetur; & non modo res est restituenda, sed fructus etiam a die initii contractus percepti. Si illa duntaxat commissa sit, in hac specie dolus est probandus, ut contractus alias validus rescindi possit; & fructus percepti sunt quidem restituendi, at non a die initii contractus, sed litis contestatæ ex praxi Fori Neap. de Ponte *Tom. 1. Consil. 27.* Nisi emtor malit contractum confirmare, quod ex ejus pendet arbitrio.

CCCLXXXVIII. Tum fas non est ab quocunque res mobiles emere. Ex Prag. enim 1. *de Empt. & Vendit.* mobilia nonnisi a veris dominis emi possunt, vel ab eorum constitutis Procuratoribus. Peropportuna enim furibus occasio præberetur domos compilandi, atque eorum audaciam foveret, si fulti spe essent facili negotio surreptas res obviis vendendi *. Quare qui ante emen-

emendi pannos, aurum, argentum, serica, libros &c. victitant, ejusmodi res nonnisi a cognitis, probatisque viris, quorum nomina, patriam, domum sibi adnotent, emere queunt: adhuc decem dierum spatio emtas res in tabernarum vestibulis exponere tenentur. Qui in hanc legem impeerint, poenæ triremium per decennium si masculi, flagellationis, & exilii si feminæ subji- ciuntur: *Prag. 12. eodem.*

- * Igitur hac *Pragm.* abolita est consuetudo, quæ *Neap.* inducta fuerat, scilicet, ut quum res a non dominis emerentur, ea adhibita protestatione, quod emerentur nomine domini, jus nullum veris Dominis esse credebatur res suas vindicandi, nisi prius emptori de soluto pretio fecissent satis. Hæc inquam consuetudo reprobata, & contractus emtionis & venditionis ad normam juris Romani redactus est. *Leg. 2. Cod. de Furtis*

CCCLXXXVIII. Tum ex Constitutione Friderici *Communiter* vetantur Justitiiarii, Camararii, alique Provinciarum Magistratus suæ administrationis tempore quidquam præter victum ab iis emere, qui suæ subsunt jurisdictioni, gravissimis in violatores sancitis poenis. Quum vero Fridericus diserte de annuis Officialibus loquatur, hinc jure erui posse videtur perpetuos Officiales ea lege non comprehendi, uti de Afflictis, alique opinantur. Quod autem attinet ad bona feudalia, burgensatica, vel officia quævis publica, quæ auctoritate Regiæ Camaræ venum exponuntur, hæc ab Officialibus Regiæ Camaræ, Regioque Thesaurario emi nequeunt. *Prag. 6. de Emitione.* Uti neque bona pro debito Fisci exsecuta, & venditioni exposita a quibuscunque Regiis Ministris emi poterunt: ne inde jus Fisci ulla ratione lædatur.

CCCLXXX. Præterea ex *Prag. 7. & 16. de*

de *Annona* vetitum est civibus quibuscunque frumentum, hordeum, legumina, atque id genus alia emere ultra usum, &, ut aliis vendantur, prohibere; adjectis in transgressores non solum pœna amissionis rei, sed etiam aliis ex Magistratus arbitrio constituendis. Hæc inhibitio Prag. 2. *ibidem* usque ad triginta ab Urbe milliaria protenditur.

- * Excipe vectores, qui emtum frumentum, hordeum, &c. recta ad forum magnum, ut venum illud exponant, ducunt. Pragm. 5. *ibidem*.

CCCLXXXI. Adhæc vetitum est frumentum corruptum cum incorrupto, vel cum avena mixtum vendere, pœna dejectionis frumenti in legis violatores sancita: uti quoque frumentum, aliudque hujusmodi ante messem constituto pretio emere contra jus est. Prag. 2. *ibidem*. Ejusmodi enim contractus iniquam usurarum acceptionem plerumque comitem habent.

CCCLXXXII. Postremo ex Prag. 4. *ibidem* Mandata illa, quæ vulgo Liberantiæ* dicuntur, nonnisi Ecclesiis, Hospitalibus, aliisque locis piis cedere fas est, vel Sororibus, Cognatis, Adfinibus, aliisque nomine dotis.

- * *Liberantia*, sive *Liberatio* dicitur Epistolium illud, quod Scriba Rationum conscribit, & ad generalem Thesaurarium dirigit, ut ex Regis mandato pecuniam ibi designatam solvat. Ejusmodi Epistolium, sive Liberantia si amittatur, de pecunia ibi designata prorsus actum est.

JUS NEAPOLITANUM.

De Jure Congrui, sive Protimeseas.

CCCLXXXIII. **J**US congrui sic dictum *Retractus*, *jus Prælationis*, *Recupera*, vel *Præsentationis* ad jus Neapolitanum Consuetudinarium prorsus spectat. Quamvis enim de eo mentio injiciatur in *Constit. Sancimus*; isthæc tamen constitutio quum a Friderico I. sancita sit, profecto jus nostrum scriptum non spectat. Moribus tamen maxima ex parte recepta est: qua de re juris nostri non scripti pars agnoscitur.

CCCLXXXIII. Jam vero quum ejusmodi jus vel conventionem, vel lege constituatur; hinc profecto duplex *Retractus** species exoritur: scilicet ut alius sit *Conventionalis*, alius *Legitimus*. *Conventionalis* est, quum in venditione facultas venditori relinquitur rem venditam, vel ad certum tempus, vel quandocunque, oblato pretio, denuo ad se trahere. Hoc pactum in venditione adpositum *lex commissoria*** dici posse videtur. *Legitimus Retractus* est facultas personis quibusdam a legibus collata, ut vel in emtione aliis præferantur, vel rem jam ab aliis emtam, oblato pretio, intra legitimum tempus ad se trahant, suamque faciant.

* Merito *Retractus* dicitur: namque Leg. 1. Cod. de vi bonor. rapt. Leg. 2. Cod. de de fundis & saltib. *retrahere oblata*, & *retrahi in vetera jura*, idem est, ac denuo consequi oblata, vel vetera jura.

** Saltem ex sententia Cujacii in Tit. 54. C. de pactis inter emt. & vendit. Nam *lex commissoria*, de qua Leg. 4. indic. tit. non idem prorsus est, ac *retractus conventionalis*,
uti

uti clare patebit eam legem consulenti.

CCCLXXXV. Retractus, cujus originem nonnulli sacro veteri Codici adscribunt: *Levit. 25. Ruth. 24.* atque apud Romanos ætate Constantini M. jam introductum censent, dubio procul apud Orientales obtinuit lege Imperatoris Romani Lacapeni, uti constat ex ejus Novella apud Harmenopolum *Lib. III. tit. 3.* & apud Occidentales indicata Constitutione *Sancimus* Friderici I. Tit. *de jure Protimeseus.*

CCCLXXXVI. Ut igitur jus Neapolitanum hac in re distincte explicetur, operæ pretium ducimus primum Friderici Constitutionem, duntaxat ex ea parte, qua apud nos moribus recepta est, explicare, ut inde facilius consuetudines idem caput spectantes exponere possimus.

CCCLXXXVII. Ac primo ex Constitutione Fridericiana jus Protimeseus convenit consanguineis sive masculis, sive feminis, & quidem usque ad decimum gradum, servata tamen proximitatis graduum prærogativa; scilicet ut proximior remotiorem excludat; vel si plures consanguinei ex æquo proximi sint, modo res divisionem patiatur, singuli singulas ejus portiones sibi vindicent: sin autem contingat rem esse individuum, illi adjudicetur, qui potius vicinitatis jus demonstraverit*. In hoc enim capite vicinitatis prædiorum, quæ juris protimeseus, veluti fundamentum est, potior ratio habetur, quam graduum conjunctionis.

* Graduum recensio instituenda est ab eo, qui vendit, haud vero ab eo, a quo res vendenda suam originem ducit. *Argum. Leg. 69. §. 3. Dig. de Legatis II.*

CCCLXXXVIII. Consanguineis vel deficientibus, vel renuntiantibus, coheredes, & socii jus illud merito sibi adrogant ex eadem Const.

Sancimus ; quæ tertio loco extraneis quibuscunque illud juris adtribuit ; modo prædia habeant vicinitate conjuncta . Adhæc, quod nuper de consanguineis diximus , idem in extraneis quoque servandum est ; nimirum ut si plures conjuncti sint , singulis singulæ prædii portiones cedant ; vel si res sit individua , ei adtribuat , cujus prædium majori extensione prædio vicini adjacet . Porro ex communi DD. sententia is, cujus prædii tria latera prædio vicini junguntur , ceteris quibuscunque vicinis præfertur .

CCCLXXXVIII. In Constitutione Friderici, prout in plerisque editionibus prostat, post extraneos ad illud juris vocantur, *qui sunt sub uno servitio, & sunt conjuncti ex aliqua parte* . Verum in accuratioribus Codicibus hæc verba vel desunt, vel statim post illa, *postea socii, qui sunt similiter conjuncti*, adposita inveniuntur . Profecto qui sunt sub uno servitio extraneis omnino præferendi videntur . Verum quinam *sub uno servitio esse* dici possint, non constat apud DD. At verisimilior Marantæ sententia videtur, qui Fridericum curialibus ejusmodi prærogativam imperitam voluisse censet ; præsertim si Curialium nomine illi intelligantur, qui immediate Principi adstant, eique ministrant, quique a Friderico pluribus prærogativis ornati sunt .

CCCC. Ex eadem Constitutione a Jure protimesews excluduntur Via publica, Ecclesia * & Curia, id est Fiscus . Profecto Fiscus, & Ecclesia jure congrui neque agere, neque conveniri possunt .

* Id de Ecclesiis intelligas, haud vero de Clericis . Olim quidem neque a laico adversus Clericum, neque a Clerico adversus laicum juris *Retraetus actio* intendi poterat : at ex novissimo Regio Rescripto ad Reg. Cam. S. Claræ dato die 17. Martii an. 1762. Clericorum, laicorumque hoc in capite conditio aqua-

æquata est ; statutumque Clericos æque ac laicos juri Retractus subjectos esse , atque in Curiis laicalibus omnes ejusmodi quæstiones expediendas esse .

CCCCI. Viam publicam quod spectat illud hic quæri posse videtur , num fluvius , ac potiori jure num rivulus aquæ profluentis , ejusdem , ac via publica , conditionis habendus sit ; scilicet si ejusmodi aqua perenniter profluens media sit inter duo prædia , quorum alterum vendendum sit , num alterius domino in illud jus congrui conveniat . Quantum Doctores consuluerim , nihil hac de re definitum , quin imo hujus quæstionis ne vestigium quidem invenire licuit . At tamen paucis abhinc mensibus id accidit in prædii cujusdam emptione , quod una ex parte aqua perenniter profluente claudebatur . Ergo controversia ad S. R. Consilium delata est , Verum Domino prædii , qui actionem intenderat , litem derelinquente , Sapientissimis hujus Tribunalis Consiliariis jus in ea specie dicendi facultas concessa fuit . Ex sententiâ tamen Lucæ Vecchioni Tabularii integerrimi , & harum rerum peritissimi flumen publicum , vel aqua perenniter profluens æque habenda est , ac via publica : quam sane sententiâ retulit ad S. R. C. quod fortasse in causa fuit , cur altera pars litem dereliqueret .

CCCCII. Jus protimescens locum habet in venditione , emphyteusi , & locatione vel perpetua , vel ad longum tempus : haud vero in permutatione , donatione dotis , donatione , aut Legato * : quia in illis contractibus certum pretium , vel certa merces constituta est ; haud vero in istis . *Constit. Sancimus , ibidem .*

* Nisi sub his nominibus venditio , aliæve contractus latitet , in quo jus protimescens vicino exercere concedatur . Quare Frideri-

cus indicata Constitutione facultatem dedit
 iis, qui habent jus protimeseos, *exigendi
 juramentum a venditore, & emtore*. Si autem
 post juramentum probati fuerint contra Consti-
 tutionem simulate hoc fecisse, venditor, &
 emtor debent substinere pœnam perjurii, &
 insuper venditor rem amittat, & emtor præ-
 tium, & Fisco adplicabitur.

CCCCIII. Ex eadem Constitutione triginta
 dierum spatium vicinis conceditur, siue cognatis,
 siue sociis, siue extraneis ad jus congrui exer-
 cendum a die, quo de alienatione denunciati
 fuerint, computandi. * Quare si eidem prædio
 adjaceant cognati, socii, & extranei, primum
 cognati, dein socii, ac demum extranei per ea-
 dem spatia denunciandi sunt, si quidem primi,
 aut etiam secundi juri congrui renuntiaverint.
 Quicunque autem ii sint, qui jure hoc uti
 velint, intra spatium illud sese sistant, ac præ-
 tium, quod a non vicino oblatum fuit, reipsa
 exhibeant. Ejusmodi enim tempore elapso, &
 pretio non collato, universum vicinitatis jus ces-
 sat.

- * Excipe constitutos in captivitate, deportatos,
 missos in exilium, absentes ex Reip. aut
 ex propria causa, ac etiam Minores; Et
 licet isti fuerint absentes ex justa causa,
 tamen tutores eorum, vel curatores, vel de-
 fensores debent infra quatuor menses venire,
 & solvere justum pretium cum legitimis usu-
 ris, & expensis necessariis quod si ne-
 glexerint facere, resarcient de propriis suis,
 quidquid incommodi illi haberent. Si autem
 Captivi, deportati &c. nullos procuratores,
 aut defensores habuerint, iisdem, postquam
 redierint, beneficium restitutionis in inte-
 grum intra annum concedendum dubitan-
 dum

dum haud videtur ex Leg. 1. §. 1. Dig. Ex quibus causis. maj. 15. ann.

CCCCIII. At quid si denuntiatio vel ex fraude, vel ex culpa contrahentium omissa fuerit? In hac specie, ne rerum dominia perpetuo incerta forent, decennium vicinis assignatum est, per quod tempus si nullam actionem intenderint, omne ipsorum jus extinguitur.

CCCCV. Habemus quoque in hoc capite Consuetudines Neap. quas complectitur Tir. XVII. de Jure Congruo, quæque in pluribus a Constitutione dissentiunt. Ac 1. ex Consuetudine Si quis emit Jus Retractus locum habet in solo venditionis contractu, at ex Constitutione etiam in emphyteusi, & locatione.

2. Ex Consuet. non requiritur denuntiatio; sed duntaxat vicino unius anni spatium a die scientiæ comparandum conceditur, ut rem alienatam jure congrui sibi vindicare possit.

3. Ex Consuet. ut actio congrui intendi possit, satis non est, ut venditio sit perfecta, quod ex Constit. sufficit, sed etiam requiritur, ut res venditæ traditio sit facta; scilicet, ut emptor rem emptam actu possideat.

4. Ex Consuet. vicino, ut rem alienatam jure congrui sibi vindicet, pretium offerendum, non quanti res emta est, uti Constitutio præscribit, sed quanti a tabulariis æstimabitur eo tempore, quo actio suum effectum sortietur.

5. Ex Consuet. vicini, licet dispares in proximitate, singuli tamen medietatem prædii empti accipiunt: quum ex Constitutione cuique non nisi pars proximitati respondens conveniat. Quinimmo si ex vicinis unus, aut plures juri suo renuntiaverint, alteri, aut reliquis, etiam invitis, renuntiantium partes adcrescunt.

CCCCVI. Duo hic tantummodo ex iisdem Consuetudinibus subnectenda. Primum: si ex uno latere, nonnisi unus fuerit vicinus, ex altero

vero plures , integram medietatem ille jure sibi postulabit , alteram vero isti ex æquo inter se partientur.

CCCCVII. Alterum : Si ejusdem Aedificii , sive Domus plures sint Domini ; in hac specie , nulla habita ratione vicinorum a lateribus , vel a capitibus , hic ordo servandus est : nimirum , vel domus duo sunt solaria , aut ejusdem domus duo sunt domini rem possidentes in indiviso , & in venditione unus in alterum juris Congruæ actionem recte intendet : vel Domus plura , quam duo habet solaria , ex quibus unum vendatur , profecto inferioris solarii dominus reliquis præferetur , quod hoc superioris onus sustinetur .

CCCCVIII. Postremo illud hic animadvertendum , ex eadem Consuetudine rusticos jure congrui adversus cives Neapolitanus agere non posse . Cives vero contra ipsos rusticos jus illud posse habere exercere . Hactenus de Jure Retractus , sive Congruæ .

JUS NEAPOLITANUM

De Censu .

CCCCVIII. **A**D Contractum Emptionis , & Venditionis pertinere videtur Census ea ratione inspectus , qua & ipse est contractus . Juvat igitur hic pauca de Censu breviter subnectere .

CCCCX. Census igitur alius est *Reservativus* , & alius *Consignativus* . Reservativus sumtus pro contractu est ille , quo quis in alterum transfert rei suæ dominium directum , & utile , reservato sibi jure pensionis annuæ . At de hac Census specie non hic sermonem institui- mus : de quo ex professo Theologi Morales .

- * Census reservativi vestigia occurrunt etiam in Sacris Litteris , nimirum Josephus , quum
Aegy-

Aegypto præfset, concessit agros incolis ea conditione, ut quintam partem fructuum quotannis regi penderent.

CCCCXI. Census consignativus sumtus pro contractu est is, quo emitur, & venditur jus percipiendi pensionem annuam ex re aliena. Igitur in censu reservativo res in alium transfertur pensione reservata: ut contra in consignativo res retinetur, & super ea adsignatur, & constituitur redditus annuus. Qua de re merito definitur *Jus percipiendi certum annuum redditum ex re aliena frugifera per emtionem venditionem constitutum.*

- Igitur ejusmodi census dici etiam potest *Realis*, quia nimirum fundatur super certa re, una, vel pluribus, ex quibus pensio solvenda sit. Quare comitatur rem, ad quamcunque personam illa perveniat. Datur enim etiam census personalis, de quo hic non est sermo, qui scilicet fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem solvendam.

CCCCXII. Consignativus dividitur in fructuarium, ex quo fructus debentur, videlicet vinum, frumentum, oleum &c. & pecuniarium, ex quo pecunia debetur. Aequè enim in re constitui potest, ac in pecunia, quæ rerum omnium venalium communis æstimatio est.

- Fructuum, vel pecuniæ quantitas vel certa est, uti frumenti modii tres, quinque aurei; vel incerta, uti tertia pars fructuum, vel ejus valor; unde fuit census realem vel certum esse, vel incertum.

CCCCXIII. Tum dividitur census in perpetuum, & temporalem. Porro perpetuus vel redi.

mibilis est, & quidem vel ex parte solius venditoris, cui liceat, restituto pretio, censum redimere, vel ex parte solius emtoris, cui liceat, resignato censu, pretium repetere, vel ex parte utriusque, & dici consuevit utrinque redimibilis.

CCCCXIII. Temporalis est, quod constituitur ad tempus, & quidem vel certum, uti c. c. annis decem, viginti, &c. vel ad vitam ementis, alteriusve personæ, qui etiam vitalitius adpellatur. Ist hæc indicasse satis esto; eadem enim fusius explicata habebitis in *Institutionibus Moralibus*.

CCCCXV. Censum consignativum realem, tam pecuniarium, quam fructuarium, tam temporalem, quam perpetuum, ac etiam vitalitium licitum esse, & ab omni iniquæ usurarum accptionis labe immunem tum pluribus demonstratur, tum vel maxime ex Constitutionibus Martini V. & Callixti II. Extrav. *de Empt. & Vendit.* & ex Bullis Nicolai V. & Pii V.

CCCCXVI. Porro in censu constituendo plura cavenda sunt. 1. Ut pensio respondeat tum qualitati census, tum loci, ubi initur, moribus *. 2. Ut constituatur super re frugifera, vel quasi frugifera, uti sunt officia publica hereditaria, pistrina &c. quæ annuos redditus producant. 3. Ut census constituatur super una, vel pluribus rebus speciatim designatis, quæ revera sint venditoris; vel si alterius sint, hujus consensus exquiratur: quamvis rati habitio satis est **. 4. Ut quantitas pensionis saltem exæquet quantitatem fructuum, qui ex re frugifera censui addicta percipiuntur; & ut pro securitate pœnæ, & alia pacta adjici possint.

* Ex Bulla Nicolai V. inserta Prag. 1. de Censibus, *quodlibet annum censuale decimam partem recepti, seu pretii venditionis ipsius non excedat*. Quod de censu perpetuo intelligas.

ligas. Censum enim vitalitium ad quatuordecim per singulos centenarios extendi posse Prag.2. *ibid.* decernitur. At utrumque in nostrorum temporum conditionem, quum parva Regno felicitate pecunia abundet, parum quadrare videtur.

* Nomine census non venit ipsa pensio, sed jus percipiendi pensionem. Qua de re, licet rei alienæ venditio valeat, census tamen in re aliena constitutus nullius est roboris.

CCCCXVII. Porro non uno ex capite census exstinguitur. Et quidem 1. sententia iudicis, si vel censuarii, quippe obarati, patrimonium in S. C. deducatur, vel si pensiones statutis temporibus non pendantur.

2. Restitutione pretii, quæ *Retrovenditio* vulgo adpellatur. Census enim pactum redimendi favore venditoris semper comitem habet. Quare licet non expresse adponatur, semper tamen adnexum intelligitur. * Igitur jus redimendi arbitrio venditoris est reservatum; neque pacisci fas est, ut vel arbitrio emtoris, vel certo statuto tempore redimatur: ita communiter Pragmatici.

* Profecto in censualibus instrumentis pactum sic dictum *rescissorium* adponi solet: cuius vi census rescinditur, pensionibus statutis temporibus non solutis. Atque adeo pactum illud, licet incuria omissum, censetur tamen adpositum. Porro in hac altera specie non statim sancitur census rescissio; sed primum iudicis Decreto censuarius monendus legitime est de pensionibus, vulgo tertiis, infra viginti dies pendendis.

CCCCXVIII. Juvat hic breviter subnectere, ex contractu censuali oriri actionem hypothecariam.

riam: Res enim censui supposita censetur hypothecata pro pensionis securitate. Hæc autem hypotheca est irregularis duplici ex capite: 1. quia re hypothecata extincta, nulla actio personalis superest: 2. quia præter regulam possessor hypothecaria actione conveniri potest, quamvis debitor non fuerit excussus: Prag. 1. *de censib.* & in *hanc* Rovitus n. 10. In reliquis enim hypothecis exceptio excussionis competit possessori. Authent. *Hoc si debitor*, Cod. *de Pignor.*

- Plures de hoc capite quæstiones agitari possent, quas satis explicatas habebitis in *Institutionibus Moralibus*.

JUS NEAPOLITANUM

De Feudorum alienatione.

CCCCXVIII. **E**X Pragmatica Caroli V. Imperatoris data die 17. Octobris anni 1530. Prag. 4. *de Feudis*, Proregi, ac Sacro Collaterali Consilio facultas impertita est concedendi Regium adfensum in quibuscunque Feudorum alienationibus, venditionibus, obligationibus, quibusdam tamen exceptis, quæ *ibidem* recensentur. * Huic tamen pragmaticæ in quibusdam capitibus derogatum est Prag. 7. 13. & 17. ** Ac præcipue Prag. 16. diserte statuitur, ut in alienationibus Feudorum faciendis per externos illa in Regno possidentes Regis adfensus omnino requiratur.

- En verba Pragmaticæ. „ His tantum excep-
 „ ptis. 1. *Ubi bona* feudalialia ad Ecclesias,
 „ Monasteria, vel Universitates devenire
 „ possent. 2. *Ubi* is, qui de bonis suis Feu-
 „ dalibus disponit, aut tractat; certo, ac
 „ legitimo successore careat, qui juxta *Con-*
 „ *stitutionem Regni* in feudo succedere de-
 „ be-

„ beret. 3. Ubi feudi alienatio fit in eum ,
 „ qui aut ipse parum fidelis fuerit , aut a
 „ non fidelibus originem trahit. 4. Ubi na-
 „ tura feudi mutatur, successorem extra *Consti-*
 „ *tutionis Regni* terminos instituendo. 5. Ubi
 „ feudum , quod ab uno tenetur , in duos ,
 „ tres , vel plures in solidum , aut pro par-
 „ te , aut reservato usufructu , vel dominio ,
 „ transfertur . 6. Ubi in testamento , vel
 „ contractu adest substitutio . 7. Ubi maxi-
 „ ma pars feudi , ut puta medietas , aut ter-
 „ tia , vel quarta pars, alienatur . 8. Ubi qui
 „ feudum possidet ad beneplacitum nostrum ,
 „ id ad alium , seu alios transferre vult , ut
 „ mutata persona beneplacitum sublatum es-
 „ se videatur . 9. Ubi Principatus , Duca-
 „ tus , Marchionatus , Comitatus , aut Ba-
 „ ronia , seu quodvis aliud magni momenti
 „ feudum alienatur .

** Prag. 7. derogatum est Capiti 3. Prag. 13.
 & 17. derogatum Capiti 9. Prag. 28. ex
 parte derogatum Capiti 1.

CCCCXX. Jam vero cur in Feudorum alienatio-
 nibus Domini directi , sive Principis requiratur
 adensus, illud potissimum in causa est, quod directi
 domini jus alienatione pluribus in capitibus domi-
 ni possit : ut puta si Feudatarius, cui nulli sunt
 successores, Feudum transferat in eum , qui illis
 careat ; vel si feudum in ejus dominium cadat ,
 qui ab onere solvendi ad eam est immunis.

CCCCXXI. Ergo Feudi alienatio sine regio
 adensu dilerte impetrato nulla prorsus habetur :
 atque adeo in poenam 1. Feudatarius feudo pri-
 vatur . *Tit. 13. Lib. 11. Feud.* 2. Qui sciens
 mala fide emit , pretium amittit ; quod Do-
 minus directus jure sibi vindicabit . *ibid.* 3.
 Notarius , qui ejusmodi alienationis instrumen-
 tum confecerit , poena privationis officii cum in-
 famia ,

- * Verum si ignarus contraxerit nullam pœnam subibit . Immo ex nonnullorum Iſtorum ſententia , praxi noſtri Fori firmata , nunquam emtor , licet mala fide emerit , pretio privandus eſt . Quod tamen in *indicati Cap. 55.* ſententiam nullo modo quadrare poſſe videtur , ubi diſerte decernitur . *Emtori bonæ fidei ex emto actionem de pretio contra venditorem competente .*

CCCCXXII. Alienationis vocabulo hic quoscunque titulos intelligas , quibus in alterius dominium feudum transfertur : nimirum venditionem , donationem , permutationem , oppignorationem &c. * Tum neque dotis nomine dari poſteſt , niſi femininum ſit , & ad feminas jure ſucceſſionis devolvatur : *Lib. II. Feud. Tit. 13.*

- * Locationem etiam ad longum tempus , ſcilicet ad decennium , vel ultra nomine vetitæ alienationis intelligas ex Julio Claro de Feudis *Quæſt. 33.*

CCCCXXIII. Num feudatario jus ſit , inſcio domino directo , alteri ſervitutem in ſuo feudo indulgere , diſputant Pragmatici . Adfirmativa quidem ſententia plerisque adridet ob *Cap. 1. Tit. 8. Lib. II. Feud.* At videtur potius diſtinguendum . Vel enim ſervitus a publico magiſtratu legitime eſt impoſita , & in hac prima ſpecie domino directo , velit nolit , ipſi adſenſiendum eſt . *Cap. 1. Tit. XXXIII. ibid.* Vel privatim a feudatario conceditur , & in altera hac ſpecie ipſe quidem feudatarius ſervituti erit obnoxius , domino autem directo nullum hinc adferetur præjudicium . Unde ſi accadat , ut in ejus dominium Feudum redeat , omni proſus ſervitutis fibula itomune redibit .

CCCCXXIII.

CCCCXXIII. Jam vero permittitur quidem Feudatario uxori suæ dotarium in suis feudis constituere: at duntaxat pro quantitate tertiæ partis valoris feudorum: ita ut si maritus tria, vel sex feuda habeat, in uno, vel duobus dotarium jure constituet. Porro si feudatarius Comes sit, Marchio, aut Baro, is vetatur in eo Castro dotarium constituere, unde Comitum, Marchionum &c. titulum adsumit. Const. *Si quis Baro*, Tit. *de Dotario constituendo*.

CCCCXXV. Regius adensus in alienatione rei feudalis est species quædam Privilegii. Qua de re 1. in supplici libello ad illud impetrandum Principi exhibendo omnia sincere exponenda sunt, ne per obreptionem, vel subreptionem impetratus nullus sit roboris. * Neque 2. juri tertio quæsito noceat. Nunquam enim Princeps Privilegia impertiri velle præsumitur, quæ aut in Reip. detrimentum, aut in præjudicium juris tertio quæsiti tendant. *Leg. 3. & 7. Cod. de prec. Imp. off. & Leg. 6. Cod. Si contra jus, vel util. publ.* 3. Rescriptum, quo adensus Princeps elargitus est, non juxta petita, sed juxta concessa, ut ajunt, interpretandum est. Qua de re si quæ clausulæ adpositæ sint, ipsis prorsus standum est. 4. Denique alienationem anteeat oportet: nisi instrumento clausula adposita sit, *salvo domini directi adsensu impetrando*. Qua in specie ipsius vis veluti suspenditur; & nonnisi impetrato adsensu perficitur. Unde licet contractum subsequi videatur, potius tamen illum comitatur. Confer huc quæ diximus in Institutionibus Canonici *Lib. 1. Tit. III.*

- * Per obreptionem impetrari dicitur, quum veritas secundum juris regulas exponenda reticeatur; uti ex adverso dicitur impetrari per subreptionem, ubi falsum fuerit expressum. Profecto Rescripta ita impetrata nullius sunt roboris. Confer huc, quæ diximus

mus

500 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XXIII.*
mus in Institutionibus Canonici*s Lib. I. Tit.*
III. §. XXIII. & sequent. ubi etiam Ca-
nones in Privilegiis interpretandis servandos
exposuimus.

*De Feudorum Amissione, Devolutione,
& Refutatione.*

CCCCXXVI. Sunt quidem causæ nonnullæ,
ob quas Feudatarius Feudi possessionem amittat,
eamque vel ejus Agnati sibi vindicent, vel do-
minus directus. Jam vero Feudatarius feudum
amittit, 1. quum non impetrato domini dire-
cti adsensu, Feudum alienaverit. Confer §.
CCCCXVIII.

2. Si grave in dominum directum, dolo, cul-
pave crimen perpetrarit, vel violentas ei manus
inferendo, vel ejus vitæ insidias struendo, vel in
gravi periculo constitutum non pro virili adju-
vando. *Lib. II. Feud. Tit. 17. & 28.*

3. Si enorme aliquod crimen commiserit, *Lib.*
II. Feud. Tit. 32. præsertim quum sit ejusmodi,
propter quod legitime proscribatur, sive, ut
ajunt, sororjudicetur. Quum enim proscrip-
tionis sententia tanquam publicus hostis habeatur,
profecto feudo, quod Principis indulgentia possi-
det, merito expoliatur.

4. Denum si ex certa scientia Feudum infi-
riatus fuerit, ejusve conditionem, sive Dominum
directum abnegaverit, eique legitima servitia
præstare renuerit. *ibid. Tit. XXVI. cap. 3.*

* Quum Feudum Agnati sibi vindicant, dicitur
Feudum amitti; quum contra ad Dominum
directum redit, dicitur Feudum devolvi.

CCCCXXVII. Jam vero non omnes hæ-
cæus ejusmodi sunt, ut Dominus directus feu-
dum sibi vindicare possit; præcipue si de gravi-
bus delictis loquamur; quæ sane 1. si immediate do-
mi-

minum directum offendant, hic sibi feudum jure adieret. 2. Si crimen sit perduellionis, feudum, quodcumque illud fuerit, ad Principem redibit. 3. Ob reliqua vero crimina dominus directus feudum acquireret, si fuerit hereditarium, haud vero quum fuerit ex pacto, & providentia, vel mixtæ naturæ, quod ad heredes transferetur: nisi feudum sit novum, quod non ad agnatos, sed ad dominum revertitur. Ysernia in *Tit. 24. Lib. II. Feud.* Eadem distinctione opus est, quum Feudatarius, sine Domini directi adsensu, Feudum alienaverit.

CCCCXXVIII. Porro præter Fendi amissionem, & devolutionem, datur quoque feudi refutatio; scilicet quum feudatarius vel quia senio, morbove detentus, vel alia de causa feudum, aut domino directo restituit, (quod rarissime accidit) aut agnato successori confert. Verum plerumque refutatio locum habet, quum feudatarius suo filio, vel nepoti suum feudum, vel ex pluribus feudis unum confert, quo honestius, ac melioris conditionis matrimonium contrahere queat.

CCCCXXVIII. Illud hic quæri posse videtur, num refutatio, quippe quæ sit veluti species quædam alienationis, indigeat adsensu domini directi. Atqui distinguendum omnino est. Vel enim refutatio est in favorem proximi successoris, & quum sit veluti anticipata quædam successio potius, quam alienatio, nullo adsensu opus est. Vel est in favorem remotioris agnati; & non solum domini directi, verum & proximi Successoris adensus requiritur. Excipe Feudum hereditarium, de quo libera feudatario testandi facultas est.

- * Ejusmodi refutatio licet domini directi adsensu non indigeat; attamen si de feudo quaternato sit, in quaternionibus Regiæ Camaræ est describenda.

T I T. XXV.

De Locatione & Conductione .

§. 917. **A**lter contractus , qui consensu initur , est *locatio conductio* , quæ est *contractus consensualis de usu rei ad certum tempus , vel opera * pro certa mercede præstandis* .

* Qui agros conducit , *Colonus* ; qui ædes , *inquilinus* ; qui vestigalia , *publicanus* adpellatur . Datur & locatio operis conficiendi , quæ id singulare habet , quod qui pensionem dat , locator operis , & conductor operarum , qui opus pro pensione conficiendum suscipit , conductor vel *redemptor* operis , & locator operarum dicitur . L. 22. §. 2. L. 25. §. pen. ff. b. t. L. un. pr. ff. de æstimat.

Locatio Conductio quotuplex ?

§. 918. Est ergo locatio conductio vel *rerum* , quando rei usus præstatur , vel *operarum* , quando operæ illiberales præstantur , * vel *operis* , quando opus conficitur pro certa mercede .

* Nam quæ ex liberalibus artibus proficiuntur operæ , non locari solent , quia non mercedem admittunt , sed honorarium . (§. 801. *) Unde inter advocatum & clientem est mandatum , inter doctorem & auditorem contractus *facio ut des* , non locatio conductio .

§. 919. Quum ergo in hoc contractu rei usus , vel operæ pro certa mercede præstentur ; (§. 917.) magna inter emtionem venditionem , & hunc contractum similitudo intercedit , *pr. Inst.* L. 2. *pr. ff. b. t.* adeoque tria ad ejus quoque sub-

substantiam pertinent, I. *Consensus*, II. *Rei usus*, vel *opera*, III. *Mercēs*.

§. 920. Quandoquidem ergo *consensu* perficitur; sequitur, I. ut perfecta sit locatio conductio, simul ac de mercede convenerit, nisi expresse ita pacti sint contrahentes, ut *syngrapha* super eo contractu conficiatur. L. 17. C. de *fid. instr.* (§. 901. 902.)

Qui locare conducere possint?

§. 921. II. Ut locare conducere possint omnes, quicunque consentire, & de re sua disponere possunt, non & decuriones, milites, clerici, quibus omnis, nec tutores & curatores, quibus tantum fiscalium, & principalium rerum conductio ante redditas rationes inhibita. L. 30. L. 31. C. h. t. Nov. 123. cap. 6. L. 49. §. 1. ff. eod. L. un. C. ne tut. vel cur. vect. cond. Ita & qui artem suam cum strepitu faciunt, domum juxta litteratorum aedes, his invitis, conducere nequeunt. L. un. C. de *stud. liberal.*

In quibus rebus, & operis locum habeat hic contractus.

§. 922. Res III. locari possunt, & *opera*. (§. 919.) Et res quidem omnes, quæ & vendi, (§. 906.) dum ne usu consumantur. L. 13. ff. h. t. L. 3. §. ult. ff. *commod.* Operæ vero quæcunque honestæ, L. 26. ff. de *V. O.* & locari solitæ. §. 1. 4. *Inst. h. t.* L. 5. §. 2. ff. de *præscr. verb.* L. 13. §. 1. L. 22. §. 1. 2. L. 24. pr. L. 25. §. 7. 8. L. 26. L. 31. ff. h. t.

§. 923. *Mercēs* (§. 919.) itidem IIII. consistere debet in pecunia numerata. Locatio enim *operarum*, alia re vel facto pro opera promissis, degeneraret in contractum innominatum: *facio ut des*, vel *facio ut facias*. §. 2. *Inst. h. t.* L. 5. §. 2. ff. de *præscr. verb.* Res vero, quæ fructus ex se producant, etiam pro parte fructuum recte locantur, quo casu conductores dicuntur *coloni partiarii*. L. 25. §. 6. ff. h. t.

§. 924. Quemadmodum in emptione venditione

ne pretium ; (§. 909.) ita in hoc contractu mercedem oportet esse I. Veram, alias enim magis esset donatio ; L. 20. §. 1. L. 46. ff. h. t. II. Justam, quia alias alteruter contrahentium ob læsionem ultra dimidium ad rescindendum contractum agere potest ; L. 2. C. de resc. vend. III. Certam, vel per se, vel per relationem in alterius arbitrium ; (§. 919.) IIII. Unde si promissa merces, quanta justa erit, locatio conductio nulla est, §. 1. Inst. h. t. L. 22. ff. de præscr. verb. nisi merces sit legitima. Matth. XX. 4. 7.

Obligatio ex hoc contractu.

§. 925. Quum vero hic par pari referatur, merces pro opera ; (§. 917.) sequitur, V. ut locator & conductor sibi invicem præstent culpam levem. (789. 2.) L. 23. ff. de reg. jur. L. 13. §. 1. L. 25. §. 3. L. 31. fin. ff. h. t. VI. Ut casum sentiat dominus, adeoque remissio mercedis pro rata concedenda sit, si quis vel ob culpam locatoris, vel ob calamitatem fatalem, re uti non potuerit, L. 15. §. 1. seq. L. 25. §. 1. 33. fin. ff. h. t. vel ob imminentis periculi justum metum eam deseruerit. L. 27. §. 1. ff. h. t. L. 49. §. 1. ff. ad L. Aquil. L. 28. ff. de damn. inf. vel si operæ non præstitæ, quum per locatorem, quo minus præstarentur, non steterit. L. 19. §. 9. 10. L. 38. pr. ff. h. t.

Differentia locationis ab emtione.

§. 926. In eo maxime ab emtione differt locatio conductio, quod res non in perpetuum, sed ad certum tempus pro mercede præstatur. (§. 917.) Ex quo inferitur, VII. finito tempore constituto, operisque præstitis, nec non soluto jure actoris, * locationem conductionem finiri. VII. Conductorem nec sine justa causa rem conductam deserere, (§. 924. 6.) nec a locatore expelli posse, nisi ob mercedem per biennium non solutam, L. 54. §. 1. L. 56. ff. h. t. vel ob perversum rei usum, L. 3. C. h. t. vel

vel ob necessariam refectionem, vel usum ipsi domino necessarium. d. L. 23. A. eod.

- * Ex quo sequitur, ut vendita re, emtor conductorem possit expellere. Quod docet Germanorum parçemia: *Kauff geht vor miethe*, & Belgica: *Koop breekt huur*, quamvis in Hollandia, Brabantia, Flandria, contraria obtineat parçemia: *Huur gaat voor koop*. Vvissenbach. de curat. bon. dand. §. 14. Gudel. jur. noviss. Lib. III. cap. 7. Sed prior regula juris principiis consentanea est. L. 9. C. de loc. cond. Conductor enim emtorem nec ex jure in re cogere potest, ut ne se expellat, quia nullum habet, nisi sibi forte hypothecam constituerit: nec ex jure ad rem, quia nunquam cum emtore contraxit, & hic tanquam successor singularis non tenetur præstare facta auctoris sui. Ergo adversus locatorem tantum agere potest ad id, quod interest.

Relocatio, & reconductio tacita.

§. 927. Denique ex æquitate intulerunt veteres, conductorem, qui impleto tempore re utitur, eam, si prædium sit rusticum, in eundem annum, sin urbanum in eandem conditionem, & idem tempus tacite reconduxisse videri. L. 13. §. ult. L. 14. ff. L. 16. C. h. r. Unde in expressam, & tacitam locatio conductio dividi solet.

Actiones ex hoc contractu.

§. 928. Ceterum ex hoc contractu uterque contrahentium ab initio obligatur, & hinc duæ inde nascuntur actiones directæ, (§. 783.) *locati* altera, altera *conducti*.

§. 929. Actio *locati* datur locatori, adversus conductorem ejusve heredem, ad mercedem justo tempore non solutam post moram, cum usu-
ris, (§. 922. sequ.) rem locatam, finito contra-

506 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XXV.*
tractu, restituendam, (§. 926. seq.) præstan-
dumque damnum, saltem culpa levi datum.
(§. 925. 5.)

§. 930. *Conducti* contra actio conductori com-
petit adversus locatorem, ejusve heredes, ad
præstandum rei usum, vel operas, (§. 917.) re-
fundendas impensas necessarias, & utiles in rem
conductam factas, damnumque saltem culpa levi
datum refarciendum. (§. 925. 5.) -

De Contractu Emphyteusis.

§. 931. Eadem occasione hoc titulo & de *Em-
phyteusi* agit Imperator, quæ quum & emtioni
venditioni, & locationi conductioni quodammo-
do adfins sit; neutri tamen contractui per omnia
similis est, & hinc singularem naturam per
constitutionem Zenonianam accepit. (§. 897.) §.
3. *Inst. h. t. L. 2. C. de jur. emphyt.*

Emphyteusis origo.

§. 932. *Emphyteusis* ab *ἐμψυτεύειν* inferere,
dicitur. Solebant enim, facta provincia, agri
publici culti pro certo vectigali annuo in perpetuum
locari, inculti autem pro canone annuo
tradi in emphyteusin, ita ut emphyteutæ jus
dominio proximum, vel utile dominium in il-
lis consequerentur. V. S. Burmann. *de Vectigal.*
p. 128. sequ. p. 148. sequ. Postea idem jus ad
agros & alia prædia principum, ecclesiarum, ur-
bium, quin & privatorum prolatum est, quæ
bona promiscue dici cœperunt *vectigalia*, & *em-
phyteutica*. Schilt. *Exerc. 16. §. 66. seq.*

Ejusdem natura.

§. 933. Jus ergo emphyteusis constitutum est
jus in re, puta dominium minus plenum, vel
jus dominio proximum; (§. 336.) unde is, pe-
nes quem dominium *directum* est, *dominus em-
phyteusis*, alter, cui dominium utile competit,
emphyteuta vocatur.

§. 934. Constituitur autem id jus in re maxi-
me * per *contractum emphyteusis*, qui est con-
tractus consensualis, de dominio utili prædii
(§. 932.) alteri in perpetuum, vel ad tempus
non

non modicum, pro certo annuo canone in agnitionem domini præstito concedendo. §. 3. *Inst. de loc. cond. L. pr. ff. si ager vectig. id est emphyt. per.*

* Nam & ultimis voluntatibus adquiri potest; nec non per longi temporis præscriptionem. arg. L. 26. *ff. de pign. act. L. ult. C. de præscr. long. temp.*

§. 935. Quum ergo sit contractus consensualis; (§. 934.) sequitur, I. ut perfectus sit contractus, simul ac consensere contrahentes. II. Ut scriptura, de qua *Imp. §. 3. Inst. de loc. non nisi probationis causa requiratur*, in primis in emphyteusibus ecclesiasticis perpetuis. *Nov. 7. pr. Nov. 120. cap. 5.* III. Ut jus in re demum ex traditione, contractum hunc subsequente, nascatur. L. 20. *C. de pact.*

Jus emphyteuta in disponendo, in vindicando, & in alienando.

§. 936. Quumque emphyteuta consequatur dominium utile; (§. 930.) sequitur, III. ut adquirat omnes fructus, omnemque utilitatem, etiam thesaurum percipiat. V. Ut ei competat jus servitutem imponendi, L. 1. §. *ult. ff. de superf. fundi faciem immutandi*, modo ne reddat deteriolem, *Auth. Qui rem. C. de SS. Eccles. opignorandi*, arg. L. 31. *ff. de pign. act. donandi*, permutandi. L. 1. *C. de fund. patr.* VI. Ut & vendere possit, dum id denuntiet domino, si is forte uti velit jure *πρωτοδικας prelationis*. L. 3. *C. de jur. emphyt.* VII. Ut & onera & tributa ferat. L. 2. *C. de jur. emphyt.*

§. 937. Ex eodem sequitur, VII. ut possit agrum emphyteuticum vindicare a quovis possessore, etiam ab ipso domino emphyteuseos. L. 1. §. *ult. L. ult. ff. h. t.* VIII. Ut cum recte transferat in quoscunque, vel titulo universalis, vel singulari: eo tamen discrimine, ut successor singula-

gularis pro laudemio debeat quinquagesimam partem pretii . L. 3. C. de jur. emphyt.

§. 938. Quumque id dominium utile concedatur pro canone annuo , isque in agnitionem domini solvendus sit ; (§. 934.) consequens est , X. ut propter sterilitatem , incursionemve hostium canon non remittatur . L. 1. C. de jur. emphyt. L. 3. Inst. loc. cond. XI. Ut totius rei interitu , canonis solvendi obligatio expiret . L. 1. fin. C. eod.

Quomodo expiret jus emphyt.

§. 939. Alias præter rei interitum (§. 938. 11.) jus emphyteuseos expirat , I. consolidatione , L. 3. ff. h. t. II. præscriptione , arg. L. 15. §. 25. ff. de damn. inf. III. non soluto canone domino sæculari intra triennium , L. 2. C. de jur. emph. ecclesiæ intra biennium , Nov. 7. cap. 3. §. 2. quo ipso emphyteutæ dominium utile ipso jure expirat , nec is moram , (quidquid alii ,) oblato licet ante actionem institutam canone , purgare potest . L. 2. C. de jur. emphyt. L. 2. C. de fund. part. Auth. Qui rem, C. de SS. Eccl. Nov. 120. c. 8. Aliud jure canonico , Cap. ult. X. de locat. IIII. Re , ignorante domino , vendita , L. 3. C. de jur. emphyt. V. Re insigniter reddita deteriore . d. Auth. Qui rem, C. de SS. Eccl.

Actiones ex eo jure , & contractu natæ .

§. 940. Quemadmodum vero ex jure emphyteutico jam constituto , nascitur actio realis , vel rei vindicatio ; (§. 937. 8.) ita ex contractu , quo constituitur , nascitur actio *emphyteuticaria* utrinque directæ . (§. 783.)

§. 941. Altera datur emphyteutæ adversus dominum , ejusve heredes , ad prædium emphyteuticum secundum contractum præstandum : Altera domino adversus emphyteutam , ad solvendum canonem , laudemium , aliaque ex contractu debita . L. 1. C. h. t. §. 3. Inst. loc. cond.

JUS NEAPOLITANUM

De Locatione Conductione.

CCCCXXX. **J**ure Neap. Consuetudinario Tit. 24. De Locato, & Conducto prorsus distinguendi Partiarus, Colonus, & Inquilinus. Qua de re plura hic animadvertenda sunt.

CCCCXXXI. Ac primo agri alicujus dominus, completo tempore in conductionis contractu designato, jus habet partiarium, vel colonum inde dimovendi. Verum, si est colonus, debet ipsi mense Majo denuntiare, se non velle, ut ipse in annum sequentem in fundi conductione perduret. Consuet. *Non potest*, Tit. eodem. Si vero est partiarus, potest ad mensem usque Augusti illam denuntiationem differre. Consuet. *Sed si fundum*, Tit. eodem. Verum uterque sive partiarus, sive colonus ad integrum mensem Augusti agrum inhabitabunt; quo completo inde discedent. Porro colonus, licet discedat, fructus tamen pendentes, quum ad maturitatem pervenerint, percipit: si tamen in fundo fuerint caules, usque ad festum S. Januarii, & non ultra, ipsos caules potest colligere, & percipere. Consuet. *Si tamen*, Tit. eodem. At partiarus etiam vindemiam percipit; tenetur tamen terram ipsam, vel ex parte, vel in totum arare, sive, ut ajunt, *imporcare*. Consuet. *Non potest*, & Consuet. *In quocumque*, Tit. eodem.

CCCCXXXII. Contra vero si colonus, aut partiarus velit fundum dimittere, aut terram, ille mense Majo, hic autem mense Augusto debent id domino, sive locatori denuntiare, atque adeo antequam expiret mensis Augusti debent omnino annuam præstationem ipsi domino, sive locatori præstare. Alterutrum si negligent, jus est domino eundem adigere colonum, aut partiarium, sive laborem ad pensitandam sequen-

ti anno pro eodem fundo solitam pensionem, quod dicitur fundi *Reconductio*. Consuet. Quod *si infra*, & Consuet. *Sed si fundum*, Tit. eodem. **CCCCXXXIII.** Inquilinum quod spectat, profecto ex eadem Consuet. *Sed si fundum*, etiam denuntiatio requiritur, ut a prædio, sive domo dimoveri possit; & quamvis ea Consuetudo ex communiori Ictorum sententia ad rustica tantum prædia spectare videatur; nova tamen Consuetudine ad urbana etiam prædia extensa est; uti testatur de Rosa ad *indicat. Consuetud. num. 16.* Porro pro hac civitate ex jure novissimo Borbonio anni 1735. etiam transacto tempore in conductionis instrumento designato permissum non est domorum locatoribus inquilinos inde expellere, nisi certis inibi designatis causis. *

* Scilicet si inquilinus conducta domo abutatur. 2. Si duæ pensiones statutis temporibus persolutæ non fuerint. 3. Si dominus suo usui domum destinaverit, vel 3. domum velit reficere. Porro his duabus postremis causis, si peracta refectione, aut completo proprio usu, easdem locare denuo velit, antefendus omnino est antiquus inquilinus, dummodo hic, antequam e domo discessit, professus sit in nova domus locatione se velle reliquis præferri.

CCCCXXXIII. Olim uti in prædiis rusticis, ita quoque in prædiis urbanis mense Augusto facienda erat reconductio. Verum quod ad prædia duntaxat urbana pertinet, uti reconductio ad mensem Maij, * ita denuntiatio ad Mensem Januarii ** translata est. *Prag. 1. hoc Tit.*

* Ne die SS. Apostolis Philippo, & Jacobo Sacro supellectilis de veteri in novam domum deductio fieret, *Prag. 2. ibid.* statutum est, ut nonnisi die 4. Maij inquilini ad derelinquen-

quendam veterem domum cogi possint.

- ** Inquilino jus est ad usque diem 17. Mensis Januarii denuntiationem differre. Porro isthoc die elapso, & nulla ab inquilino peracta denuntiatione, intelligitur facta prædii reconductio.

CCCCXXXV. At quid si domus conductæ reficienda erit? Nempe locatorem de instauranda domo certiore faciet inquilinus; quod si ille requisitus per quindecim dies necessariam * refectionem præstare vel renuat, vel negligat, eam inquilinus suis expensis jure curabit, quas tamen ab pensione detrahet. Consuet. *Si quis*, Tit. *eodem*.

- * Refectio necessaria ex sententia Napodani in *indic. Consuet.* dicitur tribus modis. 1. Si domus vel in totum, vel in partem peritura esset, nisi restauraretur. 2. Si conductor vel lege, vel conventionem adigatur aliquid in domo reficere. 3. Si locator commode uti domo sine refectioe non possit: nimirum si fenestræ, vel ostia sint contracta.

CCCCXXXVI. Duo hic omnino subnectenda: Primum: Conductorem domus, fundi, vel terræ non posse domino invito alteri domum, fundum, vel terram locare. Consuet. *Conductor*, Tit. *eodem*.

- * Jure Romano ex adverso non prohibetur conductor rem conductam, etiam dissentiente locatore, alteri locare. L. 2. *Dig. Locati*.

CCCCXXXVII. Alterum: Quum terra, vel fundus alicui, suisque heredibus in perpetuam locationem * conceditur; nomine heredum nonnisi descendentes, sive liberi intelliguntur: quibus deficientibus deficit quoque locatio: Cons. *Cum terra*, Tit. *Qui heredes*. Tum si descendentes, sive liberi plures sunt, fundum inter se,
Y 2 invi-

invito locatore, dividere ipsis vetitum est . Atque adeo neque uxor coloni potest aliquam inde quartam petere ratione quartæ in bonis sibi a marito constitutæ . Consuet. *ibidem* .

- * Hæc perpetua locatio , ut observat in *indic. Consuet.* Napodanus , non est emphyteusis ; quia nullum transfert dominium , nec etiam utile ; sed tantum jus laborandi , quod jus dici etiam olim consuevit *laborantia* .

CCCCXXXVIII. Illud hic omittere piaculum prorsus esset, nimirum haud raro accidere, ut conductor ad annuam pensionem , saltem ex parte præstandam adigi non possit, quod dici consuevit mercedem remitti, & vulgo *excomputari* . Potissima vero causa , cur huic remissioni locus sit , est sterilitas, scilicet quum vel nulli, vel pauci præter morem fructus percepti sint . Non desunt qui contendant sterilitatis causam legitime produci , ubi tertia pars fructuum defecerit . At receptior illorum sententia est usu nostrorum Tribunalium firmata, qui censent dimidiæ fructuum partis defectum requiri , ut remissio peti possit .

CCCCXXXVIII. Verum ejusmodi remissio nonnisi , & omnino ob sterilitatem legitime petitur . Qua de re 1. si e. c. consueta frumenti copia percepta sit , quod tamen vili pretio vendatur , adigi nequit locator ad remissionem indulgendam : 2. onus probandi conductori incumbit , qui actoris vices agit : 3. remissioni locus non est , vel quum fructuum unius generis inopia fructuum alterius speciei ubertate reparatur , vel quum fructuum unius anni defectio fructuum alterius anni copia suppleatur , si locatio per plures annos contracta sit ; vel denique quum sat fructuum perceptum sit , qui tamen vel ex parte , vel prorsus pereant . Res enim domino perit ,

- * Igitur quum sterilitas unius anni ubertate alte-

alterius anni compensari possit, merito inde colligunt Icti locatorem nonnisi sub finem locationis legitime ad remissionem indulgendam adigi posse; licet conductor ipso sterilitatis anno actionem intendat. Ita Faber *Def. III. Cod. de Loc. & Cond. & Decretum Regiæ Camaræ apud de Marinis Arresto 324.*

CCCCXXXX. At quæres num remissio conductori indulgenda, qui eidem renuntiaverit? Verum quidquid hoc in capite Doctores disputaverint, illorum sententia in nostris tribunalibus usu obtinuit, qui censent ejusmodi renuntiationis nullam habendam esse rationem, ac remissionem saltem ex æquitate concedendam. Confer de Luca in *Notis ad Resolut. 182. Regentis de Marinis Lib. II.*

De Emphyteusi.

CCCCXXXI. Juvat hic pauca subnectere ex jure nostro Municipali contractum Emphyteusæ spectantia. Ac primo illud hic quæri posse videtur, num Emphyteutæ, qui pensionem per plures annos domino directo præstare neglexerit, jus sit moram purgare? Olim quidem nonnisi ad usque Judicis sententiam hoc jure fruebatur: at deinceps in nostris Tribunalibus mos invaluit, ut illud juris etiam post Judicis sententiam Emphyteutæ indulgeretur. De Rosa *Prax. Civil. Cap. 13.*

CCCCXXXII. Præterea negandum non est, Emphyteutæ (nisi aliter in pactis conventis cautum sit) facultatem esse alienandi, sive vendendi melioramenta, ut ajunt, fundo Emphyteutico a se adaucta. Verum in hac alienatione, sive venditione duo potissimum servanda sunt. Primum: Ejusmodi venditio domino denuntianda est; scilicet num velit ipse emere, qui sane quibuscunque emtoribus anteferendus est: modo

lioramenta: quæ tamen ab ipso domino omnino præstanda erunt, quum nulla Emphyteutæ culpa devolutioni erit locus; puta *ob lineam finitam*. Id juris obtinet, etiamsi Ecclesiasticum prædium devolvatur. De Franchis Decis. 592.

JUS NEAPOLITANUM

De Fide, & Jure Hasta Fiscalis.

CCCCXXXVI. **N**ulla securior emtionis, vel locationis contractus ineundi ratio, quam Hasta Fiscalis*: nimirum quum quid ematur, vel conducatur a Fisco, qui rem alienam vendat, non ut suam, sed fortassis propter debitum; ut si aliquando Fiscus debitor non solvat, & ideo in ejus bona missio facta sit; vel quum, petentibus creditoribus, debitorum bona sub *Hasta Fiscali*, jubente magistratu, publice venum exponantur. Profecto ejusmodi venditioni, modo subhastationis adhibitis sollemnitatibus**, & bona fide peragatur, tanta securitate datur emtoribus adquiescere, ut neque minori conveniat jus res suas hoc pacto venditas etiam ex justa causa repetendi.

* Dicitur *Hasta Fiscalis*, quod, Hasta in foro posita, bona civium obæeratorum voci subicerentur præconis. Sic Cicero *Lib. II. de Officiis cap. 23.* & Philipp. II. cap. 26. *Cæsar*, ait, *hasta posita pro æde Jovis Statoris, bona Cn. Pompeii Magni voci acerbissima subjecit præconis.* & Tertull. *Apolog. cap. 13. Sub eadem hasta, sub eadem adnotatione Quaestoris divinitas addicta conducitur.*

** Omissis sollemnitatibus, vel dolo malo interposito, succurritur non modo minori, sed etiam

CCCCXXXVII. Igitur plures in venditione fiscali sollemnitates adhibendæ : nimirum requiritur 1. ut constet debitum . 2. ut debitor sit in mora . 3. ut interpellatio fiat coram Præside , vel ordinario Magistratu . 4. ut subhastatio fiat publice , & sollemniter . 5. ut tempus jure communi , vel municipali statutum præterlabatur : isthoc autem nondum elapso quævis nova oblatio admittitur , quo debitoris utilitati consulatur . *

6. Ut pretium sit justum . 7. Venditio peragenda est coram Fisci procuratore ** . 8. Denique , contractu perfecto , pecunia continuo numeranda est ; neque Fisci Procuratori facultas est rei possessionem tradere , habita tantummodo de pretio fide .

* Venditioni sub hasta semper tacite censetur pactum adjectum de nova oblatione recipienda . Porro recipienda non est post legitimam subhastationem nova oblatio ; nisi , intra quadraginta dies , & antequam res possidenda tradita sit , veteri oblationi adjiciatur *Decima* ; post captam vero possessionem intra tres menses *Sexta* . Prag. 71. de *Offic. Proc. Caesaris* .

** Etiam antiquo jure Romano necessarius erat magistratus , qui hastæ præfesset ; cui muneri primum quæstura functi , dein centumviri litibus judicandis ab Augusto constituti sunt ; ut narrat Suetonius in *Vit. Aug.* Unde *Hasta Fiscalis* , *Quæstoria* , & *Centumviralis* dici consuevit .

CCCCXXXVIII. Porro Procurator Fiscalis adsit etiam oportet in venditione , aut locatione Feudorum , quæ ad Fiscum devoluta sint .

sint. Ex Constit. Frideric. *Si quando*, Tit. de Vend. & Locat. rerum fiscalium.

CCCCXXXVIII. Præterea licet in Prag. nuper indicat. de Offic. Proc. Casar. tantummodo de locationibus rerum fiscalium mentio injiciatur; eadem tamen ex concordia Jætorum sententia locum habet etiam in venditionibus rerum fiscalium; atque adeo in venditionibus, & locationibus rerum patrimonialium. * De Rosa in Prag. Decret. cap. 1. qui & ibidem advertit in S. C. admitti post novam oblationem primum emptorem, si idem pretium præstare paratus sit.

- * Etiam antiquo jure Romano non venditiones modo, sed & locationes publicæ hasta posita fieri consueverunt. Columella in Præf. Lib. I. *Nunc ad hastam locamus, ut nobis ex transmarinis provinciis advehitur frumentum*. Ovidius Lib. III. ex Ponto Eleg. 5.

*Aut populi redditus positam componet ad hastam,
Et minui magnæ non sinet urbis opes.*

CCCCL. Quamvis, ut supra tradidimus, ne minori quidem jus sit res suas sub hasta venditas, etiam ex justa causa, repetendi; attamen tum Minores, tum quoque Universitates, & Ecclesiæ privilegio perfruuntur, ut, quum de suis rebus agatur, etiam si venditæ sint sub hasta, nova oblatio, licet decima minor, recipienda sit. Rovitus in Prag. 1. de Minoribus. Idem juris etiam obtinere in locationibus, & venditionibus bonorum Patrimonialium contendunt De Marini Resolut. 74. Maradeus Observ. ad Prag. Tit. de Locat. sing. 414.

CCCCLI. Illud hic juvat animadvertere, quod supra jam innuimus; nimirum Fisco non licere contractum rescindere, licet ultra dimidium læsus sit: nisi vel quum dolus conductoris probetur, vel sollemnitates adhibitæ non fuerint.

His enim in speciebus jus est Fisco novam obligationem, licet sexta minorem, recipere. Uti contra neque privatis in subhaftatione quoquo modo læsis datur actio adversus Fiscum: Prag. 7. de Offic. Proc. Caesar. sed tantummodo, si enormis fuerit læsio, succurritur auxilio extraordinario. Maradeus in Notis ad laud. Prag. Obs. 56.

T I T. XXVI.

De Societate.

§. 942. **Q**uartus contractus consensualis est *societas*, (§. 898.) non confundenda cum *rerum communione*. Hæc enim quasi contractus; societas verus contractus est. In hanc casu etiam fortuito, & sine adfectione societatis incidimus; societatem consensuimus. L. 31. L. 32. L. 34. ff. pro soc.

Societatis definitio.

§. 943. Est vero societas contractus consensualis, de re vel operis communicandis lucri in commune faciendi causa. Inter quos socios tam arcta intercedere visa est amicitia, ut fratres habiti sint. L. 63. pr. ff. h. t.

§. 944. Quum ergo societas sit contractus consensualis; (§. 943.) sequitur, I. ut solo consensu perficiatur, subsequente tamen traditione, quæ in societate universalis intelligitur, L. 1. §. 1. L. 2. ff. h. t. exceptis nominibus, quæ mutui cessionibus communicantur. L. 3. pr. eod.

Societas quotuplex.

§. 945. Communicantur res, vel operæ. (§. 943.) Ex quo inferitur, II. societatem esse vel *universalem* *κοινοπραξίαν*, quando omnia bona, præsentia & futura, quocunque titulo quæsitæ, communicantur; L. 3. §. 1. ff. h. t. vel *generalem*, quando ea tantum, quæ quæstu veniant, non quæ aliunde hominum vel fortunæ beneficio ad-

adyeniunt, communicantur. L. 7. L. 8. L. 9. L. 73. ff. h. t. vel *singularem*, quando vel unus rei, vel unius negotiationis societas contrahitur, L. 5. pr. L. 52. §. 5. ff. eod.

§. 946. Ex eodem principio colligitur, III. subsistere etiam societatem inæqualem, licet unus plus, alter minus ex facultatibus suis conferat, * L. 5. §. 1. ff. eod. IIII. immo licet unus rem, alter operas conferat, d. L. 5. §. 1. ff. h. t. dum operæ sint licitæ, & honestæ. L. 52. §. 17. L. 53. L. 57. ff. h. t.

* Multum ergo interest, tanquam socius quis operas conferat, an tanquam institor pro certa mercede negotiationi præsit. Ad hunc enim nec lucri, nec damni pars pertinet.

§. 947. Quumque societas lucri in commune faciendi causa ineatur; (§. 943.) consequens est, V. ut donationis causa non contrahatur societas, L. 5. §. ult. ff. pro soc. VI. Ut societas, in qua unus sibi omne lucrum stipulatur, alter omne damnum suscipit, leonina, (Phædr. Lib. 1. Fab. 5.) & hinc prohibita sit. L. 29. §. 2. ff. h. t.

Obligatio sociorum.

§. 948. Quum socii sint veluti fratres, (§. 943.) sequitur, VII. ut socius alter alteri teneatur ad culpam levem (§. 788. *) in concreto, quia socium industriâ ejus contentum esse oportet, quem ipse elegit. * §. 9. Inst. L. 72. ff. h. t. VIII. Ut, si dolus vel culpa lata socii deprehendatur, iste merito notetur infamia. (§. 786.) L. 1. L. 6. ff. de his qui not. inf. VIII. Ut socius socio debeat beneficium competentis. L. 63. pr. ff. h. t. de quo infra. X. Ut in societate universali omnia communia sint, quamvis & facultates sociorum differant, & unus sociorum altero plus expendat. L. 73. pr. & §. 1. ff. h. t. XI. Ut in generali tantum quæstus com-

munis sit, (§. 945.) non reliqua, quæ vel fortunæ vel hominum beneficio adveniunt. L. 7. L. 71. §. 1. ff. *h. t.* XII. Ut in societate singulari inter socios servanda sit æqualitas.

- Hanc rationem vulgo reddunt. L. 72. ff. *pro soc.* Sed quia idem observatur in rerum communione, in quam quis casu incidit, L. 25. §. 16. ff. *fam. ercisc.* probabilior hujus juris ratio est, quod socius socii diligentiam probasse videtur, e cujus societate, quum id ei integrum semper fuisset, non discessit.

- §. 949. Et quidem, I. si partes non expressæ, partes lucri & damni sunt æquales pro rata ejus, quod quisque contulit. L. 6. L. 80. ff. *h. t.* II. Sin partes expressæ; eæ servandæ sunt, tametsi inæquales. §. 1. *Inst. h. t.* L. 29. pr. §. 1. ff. *h. t.* III. Si alter rem, alter operam contulerit; lucrum quidem & damnum commune sit, non autem sors. §. 2. *Inst. & L. 52. §. 2. ff. L. 1. C. h. t.*

Societas quomodo solvatur.

- §. 950. Dividuntur itaque res communes, finita societate, quod fit I. morte socii vel naturali vel civili, etiam unius e pluribus, §. 5. *Inst. L. 63. §. ult. ff. h. t.* licet convenerint, ut ad heredes transeat societas. * L. 35. L. 59. ff. *h. t.* II. dissensu vel mutuo, L. 63. §. ult. *h. t.* vel renuntiatione unius, quia quamvis alias contractus διπλευρος *bilateralis*, invito altero, solvi nequeat; id tamen odio communionis permixtum est, L. 77. §. 20. *de leg. 2. §. 4. Inst. h. t.* ut socius socio, si vel maxime aliter expresse convenerint, L. 14. L. 70. ff. *eod.* expresse & tacite renuntiare possit societatem, L. 64. ff. *h. t.* dum id non absenti, fraudulenter, vel intempestive fiat. §. 4. *Inst. L. 14. L. 15. L. 16. L. 17. §. 1. L. 66. §. 3. ff. h. t.*

- * Ne erres, observa, obligationem quidem ex hoc contractu etiam ad heredes transire: L. 35. L. 36. L. 40. L. 63. §. 8. ff. h. t. non vero ipsam societatem, ita ut heres in societate manere cogatur, præterquam, quod heres succedat in societatem vectigalium. L. 39. ff. h. t. Nec prohibentur socii ita pacisci, ut uno e pluribus mortuo, inter reliquos maneat societas. §. 5. Inst. h. t. L. 65. §. 9. ff. eod.

§. 951. Solvitur etiam III. finito negotio, ob quod inita est. §. 6. Inst. L. 65. §. 10. ff. h. t. IIII. Tempore, in quod contracta, elapso. L. 65. §. 6. ff. h. t. V. Cessis vel publicatis bonis. §. 7. 8. Inst. L. 65. §. 1. 2. ff. h. t. ac denique VI. rei, super qua societas inita, interitu. L. 63. §. ult. ff. eod.

Actio pro socio.

§. 952. Ceterum ex contractu nascitur *actio pro socio*, utrinque directa, qua socius adversus socium, ejusve heredes, (§. 950. *) agit ad conferenda bona communia, (§. 943.) reddendas rationes, lucrumque communicandum, (§. 947. sequ.) & damna denique, saltem culpa levi in concreto data, resarcienda. (§. 948. 8.)

§. 953. Ex quo patet, actionem hanc ad præstationes tantum personales pertinere, adeoque, soluta societate, rerum communium divisionem non actione *pro socio*, sed *communi dividundo* petendam. L. 1. ff. comm. divid.

T I T. XXVII.

De Mandato.

§. 954. **P**ostremus contractus consensualis est *mandatum*. (§. 897.) Id vero est contractus consensualis, quo negotium honestum,
ab

322 *Elementa Juris, Lib. III. Tit. XXVII.*
ab alio ex fiducia * commissum, gratis admini-
strandum gerendumque suscipitur.

- * Unde olim, data in amicitiae pignus dextra,
mandabant. Plaut. *Captiv. Act. II. scen. 3.*
v. 82. Et hinc Iliad. *Orig. Lib. III. cap. 4.*
mandatum a manus datione nomen accepisse tradit.

Mandati differentia ab aliis negotiis adfinibus.

§. 955. Ergo facile hic contractus mandati I. a negotiorum gestione discernitur, qui quasi contractus in eo consistit, quod quis negotium non commissum ultro suscipit: (§. 778.) II. a locatione, quia hic contractus non est gratuitus: (§. 919.) III. a consilio, quia hoc non committit alienum negotium, non obligat, sed suadet: §. 6. *Inst. h. t.* IIII. a commendatione, quæ & ipsa non obligat alterum, cui res commendatur: V. a jussu, quo tantum eos, qui potestati nostræ subsunt, obligamus.

Mandatum quotuplex.

§. 956. Mandatur aut *expresse*, verbis litterisque, nulli formulæ adstrictis, L. 1. §. 2. ff. *h. t.* aut *tacite*, si quis præsens ab altero negotia sua geri patitur. L. 6. §. 2. ff. *h. t.*

§. 957. Prout quoque vel ad omnia bona, vel ad certas tantum res mandatum pertinet, eatenus vel *generale* est, vel *speciale*. L. 58. L. 60, L. 63. ff. *de procur.*

§. 958. A modo constituendi mandatarium, in *judiciale*, & *extrajudiciale*, L. 33. *pr.* §. 1. L. 35. §. 3. L. 43. *de procur.* itemque in *purum*, in *diem dilatum*, & *conditionale* dispescitur. §. 12. *Inst.* L. 1. §. 3. ff. *h. t.*

§. 959. Differunt porro mandatum in *rem alienam*, quando quis & nomine alterius, & in *alienam utilitatem* agit, & in *rem suam*, quando quis nomine alterius, sed in suam utilitatem agit. Tali mandato instructus agit *cessionarius*. L. 33, §. 5. L. 36. ff. *de proc.* *Hig-*

Hujus contractus natura.

§. 960. Ceterum ex definitione inferitur, I. mandatum contrahi solo utriusque consensu, pro quo & ratihabitio habetur. L. 50. ff. h. t. II. Mandari non posse rem illicitam, nec ullam ex ejusmodi mandato inter contrahentes nasci obligationem. §. 7. Inst. L. 6. §. 3. L. 22. §. 6. ff. hoc tit. III. Mandatum non admittere mercedem, sed tamen honorarium. (§. 8c. 2. *) L. 6. pr. ff. h. t. IIII. Mandatarium fines mandati excedentem nihil agere, nec mandantem tunc ex mandarii facto teneri. L. 5. ff. §. 8. Inst. h. t.

Obligatio mandarii.

§. 961. Et quia mandans fiduciam singularem in mandarii persona collocat; (§. 953.) consequens est, V. ut mandarius substituere ordinarie non possit, si tamen substituerit, & rem per alium æque bene gesserit, mandans ex gestis obligetur. L. 8. §. 3. L. 46. L. ult. §. fin. ff. h. t. VI. Ut, quia mandarius sponte obligationem, in qua summa industria exigitur, suscepit, (§. 789. 3.) teneatur ad culpam levissimam. L. 13. L. 21. C. h. t. VII. Ut mandarius, qui amici spem turpiter destituit, ob dolum vel culpam latam merito infamia notetur. * (§. 787.) L. 1. L. 6. §. 6. ff. de his qui not. inf. §. 2. Inst. de pæn. tem. litig. L. 21. C. mand. Cic. pro Rosc. Am. cap. 38.

- * Singulare hic est, quod quum alioquin hujusmodi contractibus judicio tantum directo damnati infamia notentur; (§. 789.) hic etiam mandans, actione contraria pulsatus, fiat infamis, si quis, mandante illo, pro eo fidejussit, & mandans ei indemnitatem præstare dolose renuit. L. 6. §. 5. ff. h. t.

§. 962. Finitur autem mandatum non solum, I. mutuo dissensu, §. ult. Inst. quib. mod. toll. obl. sed & II. mandantis revocatione, modo fiat re integra, §. 9. Inst. h. t. & III. renuntiatione

324 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XXVIII.*
ne non intempestiva mandatarii . L. 11. *Inst. cod.*
L. 22. §. ult. ff. h. t. IIII. *Morte contrahentium.*
L. 26. L. 27. §. 3. ff. h. t.

Actio mandati duplex.

§. 963. Quia itaque ex hoc contractu διπλήρης *bilateralis*, mandatarius ab initio; mandans non nisi ex post facto obligatur; nascitur inde duplex actio *mandati*, quarum altera *directa*; altera *contraria* est. L. 3. §. 1. ff. h. t. (§. 783.)

§. 964. *Directam* mandans instituit adversus mandatarium ejusve heredes, ad negotium susceptum perficiendum, vel præstandum id, quod interest. L. 5. §. 1. ff. h. t. rem ex mandato adquisitionem cum fructibus tradendam, L. 8. §. ult. *cod.* dolumque & culpam etiam levissimam præstandam. (§. 961. 6.)

§. 965. *Contraria* mandatario datur adversus mandantem, ejusve heredes, ad indemnitatem consequendam. (§. 783.)

T I T. XXVIII.

DE OBLIGATIONIBUS, QUAE QUASI EX
CONTRACTU NASCUNTUR .

Definitio obligationis quasi ex contractu .

§. 966. **H**Actenus de contractibus veris : sequuntur obligationes, quæ *quasi* ex contractu nascuntur, quarumque fundamentum jam supra descripsimus. (§. 779.)

§. 967. Sunt ergo *quasi contractus* facta honesta, quibus & ignorantes obligantur ex consensu, ob æquitatem vel utilitatem, præsumto. *

* Quemadmodum enim contractus nascuntur ex consensu vero; ita quasi contractus, quasi ex consensu, id est ex ficto, vel præsumto. L. 13. §. ult. ff. com. div. L. 3. *fin. ff. ex quib. causis in possess.* Si nec verus nec fictus con-

consensus requireretur, nihil esset rationis, cur referrentur ad contractus. L. 23. ff. de R. I. L. 49. ff. de O. & A.

§. 968. Præcipua ergo fundamenta consensus præsumti sunt: I. Quisque præsumitur consentire in id, quod utilitatem adfert. II. Nemo præsumitur cum alterius damno fieri velle locupletior.

Quot sunt hujusmodi quasi contractus.

§. 969. Hujusmodi quasi contractus sunt, I. *Negotiorum gestio*, II. *tutela*, III. *hereditatis*, vel *III. rei communis administratio*, V. *hereditaris aditio*, VI. *indebiti solutio*, & quidam alii, de quibus in Digestis.

§. 970. I. *Negotiorum gestio* est quasi contractus, quo quis negotia alterius ignorantis extra judicium utiliter gerenda sponte, & gratis suscipit. §. 1. *Inst. h. t.* Unde a *mandatario*, *procuratore*, *defensore*, facile discernitur *negotiorum gestor*. Priores enim mandato constituuntur, postremus sine mandato quidem, sed non nisi judicialia negotia suscipit, nec sine cautione admittitur. *Negotiorum gestor* nec ex mandato gerit, nec in judicio alium defendit, nec cautione obstringitur. Unde & femina gerere potest negotia. L. 3. §. 1. ff. de neg. gest.

§. 971. Quum ergo in hoc contractu consensisse ignorantem fingatur, quia & utilitas ei adfertur, & neminem cum alterius damno locupletior fieri æquum est; (§. 968.) sequitur I. ut utiliter gerere debeat *negotiorum gestor*, adeoque II. ad diligentiam exactam, vel, si se aliis prætulit, (§. 785. 3.) ad exactissimam, levissimamque culpam; si necessitate urgente gessit, tantum ad dolum & culpam latam; (§. 790. 4.) L. 3. §. 9. ff. eod. denique si rem alex plenam præter consuetudinem absentis suscepit, ad casum ipsum præstandum teneatur. L. 11. ff. L. 10. C. de neg. gest. §. 1. *Inst. h. t.* III Ut domino ad rationes, & reliqua cum usuris restituenda teneatur.

neatur. L. 2. L. 23. L. 30. ff. h. t.

§. 972. Ex eodem sequitur, III. ut negotiorum gestor obligatum habeat etiam ignorantem, cujus negotia gessit utiliter, V. etiam furiosum, & VI. cujus in persona erravit. L. 3. §. 5. L. 5. §. 1. ff. de neg. gest. VII. Ut non perimatur absentis obligatio, si postquam initio utiliter gestum, utilitas casu fuerit intercepta. L. 10. §. 1. L. 12. §. 2. ff. eod. VIII. Ut idem negotiorum gestori teneatur ad indemnitatem. L. 2. L. 27. L. 31. L. 45. ff. eod.

Actio negotiorum gestorum duplex.

§. 973. Ad ea, de quibus (§. 971.) diximus, negotiorum gestor ex ipsa natura contractus ab initio obligatur: ad reliqua, (de quibus §. 972.) absens ex post facto obstringitur. Ex quo sequitur, ut ex hoc quasi contractu nascatur *actio negotiorum gestorum tum directa, tum contraria.* (§. 783.) §. 1. Inst. h. t.

§. 974. *Directa* datur domino adversus negotiorum gestorem ejusve heredes ad rationes reddendas, (§. 971. 3.) restituenda reliqua, culpamque pro modo gestionis præstandam. (§. 971. 2.)

§. 675. *Contrariam* negotiorum gestor instituit adversus dominum, ejusve heredes ad indemnitatem. (§. 972. 8.) §. 1. Inst. h. t. Quæ actio tamen locum non habet, I. si non utiliter gestum, L. 10. §. 1. 35. L. 27. ff. de neg. gest. II. si pro invito, vel prohibente gestam, L. 8. §. ult. ff. L. ult. C. eod. III. si quis ex pietate vel animo donandi gesserit. L. 27. §. 1. L. 34. & 44. ff. L. 11. L. 13. L. 15. C. eod.

Tutela Definitio.

§. 976. II. *Tutela* est munus publicum, sed obligatio inter tutorem & pupillum quasi ex contractu nascitur. Hinc tutela hoc sensu est quasi contractus, quo tutor, pupilli rerumque pupillarium curam suscipiendo, illi ad rationes exactamque diligentiam; pupillus tutori ad indemnitatem præstandam obligatur.

* Tu-

* **Tutor** ergo tenetur ad præstandam culpam levem, L. 13. ff. de reg. iur. si ipse sese intruserit, ad culpam levissimam. (§. 789. 3.) §. 1. *Inst. de satisfd. tut.* Heredes tantum ad dolum, & culpam latam. L. 1. C. de her. tut.

Actio tutelæ triplex.

§. 977. Ergo ex hoc quoque quasi contractu nascitur actio tutelæ, directæ & contrariæ, (§. 783.)

§. 978. Actio tutelæ directæ competit pupillo, finita tutela, (§. 263. seq.) adversus tutorem, ejusve heredes, ad reddendas rationes, damnaque, si adversus tutorem agitur, culpa levi; si adversus heredes, culpa lata data resarcienda. (§. 976. *)

§. 979. Contrariæ competit tutori adversus pupillum, ad repetendas impensas, præstandamque indemnitatem, si diligentis patrisfam. officio functus sit. L. 1. pr. ff. de tut. & rat. distr.

§. 980. Utraque actio tutelæ utilis ob eandem rationem minoribus quoque, & curatoribus datur. (§. 276.)

Hereditas, & rerum Communio.

§. 981. III. Hereditas, & IIII. rerum Communio non sunt quasi contractus, sed jus in re puta in hereditate, vel re communi. Ast hereditatis vel rerum communium administrator quasi contraxisse, & ad rem communem dividendam, reddendaque rationes sese obligasse videtur, simulque coheredem vel socium ad quasvis præstationes personales obstrinxisse videtur.

Actiones inde natae.

§. 982. Ex utroque quasi contractu datur actio utrinque directæ, vel potius duplex, L. 2. §. 3. L. 44. §. 4. ff. fam. erc. L. 2. §. 1. ff. comm. divid. ex altero familiae erciscundæ, ex altero communi dividundo.

§. 983. Familiae erciscundæ actio datur coheredi

di contra coheredem, (non adversus possessorem, qui titulo singulari res hereditarias tenet, L. 2. *pr.* L. 25. §. 7. *ff. fam. erc.*) ad communem hereditatem, exceptis nominibus, quæ ipso jure inter coheredes divisa sunt, L. 2. §. *ult.* L. 4. *pr.* *ff.* L. 6. C. *fam. erc.* nec non rebus prohibiti usus, L. 4. §. 1. 2. *ff. eod.* & instrumentis communibus, L. 5. *ff. eod.* dividendam, & præstationes personales, veluti impensarum damnique restitutionem consequendam. L. 16. §. 4. *sequ.* L. 17. L. 35. §. 16. L. 29. L. 44. §. 3. & §. *ult.* *ff. eod.*

§. 984. *Communi dividundo* actio instituitur a socio contra socium, ad rem communem dividendam, L. 1. *ff. comm. div.* & præstationes personales consequendas. L. 3. *pr.* *ff. eod.*

Quæ culpa præstanda.

§. 985. Et coheres vero coheredi, L. 25. §. 16. *ff. fam. erc.* & socius in re communi socio, arg. d. L. 25. *eod.* culpam levem in concreto præstat. Rationem reddidimus §. 947. *

Hereditatis aditio.

§. 986. V. *Hereditatis aditio* est quasi contractus, quo is, qui hereditatem adit, cum legatariis & fideicommissariis * contraxisse, seque ad legata & fideicommissa præstanda obligasse censetur. §. 3. *Inst.* L. 3. *sequ. quib. caus. in poss. eatur.*

- * Non cum creditoribus. Hi enim heredem, non ex quasi contractu aditionis; sed directe ex facto defuncti conveniunt, cujus obligationes omnes in heredem transeunt, simulac adiit hereditatem. L. 2. §. 2. *ff. de V. O.* L. 59. *ff. de R. 1.*

Actio personalis ex testamento.

§. 987. Nascitur ex hoc quasi contractu *actio personalis ex testamento*, qua ii, quibus aliquid ex testamento debetur, contra heredem, qui adiit, agunt,

zunt, ad legata fideicommissaque cum accessio-
ibus, & usuris a tempore moræ, damnaque,
ulpa etiam levissima data, (§. 640.) L. 47.
de leg. 1. præstanda. L. 33. pr. de leg. 2. L.
7. ff. de duob. reis. §. 5. Inst. h. t.

Indebiti solutio,

§. 988. Denique VI. *Indebiti solutio* est quasi contractus, quo quis ex errore facti id, quod naturaliter indebitum erat, solvendo, alterum, qui ex ignorantia indebitum accepit, ad restitutionem obligasse censetur.

§. 989. Quum ergo fundamentum hujus quasi contractus sit solutio ex errore facti præstita; (§. 988.) consequens est, I. ut, qui sciens solvit indebitum, donandi consilio id fecisse videatur. L. 1. §. 2. ff. de condict. indebit. II. Ut qui ignorantia juris solvit, indebitum non repetat, L. 10. C. L. 9. pr. ff. de jur. & facti ign. L. 6. 7. C. de cond. indeb. L. 9. C. ad L. Falc. nisi fuerit minor, mulier, &c. quibus jus ignorare licet. L. 9. ff. de jur. & facti ign. III. Ut, si in persona erratum, res semper condici possit. L. 65. §. ult. L. 19. §. 1. L. 5. C. de cond. indeb.

§. 990. Quumque, quod solutum, vel naturaliter saltem indebitum esse oporteat; (§. 988.) sequitur, IIII. ut quod naturaliter debebatur, non jure civili, (§. 770.) repeti nequeat, L. 13. L. 19. L. 38. ff. de condict. indeb. nisi naturalis obligatio plane rejiciatur jure civili, quale quid contingit in obligatione pupillorum, prodigorum, mulierum intercedentium. L. 127. L. 6. ff. de V. O. L. 41. ff. de condict. ind. L. 16. §. 1. ff. ad SC. Vell. V. Ut si & naturali, & civili jure indebitum, vel solo jure civili debitum, * solvitur, id repeti possit. L. 29. & L. 22. L. 26. §. 3. 7. L. 40. L. 54. L. 56. ff. de condict. ind.

* Excipitur, quod omitta exceptione rei judica-

530 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XXVIII.*
 dicatæ, L. 28. L. 60. ff. eod. vel S. C. Ma-
 cedoniani, L. 40. ff. eod. L. 10. ff. ad SC.
 Mac. vel beneficii divisionis, (§. 881.) so-
 lutum, L. 44. §. 1. ff. de fidejuss. quia hæ
 exceptiones competunt ex causa, quæ obli-
 gationem naturalem haud perimit.

§. 991. Quum denique & in accipiente requi-
 ratur ignorantia, (§. 988.) sequitur, VI. ut
 non modo quasi ex contractu, sed & ex delicto
 repeti possit id, quod alter sciens dolo malo ac-
 cepit: adeoque solvendi non modo condictio in-
 debiti, sed & condictio furtiva detur. L. 18. ff.
 de cond. furt.

Condictio indebiti.

§. 992. Ceterum ex hoc quasi contractu nasci-
 tur *condictio indebiti*, quæ actio stricti juris com-
 petit ei, qui indebitum per errorem solvit, con-
 tra accipientem ejusve heredem, ad restituendum
 id, quod solutum, cum fructibus & accessioni-
 bus, L. 17. pr. L. 65. §. 5. ff. de cond. indeb.
 non vero cum usuris. (§. 782. *) L. 1. C. h. t.

§. 993. Quæ condictio facile ab aliis distingui-
 tur. Qui enim non ex errore solvit, sed ob cer-
 tam causam futuram honestam, nec tamen se-
 cutam dedit, ei ad repetendum id, quod da-
 tum est, competit *Condictio causa data, causa
 non secuta*. L. 1. sequ. ff. de cond. caus. dat.
 Qui ob causam, solius accipientis contempla-
 tione turpem, dedit, is instituit *condictionem ob
 turpem causam*. L. 1. pr. §. 1. 2. ff. de condict.
 ob turp. caus. Denique qui plane sine omni caus-
 sa dedit, & nulla harum condictionum uti po-
 test, ei contra accipientem ad rem restituendam
 datur *condictio sine causa*. L. 1. seq. ff. de con-
 dict. sine causa.

T I T. XXIX.

*Per Quas Personas nobis obligatio
adquiritur.*

§. 994. **O**Uæ personæ res alias nobis acquirunt, eæ etiam acquirunt obligationes. Quare quum de illis abunde actum sit supra. *Lib. II. tit. 9. §. 469. seq.* nihil attinet hic plura addere, præterquam, quod in obligatione ex contractibus spectetur rei initium: * *L. 78. in fin. de V. O. & hinc conditio existens ad principium retrahatur. L. 1. §. 1. ff. qui pot. in pig. (§. 832. 7.)*

* Aliud in legatis, quæ ex eo tempore, quo dies cedere cepit, vires capiunt. *L. 18. ff. de reg. jur. L. 5. §. 2. ff. quando dies leg. sed. (§. 633. 7.)*

§. 995. Ex quo axiomate sequitur, I. ut filius familias patri adquirat, licet vel maxime sibi stipuletur in eum eventum, si sui juris futurus sit. *L. ult. ff. de stipul. serv. II. Ut obligatio adquiratur patri, etiam si conditio, emancipato jam filio, extiterit. L. 78. ff. de V. O.*

T I T. XXX.

Quibus modis Tollitur Obligatio.

§. 996. **O**bligatio semel constituta vel per exceptionem tollitur, vel ipso jure. Si prius, obligatio non perimitur, nisi exceptio sit in judicio opposita. *L. 27. §. 2. ff. de pact.* Sin posterius, ea tollitur statim vi legis, etiam antequam ea causa adlegetur. Sic v. c. compensatione tollitur creditum ipso jure ab eo tempore, quo mutua inter creditorem & debitorem
nata

532 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XXX.*
nata est obligatio. L. 4. ff. de compens.

*Modi ipso jure solvendi oblig. vel communes,
vel proprii.*

§. 997. Modi, quibus ipso jure obligatio tollitur, aut communes sunt contractibus omnibus, vel plerisque, uti solutio, compensatio, confusio, oblatio & consignatio, rei interitus, & novatio: aut quibusdam contractuum generibus proprii, uti acceptilatio, & mutuus dissensus.

§. 998. Posteriorum fundamentum latet in regula juris: *Nihil tam naturale est, quam eo genere quidque dissolvi, quo colligatum est.* L. 35. & L. 100. ff. de R. L.

Solutio quid?

§. 999. Communium primus modus est solutio, (§. 997.) quæ est vera præstatio ejus, quod in obligatione est. L. 176. ff. de V. S. Solutio enim non hic generatim omnem liberationem continet, sed est liberatio per præstationem ejus, quod debetur. L. 49. ff. de solut. pr. Inst. h. t.

§. 1000. Quum ergo in solutione aliquid præstandum sit; (§. 999.) sequitur, ut is demum recte solvat, eique cum effectu solvatur, cui libera est rerum suarum administratio. §. ult. Inst. quib. al. lic. Perinde vero est, sive pro se quis solvat, sive pro alio mandante, ignorante, invito: L. 23. L. 40. L. 53. ff. de solut. quamvis qui pro invito solvit, regressum non habeat adversus debitorem, nisi ex jure a creditore cello. (§. 887. *)

§. 1001. Ex quo sequitur, I. ut non recte solvat furiosus, pupillus, minor, sine tutoris auctoritate, vel curatoris consensu. (§. 466.) §. ult. Inst. quib. al. lic. L. 9. §. 2. ff. de auct. tut. L. 3. C. de in int. rest. min. II. Ut iisdem non recte solvatur sine tutorum auctoritate, curatorum consensu, magistratum decreto. (§. eod.) §. 2. Inst. quib. al. lic. L. 15. L. 69. ff. de solut.

§. 1002. Quumque solutio sit vera præstatio
ejus

ejus, quod debetur; (§. 999.) consequens est, I. ut neque aliud pro alio invito creditori solvendum sit, *pr. Inst. h. t. L. 2. §. 1. ff. de reb. cred.* neque II. per partes illi invito fieri possit solutio; *L. 9. C. h. t. L. 41. §. 1. ff. de usur.* nisi debitum pro parte sit illiquidum; *L. 21. ff. de reb. cred.* neque III. alio tempore & loco, quam convenit. *L. 39. ff. de solut.*

Solutionis effectus.

§. 1003. Quamvis denique ita vere præstitum sit, quod in obligatione erat, (§. 999.) inde recte inferitur, facta solutione ipso jure omnem perimī obligationem, ut & reus, & fidejussores, & pignora, & hypothecæ liberentur: *pr. Inst. h. t. L. 43. ff. de solut.* modo, quod ad pignora attinet, non alia supersint debita, quippe quorum intuitu creditor jus retentionis exercere posset. (§. 826. *) *Tit. C. etiam ob. chirogr. pecun. pign. ret. posse.*

Compensatio quid.

§. 1004. Alter modus communis est compensatio, (§. 997.) quæ est debiti & crediti mutuī inter se contributio: *L. 1. ff. de compens.*

§. 1005. Quum ergo locum habeat, si debitum & creditum sit mutuum; (§. 1004.) sequitur, I. ut frustra compensare velint, quorum creditum vel injustum sit, *L. 14. ff. L. 2. C. de compens.* vel inefficax, veluti mere naturale, *L. 30. L. 41. ff. de cond. indeb.* vel illiquidum, *L. ult. §. 1. C. de comp.* vel sub conditione, aut ex die contractum. *L. 7. L. 17. §. 1. ff. eod.* II. Ut utriusque sit certa æstimatio. Unde nec species cum specie vel genere, nec genus cum genere diverso; *L. 18. pr. ff. de pign. act. L. 2. §. 1. ff. de reb. cred. L. 16. C. de solut.* nec debitum cum delicto compensatur. *L. 2. §. 4. L. 5. ff. L. Jul. de adult.* III. Ut, si diversi sint creditores & debitores, nulla locum habeat compensatio. *L. 16. pr. L. 18. §. 1. L. C. de compens.*

§. 1006. Quumque debitum & creditum con-
tribuantur; (§. 1004. sequitur, IIII. ut com-
pensationis idem effectus sit, ac solutionis. (§.
1003.) L. 4. L. 12. C. de compens. V. Ut ex
eo momento, quo mutuum debitum natum, vel
alterutrum, vel utrumque, vel ad concurrentem
summam ipso jure minuat, * vel totum peri-
mat, §. 30. *Inst. de act. L. ult. C. de com-
pens.*

* Ita jure novo. Jure veteri enim multum in-
tererat inter contractus bonæ fidei, & stricti
juris. In illis compensatio ipso jure minue-
bat debitum: in his non nisi per exceptio-
nem doli mali. §. 30. *Inst. h. t.* (§. 781. *)

Confusio.

§. 1007. Tertius modus communis est *confu-
sio*, (§. 997.) quando jus debitoris, & credito-
ris in eadem persona coalescit. L. 75. L. pen.
ff. de solut. Quum enim ex contractu alter alte-
ri obligetur; neminem sibi ipsi debere posse,
adeoque hoc modo obligationem tolli, satis ad-
paret.

Oblatio & obsignatio.

§. 1008. Quartus est *oblatio & consignatio*,
(§. 997.) quo obligatio tollitur, si debitor to-
tam summam justo tempore & loco *oblatam*,
& a creditore *non receptam*, in judicio, citata
altera parte, *obsignat & deponit*.

§. 1009. Quod legitime factum, offerentem li-
berat I. ab obligatione, tum ratione sortis, tum
ratione usurarum, quarum cursus statim sisti-
tur: L. 19. C. de usur. II. a periculo rei, quip-
pe quæ ex eo non debitori, sed creditori perit,
L. 9. C. de solution.

Rei interitus.

§. 1010. Quintus modus communis est *rei in-
teritus*. Quum vero vel species, vel genus, vel
quantitas debeatur; I. is modus ad solam spe-
ciem

in pertinet, L. 23. L. 49. pr. ff. de V. O. a genus & quantitas non perire censentur. §. 624.)

§. 1011. Quumque huius juris fundamentum eo positum sit, quod calum sentiat dominus; sequitur, II. ut interitus speciei debitorem non liberet, qui in mora est, d. L. 23. & L. 1. (§. 786.) nisi res æque apud creditorem ritura fuisset. L. 14. §. 1. ff. de pos. L. 15. §. 1. ff. de rei vind. III. Ut nec eum, cuius culpe res interiit. L. 23. fin. ff. de reg. jar. L. 22. L. 49. pr. ff. de V. O. (§. eod.) IIII. Ut fures, & violenti possessores nullo modo rei interitus liberentur. L. ult. ff. de condict. furt. L. 1. §. 34. pen. ff. de vi arm.

§. 1012. Sextus modus communis est novatio, §. 997.) id est, prioris debiti in aliam obligationem vel civilem, vel naturalem transfusio, atque translatio. L. 1. pr. ff. de novat.

§. 1013. Quum ergo communis sit omnibus contractibus, novari possunt obligationes omnes, civiles & prætoriaræ æque ac naturales, siue verbis, siue consensu, siue alio modo contractæ, transfundique non tantum in alias civiles, verum etiam in mere naturales; v. c. si pupillus sine tutoris auctoritate expromittit. (§. 769. *) L. 1. §. 1. L. 2. L. 14. ff. eod.

§. 1014. Dividitur novatio in voluntariam, quæ fit interveniente stipulatione, * per conventionem partium; L. 2. ff. eod. vel necessariam, quæ fit per litis contestationem, iudicio accepto. L. 29. ff. eod. Illa denuo vel sine delegatione fit, vel per delegationem.

* Quum tamen dicatur, & absentes posse novatione liberari, L. 13. §. 10. ff. de acceptil. delegationem fieri consensu, nutu, & per epistolam: L. 17. ff. de novat. & deleg. id intelligendum de mandato, quo delegans substituit alium: ipsa enim novatio,
Z 2 id

id est nova delegati obligatio verbis sollemnibus, vel stipulatione, sive inter præsentes, sive per procuratorem constituebatur. L. 17. ff. eod. Paull. sent. Lib. V. tit. 8.

§. 1015. *Sine delegatione fit novatio*, quoties, manente eodem debitore & creditore, I. vel species obligationis mutatur, v. c. si qui ex emto debet, se quasi ex stipulatione reum constituit, §. 3. *Inst. h. t.* II. vel priori obligationi aliquid vel accedit vel detrahitur, v. c. si quod sub conditione debetur, pure promittitur, §. 3. *Inst. eod.* III. vel nihil quidem ex priorē obligatione mutatur, sed diserte tamen declaratur novandi animus. L. 2. ff. eod. L. ult. C. eodem. Nisi enim id fiat, & prior obligatio manet, & posterior quoque rata est. d. L. ult. C. eod.

Quid delegatio & expromissio?

§. 1016. *Delegatio contra fit*, quoties novus debitor in locum prioris substituitur. L. 11. pr. ff. eod. Novus ille reus dicitur *expromissor*; L. 8. §. 5. ff. de novat. sive se ipse deleget ultro, L. 4. §. 1. ff. de manumiss. quod fecit Paullus, dum pro Onesimo intervenit, *Philom. V. 18. 19.* Vid. V. A. Zach. Huberi *Dissert. Philol. jurid. Lib. I. Diss. 3. cap. 2.* sive a debitore priore per mandatum delegetur. L. 17. ff. de novat.

§. 1017. Ex his ergo sequitur, I. ut prior debitor per delegationem liberetur, etiamsi delegatus deinde non sit solvendo. L. 26. §. 2. ff. mand. L. 3. C. de novat. II. Ut delegationem & creditore volente, & consentiente delegato fieri oporteat. L. 6. L. 1. C. eod. III. Ut inter delegantem & delegatum mandatum, inter creditorem & delegatum stipulatio plerumque intercedat: L. 12. §. 1. ff. de nov.

§. 1018. Hinc ergo *expromissio* facile discernitur I. a *fidejussione* vel *adpromissione*, & *constitutio*, quorum neutrum obligationem priorem perimit:

ait. (§. 874.) Aequè facile delegatio II. a
tione discernitur, quippe qua persona credi-
tis invito etiam debitore mutatur. L. 1. C.
1.

§. 1019. Voluntariæ novationis ratione obliga-
tionis prioris eadem effecta, ac solutionis (§. 1003.)

3. *Inst. h. t.*

§. 1020. Necessariæ, vel litis contestationis non
ius effectus est, quam quod post acceptum ju-
cium actio temporalis fit perpetua poenalis rei
consequatoria. L. 6. §. ult. ff. de re jud. L. 26.
de O. & A.

Modi quibusdam contractibus proprii.

§. 1021. Hi ergo sunt modi *communes*. *Proprii*
quibusdam contractibus sunt *acceptilatio*, & *mut-*
us dissensus. (§. 997.)

§. 1022. Quum enim ex principiis Romano-
rum nihil esset tam naturale, quam eo genere
idque dissolvi, quo colligatum est; (§. 998.)
consequenter, ut verborum obligatio verbis tol-
letur. L. 35. ff. de R. I. Nada ergo remissio,
et pactum de non petendo non ipso jure tolle-
re obligationem, sed tantum producebat excep-
tionem pacti conventi. §. 3. *Inst. de except.* L.
§. 4. L. 27. §. 2. ff. de pact. At ipso jure pe-
nebat acceptilatio obligationem stipulatione con-
statam.

Acceptilatio.

§. 1023. Est ergo *acceptilatio* actus legitimus,
(§. 70.) L. 77. L. 123. ff. de R. I. quo inter-
tione debitoris, & congrua creditoris re-
mensione obligatio per stipulationem contracta
solvitur. L. 1. ff. de acceptil. Formula erat:
od ego tibi promisi, habesne acceptum? habeo
eptum. §. 1. *Inst. h. t.*

§. 1024. Quum ergo sit actus legitimus; (§.
123.) sequitur I. ut nec tutor, nec curator, nec
curator recte acceptum ferat. L. 3. L. 13. §.
ff. de acceptil. II. Ut ea nec conditionem,
diem admittat. L. 4. L. 5. ff. eod. Quamvis
Z 3 etiam,

etiam , quod in diem vel sub conditione debetur , acceptilatione pure remitti posse , nullum sit dubium . L. 12. ff. eod.

§. 1025. Deinde quum obligatio stipulatione dissolvatur , adeoque illa veluti alienetur ; sequitur , III. ut pupillus etiam sine tutoris auctoritate recte acceptum roget , L. 2. ff. eod. sed non acceptum ferat . L. 1. C. eod. (§. 251. seq.) IIII. Ut & totum debitum , & pars ejusdem hoc modo extingui possit . §. 1. Inst. h. t. L. 10. L. 13. §. 1. ff. de acceptil.

§. 1026. Denique & ex definitione (§. 1023.) & ex axiomate (§. 1022.) inferitur , V. acceptilationem ad solas verborum obligationes pertinere : §. 1. Inst. h. t. L. 3. §. 5. ff. de acceptil. adeoque , VI. si aliarum obligationes , re , literis , vel consensu initæ , acceptilatione tollantur , hanc eas non ipso jure tollere , sed tanquam pactum de non petendo producere solum exceptionem pacti conventi . (§. 1022.) L. 8. pr. L. 19. pr. ff. de accept.

Acceptilatio Aquiliana .

§. 1027. Invenit tamen C. Aquilius Gallus , æquissimus ille & solertissimus cautionum artifex , (Cic. de Nat. Deor. Lib. III. cap. 30. de Offic. Lib. III. cap. 14. pro Cacin. cap. 27.) modum etiam alias , quam verborum obligationes , per acceptilationem eodem effectu perimendi , quæ acceptilatio *stipulatio Aquiliana* dicitur . §. 2. Inst. h. t.

§. 1028. Illa in eo consistit , quod obligatio primum per stipulationem in verborum obligationem deducitur , v. c. Titius interrogat Sempronium : *Quidquid te mihi ex mutuo , (emto , chirographo &c.) dare oportet , tantam pecuniam tu mihi dare spondes ?* Respondet Sempronius : *spondeo* . Deinde nova hæc verborum obligatio nova stipulatione tollitur , dum interrogat Sempronius : *Quod tibi jam me daturum sponendi : id habesne a me acceptum ?* Respondet Titius ,

Ha-

Iubeo a te acceptum. Eo facto, acceptilatione ablata est obligatio etiam realis, litteralis, consensualis, ad quam alioquin non pertinet acceptilatio. §. 2. *Inst. h. t.*

Usus hodiernus.

§. 1029. Enimvero has ambages nunquam receperunt maiores nostri. Quumque pacta inter gentes nostras semper obligationem perfectam protulerint; (§. 778. *) hodie inter pactum de non petendo, & acceptilationem sollemnem nihil interesse, inter omnes constat.

Mutuus dissensus.

§. 1030. Alter modus *mutuus dissensus* (§. 1021.) contractibus consensu initis proprius est. Quemadmodum enim nihil tam naturale est, quam eodem genere quidque dissolvi, quo colligatum est. (§. 998.) ita rationi consentaneum est, *nudi consensus obligationem contrario consensu dissolvi.* L. 23. ff. de R. T.

§. 1031. Est vero *mutuus dissensus* contraria priori obligationi consensuali, nondum adimpleta, conventio: ut *emimus, non emimus*, §. ult. *Inst. h. t.*

§. 1032. Ex quo sequitur, I. ut contractus consensualis mutuo dissensu dissolvi tantum possit re adhuc integra, d. §. ult. *Inst. h. t.* adeoque, II. si, re tradita & soluto pretio, aliud placeat contrahentibus, non prior obligatio tollatur, sed novus contractus ineatur. d. §. ult. *Inst. eod.*

L I B E R I I I I .

T I T. I .

De Obligationibus, quæ ex delicto nascuntur.

§. 1033. **O**bligationem omnem aut ~~quædam~~ *immediate* ex æquitate vel lege nasci diximus, aut mediante & intercedente facto nostro. Factum id vel *licitum* esse monuimus, vel *illicitum*. Illud *conventionem*; hoc *maleficiū*, vel *delictum* adpellavimus. (§. 773.)

Delictum quid sit?

§. 1034. Est itaque *delictum* factum illicitum, sponte admissum, quo quis & ad restitutionem, si fieri possit; & ad poenam obligatur. Quia enim in omni delicto concurrant reatus, seu vitiositas actus, & effectus, seu damnum alteri illatum; illi *pœna* respondet, huic *damni reparatio*, uti recte observavit Grof. *de I. B. & P. Lib. 1^a cap. 17. §. 22.* Ad *pœnam*, quia delicta suos auctores tenent, L. 22. *C. de pœn.* illos solum, qui deliquerunt, obstrictos esse; L. 26. *ff. eod. reparationem damni* & ex bonis peti posse, res ipsa docet.

Verum, & quasi delictum.

§. 1035. Maleficiū vel *verum* est, vel *quasi maleficiū*. Illud ex dolo malo; hoc ex culpa sine dolo admittitur. *

- * Quamvis enim damnum injuria datum tam ex culpa, quam ex dolo nascatur: §. 3. *Inst. de L. Aquil.* a potiore tamen jureconfulti id delictum, quam quasi delictum, adpellare maluerunt.

§. 1036.

§. 1036. *Verum vel publicum, vel privatum est. Illud publico judicio publicaque animadversione vindicatur; hoc quum directe ad læsionem privatorum tendat, tantum privatam producit persequutionem. Talia sunt furtum, rapina, * damnum injuria datum, injuria.*

- * Sed duo priora semper visa sunt publica gentibus originis Germanicæ, quia non minus securitas publica violatur furtis & rapinis, quam homicidiis.

§. 1037. *Publicum vel ex lege quadam publicorum judiciorum descendit, L. 1. ff. de publ. jud. vel extra ordinem, quamvis nulla hujusmodi lex eam in rem lata sit, vindicatur. Prius crimen ordinarium: posterius extraordinarium. **

- * Non ergo delicta extraordinaria, hoc sensu *privata* sunt, sed *publica*: Nam & ad rei publicæ detrimentum pertinent, veluti annonæ flagellatio, ruptio aggerum Nili, collegia & corpora illicita: & publico judicio vindicantur, unde locum habet accusatio, subscriptio in crimen, L. ult. ff. de del. priv. pena capitalis, veluti ob aggeres Aegypti ruptos, cadavera spoliata, abigeatum, crimen receptatorum, effractorum. Vocantur quidem *privata*, L. 1. §. ult. ff. de pæn. & inprimis non semper publica judicia esse dicuntur, quæ instituuntur ob concussionem, L. 2. ff. de concuss. ob prævaricationem, L. 3. ff. de prævar. ob stellionatum. L. 1. Dig. de stellion. Sed id non fit, nisi eam ob causam, quod inde jus accusandi non cuilibet ex populo datur, sed illi, qui læsus est. Hinc & de stellionatu actio neque publicis judiciis, neque privatis actionibus contineri dicitur Papiniano. L. 1. ff. de stell. Non publicis, quia

quia non licet cuivis accusare, non privatis,
quia persecutio est publica.

Actiones ex delictis rei & pœna persecutoria.

§. 1038. Quum ergo in delictis vitiositas actus & effectus concurrant; (§. 1034.) consequens est, ut ex iis & ad pœnam, & ad reparationem damni agi possit: id quod Romani etiam in delictis privatis, & quibusdam extraordinariis admiserunt. Hinc aliæ actiones, natæ ex delicto, *rei persecutoria* sunt, uti condictio furtiva, actio rerum amotarum; aliæ *pœna persecutoria*, uti actio furti; aliæ *rei & pœna persecutoria*, uti vi bonorum raptorum, actio ex L. Aquilia contra inficiantem &c. §. 16. *Inst. de act.*

§. 1039. Quumque hæ actiones diversæ sint naturæ; sequitur, I. ut se mutuo non tollant. (§. 1038.) L. 34. §. 2. ff. de O. & A. II. Ut rei persecutoria & heredibus, & contra heredes; L. 49. ff. eod. L. 157. ff. de R. I. pœna persecutoria heredibus, sed non contra heredes, nisi lite cum defuncto contestata; L. un. C. ex del. def. in quan. her. quæ ad solam vindictam tendunt, nec heredibus, nec contra heredes competant; §. 1. *Inst. de perp. & temp. act.* (§. 1034.) nisi lis jam cum defuncto contestata sit. (§. 1020.) III. Ut ex delictis plures rei teneantur in solidam, ita tamen, ut si rem persequamur, uno solvente, reliqui liberentur. L. 1. C. de condict. furt.

§. 1040. Jam de delictis privatis, (§. 1036.) & speciatim quidem hoc titulo de furto agendum.

§. 1041. *Furtum est contrectatio fraudulosa, lucri faciendi causa, vel ipsius rei, vel usus ejus, possessionisve, quod lege naturali prohibitum est admittere.* L. 1. §. 3. ff. de furt. §. 1. *Inst. h. t.*

§. 1042. Quum ergo furtum sit contrectatio: id est, rei ablatio; (§. 1041.) sequitur, I. ut qui furandi animo ingressus, nihil contrectavit, fur dici
hæd

aud possit. L. 21. §. 7. ff. de furt. sed tanquam
retractarius extraordinem sit puniendus. L. 7. ff. de
extraord. crimin. L. 1. §. 2. ff. de effratt. II. Ut
 sola cogitatio furti faciendi furem haud faciat,
 .. 1. §. 1. ff. de furt. præterquam si ejus ope
 vel consilio furtum factum, §. 11. *Inst. h. t.* III.
 Ut in tantum locum habeat actio furti, in quan-
 tum facta contrectatio. L. 21. *pr. ff. eod.*

§. 1043. Quumque sit *fraudulosa* contrectatio;
 (§. 1041.) consequens est, IIII. ut furtum non
 faciant furiosi, dementes, infantes, infantiaque
 proximi. §. 18. *Inst. h. t.* V. Ut furti reus esse
 possit pubertati proximus, licet mitius vulgo pu-
 niri soleat. L. 23. ff. de furt. VI. Ut necessitas
 extrema a furto excusare videatur. *Grot. de I.*
B. & P. Lib. II. cap. 2. §. 6. Cap. 3. X. de
furt.

§. 1044. Quia porro fur *rem alienam* contre-
 ctat; VII. furtum rei propriæ nemo facit. L.
 43. §. 1. ff. *eod.* nisi ea ab alio julte possideatur,
 quo casu locum habet furtum possessionis; (§.
 1051.) nec VIII. rei nullius, vel a nemine pos-
 sessæ, furtum fieri potest. Quod adeo verum
 est, ut nec, qui ex hereditate jacente aliquid
 surripit, fur intelligatur, L. 68. ff. *eod.* quamvis,
 quia hereditas nondum adita defuncti vicem su-
 stinere censetur, (§. 329.) crimen *expilatae he-*
reditatis extraordinarium locum habeat. L. 4. ff.
de expil. her.

Res amota.

§. 1045. Ex eodem principio sequitur, VIIII.
 ut, quia vir & uxor, saltim quoad usum, con-
 stante matrimonio in quadam communione sunt,
 si quid illa viro, vel hic uxori ante divortium
 subtraxerit, non furti actio locum habeat, sed
verum amotarum, ad res divortii causa amotas
 cum omni causa restituendas. *Tit. ff. de act. rer.*
amot.

* Hinc si concubina quid surripuit. L. 17. *pr.*

ff. de act. rer. amor. aut si uxor post divortium res mariti contrectet, L. 3. *pr. ff. eod. furtum committitur.*

§. 1046. Multo minus X. filius familias, qui vivo quodammodo patre rerum paternarum dominus habetur, (§. 537.) patri quid suffuratus, furti reus est. §. 12. *Inst. h. t.* Accedit & altera ratio, quod pater & filius pro una persona habeantur, adeoque nulla inter eos nascatur actio; (§. 139. 7.) L. 16. *ff. de furt.* Quæ ratio & in servos cadit. d. §. 12. *Inst. h. t.* L. 17. *pr. ff. de furt.*

Furtum non est sine animo lucri faciendi.

§. 1047. Quandoquidem etiam *lucri faciendi causa* furtum committitur; (§. 1041.) sequitur, XI. ut, qui non lucri, sed libidinis causa ancillam alienam rapuerit, furtum non committat. L. 39. *pr. ff. de furt.* XII. Ut, qui incendi causa contrectavit, ex L. Aquilia; L. 5. §. ult. L. 41. *ff. ad L. Aquil.* qui contumeliæ causa, actione injuriarum possit conveniri. L. 53. *pr. ff. de furt.*

Furtum quotuplex.

§. 1048. Denique quum possit contrectari res, usus, & possessio (§. 1041.) furtum quoque vel *rei*, vel *usus*, vel *possessionis* est.

§. 1049. Furtum rei committit, qui contrectat I. res mobiles siue animatas, siue inanimatas, siue magnas, siue minimas. §. 1. *Inst. de vi bon. rapt.* adeoque II. etiam filios familias, (§. 135. *) §. 9. *Inst. h. t.* L. 14. §. 13. *ff. de furt.* multoque magis III. servos & ancillas, (§. 77.) modo non libidinis, sed lucri causa surripiantur: (§. 1047. 11.) non autem IIII. liberos homines sui juris, in quibus crimen *plagii* committitur. L. 6. §. 2. *ff. ad L. Fab. de plag.*

§. 1050. Furtum *usus* committitur ab eo, qui vel re, sibi usui non concessa, utitur, (§. 811. 4-823. 6.) vel concessa aliter utitur, ac dominus velit.

velit. L. 40. L. 54. pr. L. 76. pr. ff. de furt. §. 6. *Inst. h. t.* Elegans rigidioris ea in re disciplinæ exemplar existat apud Valer. Max. *Lib. VIII. cap. 2.* Gell. *Lib. VII. cap. 15.*

§. 1051. Furtum possessionis * committitur ab ipso domino debitore, qui creditori pignus datum clam aufert. §. 10. *Inst. h. t.* L. 12. §. 2. L. 19. §. pen. L. 79. ff. de furt.

* Quamvis enim ex contractu pignoris non transferatur possessio civilis; (§. 820. 2.) transfertur tamen naturalis strictius accepta, qua quis rem non quidem animo dominii, sed tamen propter jus in re possidet. L. 37. ff. de adqu. rer. dom.

Altera divisio furti.

§. 1052. Dividebatur porro furtum a Romanis in manifestum, (*ἐν ἀποδείξει* ipso in furto,) nec manifestum, conceptum, oblatum, prohibitum, non exhibitum. §. 4. *Inst. h. t.*

§. 1053. Manifestum est, quum fur in ipso furto, antequam eo pervenerit, quo furtum deferre destinaverat, adclamando, vel adcurrando deprehenditur. §. 3. *Inst. h. t.* L. 3. pr. §. 1. sequ. L. 4. §. 7. §. 1. ff. de furt.

§. 1054. Nec manifestum, quum fur *ἐν ἀποδείξει* ipso in furto, non deprehenditur. §. 3. *Inst. h. t.* L. 8. ff. de furt.

§. 1055. Conceptum, quando res furtiva solemniter per lancem & lictum quaesita, ac apud aliquem, qui, licet fur non sit, rem tamen furtivam esse sciverit, L. 8. C. ex quib. caus. infam. inventa sit. (Vid. *Antiq. nostr. Rom. h. t.* §. 13. sequ.) §. 4. *Inst. h. t.*

§. 1056. Oblatum, quum res furtiva ab aliquo tibi ignoranti rem furtivam esse, L. 14. §. 4. ff. de furt. oblata, apud te concepta sit, dum eo oblata sit animo, ut apud te potius, quam apud eum, qui dedit, conciperetur. §. 4. *Inst. h. t.*

§. 1057.

§. 1057. *Prohibitum*, quum quis furtum quærere præsentibus testibus volentem prohibuit.

§. 4. *Inst. h. t.*

§. 1058. *Non exhibitum*, quum quis furtivam rem apud se quæsitam, & inventam non exhibuit.

§. 4. *Inst. h. t.*

Pœna furti quadruplum, duplum &c.

§. 1059. Ex furto *manifesto* actio dabatur pœnæ persequutoria in quadruplum, ex *nec manifesto* in duplum. §. 5. *Inst. h. t.* Ex *concepto* initio in triplum, postea in duplum. Gell. *Noct. Att. Lib. II. cap. 18.* Ex *oblato* in triplum, non computata rei æstimatione; Gell. *ib.* Paull. *Rec. Sent. Lib. II. tit. 31.* §. 14. ex *prohibito* denique & *non exhibitio* in duplum. *

• De furto saltim *non exhibitio* id colligitur ex Plaut. *Panul. Act. III. scen. 1. v. 54. seq.* ubi Agotastocles adolescens infortunio mactaturus Lycum lenonem, Collybisco villico suo dederat trecentos numos Philippum, quos deferret ad lenonem, assimulans, peregrinum se esse, & locum quærere, ubi genio indulgeat. Venit postea Agotastocles cum advocatis testibus, villicum, tanquam fugitivum, & pecuniam apud lenonem quæsiturus; quumque hic Milphionem servum quæri ratus, inficiaretur, rem apud se esse, leno dupli reus fit. Plerique hunc locum de actione servi corrupti interpretantur; sed perperam, quum potius sit actio furti non exhibitio. Ajunt enim eo loco advocati.

Ille negabit, Milphionem quæri censebit tuum:

Id duplicabit omne furtum, leno addicetur tibi.

Ita & Act. I. scen. 1. v. 55.

Negabit, quid tu dubitas, quin extempulo

Dupli tibi auri, & hominis fur leno fiet?

Nec non Act. III. scen. 4. v. 27. Homo furti se adstringit. Act. III. scen. 5. v. 39. Agè, omitte actutum, furtifer, marsupium. Manifesto fur es mihi. Denique Act. V. scen. 6. v. 24. Duplum pro furto mihi opus est. Quis dubitet ergo, de actione furti non exhibiti sermonem esse?

Usus hodiernus.

§. 1060. Sed & privata illa rerum furtivarum inquisitio jam pridem post legem Aebutiam ab usu recesserat, & ipsæ actiones furti concepti, oblata, prohibiti, non exhibiti: quamvis omnes, qui scientes rem furtivam susceperunt, & celarunt, furti nec manifesti rei sint. §. 4. Inst. h.t.

- * Non tamen exolevit ipsa inquisitio, quæ iudicis auctoritate fit in ædibus privatorum, dummodo vel vicatim fiat, vel indicia quædam concurrant. L. 8. C. ex quib. caus. infam. L. 12. & 13. ff. de fugit. L. 2. C. de serv. fug.

Furtum nocturnum, & diurnum.

§. 1061. Sed & furtum vel noctu fit, vel interdiu. L. 54. §. 2. ff. de furt. Nocturnum furem occidere licet, si aliter periculum evitare non possit, & id clamore suo occidens testificetur. Diurnum nonnisi si se telo, quum deprehenditur, defendit. L. 54. §. 2. ff. eod. L. 4. §. 1. ff. ad L. Aquil. L. 9. ff. ad L. Corn. de sicar. Conf. Exod. XXII. 2. & 3. Cap. 3. X. de homicid.

Actiones ex hoc delicto quotuplices?

§. 1062. Ex furto agitur vel civiliter, vel cri-

548 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. I.*
criminaliter. Si civiliter; tunc aut poenam, aut
rem persequimur. (§. 1038.)

§. 1063. *Rei persequendæ causa datur condi-*
*ctio furtiva domino, * L. 1. Dig. de cond. furt. vel*
bonæ fidei possessori, nec non tutori nomine pu-
illi, L. 136. ff. de reg. jur. L. 56. §. pen. ff.
de furt. ejusve heredi, (§. 1039. 2.) contra
furem, sive possideat, sive possidere dolo desie-
rit, ejusque heredes, (§. eod. 2.) ad rem fur-
to ablatam restituendam cum omni causa. Tit.
ff. de cond. furt.

* Quod alias juris principiis repugnare videretur. Dominus enim rem suam non condicit, vel actione personali petit, sed vindicat. (§. 1127. 3.) L. ult. ff. usufr. quemadm. cau. §. 14. Inst. de act. Unde id odio furum receptum. Interim tamen & ommissa hac conditione dominus potest uti rei vindicatione. §. ult. Inst. h. t.

§. 1064. Ad poenam persequendam comparata est *actio furti*, quæ datur & domino, & ei, cuius interest, §. 13. h. t. veluti creditori ratione pignoris, §. 14. h. t. b. f. possessori, §. 15. h. t. cuius est periculo res, quique solvendo est, §. 17. h. t. adversus furem, eumque, qui recepit, celavit, cujusve ope consiliove furtum factum, §. 11. Inst. h. t. ad duplum, si furtum nec manifestum sit, ad quadruplum, si manifestum. §. 5. Inst. h. t.

§. 1065. Quumque actiones rei & poenæ persequutoria se mutuo non tollant; (§. 1039.) sequitur, ut, licet fur duplum vel quadruplum solverit, tamen condictio furtiva vel rei vindicatio nihilominus habeat locum.

§. 1066. Extra ordinem etiam *criminaliter* jure Romano ex furto agitur vel ad multam fisco applicandam, vel ad poenam corporis afflictivam, vel capitalem. L. 6. ff. ad L. Jul. pecul. Sed

Sed Justinianus vetuit ob furtum cuidam irrogari pœnam capitalem, vel quæ in membri mutilatione consistat, voluitque, ut fures in exilium ejciantur, vel condemnentur in multam. Nov. 134. cap. ult. Auth. Sed novo, C. de serv. fugit.

Usus hodiernus.

§. 1067. Tale jus Romanum. Moribus nostris fere pœna cessat in furto usus, & actio tantum datur in id, quod interest. Quin actiones pœnales in duplum & quadruplum fere ubique cessant, quia vix fert rerum publicarum nostrarum facies, ut pœnæ pecuniariæ actori adplicentur. Quum vero nostris majoribus furtum semper visum sit crimen publicum; (§. 1036. *) hinc ejus persecutio hodie fere criminalis est.

§. 1068. Ex constitutione ergo criminali Carolina furum masculorum gula laqueo frangitur, foemina suffocantur in aquis: *Const. crim. art. 162.* non ex principiis juris Romani, sed veteris Germani, cujus vestigia in constitutione Friderici Imp. Lib. 11. Feud. tit. 27, §. ult. expressissima supersunt.

Furti pœna ex Const. Carolina, & moribus.

§. 1069. Nimirum I. furtum commissum vel simplex, vel cum effractione seu adscensu per scalas, aut cum vi majore conjunctum est, veluti si telo instructus fur in ædes irruerit, quod furtum Nemeseus Carolinæ interpretes *qualificatum* vocant. Et in hoc posteriore ordinarie locum habet pœna suffocationis. *Const. Crim. Carol. art. 159.* II. Simplex in magnum, & parvum distinguitur. Si enim fur ultra quinque florenos solidos, idest ultra quinque aureos Hungaricos surripuerit, furtum dicitur magnum, & hoc quoque suffocatione puniri solet. *Const. Crim. art. 160. 161.* III. Parvum vel primum, vel iterum, vel tertium commissum est. Furtum primum pro diversis circumstantiis carcere, relegatione, ictu fustium punitur. *Art. 158.* Circa secundum item

dem obtinet poena extraordinaria . *Art. 161.*
 Tertium furati autem suffocatione plectuntur , si
 æstimatio omnium furtorum summam quinque so-
 lidorum excedat . *Art. 162.*

§. 1070. Sed quia hæc poena satis atrox est ;
 ea non irrogatur I. ob furta domestica , *Articul.*
 165. nec II. iis , qui res amissas inventasque ce-
 lant , nec III. piscantibus in alienis rivis , nec
 IIII. ob furta , ubi de rerum æstimatione non fa-
 tis constat . *Art. 165. 168. 169.* nec V. ex quo-
 rundam sententia , sane mitiore , furibus , qui
 rem ablatam restituerunt . *Carpz. Part. IIII. Const.*
32. Def. 15. sequ.

*An supplicium capitale tollat rei perse-
 quutionem ?*

§. 1071. Ceterum nec suffocationis , nec ullæ
 alia poena tollit actionem rei persecutoriam .
 (§. 1039. 1.) B. Huber. *Præl. ad ff. de furt.*
 §. 6. Aliud vulgo doctores Saxonici ob Glossam
 juris Provinc. Sax. *Lib. II. art. 35. n. 4.* Mit dem
 Tot vœllet man dem richter , und. buffet dem
 klager , quam ita vertunt : Morte & judici sa-
 tisfit , & actori , quum tamen verbum *buffen* non
 notet rei restitutionem , sed poenam actori ad-
 plicandam . Sed ita tamen in foro Saxonico ob-
 tinet . *Carpzour. Part. IIII. Const. 32. Def. 23.*

JUS NEAPOLITANUM.

De Furtis.

CCCCII. **N**On eadem poena cuscunque fur-
 to jure nostro patrio constitu-
 ta est ; sed gravior , vel mitior pro delicti gravi-
 tate , vel levitate . Juvat igitur hic primum varias
 furti species explicare .

CCCCIII. Furtum igitur recte dispesci po-
 test 1. in manifestum , & non manifestum : §. 3.
Instit. de Obligat. 2. in diurnum , & noctur-
 num , 3. in domesticum , & non domesticum .

Ve-

Verum ex praxi jam inolita nostrorum Tribunalium distingui solet in *simplex*, & *qualificatum*. Simplex est, cui nullum aliud crimen, aut circumstantia adgravans adhæret. Qualificatum vero non item. Vid. Damhoud *Prax. Crimin. cap.* 100. Profecto postrema hæc furti divisio tres priores complectitur. Igitur pro simplici furto levis est poena, & arbitrio Judicis constituenda: at gravis, & certa pro delicto sic dicto qualificato; & quidem tam jure Romano, *Leg. 29. Dig. de panis*; quam jure Neap. *

- * Lex Decemviralis fures nocturnos, vel armatos morte plectendos edicebat. At ejusmodi lex æque jure Prætorio, ac Justiniano explosa est: *Novella 134.* Haud secus Carolus I. Andevag. Capit. *Ad hoc, quod nostrorum*, furem, fustibus cadendum, in fronte nota inurendam, & e provincia ejiciendum, si quidem unius Augustalis quantitatem furtum non prætergrederetur; sin autem excederet, manus amputationis condemnandum; ac tandem si uncie valore superaret, nobilem securi, ignobilem laqueo perimendum. At ejusmodi Capitulum contraria nostri Fori consuetudine exolevit.

CCCCLIIII. Porro poena furti licet extraordinaria, attamen ad mortem usque porrigi solet, si graviores furtum circumstantias comites habeat. Uti e. g. si gravis quantitas furto sublata sit, si furtum fuerit violentum, vel in via publica, aut semel atque iterum perpetratum.

CCCCLV. Porro quantitatis gravitas lege quidem definita non est: at ex communiori Pragmaticorum sententia auri uncie surreptio grave furtum est: idque ex eo conjiciunt, quod olim indic. Capit. *Ad hoc quod nostrum*, ob ejusmodi quantitatis furtum poena mortis fuerit sancita. * At negandum non est haud raro etiam oppido mi-

minorem auri uncia quantitatem grave furtum facere : si e. gr. inopi nummus sublatu sit , vel res surripiatur in publico telonio , sic dicto *Dogana* ; ubi e re publica est , ut mercium securitati propiciatur &c. Videtis Ant. Matth. *ad Lib. XXXVII. Dig. Tit. 1. cap. 3. n. 2.* Igitur ex sola rei subtractæ æstimatione furti quantitas certo hauriri nequit .

- * Qui ita sentiunt neque in auri uncia æstimationem consentiunt : aliis sex ducatos , uti tempore evulgati Capituli ; aliis duodeviginti , uti nostra hac ætate , auri unciam constituentibus . At posterior opinio ex sententia de Rosa *Resol. 29.* verisimilior est ; quum in pœnis configendis potius effectivus , quam legalis pecuniæ valor sit attendendus .

CCCCLVI. Furti violenti reus est non modo qui parietes, ostia, vel fenestras perruperit ; verum & qui clavibus adulterinis , vel scalis ad furandum utatur ; licet sine effractione . Porro ejusmodi furti reo plerumque in nostris Tribunalibus sua ætate pœnam mortis inflictam scribit de Rosa *ibid. Tappia in indicat. Capit. Sanfelice. Decis. 35 n. 2.* Ac præcipue patibulum licet nobiles haud vitabant , qui scalas in furando adhibuissent .

CCCCLVII. Ex Prag. 11, de Empt. & vendit. gravissimæ in furta iterantes pœnæ sancitæ sunt . Profecto negandum non est gravissimas ejusmodi fures pœnas mereri . Qua de re ex Pragmaticorum sententia qui furtum iterum perpetraverint , triremibus per decennium , vel etiam morte , si plena exstet delicti probatio , damnari possunt ; Tertium autem furantes omnino morte plectendi sunt ; habentur enim tanquam fures , qui emendari nequeunt ; atque ideo e Reip. corpore resecandi . Anton. Matth. *Lib. XXXVII. Dig. Tit. 1. cap. 3.*

- * Dicuntur secundo, ac tertium furantes, qui semel, atque iterum de furto inquisiti furti poenas subierunt.

CCCCLVIII. Quod tandem spectat furta secus viam publicam consulto facta, Carolus V. Imperator *Prag. 1. de Furtis* edicit eos, qui noctu per civitatem deambulantes, rem, licet levis aestimationis, surripuerint, loco grassatorum viarum habendos; atque ideo morte plectendos. Tum eidem poenae ex *Prag. 30. de Exulibus* §. 17. obnoxii sunt, qui simul, licet tres duntaxat sint, in viis publicis hujus Regni, vel Tabernis, vel aliis locis extra oppida positis furantur, tametsi semel tantum, & sine armis furtum admittant, & res ablatae pretium non excedant carolenorum decem.

De Abigeis.

CCCCLVIII. Porro gravius est furtum animalium. Et animalia quidem, cujusmodi sunt boves, equi, oves, vel errantia, aut in desertis locis derelicta auferuntur; & ejusmodi delicti reus tanquam fur habebitur; *Leg. 1. §. 1. Dig. hoc tit.* vel de grege, de armento, de stabulo surripiuntur; & ejusmodi delictum *Abigeatus* sic proprie dicitur; * & *Abigei* qui illud perpetrarint, peculiaribus poenis sunt obnoxii; & quidem jure Romano etiam poena mortis, vel saltem ad metalla, aut relegatione; aliave simili poena pro majori, vel minori delicti gravitate, & pro delinquentium conditione. *Leg. 3. Dig. hoc tit.*

- * Ut quis proinde abigeatus nomine accusari possit, ex *Leg. 3. pr. Dig. hoc tit.* necessum est, ut probetur abegisse decem oves, porcos quinque, aut quatuor; at equus, bos vel

CCCCLX. Jure Neap. Abigeorum poena extra ordinem est ; Tappia de Jur. R. *Lib. V. de Abigeis*. Porro in Apulia abigeatus crimen quadruplo coercetur: Marad. in *Adnot. ad sing. 261. & ad Pragm. 1. de Officio Bajuli*. Tum ex *Const. Pervenit, Tit. de Furtis, & Latrocinis*, qui furem cum pecude subtracta ad Justitiarium, vel bajulos deducit, præmii causa decimam partem æstimationis subtractæ pecudis accipiet. Postremo ex eadem *Const.* tanquam fur multandus, qui alienas pecudes detinere inveniatur; licet eo nomine se excuset, quod illas e furis manibus extorserit.

De vetita mercium quarundam extractione.

CCCCLXI. Quædam veluti species furti est vetita extractio. Jam vero nonnulla rerum genera sunt, quæ extra regni fines extrahere vetitum est; aliarum vero rerum etiam inter Regnicolas vetitum commercium. Prioris generis sunt aurum, argentum, frumentum, vinum, equi, ligna ad classium instructionem apta, & cetera ejusmodi; porro accedente Principis assensu species quædam, uti frumentum, vinum, ligna, quæ regnicolis superflua videntur, legitime extrahuntur.

CCCCLXII. Poenæ ejusmodi vetita extrahentibus legibus patriis constitutæ sunt, pro delicti levitate, vel gravitate, multa pecuniaria, deportatio, poena triremium, ac etiam ultimum supplicium; uti videre est in Pragmaticis *Tit. de extract.* Tantummodo hic subnectendum ad isthoc crimen probandum ex Prag. anni 1721. sufficere duos testes, vel cum delatore testem singularem, licet delicti corpus non exstet; qui tamen viri sint omni exceptione majores.

CCCCLXIII. Tum res, quarum commercium

cium etiam inter Regnicolas vetitum est, præcipuæ sunt: herba nicotiana, vulgo *tabacco*, sal, pulvis pyrius, & manna; quæ tantummodo ab iis vendi possunt, quibus ejusmodi jus Princeps concesserit, gravibus in transgressores constitutis pœnis. Et quidem ex *Prag. 3. 4. & 5. de Sale vend. & ex Prag. 42. de Vectigal.* conficientibus, colligentibus, vel vendentibus sal, pulverem pyrium, vel mannam, pœna sancita est quinquaginta unciarum auri ex æquo inter fiscum, & delatorem dispartendarum; tum & relegationis per triennium, si nobiles; triremium per idem tempus, si sint ignobiles. Easdem pœnas subeunt, qui ab aliis, quam ab iis, quibus id juris est, res ejusmodi emunt.

CCCCLXIII. Quod vero ad herbam nicotianam (*tabacco*) attinet, *Prag. lata prid. Kal. Octobris 1755.* tum antiquæ in hanc rem pœnæ confirmatæ sunt; tum & pœna addita ducatorum octo pro prima, sedecim pro secunda, & viginti quatuor pro tertia vice in qualibet libra, atque trium annorum relegationis, si nobiles, triremium, si ignobiles fuerint. Tum *nova Prag. lata III. Kal. Apr. 1756.* pœna viginti quatuor ducatorum pro singulis libris etiam ad eos ampliata est, qui prima vice hoc crimen commiserint. Demum *Prag. edit. XIII. Kal. Decembris eodem anno* sancitum est exsilio vel perpetuo, vel ad tempus, prout Regi, vel Regiæ Junctæ placuerit, in eos animadvertendum, qui semel atque iterum, aut pluries ejusmodi criminis pœnas subierint.

De Receptatoribus.

CCCCLXV. Juvat hic pauca subnectere de Receptatoribus. Receptatores autem dicuntur, qui latrones, aliosque maleficos dolo malo receperint, occultaverintque; vel, postquam aliquo tempore occultaverint, accepta pecunia, vel sur-

surreptorum parte, impune dimiserint. Ejusmodi homines æque iure Romano, ac Neap. gravibus pœnis multandi. Jus nostrum quod spectat, Prag. 10. de Exsulibus decernit multa sex mille ducatorum, & pœna quinquennalis carceris in nobiles, trirerium per idem tempus * in ignobiles animadvertendum in eos, qui latrones, vel exsules receperint. Tum ex Prag. 30. §. 21. Tit. eod. Barones, qui latrones in suo feudo receperint, jurisdictione privandi sunt. Demum ex Prag. 23. *ibidem* per decennium ad trireres damnantur nautæ, qui latrones, vel exsules suis in cymbis vebant.

* Hæc quidem pœna ex Prag. 19. *ibid.* in perpetuam evasit: atque adeo facultas iudicibus data est, facta prius ad Principem consultatione, ejusmodi delinquentes pœna mortis plectendi; verum ejusmodi sanctio in desuetudinem abiit: de Rosa resol. 25. n. 10.

T I T. II.

De Vi Bonorum Raptorum.

§. 1072. **A**lterum delictum privatum est *rapina*, (§. 1034.) quæ est violenta rei alienæ mobilis ablatio, lucri faciendi causa dolo malo facta.

Rapina, & furti differentia.

§. 1073. Ergo eatenus conveniunt *furtum* & *rapina*, quod utrumque delictum in dolosa rei alienæ mobilis ablatione consilioque lucrum faciendi consistit: sed in eo differunt, quod furtum sit ablatio *fraudulosa*; rapina ablatio *violenta*.

§. 1074. Ex definitione ergo inferitur, I. locum non habere actionem vi bonorum raptorum, si quis rem immobilem invasit: sed tunc vel ex interdicto *unde vi*, vel ex lege Julia de vi publica vel privata agendum esse. L. 2. §. 1. ff. h. t. §. 1075.

§. 1075. Ex eadem sequitur, II. ut si quis rem non alienam, sed quam suam putavit, sive mobilem, sive immobilem, vi rapiat, is rapinæ reus haud sit. *L. 2. §. 18. ff. h. t.* Ne tamen, dum talia excogitantur, via inveniatur, per quam raptores impune suam exerceant avaritiam; cautum est constitutionibus, ut qui rem, quam suam existimabat, vi rapuit, dominio rei suæ caderet: sin aliena res reperiatur, post restitutionem ejus æstimationem præstare teneatur; *L. 13. ff. quod met. caus.* *L. 7. C. unde vi §. 1. Inst. h. t.* & quidem non fisco, sed læso. *B. Hub. Præf. Inst. h. t. §. 11.*

Ejus delicti forma.

§. 1076. Porro inde colligendum, III. solum hic dolum spectari, non rei raptæ pretium. *pr. Inst. h. t. L. 2. §. 18. ff. eod.* IIII. Hoc delictum non cadere in impuberem, *L. 2. §. 19. ff. eod.* adeoque nec in quemquam, qui doli incapax, veluti furiosum, dementem, &c.

Actio inde nata.

§. 1077. Potest quidem & contra raptorem actio furti locum habere, quia & ipse fur improbus est. *pr. Inst. L. 2. §. 10. ff. h. t.* Datur tamen & a prætore actio vi bonorum raptorum, qua dominus, vel is, cujus interest, (*§. 2. Inst. L. 2. §. 22. seq. ff. h. t.*) agit contra raptorem, (non etiam contra heredem, *§. 1039. 2.*) intra annum in quadruplum, post annum in simplum, nisi Judæo Christianus quid rapuerit, *L. 6. C. de pagan. pr. Inst. hoc tit.*

§. 1078. Hoc vero quadruplum, secus ac in actione furti, & rei pretium, & pœnam continet. * *pr. Inst. h. t.* Ex quo colligendum, I. nullam ex hoc delicto dari actionem rei persequutoriam. II. Si quis ob rapinam actionem furti instituerit; (*§. 1077.*) ei & condictionem furtivam ad rem ejusve æstimationem etiam ab ipsis heredibus consequendam competere, vel rei vindicationem. *L. 2. §. ult. & pen. ff. h. t.*

- * Exceptis iis, qui diripiunt navicularios, qui & ipsi in quadruplum condemnantur, sed quod tunc solam poenam continet. L. 5. C. de navicul.

§. 1079. Dabatur & criminalis hujus criminis persequutio contra grassatores, qui ferro instructi rapiunt, & latrones, qui & occidunt, & spoliunt. L. 28. §. 10. ff. de poen. L. 28. §. 15. ff. eod.

Ufus hodiernus.

§. 1080. Sed uti Germanis rapina semper visa est delictum publicum; (§. 1036. *) ita & hodie pene ubique criminaliter ex ea agitur, nec locum habet actio in quadruplum. (§. 1067.) Secundum constitutionem sane criminalem, & mores raptor rei vel minimè gladio feritur, grassatoris cadaver præterea rotæ in via publica illigatur, latro crurifragio plectitur. Const. Crim. Art. 126. & arg. Art. 130. Alibi grassatores, qui sæpe id fecerint, vel ferro nisi sint, capitis damnantur, alibi exilio, vel ictu fustium adficiuntur. Secundum L. 28. §. 10. de poen. grassatores capitis damnantur: famosi latrones furcæ figuntur. L. 28. §. 15. ff. eod. Raptores simplices extra ordinem puniuntur, secundum ~~rapinæ~~ *rapinæ* ~~circumstan-~~ *circumstan-* ~~tias~~ *tias*, & tunc demum, si rapinam tanquam artificium exercent, capitis damnantur. Vid. B. Hub. *Prælect. ad Dig. h. t. §. 1.*

JUS NEAPOLITANUM

De Rapina.

CCCCLXVI. **R**apinam quod spectat, tria hic tantummodo ex nostro Jure subnectenda. 1. in ejusmodi delinquentes poenam mortis sancitam. *Prag. 30. de Exsulibus.* 2. Regiis Audientiis jus esse in ejusmodi crimine procedendi ex delegatione, & ad modum belli, sci-

scilicet ut etiam pœna forojudicationis in raptores animadvertere possint, qui a Judicibus in jus vocati venire renuant, judiciumque effugiant. 2. Ad hoc crimen probandum satis esse testimonia eorum, qui rapinam passi sunt, vel etiam duorum, qui criminis complices sunt; modo suum testimonium in torquæ questione positi confirmarint.

T I T. III.

De Lege Aquilia.

§. 1081. **T**ertium delictum est *damnum injuria datum*, quod vindicatur ex *lege Aquilia*. (§. 1034.) *Damnum vero injuria datum* est omnis patrimonii deminutio, nullo jure illata, & quidem ab homine libero. Nam si servus, olim & filius-familias (§. 128.) delicto privato quocunque alterum læsisset, id quidem *noxæ*; si quadrupes nocuisset, *pauperiei* nomine veniebat jureconsultis.

An damnum solo dolo datum huc pertineat.

§. 1082. Quum ergo *injuria* *damnum datum* esse oporteat, (§. 1081.) *injuria* autem *factum* dicatur, quod non jure factum; §. 2. *Inst. h. t.* sequitur, I. ut ex lege Aquilia teneatur non modo qui dolo, sed & qui culpa *damnum intulit*, §. 3. *Inst. h. t.* etiam levissima, * *L. 44 pr. ff. h. t.* veluti, si quis imperitia artis, quam proficitur, aliquid egit, vel infirmitatis suæ parum memor aliquid suscipit, quo alteri nocetur. §. 4. §. 5. §. 6. §. 7. §. 8. *Inst. L. 5. L. 6. L. 7. L. 8. L. 30. L. 31. L. 44. pr. ff. h. t.*

* Ex quo non male a quibusdam colligitur, legem Aquiliam non solum ad vera delicta, sed & ad damna quasi ex delicto data pertinuisse, quamvis facta a potiore denominatione eæ lex verum delictum vindicasse dica-

tur. (§. 1034. *) Sane si actio de effusis & deiectis ex lege Aquilia est, quod visum τῷ κυρίῳ clarissimo Corn. van Bynkersoek ; (§. 1089.) eo minus hæc observatio vocari potest in dubium.

§. 1083. Nec magis II. ex lege hac tenetur, qui jure suo usus, alteri damnum dedit, veluti qui moderamine inculpatae tutelæ adhibito latronem occidit. §. 2. *Inst.* L. 4. L. 45. §. 4. ff. h. t. Is vero id moderamen adhibuisse intelligitur, qui 1. aggressorem injusta vi irruentem, 2. imminente vitæ, corpori, vel rebus periculo, 3. in continenti, tuendi sui causa, occidit. L. 4. L. 5. pr. L. 45. §. 4. ff. h. t. L. 3. ff. de just. & jur.

§. 1084. Similiter nec III. qui casu fortuito damnum dedit, reus est. §. 4. *Inst.* h. t.

§. 1085. Quum vero omnem deminutionem patrimonii lex Aquilia vindicet, (§. 1081.) sequitur, IIII. ut directe ex ea lege actio non detur, si liber homo vulneratus sit. L. 13. ff. h. t. V. ut contra ea competat, si vel corpore corpori, vel corpori, sed non corpore, vel nec corpori, nec corpore, aut alio modo nocitum, patrimoniumque alterius imminutum sit. §. ult. *Inst.* h. t.

Capita legis Aquiliæ.

§. 1086. Ceterum tria fuere legis Aquiliæ capita, quorum primo cautum, ut si quis servum, servamve, alienum alienamve, quadrupedemve pecudem injuria occiderit, is tantum domino ac dare damnas sit, quanti id in eo anno plurimi fuerit. L. 2. pr. ff. h. t.

§. 1087. Ergo primum caput vindicabat damnum non quodvis, sed I. Occidendo datum: L. 7. §. 1. 2. ff. h. t. II. non in re quavis, sed in servis & pecudibus quadrupedibus, * id est, quæ gregatim habentur, datum, quales & sues sunt. L. 2. §. 2. ff. h. t. §. 1. *Inst.* h. t.

- * Jureconsulti, quoties ex arte loquebantur, distinguebant *quadrupedes*, *pecudes*, & *bestias*. *Quadrupedes* sunt, quæ dorso & collo domantur, id est, quæ sarcinas vehunt & trahunt. Ulpian. *Fragm. tit. 19. §. 1. Pecudes, quæ gregatim pascuntur*. Reliqua animalia bestiarum vocabantur. Bynkersh. *de rebus manc. cap. 6. p. 119. seq.* Quum ergo in lege nostra jungantur *pecudes* *quadrupedes*; facile patet, non adeo absurdum esse veterum dubitationem, *an sues sint pecudes quadrupedes?* §. 1. *Inst. h. t. L. 65. §. 4. ff. de legat. 3.* Plerique forte *quadrupedes* esse negabant, quia dorso & collo non domarentur, aut *pecudes* esse concedebant, quod gregatim pascerentur.

§. 1088. Adeoque ex hoc primo capite datur actio pœnalis domino, vel ei, cujus ex jure in re interest. L. 11. §. 9. 10. ff. h. t. quique damnum passus est, adversus occidentem, (non ejus heredem, §. 1038. 2. §. 9. *Inst. h. t.*) vel contra plures in solidum, L. 11. §. 2. ad præstandum tantum, quanti ea res eo anno proximo elapso plurimi fuit, ita ut omne commodum, quod intra proximum annum pretiosiores facere potuisset servum, ad æstimationem ejus accedat. L. 23. §. 6. ff. h. t. Exempla sunt in L. 22. §. 1. L. 23. pr. §. 1. 2. ff. §. 10. *Inst. h. t.*

§. 1089. Secundum caput, & ab usu recessit, & hodie ignotum est: quamvis verosimillimum videatur, eo capite vel de servo corrupto, vel de effusis, & dejectis egisse Aquilium. Vid. Illustr. Bynkersh. *Obs. Lib. 1. cap. 13.* & quæ disputavimus in *Antiq. nostr. Rom. h. t. §. 9. seq. edit. nov.*

§. 1090. Tertio cautum fuerat, ut si quis alias res, præter hominem & pecudem occiderit, vel si quis alteri damnum dederit urendo, frangendo,

562 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. III.*
rumpendove injuria , is tantum as domino dare
damnas esset , quanti ea res fuerit triginta diebus
proximis . L. 27. §. 5. ff. h. t.

§. 1091. Quare ex hoc capite vindicabatur da-
mnum I. alia in re , quam servo vel pecude ,
quadrupede , II. non solum occidendo , sed &
quovis modo corrumpendo illatum . §. 13. *Inst.*
h. t. L. 27. §. 13. ff. h. t.

§. 1092. Ergo ex hoc capite dabatur actio do-
mino , eive , cujus ex jure in re intererat . L. 11.
§. 10. *ff. h. t. adversus occidentem , vel corrup-*
pentein res alias , præter Nervum , vel pecudem
quadrupedem , in tantum , quanti res intra tri-
ginta dies proximos plurimi fuerit .

Actio ex L. Aquilia ob liberum hominem
vulneratum .

§. 1093. Addenda adhuc tria : I. Si liber ho-
mo vulneratus sit , eum ex hoc tertio capite non
directam , sed utilem actionem habuisse , non ad
æstimationem , sed ad id , quod interest , in quod
& operarum cessantium , & impendiorum , non
autem doloris cicatricum & deformitatis , æstima-
tio venit . L. 13. *ff. h. t. L. 3. ff. si quadr. paup.*
sec. dic. L. ult. ff. de effus. & deject.

§. 1094. Alterum est , II. quod ex hac actio-
ne lis inficiando creverit , adeoque , qui negasset
delictum , dupli reus fuerit . §. 26. *Inst. de act.*

Actio directa , utilis , in factum .

§. 1095. Postremum , III. quod si corpore cor-
pori damnum datum esset , competierit actio ex
L. aquilia directa ; si corpori , sed non corpore ,
actio utilis : si nec corpori , nec corpore , in fa-
ctum . (§. 1085.) §. ult. Inst. h. t. L. 11. ff.
de præscr. verb.

Usus hodiernus .

§. 1096. Moribus nostris simpliciter agitur ad
id , quod interest , præstandamque veram rei æsti-
mationem . Nec ergo capita legis differunt , nec ,
quanti ea res antea fuerit , spectatur , nec corpori ,
nec corpore , an alio modo damnum illatum sit ,
quæ-

queritur, nec lis inficiendo crescit. Si tamen dolus accedat, præter æstimationem actori præstandam, & poena, vel statutis expressa, vel arbitraria, locum habet. Unde non contemnenda eorum sententia, qui hodiernam actionem non ex lege Aquilia, sed ex jure patrio, vel æquitate naturalis, superesse statuunt. Quamvis, quæ moribus hodiernis applicari possunt, ea in foro hodiernum observari, nemo temere negaturus sit. Sic v. g. etiamnum observantur, quæ diximus in §. 1093. de vulnerato libero homine. In Germania tamen etiam pro dolore aliquid adjudicatur vulnerato. arg. *Const. Crim. Art. 20.*

T I T. III.

De Injuriis.

§. 1097. **Q**uartum delictum privatum est *injuria*, (§. 1035.) quo vocabulo hic non denotatur omne, quod non jure fit, (§. 1082.) sed quodvis dictum, factumve, ad alterius contumeliam dolo malo directum,

Injuria verbalis, & realis.

§. 1098. Quum ergo contumelia hæc vel dictis vel factis, alteri fiat; (§. 1097.) sequitur, ut injuria sit vel *verbalis*, vel *realis*. §. 1. *Inst. L. 1. §. 1. ff. h. t.* Ad priorem etiam *injuria scripta*, & *famosus libellus*; id est integrum scriptum, ad alterius infamiam editum, live *anonymum*, nullo nomine, live *pseudonymum ficto nomine*, live nomine auctoris insignitum; *L. 5. §. 9. ff. h. t.* ad posteriorem etiam *contumeliosa pictura* refertur.

Injuria simplex, & atrox.

§. 1099. Quumque & major, & minor possit inferri contumelia; injuria in *simplicem*, & *atrocem* dividitur. §. 9. *Inst. L. 7. §. 7. 8. L. 8. L. 9. ff. h. t.* & hoc vel ex facti atrocitate, vel ex loco, ubi contumeliose quis habitus est, vel ex

persona, cui illata, æstimatur. §. 9. L. 7. ff. h. t.

§. 1100. Quum denique dolose illatam esse oporteat injuriam; (§. 1097.) sequitur, I. ut sine animo injuriandi ea non committatur. L. 5. C. L. 15. §. 13. L. 32. L. 33. ff. h. t. II. Ut furiosi, impuberes, alique doli incapaces, injuriarum rei esse nequeant. L. 3. §. 1. ff. h. t. III. Ut, qui per jocum quid facit, L. 3. §. 3. ff. eod. vel IIII. servum suum percussurus, liberum hominem percussit, L. 3. §. 4. L. 4. ff. h. t. vel V. corrigendi emendandique animo quid dixit fecitve, L. 5. §. 3. ad L. Aquili L. 15. §. 39. ff. h. t. injuriam fecisse haud præsumatur, quamvis hæc præsumtio veritati, & probationi actoris cedat. Exemplum de magistratibus est in L. 32. ff. b. t.

§. 1101. Perinde quoque est, VI. five quis directe injuria affectus, five per latus alterius e familia sua, v. c. filii, servi, immo & sponsæ, multoque magis uxoris, petitus sit. L. 18. §. 5. L. 15. §. 35. & sequ. L. 41. ff. h. t. VII. Ut tunc pater ob injuriam filio, maritus ob uxori, sponsus ob sponsæ, dominus ob servo illatam recte agat, §. 2. Inst. L. 1. §. 3. & §. ult. ff. h. t. non autem uxor ob maritum, nisi & in illius simul contumeliam comparata sit injuria. L. 2. L. 11. §. 8. ff. h. t.

Actio injuriarum quotuplex.

§. 1102. Potest vero ob injuriam vel civiliter agi, vel criminaliter: utrumque vel ex edicto prætoris fit, vel ex lege Cornelia de injuriis. Accedit etiam remedium extrajudiciale retorsionis.

§. 1103. Prætoris civilis, quæ & æstimatoria vocatur, datur injuriam vel in se vel in aliis e familia sua passo, non vero ejus heredi, (§. 1039. 2.) adversus eum, qui vel ipse, vel per alios intulit, L. 1. pr. §. 3. ff. §. 11. Inst. h. t. non vero adversus heredes, (§. eod.) ad id, quanti injuriam actor æstimaverit. §. 7. Inst. h. t.

§. 1104. Prætoris criminalis datur iisdem contra

tra eosdem, ad pœnam publicam *arbitrariam* infligendam. §. 10. *Inst. L. ult. ff. h. t.* Quæ pœna & capitalis est I. ob libellum famolium factum sparsumve in vulgus. *L. un. C. de fam. libell.* II. Ob injuriam cultui divino locisque sacris, aut sacerdotibus inter sacra publica illatam. *L. 10. C. de episc. & cler.* Ob injuriam Professoribus & studiosis academicis illatam infamiam irrogari, & auctores injuriæ dignitatibus privari jussit Fridericus Imp. *Auth. Habita C. ne fil. pro patre.*

Eæ actiones an cumulari possint?

§. 1105. Utraque actio prætoria est, & ad vindictam comparata: atque inde I. anno elapso expirat. *L. 5. C. de injur.* Utraque pœnam persequitur, & hinc II. cumulari nequeunt. *L. 6. L. 7. §. 1. ff. h. t. L. un. C. quand. civ. act. crim. præi.* Differunt autem, III. quod civiliter & agi & actio suscipi possit per procuratorem. *L. 11. §. 2. ff. h. t.* Si criminaliter agitur, procurator nec actoribus, nec reïs conceditur, præterquam personis illustribus. §. 10. *Inst. h. t. Nov. 71. cap. 1.*

Actio ex L. Cornelia civilis.

§. 1106. *Actio ex lege Cornelia de injuriis civilis* non datur omnibus, injuriam quamcunque passis, sed cum quis *pulsatus, verberatus*, (*) vel *ejus domus vi introita est*, *L. 5. pr. ff. §. 8. Inst. h. t.* non ejus heredi, (§. 1039. 2.) adversus pulsantem, verberantem, introeuntem, vel id fieri mandantem, non adversus eorum heredes, (§. eod.) ad id, quanti actor injuriam æstimaverit. *L. 37. §. 1. ff. h. t.*

* *Verberare* est cum dolore; *pulsare* sine dolore ignominia causa cedere. *L. 5. §. 1. ff. h. t.*

§. 1107. *Criminalis* ex eadem lege datur, adversus eosdem, ad pœnam publicam reo infligendam. *L. 5. ff. §. 8. Inst. h. t.*

A a 5

§. 1108.

§. 1108. Quæ §. 1105. monuimus ; etiam ad has actiones pertinent , præterquam , quod prætoriarum actiones elapso anno ; L. 5. C. de injur. actio ex lege Cornelia civilis post triginta ; criminalis post viginti demum annos expirat . L. 42. §. 1. ff. de procur. L. 3. C. de præsc. 30. vel 40. ann. L. 12. C. ad L. Corn. de fals.

§. 1109. Extra judicium & retorsione uti licet , (§. 1102.) qua quis injuriam verbalem in continenti retorquendo in illum , qui eam evomuit , contumeliam a se amolitur . L. 14. §. 6. ff. de bon. libert. Sed quum hæc ad privatam vindictam comparata sit ; facile patet , ea omnem actionem extinguere .

§. 1110. Omnia hæc usus fori probat ; ita , I. ut plerumque æstimationi actorum judicis arbitrio permultum decedat . II. Ut æstimatio plane non permittatur actori , sicubi locorum in singula injuriarum genera certa pœna legibus vel statutis sancita est . B. Hub. Jurispr. hodiern. L. III. c. 9. Part. 2. III. Ut plerisque locis ob injurias verbales etiam concedant actionem e veteri jure Germanico superstitem ad *palinodiam* ; vel *recantationem* .

Ejus natura .

§. 1111. De ea observandum I. non pœnalem haberi hanc actionem , sed famæ , adeoque rei persecutoriam , & hinc cum æstimatoria vel criminali posse cumulari . (§. 1039. 1.) II. Magnum in foro discrimen statuit inter *palinodiam* , *deprecationem* , & *declarationem honoris* , quarum istam reus præstat formula : *se male mentitum omnia* , adeoque & infamia notari creditur : illam verbis paullo mitioribus : *se pœnitere dictorum* , & rogare , ut actor det veniam , pro eo ac Christianum deceat : hanc formula dilutissima : *se actorem virum honestum esse præstiteri* , nec unquam de eo secus sensit . Unde *palinodia* rarius , & non nisi ob injurias atrociores ; *deprecatio* ob leviores , sed satis tamen manifestas ; *declaratio hono-*

honoris ob verba ambigui sensus decerni solet .
Mev. Part. 3. Decis. 30.

§. 1112. Ceterum hæc persequutiones omnes
 expirant I. retorsione ; (§. 1109.) II. præscrip-
 tione ; (§. 1108.) III. remissione , sive ex-
 pressa , L. 17. §. 1. ff. de pact. L. 17. §. 1. L.
 11. §. 1. ff. h. t. sive tacita , quæ ex dissimula-
 tione iræ , & familiari cum reo consuetudine col-
 ligitur , §. ult. Inst. L. 11. §. 1. ff. h. t. IIII. morte
 tum inferentis , tum injuriam passi ; (§. 1038. 2.)
 L. 13. pr. ff. h. t. §. 1. Inst. de perp. & temp.
 act. nisi lis cum defuncto contestata sit , (§. 1017.)
 L. 13. pr. ff. h. t.

JUS NEAPOLITANUM

De Injuriis.

CCCCLXVI. **D**E pœnis in reos de injuriis
 illata convictos jure Nea-
 politano præcipue agitur binis Constitutionibus
 Friderici : Nimirum Constit. *Varietates pœnarum*,
 Tit. de Consider. injur. & Constit. *Ut dignitatum*,
 Tit. de injur. nobil. Prior Constit. de pœna dun-
 taxat injuriæ æstimatoria decernit , ut in ea in-
 stigenda circa passos injuriam habeatur discretio
 personarum , quæ injuriam inferunt , & quæ in-
 juriam patiantur , sive sint publicæ , vel private ,
 & in quo dignitatis speculo constituta ; tum in
 quo loco , quibus præsentibus ; an in judicio , vel
 extra judicium injuria sit commissa : adhuc in
 qua parte corporis injuriam quis passus sit . Præ-
 terea jubet judicem juramentum passo accipere ;
 nimirum quod tantum voluisset de suo proprio
 amisisse potius , quam injuriam sustinere voluisset
 illotam . Denique tam actori , quam reo adpel-
 lationis remedium concedit , si alteruter inju-
 ste sibi fuisse judicatum crediderit . Postremo pœ-
 næ jam a judice sancitæ trientem injuriam pas-
 so , bessem vero Curia solvendum decernit .

- * Etiam jure hodierno poena pecuniaria injuriæ æstimatoria imponitur ; quæ tamen in solidum Curiz applicatur .

CCCCCLXVIII. Altera Fridericiana Constitutio milites spectat, quos *honore militia in perpetuum vult esse privandos*, si invicem in sese injurias inferant : at vero manum det truncandam sancit tum burgenſi, qui militem verberare præsumſerit, tum valleſto, qui militem nobilioris gradus eadem injuria adfecerit .

CCCCCLXVIII. Porro ejusmodi Fridericianæ Constitutiones in desuetudinem abiisse videntur . Nam ex praxi nostrorum Tribunalium Judex modo mitiores, modo atrociores * infligit poenas ; postquam instituto examine deprehenderit, a quonam, & cuinam injuria illata sit ; tum num culpa duntaxat interfuerit, an etiam dolus accesserit .

- * Coercentur injuriæ, præsertim reales, poena pecuniaria, relegatione, triremibus, vel etiam ultimo supplicio : præsertim, si vel ministro sacra facienti, vel officiali Regis intuitu sui muneris injuria inferatur . Tum si verbis tantummodo injuria illata sit, criminali actione, vel ex officio eam persequi vetitum est ; sed tantummodo actio civilis permittitur . *Ritus M. C. 311. & Caravita in eundem Rit. n. 7. & 8.*

CCCCCLXX. Quod vero attinet ad injurias ex libellis famosis, vel pictis tabellis, quæ in vulgum sparguntur, advertendum est, eas quidem capitali poena vindicari, si in Principis, Præsidis, aliufve regii magistratus dedecus redundant ; judicis tamen arbitrio poenam constituendam relinqui, si in inferiorem magistratum, vel privatum hominem injuria inferatur . *Clar. Quæst. 68.*

* *Ll.*

- * Libelli famosi nomine etiam poenam subit, qui ejusmodi libellum ab alio licet conscriptum, inveniat, & cum aliis imprudenter communicet. De Luca *ibid.*

T I T. V.

De Obligationibus, Quæ Quasi ex Delicto
Nascuntur.

§. 1113. **H**Actenus de *veris delictis*. Quæ his opponuntur, *quasi delicta* sunt facta illicita, sola culpa, sine dolo admissa. (§. 1035.) Non ergo ex dolo patrantur hæc quasi delicta, sed ex culpa, eaque non aliena vel imputata, uti cel. Struvio visum, sed propria, ceu vel exemplo judicis litem suam facientis adparet.

Quasi delictum l. judicis litem suam facientis.

§. 1114. Tale est quasi maleficiū l. *judicis litem suam facientis*. Litem autem suam facere dicitur, qui male judicavit. Quod si is dolo fecit, *ex vero*; sin ex imperitia & imprudentia, *ex quasi delicto* obligatur. Et quidem priore casu in veram litis æstimationem cum famæ & muneris dispendio; L. ult. C. de poen. jud. qui mal. jud. posteriore in multam arbitrariam condemnatur, *princ. Inst. h. t.* & potest conveniri *actione in factum*. * L. 6. ff. de extraord. cogn.

- * Doctores illam novo nomine vocant actionem ex syndicato. Sed qui poterit ex quasi delicto conveniri iudex, quum potius, qui ejus sententia se læsum putat, adpellatione sibi consulere debuisset? Eleganter respondet Vir doctissimus, Casp. Ziegler, in *dicastice concl.* 45. §. 5. ex omīssa adpellatione jus quidem nasci parti adversæ, eatenus ut sententia retractari nequeat, nisi plane nulla sit: sed id non excusare imperitiam iudicis,

II. *Ob effusa vel dejecta.*

§. 1115. Deinde ex *quasi delicto* tenentur II. habitatores cœnaculorum, seu domini, seu inquilini, ob *dejecta* vel *effusa* a quocumque, quibus *damnum* datum prætereuntibus. §. 2. *pr. Inst. h. t.* A culpa enim alieni non videntur, qui homines socordes & protervos recipiunt in familiam. L. *pen.* §. 2. *ff. de his qui effud. vel dejecerit.*

Actio inde nata.

§. 1116. Datur ergo his, quibus nocitum, eorumque heredibus, L. 5. §. 5. *ff. h. t. actio in factum*, L. 5. §. 5. *ff. de his qui effus. dejec.* contra dominum vel inquilinum ædium, non eorum heredes, (§. 1039.) L. 5. §. 5. *eod.* nec contra hospitem, L. 1. §. 9. L. 5. §. 1. *ff. eod.* adversus plures in solidum, * L. 1. §. *ult.* L. 2. L. 3. L. 4. L. 5. *pr. ff. eod.* ad præstandum duplum, si *damnum* sit æstimabile, §. 1. *Inst. h. t.* L. 1. *pr. ff. eod.* in L. aureos vero auctori applicandos, si liber homo occisus, L. 1. §. 5. *ff. h. t. vel*, si ei nocitum, in impensas, & id, quod interest. (§. 1092.) L. 5. §. 5. L. *ult. ff. eod.*

* Uno tamen solvente reliqui liberantur, *dict. L. 3. sequ.* quod secus in actionibus pœnabilibus ex delicto. (§. 1039.) L. 11. §. 2. *ff. ad L. Aquil.*

§. 1117. Hæc actio in factum ad quinquaginta aureos annalis est, & nec heredi, nec in heredem competit: L. 5. §. 5. *ff. eod.* §. 1. *Inst. h. t.* alias ob reliqua damna & perpetua est actio, & heredibus datur. (§. 1116.) L. 5. §. 5. *ff. eod.*

III. *Ob suspensum vel positum.*

§. 1118. Quasi delinquere etiam videtur, III. qui aliquid supra eum locum, quo vulgo iter fit, *suspensum* vel *positum* habet, cujus casu alicui noce-

noceri possit, vel nocitum sit. L. 5. §. 6. ff. eod.

Actio inde nata.

§. 1119. Ex hoc quasi delicto datur actio popularis *in factum*, cuivis e populo adversus eum; qui posuit, vel suspendit, non adversus habitantem, vel ad decem aureos auctori adplicandos, L. 5. §. 6. §. 12. §. ult. ff. eod. vel servum, qui insciente domino posuit suspenditve, noxæ dedendum. L. 2. pr. ff. de nox. act.

§. 1120. Si filius familias, seorsum a patre habitans, ex his quasi delictis reus factus est; pater quidem ex his filii factis conveniri nequit, §. 2. Inst. h. t. L. 58. ff. de R. l. condemnato tamen filio actio rei judicatæ victori adversus patrem datur, ut satisfaciat ex peculio. * L. 57. ff. de judic. L. 3. §. 11. de pecul.

* Cujus rei ratio hæc est. Pater ex delicto filii non tenetur, §. ult. Inst. de noxal. act. quia delicta tenere debent suos auctores, (§. 1034.) ergo nec ex hujusmodi factis filii convenitur. Quum vero per litis contestationem fiat novatio; (§. 1020.) adeoque filius ex judicato, quasi ex contractu teneatur; ex contractibus vero filii pater obligetur peculio tenus, L. 1. L. 3. §. 11. ff. de pecul. consequens est, ut actio ex judicato detur adversus patrem.

III. Nautarum, cauponum, stabulariorum,
quorum familia peccavit.

§. 1121. Quasi ex delicto etiam competit actio III. adversus nautas, caupones, stabularios, ob damnum in rebus viatorum vel hospitum datum. Sed tu nota, eos vel quasi ex contractu teneri, L. 3. §. 1. ff. naut. caup. stabul. si damnum factum ab extraneis, quorum opera exercitores navis vel cauponæ non utuntur; L. 1. pr. §. ult. L. 3. §. 1. L. 5. §. 1. ff. eod. vel ex quasi delicto, si famuli * eorum damnum dederint. §. ult.

ult. Inst. h. t. Prioris fundamentum est consensus in restitutionem, qui ex receptione præsumitur: ** *L. 1. §. 1. ff. eod.* posterioris culpa navæ vel cauponis, qui opera malorum hominum utitur. *L. 5. §. ult. ff. de O. & A. §. ult. Inst. h. t. & L. ult. pr. & §. 4. ff. naut. caup. stabul.*

- Non servi, quia ex eorum delictis non tenetur dominus, si noxæ dedantur. *L. un. §. 5. ff. furti adversus naut. caup. stab.* Nec magis ob furtum ab uxore vel liberis factum tenetur, quia hoc malum veluti necessarium. *L. fin. §. 4. ff. naut. caup. stabul. L. un. §. ult. ff. furti adv. naut.*
- ** Unde hæc præsumptio cedit veritati, & actio cessat, si exercitor navis, & cauponæ, vel stabuli prædixerit, ut unusquisque res suas servet, & vectores, vel viatores consenserint. *L. ult. pr. ff. eodem.*

Quando tunc agatur ex quasi contractu.

§. 1122. Ex quasi contractu a prætore datur actio in factum rei persequutoria vectoribus & viatoribus, eorumque heredibus, contra nautas, caupones, stabularios, eorumque heredes ad res receptas restituendas, vel damnum a quovis, etiam ab extraneo datum, refarciendum. *L. 1. pr. §. 2. §. 6. 7. §. ult. L. 3. §. 1. & 4. L. 5. §. 1. ff. eod.*

Quando ex quasi delicto.

§. 1123. Ex quasi delicto itidem prætoris beneficio iisdem competit actio in factum pœnalis, adversus nautas, caupones, stabularios, non eorum heredes, (§. 1039. 2.) *L. ult. §. ult. ff. naut. caup. stabul.* in duplum. *§. ult. Inst. h. t.* Quæ actio quamvis prætorica pœnalis, tamen perpetua est. *L. 7. §. ult. ff. naut. caup.*

V. Ob misericordiam intempestivam

& VI. Conniventiam.

§. 1124. Sunt & alia quasi delicta, hic omis-

sa, veluti V. *miseriordia* intempestiva, qua alteri nocitum. L. 7. *pr. ff. de pos.* VI. *Conniventia*, qua quis patitur delictum fieri, quod & poterat & debebat prohibere. L. 45. *pr. ff. ad L. Aquil.* Ex quibus itidem actio in factum concedi posse videtur.

Usus hodiernus.

§. 1125. Hæc omnia nec a foro nostro aliena sunt, præterquam quod actiones populares, actiones in duplum, & pœnales, ad pœnam actori adplicandam comparatæ, hodie non frequentantur. Hinc ex his factis hodie tantum agitur ab iis, qui damnum passi, in simplum, vel in id quod interest.

T I T. VI.

De Actionibus.

§. 1126. **O**Mne jus vel ad *personas*, vel ad *res*, vel ad *actiones* pertinere, jam supra monuimus. (§. 74.) Explicatis ergo juribus *personarum* & *rerum*, de *actionibus* agendum erit.

Actionis definitio.

§. 1127. *Actio*, quatenus est jus, ad secundum juris objectum, & speciatim ad *res incorporales*, pertinet; L. 49. *ff. de V. S.* quatenus vero accipitur pro remedio jus persequendi, ad tertium juris objectum referenda est, & sic definiri potest, quod sit *jus persequendi in judicio*, quod *sibi debetur*. *pr. Inst. h. t.* vel medium legitimum, persequendi in judicio jura, quæ tum in re, tum ad rem cuique competunt. (§. 331.)

Divisio prima in reales & personales.

§. 1128. Quum ergo actionibus persequamur jura tum *in re*, tum *ad rem*; (§. 1127.) consequens est, ut aliæ actiones sint *in rem* quæ & *vindicationes* dicuntur, aliæ *in personam* quæ & *condictiones* adpellantur, §. 1. *Inst. h. t.* actiones
in

574 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. VI.*
in rem æque, ac *in personam*, denuo vel *civiles*
sunt, vel *prætorie*. §. 3. §. 8. *Inst. h. t.*

Quot actiones in rem.

§. 1129. Quum ergo actiones *in rem* ex jure
in re nascantur, (§. 1127.) *jus* vero *in re* vel
ex *dominio*, sive pleno sive minus pleno, vel ex
hereditate, vel ex *servitute*, vel denique ex *pi-*
gnore competat; (§. 334. 3.) consequens est,
I. ut totidem sint actionum realium species, par-
tim *civiles*, partim *prætorie*.

§. 1130. Quumque *jus in re* sit facultas homi-
ni *in rem* competens, sine respectu ad certam
personam; (§. 332.) sequitur, II. ut actio *in rem*
detur adversus possessorem quemcunque, L. 25.
pr. ff. de O. & A. pro quo & is, qui dolo pos-
sidere desiit, habetur. L. 36. L. 131. L. 157.
§. 1. *ff. de R. l.* L. 27. *ff. de. R V.* III. Ut is,
qui possidet, nunquam *in rem* agere possit. Præ-
terquam *unico casu*. * §. 2. *Inst. h. t.* IIII. ut
dominus *rem suam* condicere, vel actione perso-
nali petere nequeat, excepta *re furtiva*, de qua
supra (1043. *) §. 14. *Inst. h. t.*

* At quis ille? Qui possessionem juribus *in re*
adnumerant, hunc unum casum de turbato
possessore accipiunt. Alii de specie, quæ est
in L. 9. *ff. de rei vind.* alii aliter. Sed
res ipsa docet, Justinianum intelligere actio-
nem negatoriam, in qua possessor fundi agit,
L. 4. §. ult. L. 6. §. 1. *ff. si serv. vindic.*
& ita hunc §. 2. *Inst. h. t.* interpretatur Theo-
philus. Vid. B. Hubert. *Præl. ad Inst. h. t.* §. 6.

Ex dominio actio civilis Rei vindicatio.

§. 1131. Ex *dominio* ergo jure civili *rei vin-*
dicatio datur domino contra quemcunque pos-
sessorem (§. 1130. 2.) eumque, qui dolo possi-
dere desiit, (*ibid.*) L. 27. §. 3. *ff. de rei vind.*
ad *rem cum omni causa*, accessionibus, fructi-
busque secundum qualitatem possessionis, (§.

377. sequ.) restituendam. Quæ actio uti ex pleno dominio *directa* est; ita ex minus pleno, veluti jure enphyteutico, feudo, rei vindicatio *utilis* conceditur. L. 1. §. 1. ff. si ag. vectig. L. 73. §. 1. L. 74. L. 75. ff. de rei vind.

Actio pratoria Publiciana.

§. 1132. Quia vero, qui vindicat, & possessionem alterius, & dominium suum probare tenetur, eaque probatio est difficillima, Q. Publicius prætor ex *dominio ficto* * (§. 4. Inst. h. t. L. 7. §. 6. ff. de Public. in rem act.) novam invexit in rem actionem, quæ *Publiciana* vocatur, daturque ei, qui rem alienam a non domino bona fide, & ex justa causa traditam accepit, contra possessorem, qui infirmiore jure possidet, ad rem actori cum omni causa, accessionibus & fructibus pro qualitate possessionis (§. 377. seq.) restituendam. §. 4. Inst. h. t. Emphyteutæ, & superficiario itidem datur *Publiciana utilis*. L. 12. §. 2. 3. L. 11. §. 1. ff. de Public. in rem act.

- * Dominium illud plane Prætorium est. Fingit enim prætor, actorem rem usucepisse, quam non usucepit. §. 4. Inst. h. t. L. 7. §. 6. de Publ. in rem act. Quam enim bonæ fidei possessor pro domino sit; finxit prætor, eum dominum esse ratione illius, qui infirmiore ac plane nullo jure possidet, ei-que, quasi domino, actionem in rem concessit.

Actio Rescissoria.

§. 1133. Eiusdem naturæ est *actio rescissoria*. Quum enim usucapione adquiratur dominium, verique domini jus excludatur, (§. 438.) & hinc expleta usucapione domino superveniente & rem suam vindicaturò valide obstat exceptio præscriptionis, prætor hanc actionem dedit domino * vero, non omni, sed qui reip. causa ab-

abfuerat, ejusve heredi, contra possessorem, qui interea rem ejus usuceperat, ejusve heredem: vel presenti, ejusve heredi contra absentem, qui interea rem ejus usuceperat, ejusve heredem, ad rem usucaptam, rescissa usucapione, cum omni causa restituendam. §. 5. *Inst. h. t. L. 1. seq. ff. quib. ex caus. mai. in int. rest.*

- * Datur ergo hæc actio domino contra dominum, sed rei dominium rescindit Prætor, & quemadmodum in Publiciana fingit, rem usucaptam, quæ usucapta non est; ita hic fingit, eum non usucepisse, qui usucepit. d. §. 5. *Inst. h. t.*

II. *Ex jure hereditario Hereditatis petitio.*

§. 1134. *Ex jure hereditario*, tanquam altera specie juris in re, nascuntur duæ actiones civiles, puta *hereditatis petitio*, & *querela inofficiosa*. *Hereditatis petitio* datur heredi vel ex testamento vel ab intestato, adversus eum, qui pro herede vel possessore possidet, vel dolo possidere desit, (§. 1130. 2.) ejusve heredes, non vero contra eos, qui titulo singulari possident, L. 7. C. de her. pet. ad id, ut actor heres declaretur, & possessor ad hereditatem cum omni causa, accessionibus, & fructibus pro qualitate possessionis (§. 377.) restituendam condemnentur. Quare vere actio in rem est. Quamvis enim & præstationes quædam personales petantur; ex tamen non ex quadam obligatione possessoris, sed ex dominio universali jure accessionis petuntur: adeoque solum ratione objecti, non ratione originis, mixta dici potest. L. 25. §. 18. ff. L. 7. C. de her. pet. Conf. B. Hub. *Præh. in In. h. t. §. 22.*

§. 1135. *Ex jure civili* stricte sic dicto, (§. 45.) id est, ex interpretatione prudentum, est *querela inofficiosa*, de qua copiose actum §. 579. *seq.* quæque nihil est aliud, quam species heredi-

ditatis petitionis . L. pen. pr. ff. de bon. poss. contr. tab. L. 34. C. de ineff. test.

III. Ex servitute confessoria, & negatoria.

§. 1136. Ex servitutibus, aliisque juribus, nascuntur duæ actiones civiles, *confessoria*, & *negatoria*. *Confessoria directa* datur, servitute jam constituta, (§. 396.) domino prædii dominantis vel usufructuario adversus dominum prædii servientis, servitutem ei negantem, vel adversus proprietarium, & quemvis possessorem, negantem usumfructum, ad id, ut iudex servitutem ei vel ejus prædio, (§. 392. seq.) competere declaret, possessionem & facultatem utendi fruendi restitui jubeat, reum, quantum actoris interest, condemnet, & cautionem de non turbando præstandam esse judicet. §. 2. *Inst. h. t.* L. 4. §. 2. L. 6. §. 6. ff. si serv. vindic. *Utilis* hæc actio datur & creditori, cui fundus pignori traditus, emphyteutæ, superficiario, fructuario contra vicinum, a quo jus vindicat. L. 16. ff. de serv.

§. 1137. *Negatoria* datur domino prædii, liberi, servitutem vel personalem vel realem alteri neganti, quamvis possessori, (§. 1130. *) contra quemvis, servitutem sibi adserentem, ad id, ut prædium liberum declaretur, reusque condemnetur ad id, quod actoris interest, & cautionem præstare jubeatur de in posterum non turbando. §. 2. *Inst. h. t.* L. 4. §. 2. L. 7. L. 12. ff. si serv. vind.

§. 1138. *Confessoria* utenti incumbit onus jus suum probandi: *negatoria* qui experitur, a probatione libertatis suæ relevatur, si in ejus quasi possessione sit: L. 23. C. de prob. L. ult. C. de rei vind. non, si adversarius sit in quasi possessione servitutis. arg. L. 8. §. 3. ff. si serv. vind. Contrariam tamen sententiam ob glossæ auctoritatem tere ubique in foro triumphare, jam ab aliis observatum est. Brunnem. ad L. 9. C. de servit. Carpz. Lib. I, B, 67.

- * Etiam jure hodierno: poena pecuniaria injuriæ æstimatoria imponitur; quæ tamen in solidum Curiz applicatur.

CCCCLXVIII. Altera Fridericiana Constitutio milites spectat, quos *honore militia in perpetuum vult esse privandos*, si invicem in sese injurias inferant: at vero manum det truncandam sancit tum burgenſi, qui militem verberare præsumſerit, tum vallecto, qui militem nobilioris gradus eadem injuria adfecerit.

CCCCLXVIII. Porro ejusmodi Fridericianæ Constitutiones in desuetudinem abiisse videntur. Nam ex praxi nostrorum Tribunalium Judex modo mitiores, modo atrociores * infligit poenas; postquam instituto examine deprehenderit, a quonam, & cuiquam injuria illata sit; tum num culpa duntaxat interfuerit, an etiam dolus accesserit.

- * Coercentur injuriæ, præsertim reales, poena pecuniaria, relegatione, triremibus, vel etiam ultimo supplicio: præsertim, si vel ministro sacra facienti, vel officiali Regis intuitu sui muneris injuria inferatur. Tum si verbis tantummodo injuria illata sit, criminali actione, vel ex officio eam persequi vetitum est; sed tantummodo actio civilis permittitur. *Ritus M. C.* 311. & Caravita in eundem Rit. n. 7. & 8.

CCCCLXX. Quod vero attinet ad injurias ex libellis famosis, vel pictis tabellis, quæ in vulgum sparguntur, advertendum est, eas quidem capitali poena vindicari, si in Principis, Præsidis, aliufve regii magistratus dedecus redundent; judicis tamen arbitrio poenam constituendam relinqui, si in inferiorem magistratum, vel privatum hominem injuria inferatur. Clar. *Quæst.* 68.

- * Libelli famosi nomine etiam poenam subit, qui ejusmodi libellum ab alio licet conscriptum, inveniat, & cum aliis imprudenter communicet. De Luca *ibid.*

T I T. V.

De Obligationibus, Quæ Quasi ex Delicto
Nascuntur.

§. 1113. **H**actenus de *veris delictis*. Quæ his opponuntur, *quasi delicta* sunt facta illicita, sola culpa, sine dolo admissa. (§. 1035.) Non ergo ex dolo patrantur hæc quasi delicta, sed ex culpa, eaque non aliena vel imputata, uti cel. Struvio visum, sed propria, ceu vel exemplo judicis litem suam facientis adparet.

Quasi delictum I. Judicis litem suam facientis.

§. 1114. Tale est quasi maleficium I. *judicis litem suam facientis*. Litem autem suam facere dicitur, qui male judicavit. Quod si is dolo fecit, *ex vero*; sin ex imperitia & imprudentia, *ex quasi delicto* obligatur. Et quidem priore casu in veram litis æstimationem cum famæ & muneris dispendio; L. ult. C. de poen. jud. qui mal. jud. posteriore in multam arbitrariam condemnatur, *princ. Inst. h. t.* & potest conveniri *actione in factum*. * L. 6. ff. de extraord. cogn.

- * Doctores illam novo nomine vocant *actio-*
nem ex syndicato. Sed qui poterit ex quasi
delicto conveniri *judex*, quum potius, qui
ejus sententia se læsum putat, adpellatione
sibi consulere debuisset? Eleganter respondet
Vir doctissimus, Casp. Ziegler. in *dicastice*
concl. 45. §. 5. ex omiſſa adpellatione jus
quidem nasci parti adversæ, eatenus ut
sententia retractari nequeat, nisi plane nul-
la sit: sed id non excusare imperitiam judi-
cis,

II. *Ob effusa vel dejecta.*

§. 1115. Deinde ex *quasi delicto* tenentur II. habitatores *cœnaculorum*, seu domini, seu inquilini, ob *dejecta* vel *effusa* a quocumque, quibus *damnum* datum *prætereuntibus*. §. 2. *pr. Inst. h. t.* A culpa enim alieni non videntur, qui homines *socordes* & *protervos* recipiunt in familiam. L. *pen.* §. 2. *ff. de his qui effud. vel dejecerit.*

Actio inde nata.

§. 1116. Datur ergo his, quibus *nocitum*, eorumque *heredibus*, L. 5. §. 5. *ff. h. t. actio in factum*, L. 5. §. 5. *ff. de his qui effus. dejec.* contra dominum vel inquilinum *ædium*, non eorum *heredes*, (§. 1039.) L. 5. §. 5. *ead.* nec contra *hospitem*, L. 1. §. 9. L. 5. §. 1. *ff. eod.* adversus *plures in solidum*, * L. 1. §. *ult.* L. 2. L. 3. L. 4. L. 5. *pr. ff. eod.* ad præstandum *duplum*, si *damnum* sit *æstimabile*, §. 1. *Inst. h. t.* L. 1. *pr. ff. eod.* in L. aureos vero *actori* *applicandos*, si *liber homo* *occisus*, L. 1. §. 5. *ff. h. t.* vel, si ei *nocitum*, in *impensas*, & id, quod *interest*. (§. 1092.) L. 5. §. 5. L. *ult. ff. eod.*

* Uno tamen *solvente* reliqui *liberantur*, *dict.* L. 3. *sequ.* quod *secus* in *actionibus* *pœnalibus* ex *delicto*. (§. 1039.) L. 11. §. 2. *ff. ad L. Aquil.*

§. 1117. Hæc *actio in factum* ad *quingenta aureos* *annalis* est, & nec *heredi*, nec in *heredem* *competit*: L. 5. §. 5. *ff. eod.* §. 1. *Inst. h. t.* alias ob *reliqua damna* & *perpetua* est *actio*, & *heredibus* *datur*. (§. 1116.) L. 5. §. 5. *ff. eod.*

III. *Ob suspensum vel positum.*

§. 1118. *Quasi delinquere* etiam videtur, III. qui aliquid *supra eum locum*, quo *vulgo iter* fit, *suspensum* vel *positum* habet, *cujus casu* *alicui* *noce-*

noceri possit, vel nocitum sit. L. 5. §. 6. ff. eod.

Actio inde nata.

§. 1119. Ex hoc quasi delicto datur actio popularis *in factum*, cuius e populo adversus eum; qui posuit, vel suspendit, non adversus habitantem, vel ad decem aureos auctori adplicandos, L. 5. §. 6. §. 12. §. ult. ff. eod. vel servum, qui insciente domino posuit suspenditve, noxae dedendum. L. 2. pr. ff. de nox. act.

§. 1120. Si filius familias, seorsum a patre habitans, ex his quasi delictis reus factus est; pater quidem ex his filii factis conveniri nequit, §. 2. Inst. h. t. L. 58. ff. de R. l. condemnato tamen filio actio rei judicatae victori adversus patrem datur, ut satisfaciat ex peculio. * L. 57. ff. de judic. L. 3. §. 11. de pecul.

* Cujus rei ratio hæc est. Pater ex delicto filii non tenetur, §. ult. Inst. de noxal. act. quia delicta tenere debent suos auctores, (§. 1034.) ergo nec ex hujusmodi factis filii convenitur. Quum vero per litis contestationem fiat novatio; (§. 1020.) adeoque filius ex judicato, quasi ex contractu teneatur; ex contractibus vero filii pater obligetur peculio tenus, L. 1. L. 3. §. 11. ff. de pecul. consequens est, ut actio ex judicato detur adversus patrem.

III. Nautarum, cauponum, stabulariorum, quorum familia peccavit.

§. 1121. Quasi ex delicto etiam competit actio III. adversus nautas, caupones, stabularios, ob damnum in rebus viatorum vel hospitum datum. Sed tu nota, eos vel quasi ex contractu teneri, L. 3. §. 1. ff. naut. caup. stabul. si damnum factum ab extraneis, quorum opera exercitores navis vel cauponæ non utuntur; L. 1. pr. §. ult. L. 3. §. 1. L. 5. §. 1. ff. eod. vel ex quasi delicto, si famuli * eorum damnum dederint. §. ult.

ult. Inst. h. t. Prioris fundamentum est consensus in restitutionem, qui ex receptione præsumitur: ** *L. 1. §. 1. ff. eod.* posterioris culpa nautæ vel cauponis, qui opera malorum hominum utitur. *L. 5. §. ult. ff. de O. & A. §. ult. Inst. h. t. & L. ult. pr. & §. 4. ff. naut. caup. stabul.*

* Non servi, quia ex eorum delictis non tenetur dominus, si noxæ dedantur. *L. un. §. 5. ff. furti adversus naut. caup. stab.* Nec magis ob furtum ab uxore vel liberis factum tenetur, quia hoc malum veluti necessarium. *L. fin. §. 4. ff. naut. caup. stabul. L. un. §. ult. ff. furti adv. naut.*

** Unde hæc præsumptio cedit veritati, & actio cessat, si exercitor navis, & cauponæ, vel stabuli prædixerit, ut unusquisque res suas servet, & vectores, vel viatores consenserint. *L. ult. pr. ff. eodem.*

Quando tunc agatur ex quasi contractu.

§. 1122. Ex quasi contractu a prætore datur actio in factum rei persequutoria vectoribus & viatoribus, eorumque heredibus, contra nautas, caupones, stabularios, eorumque heredes ad res receptas restituendas, vel damnum a quovis, etiam ab extraneo datum, resarciendum. *L. 1. pr. §. 2. §. 6. 7. §. ult. L. 3. §. 1. & 4. L. 5. §. 1. ff. eod.*

Quando ex quasi delicto.

§. 1123. Ex quasi delicto itidem prætoris beneficio iisdem competit actio in factum pœnalis, adversus nautas, caupones, stabularios, non eorum heredes, (§. 1039. 2.) *L. ult. §. ult. ff. naut. caup. stabul.* in duplum. *§. ult. Inst. h. t.* Quæ actio quamvis prætoriana pœnalis, tamen perpetua est. *L. 7. §. ult. ff. naut. caup.*

V. Ob misericordiam intempestivam

& VI. Conniventiam.

§. 1124. Sunt & alia quasi delicta, hic omis-

sa,

sa, veluti V. *miseriordia* intempestiva, qua alteri nocitum. L. 7. *pr. ff. depos.* VI. *Conniventia*, qua quis patitur delictum fieri, quod & poterat & debebat prohibere. L. 45. *pr. ff. ad L. Aquil.* Ex quibus itidem actio in factum concedi posse videtur.

Usus hodiernus.

§. 1125. Hæc omnia nec a foro nostro aliena sunt, præterquam quod actiones populares, actiones in duplum, & pœnales, ad pœnam actori adplicandam comparatæ, hodie non frequentantur. Hinc ex his factis hodie tantum agitur ab iis, qui damnum passi, in simplicem, vel in id quod interest.

T I T. VI.

De Actionibus.

§. 1126. **O**Mne jus vel ad *personas*, vel ad *res*, vel ad *actiones* pertinere, jam supra monuimus. (§. 74.) Explicatis ergo iuribus *personarum* & *rerum*, de *actionibus* agendum erit.

Actionis definitio.

§. 1127. *Actio*, quatenus est jus, ad secundum juris objectum, & speciatim ad *res incorporales*, pertinet; L. 49. *ff. de V. S.* quatenus vero accipitur pro remedio jus persequendi, ad tertium juris objectum referenda est, & sic definiri potest, quod sit *jus persequendi in judicio*, quod *sibi debetur*. *pr. Inst. h. t.* vel medium legitimum, persequendi in judicio jura, quæ tum in re, tum ad rem cuique competunt. (§. 331.)

Divisio prima in reales & personales.

§. 1128. Quum ergo actionibus persequamur jura tum *in re*, tum *ad rem*; (§. 1127.) consequens est, ut aliæ actiones sint *in rem* quæ & *vindicationes* dicuntur, aliæ *in personam* quæ & *condictiones* adpellantur, §. 1. *Inst. h. t.* actiones
in

574 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. VI.*
in rem reque, ac in personam, denuo vel civiles
sunt, vel pratoria. §. 3. §. 8. Inst. h. t.

Quot actiones in rem.

§. 1129. Quam ergo actiones *in rem* ex jure
in re nascantur, (§. 1127.) jus vero in re vel
ex dominio, sive pleno sive minus pleno, vel ex
hereditate, vel ex *servitute*, vel denique ex *pi-*
gnore competat; (§. 334. 3.) consequens est,
I. ut totidem sint actionum realium species, par-
tim civiles, partim pratoriæ.

§. 1130. Quinque *jus in re* fit facultas homi-
ni in rem competens, sine respectu ad certam
personam; (§. 332.) sequitur, II. ut actio in rem
detur adversus possessorem quemcunque, L. 25.
pr. ff. de O. & A. pro quo & is, qui dolo pos-
sidere desit, habetur. L. 36. L. 131. L. 157.
§. 1. *ff. de R. l. L. 27. ff. de. R V. III. Ut is,*
qui possidet, nunquam in rem agere possit. Præ-
terquam *unico casu*. * §. 2. *Inst. h. t. III. ut*
dominus rem suam condicere, vel actione perso-
nali petere nequeat, excepta re furtiva, de qua
supra (1043. *) §. 14. *Inst. h. t.*

* At quis ille? Qui possessionem juribus in re
adnumerant, hunc unum casum de turbato
possessore accipiunt. Alii de specie, quæ est
in L. 9. *ff. de rei vind.* alii aliter. Sed
res ipsa docet, Justinianum intelligere actio-
nem negatoriam, in qua possessor fundi agit,
L. 4. §. *ult. L. 6. §. 1. ff. si serv. vindic.*
& ita hunc §. 2. *Inst. h. t.* interpretatur Theo-
philus. Vid. B. Hubert. *Prel. ad Inst. h. t. §. 6.*

Ex dominio actio civilis Rei vindicatio.

§. 1131. Ex dominio ergo jure civili rei vin-
dicatio datur domino contra quemcunque pos-
sessorem (§. 1130. 2.) eumque, qui dolo possi-
dere desit, (*ibid.*) L. 27. §. 3. *ff. de rei vind.*
ad rem cum omni causa, accessionibus, fructi-
busque secundum qualitatem possessionis, (§.

377. sequ.) restituendam. Quæ actio uti ex pleno dominio *directa* est ; ita ex minus pleno , veluti jure enphyteutico , feudo , rei vindicatio *utilis* conceditur . L. 1. §. 1. ff. si ag. vectig. L. 73. §. 1. L. 74. L. 75. ff. de rei vind.

Actio pratoria Publiciana.

§. 1132. Quia vero , qui vindicat , & possessionem alterius , & dominium suum probare tenetur , eaque probatio est difficillima , Q. Publicius prætor ex *dominio fæcto* * (§. 4. Inst. h. t. L. 7. §. 6. ff. de Public. in rem act.) novam inivit in rem actionem , quæ *Publiciana* vocatur , daturque ei , qui rem alienam a non domino bona fide , & ex justa causa traditam accepit , contra possessorem , qui infirmiore jure possidet , ad rem actori cum omni causa , accessionibus & fructibus pro qualitate possessionis (§. 377. seq.) restituendam . §. 4. Inst. h. t. Emphyteutæ , & superficiario itidem datur *Publiciana utilis*. L. 12. §. 2. 3. L. 11. §. 1. ff. de Public. in rem act.

* Dominium illud plane Prætorium est . Fingit enim prætor , actorem rem usucepisse , quam non usucepit . §. 4. Inst. h. t. L. 7. §. 6. de Publ. in rem act. Quam enim bonæ fidei possessor pro domino sit ; finxit prætor , eum dominum esse ratione illius , qui infirmiore ac plane nullo jure possidet , eique , quasi domino , actionem in rem concessit .

Actio Rescissoria.

§. 1133. Eiusdem naturæ est *actio rescissoria* . Quam enim usucapione adquiratur dominium , verique domini jus excludatur , (§. 438.) & hinc expleta usucapione domino superveniente & rem suam vindicaturus valide obstat exceptio præscriptionis , prætor hanc actionem dedit domino * vero , non omni , sed qui reip. causa ab-

ditatis petitionis . L. pen. pr. ff. de bon. poss. contr. tab. L. 34. C. de inoff. test.

III. Ex servitute confessoria, & negatoria.

§. 1136. Ex servitutibus, aliisque juribus, nascuntur duæ actiones civiles, *confessoria*, & *negatoria*. *Confessoria directa* datur, servitute jam constituta, (§. 396.) domino prædii dominantis vel usufructuario adversus dominum prædii servientis, servitutem ei negantem, vel adversus proprietarium, & quemvis possessorem, negantem usumfructum, ad id, ut iudex servitutem ei vel ejus prædio, (§. 392. seq.) competere declaret, possessionem & facultatem utendi fruendi restitui jubeat, reum, quantum actoris interest, condemnet, & cautionem de non turbando præstandam esse judicet. §. 2. *Inst. h. t.* L. 4. §. 2. L. 6. §. 6. ff. si serv. vindic. Utilis hæc actio datur & creditori, cui fundus pignori traditus, emphyteutæ, superficiario, fructuario contra vicinum, a quo jus vindicat. L. 16. ff. de serv.

§. 1137. *Negatoria* datur domino prædii, liberi, servitutem vel personalem vel realem alteri neganti, quamvis possessori, (§. 1130. *) contra quemvis, servitutem sibi adserentem, ad id, ut prædium liberum declaretur, reusque condemnetur ad id, quod actoris interest, & cautionem præstare jubeatur de in posterum non turbando. §. 2. *Inst. h. t.* L. 4. §. 2. L. 7. L. 12. ff. si serv. vind.

§. 1138. *Confessoria* utenti incumbit onus jus suum probandi: *negatoria* qui experitur, a probatione libertatis suæ relevatur, si in ejus quasi possessione sit: L. 23. C. de prob. L. ult. C. de rei vind. non, si adversarius sit in quasi possessione servitutis. arg. L. 8. §. 3. ff. si serv. vind. Contrariam tamen sententiam ob glossæ auctoritatem fere ubique in foro triumphare, jam ab aliis observatum est. Brunnem, ad L. 9. C. de servit. Carpz. Lib. I, B, 67.

Actio Pignoris.

§. 1139. Ex jure pignoris nascuntur duæ actiones prætoræ, *Serviana*, & *quasi Serviana*. * §. 7. *Inst. h. t.*

- * His similia interdicta *Salvianum*, & *quasi Salvianum* personalia sunt, & de illis infra erit agendi locus.

Actio Serviana.

§. 1140. *Serviana* datur locatori prædii rustici adversus colonum, & quemcunque possessorem rerum pro mercede pignori sive expresse sive tacite obligatarum, ad res illas persequendas. §. 7. *Inst. h. t.*

Quasi Serviana vel hypothecaria.

§. 1141. Quemadmodum ergo hæc actio tantum ad utilitatem locatoris prædii rustici comparata est; ita *quasi Serviana* vel *hypothecaria* generalis est, daturque, pignore jam constituto, (§. 819.) cuilibet creditori, contra debitorem vel quemcunque rem oppignoratam vel hypothecatam possidentem, ad rem illam una cum fructibus & accessionibus persequendam. * §. 7. *Inst. h. t. L. 16. §. 3. ff. de pign. & hypoth.*

- * Non ergo aut res, aut debitum petendum, si adversus tertium instituitur hæc actio. Quamvis enim rei electio sit, malitne rem tradere, an debitum solvere; *L. 16. §. 3. ff. de pign. & hyp. L. 12. §. 1. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solv.* actori tamen cum tertio possessore nullum intercessit negotium, ex quo in personam agere possit ad solvendum, quod alius ex contractu debet.

Actiones præjudiciales.

§. 1142. Hæ sunt actiones *in rem*. *Paulliana* enim, quam huc refert *Imp. §. 6. Inst. h. t.* mere personalis est. *L. 38. §. 4. ff. de usur. Inter-*

re dicta quoque, uti infra demonstrabitur, omnia in personam sunt. L. 1. §. 2. ff. de interd. Solæ supersunt actiones præjudiciales, quæ & ipsæ in rem esse dicuntur. §. 13. Inst. h. t.

§. 1143. Sunt vero actiones præjudiciales, quibus de statu hominum disceptatur, veluti si quaeritur, servus aliquis sit, an liber? quod iudicium *caussa liberalis* dicitur: *tit. ff. de lib. caus.* libertusne, an ingenuus? *L. ult. ff. si libert. ing. esse dicatur*, siue partus agnoscendus, nec ne? *L. 3. §. 1. ff. de agnosc. & al. part.*

§. 1144. Ex *liberali causa* agit vel dominus contra servum, qui se pro libero gerit, ut in servitutem revocetur; vel ad libertatem proclamans adversus eum, qui ipsum servire cogit, ut liber declaretur. *Tit. ff. de lib. caus. L. 1. C. de assert. toll.* Quia ergo servus est in classe rerum; (§. 77.) prior actio revera est ipsa rei vindictio. Et quia in posteriore, qui ad libertatem proclamat, alteri negat jus in se esse, illa negatoriae quodammodo similis est. Simile quidæ altero præjudicio, libertus quis sit, an ingenuus, notandum. Si enim patronus agit adversus libertum, pro ingenuo se gerentem, actio hæc confessoriae; si ingenuus contra eum, qui jura patronatus injuste in se exercet, negatoriae simillima habetur.

Actio de agnoscendo partu.

§. 1145. Actio *de agnoscendo partu* datur uxori repudiatæ adversus maritum, qui prægnantem repudiavit, ad partum agnoscendum, atque alendum, vel patri adversus matrem repudiatam, ut partus suus declaretur: vel ipsi filio contra parentes, ut agnoscatur, & alatur. *§. 13. Inst. h. t. ff. de agn. lib.*

Actiones in personam.

§. 1146. Sequuntur actiones *in personam*, quæ ex jure ad rem nascuntur, (§. 1127.) & alias conditiones vocantur. *§. 15. Inst. h. tit.*

§. 1147. Quum ergo *jus ad rem* sit facultas
com

competens personæ in personam, ad aliquid præstandum; (§. 332. sequitur, I. ut actiones personales non dentur adversus quemcunque possessorem, * sed adversus eum, quocum nobis negotium intercessit. (§. 768.) L. 25. *pr. ff. de O. & A.* §. 1. *Inst. h. t.* II. Ut omnes nascantur ex obligatione, (§. 768.) non quidem naturali tantum, sed ea, cui vel prætor, vel jus civile adfuit. (§. 770.) Unde III. eas vel *civiles*, vel *prætorias* esse constat. §. 2. 3. *Inst. h. t.*

* Quædam exceptæ sunt, quæ quum sint personales, tamen adversus tertium possessorem dantur, vocatæ ideo *in rem scriptæ*, quales sunt actio *Pauliana*, quod *metus causa*, *noxales*, *ad exhibendum*, *aqua pluvia arcendæ*, de quibus suo loco.

§. 1148. Quumque ex obligatione nascantur hæ in personam actiones; (1166. 2.) ea vero aliquis vel immediate ex æquitate, vel ex lege, vel mediate ex facto obligatorio, conventionem scilicet vel delicto obligetur; (771. seq.) actiones quoque in personam partim ex æquitate; partim ex lege, partim ex facto obligatorio proficiuntur.
I. *Actiones ex sola æquitate nata, ad exhibendum, de edendo.*

§. 1149. Ex sola æquitate rarius leges, plerumque prætor vel ædilis actiones concedunt. Huc pertinet I. actio *ad exhibendum*, ex sola æquitate sine facto obligatorio nata, L. 3. §. *pen. ff. L. 7. C. ad exhib.* L. 2. §. 5. *ff. de aqu. quot. & asiru.* quæ datur illi, cujus speciatim interest, adversus quemcunque possessorem, (§. 1171. *) ad rem mobilem, de qua lis est, ejusque causam exhibendam, vel si dolo non exhibeatur, ad præstandum id, quod interest. L. 3. §. 9. L. 9. §. *pen.* L. 10. *seq. ff. ad exhib.* II. Actio in factum *de edendo*, L. 4. §. 1. L. 10. §. 1. *ff.*

de edendo, quæ datur adversus argentarios ad edendas rationes, vel præstandum id, quod interest. L. 4. pr. L. 6. ff. de edendo.

Interdicta prohibitoria.

§. 1150. Ex æquitate sola etiam nascuntur III. pleraque *interdicta*, quæ prohibent, ne vis fiat ei, qui re sua uti, vel publice prodesse cupit, de quibus infra ad titulum *de interdictis*.

Restitutiones in integrum.

§. 1151. Præterea III. & *restitutiones in integrum* ex sola æquitate dantur*. Quæ enim negotia stricto jure rata essent, ea prætor, æquitate motus, rescindit, data restitutione in integrum iis, qui metu, dolo, ætate, absentia, status mutatione, vel alienatione judicii mutandi causa facta in captionem inciderunt. L. 1. L. 2. ff. de *restitut. in int.*

- * Fundamentum earum est sola æquitas, quæ jus strictum corrigit. Non ergo restitutio fit ob alterius delictum, veluti vim, dolum, quamvis hæc delicta esse nemo dubitet: sed ob æquitatem, quæ non patitur unum ab altero hoc modo lædi, & hunc cum ejus damno locupletiores fieri. Hinc prætor directe non punit vim, & dolum, sed restituit metu doloque circumventum, quia læsus est, non restitutus, nisi læsio probaretur. Quamvis ergo vis & *dolus* delicta sint; non tamen restitutiones proprie ex his delictis, sed ex æquitate nascuntur.

Actio quod metus causa.

§. 1152. Hujus generis est 1. actio, *quod metus causa*, quæ a prætore datur læso per justum metum, ejusve heredibus, adversus eum, qui metum intulit (non ejus heredes, (§. 1038. 2.) omnemque rei amissæ possessorem, (§. 1147. 2. *) ad rem cum omni causa restituendam, vel, ni arbitrio judicis restituatur, in quadruplum.

582 *Elementa Juris. Lib. IIII. Tit. VI.*
plum. L. 9. §. 8. L. 12. L. 14. §. 7. ff. *quod*
met. caus. §. 27. *Inst. h. t.*

Actio de dolo malo.

§. 1153. Eiusdem generis est 2. actio *de dolo malo*, quæ datur in subsidium dolo circumvento, ejusve heredi, adversus decipientem, (non ejus heredem) (§. 1038.) ad rem dolo amissam cum omni causa restituendam, vel, ni restituatur, in id, quod interest. L. 1. L. 13. ff. *de dolo malo*.

§. 1154. Eadem æquitate prætor 3. minoribus viginti quinque annis læsis, eorumque heredibus restitutionem dat contra eos, cum quibus negotium gestum est, eorumque heredes, ut integrum jus suum recipiant. L. 13. §. ult. L. 12. L. 14. L. 24. §. 8. L. 28. ff. *de minor.* Quæ actio nomine singulari destituitur. 4. Absentibus reipublicæ causa contra præsentem, vel præsentibus contra absentes concedit actionem *rescissoriam*, de qua supra §. 1133. Reliquæ restitutiones in integrum 5. ob capitis deminutionem, & 6. alienationem judicii causa factam, quia hodie extraneum sunt, prætervehimus.

Conditio sine causa, & actio Pauliana.

§. 1155. Ex æquitate sola nascitur V. *conditio sine causa*, de qua supra. (§. 933.) & denique VI. *actio Pauliana*, seu *revocatoria*, * quæ datur creditoribus missis in possessionem bonorum debitoris, eorumque heredibus, adversus quoscunque possessores, (§. 1147. *) fraudis confcios, eorumque heredes, quanquam ignaros, qui ex causa lucrativa possident, ad id, ut res in fraudem creditorum alienatæ cum omni causa restituantur. §. 6. *Inst. h. t.* Similes his sunt actiones *Faviana*, & *Calvisiana*, de quibus infra, (§. 1291.)

* Fundamentum hujus actionis sola est æquitas; non maleficium. Si enim ex delicto nasceretur hæc actio, conveniri nulla ratione

ne possent possessores fraudis ignari. Neque etiam delictum commiserat, cui jus civile ante creditorum concursum rerum suarum alienationem permittebat. L. 20. ff. de contrah. emt.

II. *Condições ex lege.*

§. 1156. A lege (§. 1108.) *quiritus immediate* datur *condictio ex lege*, quæ competit, quoties obligatio, nova lege introducta, nec, qua actione experiundum sit, expressum est. L. un. ff. de *condict. ex lege*. Sic donatarius adversus donantem agit ex L. 35. §. ult. C. de don. (§. 461.) donator adversus donatarium ad revocandum id, quod ultra modum donatum est ex L. 21. ff. de don. (§. 462.) contrahens ultra dimidium læsus adversus lædentem ad rescindendum contractum ex L. 2. C. de resc. vend. &c. (§. 9. 10. 2.)

III. *Ex obligatorio facto.*

§. 1157. Mediate ex facto obligatorio nascuntur actiones vel ex *conventionione*, vel ex *delicto*. (§. 1148.) Quumque *conventiones in pacta*, & *contractus*; (§. 774.) *pacta in nuda*, & *non nuda*; (§. 777.) dividantur, ex pactis nudis olim nulla actio nascebatur. (§. 778.) Hodie alii inde concedunt *condictionem ex stipulatu*, alii *condictionem ex moribus*. B. Hub. *Præl. ad Dig. Lib. II. Tit. 14. §. 11.* Schilt. *Exerc. VIII. §. 5.* Sed nomine actionis non opus est, quum satis constet, actionem dari.

§. 1158. Pactum non nudum vel legitimum est, vel *prætorium*, vel *adjectum*. Legitimo lex; prætorio prætor adssistit. (§. 778. **) Ex legitimis ergo omnibus nascitur *condictio ex lege*, de qua §. 1156. Adjecta eandem pariunt actionem, quæ ex contractu b. f. cui insunt, oritur. L. 7. §. 5. ff. de pact. L. 69. ff. pro soc. L. 79. ff. de contr.

384 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. VI.*
eml. L. 4. ff. de leg. commiss. L. 6. ff. de in
diem add.

Actio ex constituto.

§. 1159. *Prætoria pacta sunt hypotheca, constitutum, & pactum jurejurando firmatum.* (§. 788. *) *Ex hypotheca*, quia non traditur, & tamen jus in re producit, (§. 339. **) nascuntur actiones non personales, sed reales, *Serviana*, & *quasi Serviana* vel *hypothecaria*, de quibus supra. (§. 1139. sequ.) *Ex pacto constituti* * actio *de constituta pecunia* personalis datur creditori contra eum, qui pacto constituit se soluturum, quod ipse vel alius debet, ejusve heredem, ad solvendum id, quod constitutum. §. 9. *Inst. h. t.*

* Hodie, qui pro alio constituit, a fidejussore non differt, quia inter pactum, & stipulationem ratione effectus nulla est differentia. Nec amplius in usu est *actio receptitia*, quæ dabatur creditori adversus argentarium, pro se aliove constituentem, ejusve heredem, ad rem quamcunque sive fungibilem, sive non fungibilem, quæ constituta sit, solvendam. Theoph. *ad* §. 8. *h. t.* Salmaf. *de modo usur. cap. 16.* Nam eam actionem in alteram de constituta pecunia transfudit Imperator. L. 2. C. *de const. pec.*

Actio ex jurejurando.

§. 1160. *Pacti jurati jure stricto non major effectus erat, quam nudi.* L. 35. §. 1. *ff. de jurejur.* Sed ei adstitebat prætor, actionemque *in factum ex jurejurando* dabat ei, qui reo deferente voluntarium jusjurandum præstiterat sibi debere, adversus deferentem, ad solvendum id, de quo juratum fuerat. §. 11. *Inst. h. t.*

Actio ex contractibus.

§. 1161. *Sequuntur contractus*, iique vel *veri*, vel *quasi contractus*. (§. 779.) *Veri* vel *nominati* sunt, vel *innominati*: (§. 780.) *nominati* vel

vel reales, vel verbales, vel litterales, vel consensuales. (§. 781.)

Actio ex contractibus realibus.

§. 1162. Reales sunt quatuor, *mutuum, commodatum, depositum, pignus*. (§. 792.) Ex *mutuo* datur *condictio certi ex mutuo*, de qua §. 797. Ex *commodato* *actio commodati directa*, & *contraria*, de qua §. 840. sequ. Ex *deposito* *actio depositi directa*, & *contraria*, de qua §. 815. sequ. Ex *pignore* *actio pignoratitia*, vel *contra*, de qua §. 825. De *Salviano* & *quasi Salviano* *interdicto* infra erit dicendi locus.

Actio ex contractibus verbalibus, & litteralibus.

§. 1163. Ex *verborum obligationibus* nascitur *actio certi & incerti ex stipulatu*, de qua §. 835. Ex *litterarum obligatione* *condictio ex chirographo*, de qua §. 895.

Actio ex contractibus consensualibus.

§. 1164. *Contractus consensuales* sunt *emptio venditio*, ex qua nascuntur *actiones empti venditi*, de quibus §. 913. sequ. & ex *adilitio edicto* *actiones redhibitoria*, & *quanti minoris*; (§. 914. *) *locatio conductio*, ex qua dantur *actiones locati conducti*, de quibus §. 928. sequ. *contractus emphyteuticus*, qui producit *actionem emphyteuticariam directam*, & *contrariam*, de qua §. 940. sequ. *societas*, ex qua fluit *actio pro socio*, de qua §. 952. denique *mandatum*, ex quo oritur *actio mandati directa*, & *contraria*, de qua §. 963. sequ.

Actio ex contractibus innominatis.

§. 1165. Haecenus *contractus nominati*. Ex *innominatis* omnibus (§. 780.) una ac generalis *actio in factum*, vel *praescriptis verbis* nascitur, L. 5. §. 1. sequ. ff. de praescrip. verb. ita dicta, quod non nomine *contractus*, sed *praescriptis verbis rem gestam demonstrat*. L. 6. C. de transact. daturque ei, qui dedit vel fecit, contra eum, qui se vicissim daturum facturumque promisit, ad praestandum, quod promisit, vel, ni praestet,

386 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. VI.*
in id quod interest. L. 5. §. 1. sequ. ff. de præ-
scr. verb. Quo etiam *condictio causa data caus-*
sa non sequuta pertinet, de qua supra. (§. 993.)
Actiones ex quasi contractibus.

§. 1166. Sequuntur *quasi contractus*, quales
sunt *negotiorum gestio*, ex qua nascitur *actio ne-*
gotiorum gestorum directa, & *contraria*: (§. 973.
sequ.) *tutela*, ex qua nascitur *actio tutelæ dire-*
cta, & *contraria*; (§. 977. sequ.) *hereditatis*
communio, ex qua nascitur *actio familiæ erciscun-*
dæ; (§. 983.) *rei communio*, ex qua oritur
actio communi dividundo; (§. 984.) *hereditatis*
aditio, ex qua nascitur *actio personalis ex testa-*
mento; (§. 987.) *indebiti solutio*, unde *condi-*
ctio indebiti; (§. 992.) *receptio rerum a nautis,*
cauponibus, stabulariis facta, unde *actio in fa-*
ctum de recepto, de qua (§. 1121.) *curatio fu-*
neris, ex qua *actio funeraria* datur ei, qui sumtus
in funus alienum fecit, ejusque heredi, adver-
sus eum, ad quem res pertinet, ejusve heredem,
ad impensas restituendas. L. 14. L. 15. ff. de
religios.

Actiones ex delictis.

§. 1167. Proxima sunt *delicta*, (§. 1157.)
eaque vel *vera*, vel *quasi delicta*. (§. 1035.)
Illa iterum vel *publica*, vel *privata*: vel *ordina-*
ria, vel *extraordinaria*. (§. 1036. sequ.) De pu-
blicis infra titulo 18. de extraordinariis ad pan-
dectas; de privatis hic erit agendum.

§. 1168. Talia sunt *furtum*, ex quo *condictio*
furtiva (§. 1063.) & *actio furti*. (§. 1064.)
Rapina unde *actio vi bonorum raptorum*, & *actio*
furti. (§. 1077.) *Damnum injuria datum*,
quod vindicatur *actione ex L. Aquilia*. (§. 1087.
1111.) *Injuria*, unde competit *actio injuriarum*
civilis, & *criminalis prætoria*, (§. 1102. sequ.)
& *actio ex L. Cornelia de injuriis*, vel *civilis*
itidem, vel *criminalis*. (§. 1106. sequ.)

§. 1169. Ex vero etiam delicto sunt I. *actio*
de albo corrupto, quæ cuivis e populo dabatur
adver-

adversus eum, qui quid in albo prætoris dolo malo corruerat, ad quingentos aureos auctori adplicandos. L.7. pr. ff. de iurisdic. II. Actio, qua vindicabatur dolus ejus, qui vel jus novum iniquum statuerat, vel impetraverat, ad id, ut ipse eodem uti cogeretur. L. 1. §. 1. ff. quod quisque jur. III. Actio pœnalis, data auctori, vel reo contra adversarium, jus dicenti non obtemperantem, ad id, quanti ea res erat. L. un. ff. si quis jus dic. IIII. Actio in factum, quæ datur auctori adversus eum, qui in jus vocatum vi exemit, ad id, quanti ea res ab auctore æstimatur. L. 5. §. 1. ff. ne quis eum, qui in jus voc. Actio in factum contra eum, per quem factum est, quo minus quis in iudicio se sitat, ad id, quod interest. L.3. pr. ff. de eo, per quem fact. erit.

§. 1170. Eodem pertinent VI. actio in factum de calumniatoribus, quæ datur ei, cui calumniæ nocitum, non ejus heredi, (§. 1039. 2.) L. 4. ff. de calumn. adversus eum, qui accepit pecuniam, ut calumniæ causa negotium faceret, vel non faceret, intra annum in quadruplum, post annum in simplum. L. 1. pr. ff. eod. VII. Condictio ob turpem causam, de qua supra jam actum. (§. 993.) VIII. Actio de servo corrupto, qua dominus, ejusve heres, agit adversus eum, qui servum corrumpit, in duplum. §. 23. Inst. de action. VIIII. Actio in factum contra eum, qui falsum modum vel per se, vel per alium renuntiavit, ad id, quod interest. L. 1. pr. L. 3. §. 1. L. 5. §. 1. ff. si mensor fals. mod.

§. 1171. Ex delicto porro sunt X. actio rerum amotarum, (§. 1045.) XI. actio de suspectis tutoribus, (§. 302.) actio de rationibus distrahendis, (§. 263.) de quibus omnibus jam supra actum.

Actiones ex quasi delictis.

§. 1172. Hæc de veris delictis: ex quasi delictis omnibus communis competit actio in factum.

ctum, de qua diximus §. 1114. 1116. 1119.

Secunda actionum divisio in rei persecutorias ,
pœnales , & mixtas .

§. 1173. Hæc ergo prima est actionum divisio . (§. 1128.) Altera hæc est , quod aliæ sint *rei persecutoriæ* , quibus persequimur id , quod e patrimonio nostro abest . L. 35. *pr. ff. de O. & A. Pœnales* , quibus persequimur pœnam legibus constitutam . L. 7. *ff. de serv. export. Mixtæ* , quibus partim pœnam legibus constitutam , partim , quod interest , persequimur . §. 16. *Inst. h. t.*

§. 1174. *Rei persecutoriæ* sunt I. reales omnes , de quibus supra a §. 1129. a §. 1145. actum : II. actiones ex contractibus , de quibus §. 1161. sequ. excepto deposito miserabili , ex quo actio contra inficiantem & ex dolo in duplum datur . (§. 812.) §. 17. *Inst. h. t.* III. *condictio furtiva* , (§. 1063.) & *actio rerum amotarum* . (§. 1045.) L. 7. §. 1. 2. *ff. de cond. furt.* L. 25. §. 2. *ff. rer. amor.*

§. 1175. *Pœnales* sunt actiones quædam ex delicto , veluti *actio furti* , *de albo corrupto* , & similes . §. 18. *Inst. eod.* *Mixtæ* , *actio vi bonorum raptorum* , (§. 1077. sequ.) *actio ex lege Aquilia* (§. 1088. seq.) *actio de legatis* , venerabilibus locis vel ecclesiæ relictis , quæ contra heredem inficiantem vel morosum in duplum datur . §. 19. *Inst. h. t.*

Actiones in simplum , duplum , &c.

§. 1176. Tertio omnes actiones vel *in simplum* , vel *in duplum* . vel *in triplum* , vel *in quadruplum* conceptæ sunt . §. 21. *Inst. h. t.*

§. 1177. In *simplum* agunt , quicumque rem persequuntur : adeoque I. omnes actiones *rei persecutoriæ* (§. 1173.) in *simplum* dantur , §. 22. *Inst. h. t.* nec non II. actiones quædam pœnales , & mixtæ , postquam annus elapsus est : veluti *actio de calumniatoribus* : (§. 1170. 6.) *actio vi bonorum raptorum* . (§. 1075.)

§. 1178.

• §. 1178. In *duplum* quædam ab initio conceptæ sunt, uti actio *furti nec manifesti*, (§. 1059.) & *servi corrupti* : (§. 1170. 8.) quædam ex pollicito vel inficiando crescunt, veluti *Actio ex L. Aquilia* (§. 1094.) actio depositi miserabilis : (§. 813.) vel aut inficiando, aut differendo solutionem, uti actio de legatis venerabilibus locis, vel ecclesiæ relictis. (§. 1175.)

§. 1179. In *tripulum* actio dabatur adversus eum, qui majorem vera æstimatione quantitatem libello conventionis inseruit, ut ex hac causa viatores, id est, exsequeutores litium ampliorum summam sportularum nomine exigere. •
§. 24. *Inst. h. t.*

- Solitos enim viatores & exsequeutores litium sportularum quantitatem proportionem sortis temperare, & si usque ad centum aureos petitem, dimidium aureum exigere, observat Theoph. d. §. 24. *Inst. h. t.*

~ §. 1180. In *quadruplum* similiter quædam actiones pœnales statim ab initio conceptæ sunt, veluti *actio furti manifesti*, (§. 1064.) *actio in factum de calumniatoribus*, (§. 1170. 6.) *actio vi bonorum raptorum*, (§. 1077.) & *condictio*, quæ dabatur adversus exsequeutores litium, qui sportularum nomine plus iusto exegerant. §. 25. *Inst. h. t.* Unica actio *quod metus causa* ab initio in simplum datur, & si reus ab arbitrio iudicis rem non restituit, in quadruplum. (§. 1152.) §. 27. *Inst. h. t.*

Ufus earum actionum hodiernus.

§. 1181. Hodie quum pleraque delicta resp. persequatur, neque mores nostri ferant, ut pœna pecuniaria auctori adplicetur, denique leges pœnas vel definiant, vel iudicantium arbitrio relinquunt, actiones pœnales in duplum, tripulum, quadruplum fere extra usum sunt, nisi quod ob legata piis corporibus relictæ non exsoluta, in

duplum condemnari heredem meminī . Conf. cel. Thomaf. *Diff. de exiguo act. pœnal. usu in foris Germ.*

Quarta divisio in actiones bonæ fidei , stricti juris , & arbitrarias .

§. 1182. Quarto actiones quædam sunt bonæ fidei , quædam stricti juris , quædam arbitrariæ .

§. 28. 31. *Inst. h. t.* Quam divisionem ut intelligamus rectius , sciendum , apud prætores & magistratus ordinariæ non nisi quæ in jure fiunt , & quæ litis contestationem antecedunt , esse peractæ , reliqua delegata fuisse vel judicibus , vel arbitris , L. 15. *pr. ff. de re judic.* qui de factō cognoscèrent , & ex formula a magistratu præscripta ferrent sententiam . V. C. Ger. Noodt *de jurisd. Lib. I. cap. 8.*

§. 1183. Quum ergo quædam negotia tam stricti juris essent , ut ultra , quam conventum , adjudicari nihil posset , quædam sua natura æquitatem judicis desiderarent ; in illis judex dabatur cum formula : *Si paret , Titium centum ex stipulatu debere , tu illum in centum condemna .* Hic ergo nec usuras , nec quidquam aliud adjudicare poterat judex pedaneus , formula prætoris circumscriptus . Ad judicium , teste Cicerone , hoc modo veniebant , ut totam litem aut obtinerent , aut amitterent . Cic. *pro Q. Rosc. cap. 4.* Seneca *de Benef. Lib. III. cap. 3.* Et hæ actiones , ex quibus cum hac formula dabatur judex , *stricti juris* vocabantur .

§. 1184. In his negotiis , quæ magis ex æquo definienda videbantur ; prætor certam summam non exprimebat formula : sed ex contractibus consensualibus ita arbitrum dabat : *Si paret , Titium Mævio ex locato debere , tum , quantum Titium Mævio ob eam rem dare oportet ex fide bona , tanti damnetur .* In actionibus ex fiducia contractu natis . loco verborum *ex fide bona* adhibebatur formula : *Uti inter bonos bene agier oportet : in actione rei uxoriæ : Quantum æquius melius*

melius. Cic. *de Offic. Lib. III. cap. 17.* Hic ergo usura, fructus, & si quid aliud æquum & bonum videbatur, adjudicari ab arbitro poterant. Cic. *pro Q. Rosc. cap. 4.* Seneca *de Benefic. Lib. III. cap. 3.* Hæ vero actiones omnes dicebantur *bonæ fidei*.

§. 1185. Nonnunquam & ita dabatur arbiter, ut liceret ei, quantum restituendum sit, æstimare, & si non pareret reus, tunc vel jurijurando in litem locus, vel arbitro facultas esset, reum in aliquid majus condemnandi. Et tunc dabatur arbiter hac formula: *Si paret, Titium Mævio metus causa quid extorsisse, tum tu, quantum Titius Mævio dare oporteat, æstima, & si arbitrio tuo non restituet, in quadruplum illum condemna. Vel: Si paret Titium Mævii vestem habere, neque is arbitrio tuo eam exhibuerit; tum, quantum in litem Mævius juravit, tanti Titium condemna.* Sigon. *de Judic. Rom. Lib. I. cap. 24.* Et hæ actiones dicebantur *arbitrariæ*.

Differentia harum actionum.

§. 1186. Hinc recte definiuntur *actiones bonæ fidei*, quod sint actiones, in quibus iudici, (olim arbitro,) conceditur, ex bono & æquo æstimandi, quantum alterum alteri dare facere oporteat. §. 30. *Inst. h. t. Actiones stricti juris*, in quibus potestas iudicis (olim formulæ) jam conventioni partium adstricta est. L. 99. ff. *de V. O. Actiones arbitrariæ*, in quibus iudici, (olim arbitro) ex æquo & bono æstimare licet, quantum dari fieri oporteat: si vero arbitrio huic non pareat reus, condemnatio in majus fieri potest. §. 31. *Inst. h. t.* Et hinc Theophilus d. §. 31. ἰδιώτῃς ἰσχυμένῃ τὰν τὰς ἀγῶναις propriam hanc earum actionum naturam esse ait.

Actiones bonæ fidei.

§. 1187. Actiones *bonæ fidei* sunt I. omnes ex contractibus consensualibus ortæ, veluti *empti venditi, locati conducti, emphyteuticaria, pro socio, mandati*. II. Ex contractibus realibus actiones

592 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. VI.*
nes commodati, depositi, pignoratitia. III. Ex
contractibus innominatis actio praescriptis verbis,
ex permutatione & aestimatoria. IIII. Ex quasi
contractibus actiones negotiorum gestorum, fune-
raria, tutela, familiae erciscunda, communi di-
vidundo. V. Ex actionibus in rem sola heredi-
tatis petitio. §. 28. Inst. h. t.

Actiones stricti juris.

§. 1188. *Actiones stricti juris sunt condictio*
certi ex mutuo, actio ex stipulatu, condictio ex
chirographo, condictio indebiti, actio ex testamen-
to, quæ tamen ambigua quodammodo naturæ
videtur. L. 5. ff. de eo, quod cert. loc. junct.
L. 87. §. 1. ff. de legat. 2. Et reliquæ, quæ nec
b. f. nec arbitrariæ sunt.

Actiones arbitrariæ.

§. 1189. *Arbitrariæ denique sunt I. actiones*
omnes in rem, de quibus §. 1229. sequ. excepta
hereditatis petitione, (§. 1187.) II. actio quod
metus causa, III. actio de dote, IIII. actio ad
exhibendum, V. actio de eo, quod certo loco, VI.
actio redhibitoria, VII. actio finium regundorum,
VIII. actiones Flavianæ & Catvianæ, quæ
competunt patrono ejusque heredibus, contra
quemcunque possessorem, ejusve heredes, ad res
in fraudem patroni alienatas in totum vel pro
parte rata revocandas. L. 1. §. 11. 12. 16. ult.
ff. quæ in fraud. patron.

Actionis ex stipulatu de dote natura singularis.

§. 1190. *Singularis natura est actionis ex sti-*
pulatu de dote. Quum enim antea uxori ad re-
petendam dotem competeret rei uxoriæ actio,
quæ erat bonæ fidei; (§. 1184.) Justinianus
eam transfudit in actionem ex stipulatu, ita
ut qualitates actionis uxoriæ cum ea communi-
caret. Atque inde fit, I. ut sit bonæ fidei, II.
ut mulieri detur, etiamsi nulla stipulatio inter-
venerit, III. ut mulieri simul competat tacita
hypotheca in mariti bonis, & privilegium, ut
omnibus creditoribus mariti præferatur. L. un.
C. de

C. de rei ux. act. §. 29. Inst. h. t.

§. 1191. Ceterum multum inter actiones *bonae fidei*, & *stricti juris* interest. I. In illis compensatio fiebat ipso jure; in his opposita exceptione doli: quod tamen novo jure sublatum. §. 30. Inst. h. t. L. ult. C. de compens. II. In illis obdolum contractus videtur nullus, in his exceptionem suggerit. §. 7. pr. & §. 3. ff. de dolo malo. III. In illis res deperditæ æstimabantur, quanti res fuerat usque ad sententiam; in his quanti fuerat usque ad litis contestationem. L. 3. §. 2. ff. de commod. IIII. In illis usuræ ex mora debebantur, etiam non promissæ; in his ex stipulatione. L. 1. & L. 3. C. L. 32. §. 2. L. 17. §. 4. ff. de usur. V. In illis pacta in continenti contractui adjecta producant ex illo contractu actionem: in his non producant. L. 7. §. 5. ff. de pact.

§. 1192. Nec minus ab actionibus *bonae fidei* & *stricti juris* differunt *arbitrariæ*. I. In illis condemnatio fit simpliciter, in his, *εἰ μὴ μετισταίῃ* καὶ κελεύσῃ τὰ δίκασα εἰ πῶς καταστήσῃ si arbitrio jussuque judicis reus non restituat. Theophil. §. 31. Inst. h. t. II. In actionibus *stricti juris* condemnatio fit secundum conventionem partium; in his ex arbitrio judicis. §. 31. Inst. h. t.

In libello certa quantum licet summa exprimenda.

§. 1193. Quamvis vero in actionibus *bonae fidei* & *arbitrariis* permultum relictum sit judicis arbitrio; opera tamen danda, ut & actione, si fieri possit, certa summa exprimat; & judex certæ pecuniæ vel rei sententiam ferat, etiam si de incerta actum sit. * §. 32. Inst. h. t.

- * Rem enim certam actor libello exprimere nequit, si vel actio ipsa sua natura est alternativa, L. 75. §. 7. ff. de V. O. vel reo jus electionem tribuit alterutrum faciendi, uti in L. 2. C. de resc. vend. vel judicium est

est universale, e. g. si hereditas petitur . L.
7. ff. si pars her. pet.

Pluris, & minoris petitio.

§ 1194. Non licet ergo *plus* petere, quamvis qui *minus* intentione sua complexus est, quam ad eum pertinet, sine periculo agat, & adversarius eodem judicio in reliquum condemnari possit ex constitutione D. Zenonis Imp. §. 34. *Inst. h. t.* Immo & is, qui per errorem aliud pro alio intendit, in eodem judicio libellum emendare potest, ad sententiam usque. L. 4. §. fin. ff. de nox. act. L. 4. & L. 41. ff. de petit. hered.

Qui dicuntur plus petere.

§. 1195. *Plus* autem aliquis petit vel re, si majorem summam vel partem petat, quam debetur; vel tempore, si ante diem vel conditionem petat; vel loco, si quod quis certo loco sibi dari stipulatus est, alio loco petat; vel *caussa*, qui quid abscisse petit, quod alternative promissum, vel speciem petiit, quum genus promissum. §. 33. *Inst. h. t.*

§. 1196. Et olim quidem, qui plus petierat, *caussa* cadebat, neque restituebatur in integrum, nisi vel minor esset, vel alia justa *caussa* praetorem moveret. d. §. 33. Postea Zenoniana constitutione cautum; ut si plus tempore fuerit petitum, tempus reo duplicaretur, actorque condemnaretur in expensas. §. 10. *Inst. de exc. L. 12. C. de plus petit.* Sin plus re vel *caussa* intentione sua actor complexus sit, damnum, quod reus incurrit, triplo lueret. §. 33. *Inst. h. t.* Denique ob pluris petitionem ratione loci datur condictio de eo, quod certo loco, ad id, ut iudex arbitretur, quid alter alteri praestare teneatur, habita ratione ejus, quod interest, eo loco fuisse solutum, quo solvi debuerat. *Leg. 1. Leg. 8. Dig. de eo, quod certo loco.*

Quid

§. 1197. Uſu fori hodierno diſcrimen inter actiones bonæ fidei & ſtricti juris plerisque locis ceſſat, in Germania ſaltim hujus diſtinctionis uſus vix ullus ſuperest ob *Rec. Imp. anni 1600. §. ſo viel. nyn.* Iis locis, ubi juris Romani ſanctior cuſtodia eſt, effectus illius differentię etiamnum vigorem habent, exceptis iis, qui a veteribus formulis pendent. *Sand. Decif. Lib. III. Tit. 4. De ſin. 1.* Arbitrium vero judicis hodie nuſquam eo pertingit, ut ob contumaciam reum in quadruplum condemnare poſſit. Quod ad pluris petitionem attinet, nemo ideo hodie cauſa cadit: ſed reus abſolvitur ab inſtantia, & actor condemnatur in expenſas litis, adeoque novum libellum offerre non prohibetur. *Chriſtin. Vol. 1. Dec. 266.* Emendare libellum uſque ad concluſionem licet, eatenus, ut ne genus actionis mutetur: mutare vero non licet poſt litis conteſtationem, niſi reſtituantur expenſe, & lis de novo inchoetur. *Brunnem. Proc. Civ. cap. 5. n. 17. Sand. Decif. Lib. I. Tit. 4. Deſ. 2.*

Quinta actionum diviſio. Aliis ſolidum conſequimur, aliis minus, quam ſolidum.

§. 1198. Sequitur poſtrema actionum ſumma diviſio, quod aliis ſolidum; aliis minus quam ſolidum conſequamur. Solidum ordinarie perſequimur: minus quam ſolidum I. actione *de peculio*, de qua tit. ſequ. §. 1220. quippe quæ tantum competit in id, quod in peculio eſt. §. 36. *Inſt. h. t.*

§. 1199. Minus etiam, quam ſolidum, II. ob *compensationem* conſequimur, quæ ſummam debitam, pro quantitate concurrente ipſo jure minuit. (§. 1006. 5.) §. *pen. Inſt. h. t.*

§. 1200. Ac denique III. ob *beneficium competentie*, quod eſt juſ ſingulare, quod ob neceſſitudinem ſingularem, militiam, beneficium, vel calamitatem perſonis quibuſdam conſeſſum eſt, ut non queant in plus conveniri, quam quantum ſacere poſſint. §. 37. *Inſt. h. t. L. 16. L. 30. ff. de*

ff. de re jud. L. 137. *ff. de reg. jur.* Ex quo sequitur, ut hoc privilegium personale sit, quod nec heredibus, nec fidejussoribus prodest. L. 24. *sequ. ff. de re jud.* L. 63. §. 1. *ff. pro soc.* Beneficium competentia, quod quibusdam competit ob necessitudinem, ob militiam, ob beneficium, vel calamitatem.

§. 1201. Ob necessitudinem hoc beneficium competit I. parentibus, II. patronis, L. 16. L. 17. *ff. de re jud.* III. fratribus, &, IIII. quia etiam socii loco fratrum sunt, (§. 943.) sociis, actione pro socio inter se agentibus, L. 16. *ff. de re jud.* L. 63. *ff. pro soc.* §. 36. *Inst. h. t.* V. conjugibus, L. 17. L. 20. *ff. de re jud.* VI. Sorceris. L. 21. L. 22. *pr. ff. eod.*

§. 1202. Ob militiam VII. militibus, L. 7. & L. 18. *ff. de re jud.* quod frustra doctores ad nobiles, clericos, caussarum patronos, scholarum doctores proferunt. Richt. *Decis.* 24. §. 2.

§. 1203. Ob beneficium VIII. donatoribus competit, qui non conveniuntur a donatario, nisi deducto ære alieno. L. 19. §. 1. *ff. L. 49. L. 50. de re jud.*

§. 1204. Denique ob calamitatem id beneficium competit VIII. exheredatis, & qui se paterna hereditate abstinerunt, L. 49. *ff. de re jud.* L. 2. *pr. ff. quod cum eo, qui in al. pot.* & X. iis, qui bonis cesserunt. §. 40. *Inst. h. t.* L. 4. *ff. de cess. bon.*

JUS NEAPOLITANUM

De Dote, Antefato, & Donativis Sponsalitiis.

CCCCLXXI. **Q**Uum Heineccius hoc Tit. §. 1190. de Actione ex stipulatu de Dote sermonem instituerit; hinc occasio nobis offertur, ut de *Dote, Antefato, & Donativis Sponsalitiis*, potissimum ex jure patrio agamus: ac primo de Dote.

De Dote.

CCCCLXXII. Dos igitur est *Pecunia * nuptiarum causa data, aut promissa*: ea vel *profectitia*, quæ scilicet a patre, vel parente virilis sexus profecta est de bonis, vel facto ejus: *Leg. 5. & 81. de jure dotium. Leg. un. Cod. de rei uxoriæ action. vel adventitia*, scilicet quæ a matre, aliove quovis extraneo constituitur: *Ulpian. Tit. VI. §. 3.* Tum ipsa sibi de bonis suis dotem mulier legitime constituet, eique jus erit bona sua omnia in dotem dare. *Leg. 5. §. 11. Dig. de jur. dot. vel demum receptitia*: ea nimirum, quam is, qui dat, in mortem mulieris a marito stipulatur.

- * Pecuniæ nomine hic non solum numeratam intelligas, verum etiam quidquid est in nostro patrimonio. *Leg. 4. & 178. Dig. de V. Signif.*

CCCCLXXIII. Tum Dos ex Paulo *Lib. II. Sent. Tit. 21. §. 1.* vel antecedit Nuptias, vel ipsas subsequitur: nimirum, vel ante nuptias, * vel post nuptias dari, dici, promittive potest. Porro si ante nuptias constituatur, ex ea percepti fructus viri lucro non erunt, sed dotem duntaxat augerunt. *L. 38. §. 12. Dig. Usur.*

* At-

- * Atqui non ante constituta dos dicenda est , quam nuptiarum nomine data sit ; unde prædium dotale non efficitur , nisi ubi viro causa dotis traditum jam sit : neque enim sola promissio dotem facit . *L. 1. Cod. de dot. caut. non num.*

CCCCCLXXIII. Jam vero ad Patrem primum spectat filias dotare ; & quidem siue sub sua potestate sint , siue emancipatæ , siue ex justis nuptiis , siue ex damnato coitu progeneratæ sint , siue etiam adoptivæ , siue demum virgo sit , aut nupta , siue vidua , cujus prima dos sine sua culpa deperierit . Porro ab ejusmodi onere pater liber est , 1. si inopia laboret : 2. si filia gravem patri injuriam intulerit , ob quam exheredari a Patre potuisset , 3. demum si ante quintum vicissimum annum inscio , vel invito patre matrimonium inire ausa sit . *

- * Patrem , qui filiarum nuptiis falsas , vel frivolas causas obtendat , legitime per Sacr. Cons. ad filiam dotandam adigi posse tradit de Franchis Dec. 617.

CCCCCLXXV. Hactenus dicta ex jure Romano constant : Videsis Duarenus in *Tit. de Dotibus, & Dotium jure cap. 3. & sequent.* Jus Neapolitanum quod spectat duo hic tantummodo sunt adnotanda . 1. Nomine filiarum naturalium , quibus a Patre dotem subsidiariam deberi modo vidimus , non modo ex concubina susceptæ intelligendæ sunt , verum & omnes quæcunque illegitimæ , * quæ patrem certum habent ; uti filiarum natarum ex nuptiis adulterinis , & incestuosis : Hoc enim in capite jure utimur *Decretalium . Cap. 5. de eo , qui duxit in matrim. De Franchis Decis. 283. num. III.*

* In

- In hac specie satis erit, si pater hand quidem de paragio, sed modice, vel etiam ratione duntaxat alimentorum ejusmodi filix dotem constituat. *Surd. de Alim. quest. 10. n. 9.*

CCCCLXXVI. 2. Licet jure Neapolitano ætas minorum anno 18. compleatur ex Constitutione *Minorum juxta*, Tit. *de Restit. minorum*: Filias tamen infcio, vel invito patre nubentes quod spectat, annus 25. omnino expectandus est, ut dotem a patre contendere possint ad matrimonium, ipso etiam invito, contrahendum.

CCCCLXXVII. Quod si Pater vel inopia, vel alia de causa dotem constituere nequiverit, ejusmodi onus adscendentes paterni subibunt: quibus tamen deficientibus in subsidium veniet, vel 1. ipsa mulier, quæ etiam post initas nuptias dotem sibi legitime constituet. Vel 2. bona fideicommisso obnoxia recte alienari poterunt ad constituendam dotem feminis ab fideicommittente descendantibus. Vel 3. Mater, adscendentesque materni, quibus quum filix, neptesque alendæ sint, iidem ad eas dotandas recte obstringi poterunt. Vel 4. eadem ratione fratres germani, & consanguinei; qui uti ad alendas, ita quoque ad dotandas sorores legitime adiguntur. 5. Judex ex æquitate filios ad dorandam matrem aliquando legitime compellet; præsertim si nimis juvenis sit, & valde decora. Arg. L. 1 *Cod. de alend. lib.* Demum 6. Stupratori a se deflorata, vel in uxorem ducenda, vel saltem dotanda omnino est.

CCCCLXXVIII. Jam vero Parentes, sive Pater, sive Mater, vetantur tantam uni, vel alteri filix dotem constituere, ut inde reliqui filii in legitimam lædantur; qui etiam querela inofficiosi dotem revocare poterunt, saltem in ea portione, qua legitimam excessit. Contra vero, si dos

dos vel 1. legitimam non excedat, vel 2. aliquo titulo filia nubenti danda fuisset, vel 3. demum quibuscunque, etiam deferendis successioneibus, filia renuntiaverit, dos revocari, & restitutionis conditio, sive pactum adponi non potest.

CCCCCLXXVIII. Ubi accidat matrimonium dissolvi, dos quidem est restituenda. Porro mulieri, ejusve Patri, aut heredibus, ad eandem repetendam datur ex Justiniani legibus duplex actio: nimirum actio ex stipulatu, & actio hypothecaria: * *Leg. un. Cod. de rei uxor. action.*

- * Dos jus tacitæ hypothecæ habere censetur in omnia bona mariti, vel cujusvis doti restituendæ obnoxii. Quinimmo hypotheca dotalis reliquis etiam, anterioribus hypothecis, præferenda ex *Leg. Ult. Cod. qui potior in pign.* Verum ex consuetudine jam inolita fori Neapolitani hypotheca dotalis reliquis quidem tacitis hypothecis præfertur; haud vero hypothecis expressis, in quibus Forenses nostri illud axioma valere censent: *Prior in tempore, potior in jure*: Capiciuslatr. *Decis.* 47. de Rosa *Prax. Decret. Cap. 1.*

CCCCCLXXX. Quæret hic fortasse quispiam quodnam marito, ejusve heredibus ad dotem restituendam temporis concedatur? Porro duo hic sunt distinguenda; vel enim bona dotalia sunt immobilia non æstimata venditionis causa, atque hæc in continenti restituere oportet; vel sunt bona mobilia, vel incorporalia; & unius anni spatium conceditur. *Leg. Un. Cod. de Rei uxor. Action.* Quod jure Neap. Conf. *Viro mortuo* etiam obtinet: at ea adjecta conditione; nimirum, ut si mariti heredes sunt filii communes, hi adigantur matrem primo semestri congrue alere, altero semestri usque ad dotis restitutionem pro qualibet dotis uncia tarenum unum erogare. Si vero mariti heredes sunt extranei, hi quidem ad alimenta mulie-

ri præstanda compelli nequeunt; at elapso semestri* ad tarenum pro qualibet uncia conferendum æque ac filii recte cogi poterunt. Consuet. *Heredesque mariti*, Tit. *de jure dotium*.

- * Hic prorsus animadvertendum dotis solutionem post annum, muliere invita, differre haud licere. Consuet. *Ita quod*, Tit. *de jur. dot.*

CCCCCLXXXI. Dos heredibus mariti, ad quos jure spectet, integra est restituenda. L. 12. Dig. *de jur. dot.* At Marito, ejusve socero, vel ejusdem matrimonii filiis nonnisi deducta portione mulieris sustentationi congrua, est reddenda: & quidem ex Leg. 1. pr. §. ult. & L. 18. *ibid.* Verum ex jure patrio Conf. *Uti dos*, Tit. *ib.* quibuscunque restituenda sit, integra debetur.

- * Et quidem cum suis accessionibus. Porro nomine accessionum fructus perceptos tempore matrimonii ne intelligas. Leg. 10. §. 1. & Leg. 20. Cod. *ibid.*

CCCCCLXXXII. Dos profectitia, matrimonio morte mulieris dissoluto, patri prorsus est restituenda. At matrimonio dissoluto morte viri, Patri quoque illam repetere jus est, dummodo consenserit filia tempore contestationis litis. Leg. un. §. 14. Cod. *de rei uxor. act.* Porro jure patrio ex Consuet. *Ita quoque*, Tit. *ibid.* Mulier auctoritate propria potest ipsa bona dotalia mobilia capere quandocunque. Tum si dos est adventitia, poterit quoque ipsa mulier, quæ tamen sit sui juris, eam sibi vindicare; excipe vero, quum ab extraneo cum pacto de restitutione dotata fuerit. Leg. 2. & 3. *de jur. dot.*

CCCCCLXXXIII. Ad dotis restitutionem urgentem Instrumentum dotale prorsus requireretur ex Consuet. *Dos*, Tit. *de jur. Quart.* Verum ex DD. sententia nostrorum Tribunalium usu firmata, testibus

stibus dotis solutionem deponentibus, jure mariti heredes ad instrumentum dotale conscribendum cogentur, cujus vi dos repetetur. Brill. *ad eandem Conf.*

CCCCLXXXIII. Ad dotem repetendam plures jure Romano dantur Actionum species, inter quas eminet actio *Hypothecaria*, de qua duo hic duntaxat animadvertenda, quæ obtinent jure Neap. 1. Hypothecam dotalem initium sumere a die etiam promissionis, 2. mulieres in dotis repetitione illis tantummodo creditoribus præferri, qui expressa carent hypotheca: uti pluries S. C. definitivisse tradunt de Afflictis *Decis.* 402. de Franchis *Decis.* 607. Capiciuslatro *Decis.* 47. de Rosa in *Praxi Decret.* Cap. 1.

De donatione propter Nuptias, & Antefato.

CCCCLXXXV. Proxima est, & adfinis doti, donatio propter Nuptias. Nam sicut uxor dat viro dotem tam ante, quam post nuptias, ita maritus, etiam contracto jam matrimonio, ad compensandam dotem, quam ab uxore accepit, recte donat. *Leg. Ult. Cod. de donat. ante nuptias.* An autem hæc donatio doti æqualis esse debeat, & quænam sit ejus æqualitatis ratio, sæpe quaesitum est, nec facile res expediri potest, quum variæ de hoc capite Romanæ leges occurrant. Porro quæcunque sit hæc discrepantia, quam conciliare Icti adcurate satagunt, nos tantummodo operæ pretium ducimus ad Constitutionem Leonis cujuidam recentioris animum appellere, quæ prostat apud Harmenopulum *Lib. III. Proch. Tit. 8. & 10.* qua nominatim cautum, ut dos hypobolum transcendat; sic enim vocat donationem propter nuptias. Additum *ibidem* est, ut mortuo marito mulier superstes non dotem modo suam petere possit, sed etiam hypobolum, tamen si de eo nihil convenerit, idque definitum est usque ad trientem pecuniæ, quæ in dotem datur. * At-

- * Atque hinc adparet hoc hypobolum non adeo dissimile esse ei, quod moribus nostris ab uxore acquiritur mortuo marito, quodque modo Antefatum dicimus; olim Dotarium, sive dotalitium vulgo adpellatum est. Const. *Dotarium*, Tit. *de Feud. in dotar. statuenda*. A quo distinguenda Donatio propter nuptias, sive donativum, sic vulgo dictum *per lacci, e spille*: scilicet annua quædam, vel menstrua præstatio, quæ a marito in Pactis Matrimonialibus, sic vulgo dictis *Capitoli* mulieri assignari solet ad officia uxoria honeste adimplenda,

CCCCLXXXVI. Porro Antefatum dictum est, quod a marito uxori ea conditione promittatur, modo ipsius mariti fatum illud uxoris anteat. Olim Antefatum jure Neapolitano more Magnatum erat tertia pars dotis; Qua de re *Tertiaria* dictum est; & ex Consuetud. *Quartam*, Tit. *de jure Quarta* erat quarta pars dotis, unde *Quarta* etiam adpellitari consuevit.* At dein ex Pacto novi usus Curiarum Nidi, & Capuanæ auctum est ad medietatem dotis.

- * Antefatum mulier defuncto marito sine filiis plene consequebatur; scilicet & quod ad usumfructum, & quod ad proprietatem attinet: filiis vero superstitis usumfructum tantummodo lucrabatur,

CCCCLXXXVII. Verum ex Prag. Ducis Oxunæ Proregis Neap. evulgata anno 1618. ad supplicem libellum eidem Proregi oblatum nomine Platearum Civitatis, & Regni Neap. ratio Antefati, & Donationis propter nuptias in hunc modum constituta est: nimirum 1. ut in Antefati tantummodo usumfructum, nunquam in proprietatem uxori jus sit. 2. Antefati, & donationis

nis quantitas quantitati dotis respondeat . 3. Si mulier secundo nūbat , pro Antefato non adigitur maritus , neque ipsius heredes , nisi ad medietatem quantitatis , quæ mulieri primo nubenti assignanda esset , conferendam . 4. Demum ut filii vocentur ad successionem Antefati , tanquam Patris heredes .

- * Scilicet I. quum dos fuerit ducatorum 4000. aut infra , Antefatum sit ususfructus tertiæ partis dotis , donatio vero propter nuptias non sit ultra octo ducatos pro singulis centenariis dotis . Quum II. dos fuerit ultra 4000. usque ad 10000. Antefatum sit ususfructus quartæ partis dotis , donatio vero sex ducatorum pro singulis centenariis . Quum III. dos fuerit ultra 10000. usque ad 20000. illud sit ususfructus quintæ partis dotis , isthæc vero sit ad rationem quinque ducatorum pro singulis centenariis . Quum IIII. dos fuerit ultra 20000. usque ad 30000. Antefatum sit ad rationem quindecim , donatio propter nuptias ad rationem quatuor pro singulis centenariis dotis . Quum demum V. dos sit ultra quantitatem 30000. Antefati , Donationisque quantitas contrahentium pactis conventis definiatur : Porro quantitatem a Pragmatica pro dotibus 30000. constitutam , ne excedat .

CCCCLXXXVIII. Illud hic quæri posse videtur , num mulieri jus sit petendi Antefatum , quod a marito promissum non fuerit . Verum quantumvis hoc in capite Forenses digladiantur , ex receptiori Jætorum sententia id juris obrinet : nimirum , ut uxor vel vivente matrimonio actionem in maritum intendant , ut antefatum promittat ; vel etiam post mariti mortem in ejus heredes , ut illud præbeant : præsumitur enim maritus voluisse se conformare constitutioni Pragmaticæ .

CCCCLXXXIX.

CCCCLXXXVIII. Postremo quum Antefatum doti respondeat, ex sententia de Marinis *Cap. 14. Resol. 1.* si dos data non fuerit, neque Antefatum debetur, nisi aliter conventum. Verum alii in alia omnia abeunt; præsertim ob clausulam, quæ a Notariis in Pactis conventis matrimonialibus adponi solet: nimirum Antefatum a sponso constitui *pro dotibus, & aliis causis mentem ejus moventibus*: unde colligunt non esse dotem tantummodo in causa, cur antefatum præstandum sit. Utramque sane sententiam diversa Tribunalium decreta confirmant. Confer Røvitum *Resol. Lib. II. cap. 11.*

De Donatione Sponsalitia.

CCCCLXXXIX. Est & aliud donationis genus, quæ dicitur *sponsalitia*: quia inter spon-
 sos tantum fit, non inter conjuges: neque eam doti respondere necesse est, quum propter dotem non detur. Vera quidem donatio est, ac perpetua, quæ etiam dissoluto matrimonio firma manet: *Leg. 12. Cod. de donat. ante nuptias.* Tacitam autem habet conditionem, si nuptiæ sequantur. *Leg. 2. & 15. Cod. de Donat. ante nuptias* Quare si per alterutrum steterit, quominus matrimonium perficeretur, vel si mors alterutrius sequatur, ab altera parte ejusmodi sponsalitæ donationes recte condici poterunt. * *Leg. 15. Cod. eodem.*

- * Verum ubi sponsæ a sponso osculum datum fuerit: tunc vero dimidium rerum donatarum sponsa consequitur. *Leg. 16. Cod. eodem.* Tum consuetudine, usu nostri Fori firmata, sponsa medietatem Antefati adquiret, si tempore sponsalium eam sponsus deosculetur. De Franchis *decis. 503.*

CCCCLXXXI. Illud hic queri potest,
 C c num

num ejusmodi sponsalitiarum donationum mulier, inito matrimonio, dominium adquirat; Porro Pragmatici vulgo distinguunt inter res usum quotidianum spectantes, & res pretiosiores: & illarum, haud vero istarum dominium mulierem nancisci docent. * Porro Neapoli jamdiu mos inolevit, qui & adhuc viget, ut sponsi diserte protestentur eas largitates quod ad usum duntaxat mulieri impartiri: ** quæ protestatio licet non fiat coram muliere, adhuc tamen valida est,

* Non desunt, qui contendunt, annulum, licet gemma magni valoris ornatum, censendum prorsus mulieri donatum; quippe qui, quum plerumque in digito habeatur, ad usum quotidianum pertinere videtur.

** Dona sponsæ a consanguineis sponsi collata, ad filios ejusdem matrimonii spectant, licet nulla præcesserit protestatio.

JUS NEAPOLITANUM

De Oneribus Feudalibus.

CCCCLXXXII. **P**Rincipi, sive domino directio actio convenit adversus feudatarium tum de Adoha, tum de Relevio: Igitur de utraque Actione hic pauca subnectemus. Ac primo de Adoha.

De Adoha.

CCCCLXXXIII. Olim Feudatariis constituta quædam personalia servitia domino directo præstanda erant. Quum vero Barones quamsepissime causas obtenderent, quominus ejusmodi servitia exhiberent, hinc loco servitii pecuniaria pensio indu-

induci cœpit ; tanquam Principis subsidium ad militares parandas , ac sustentandas expeditiones . Ejusmodi Pensio Adoha * dicta est .

- * Ex Du gange in voce Adoha : *Omne servitium , quod præstatur per feudatarios dictum est Adoha . Videtur dici ab adunatione ; unde etiam Dohana , vel Doana , Gallice Dovane . Charta Caroli Franc. & Siciliæ Regis pro Gratiano de Guerra an. 1497. Damas , & concedimus dictum Comitatum de Alta-villa . . . Feudali quoque servitio , & Adoha , nostrisque in aliis , & alienis juribus in omnibus semper salvis . Fortasse quod plerumque nonnisi qui plura feuda possidebat , huic servitio præstando obnoxius erat , unde veluti ex plurium feudorum coadunatione illud exsurgebat , hinc adoha dictum est . Vide Tract. de Jure Adohæ Jacobi de Ajello post Tract. Aegidii Tomasi de Collectis ; sed maxime Andreæ Capanum de Jure Adohæ Neap. 1636.*

CCCCLXXXIII. Porro Adohæ usu induto , non inde vetatur Princeps militaria potius servitia repetere , quam adoham : nisi feudatarius morbo , senectute , aliove legitimo detineatur impedimento . Profecto licet Jure communi Feudali feudatario jus sit eligere ; num pecuniam , an potius servitium præstare velit : contrarium tamen obtinet jure Neapolitano . De Curtis *Divers. Feud. pag. 4. num. 61.*

CCCCLXXXV. Antiquitus Adoha respondere reditibus feudorum , ipsorumque indoli . Si feudum erat rusticum persolvebatur pensio triginta ducatorum ad singulos centum ; si vero erat nobile ducatorum vigintisex , & assium viginti-quinque : de Rosa *Præl. Feud. Tract. II. Lect. 5. n. 8.* Verum Philippus II. legem evulgavit , qua decrevit per singulos annos sexcentum mille du-

catos ab universo Regno pendendos ; quorum quartam partem Barones pensitarent singuli pro sui feudi redditibus ; cum iisdem simul immunitatem indulgit a quacunque extraordinaria pensione tempore belli . Atque hinc Cedulaſiam confectum eſt , ubi penſiones a ſingulis Regni Baronibus quotannis penſitandæ recenſentur . Jam vero licet feudorum redditus fiant pinguiores , aut minores , eadem tamen neque auctiori , neque deminutioni ſubjiciuntur , niſi quum numerus feudorum creſcat , aut decreſcat .

CCCCCLXXXVI. Non uno nomine ab adohæ penſitatione immunitas haberi poteſt : uti ſi Baro paupertate laboret , vel ſi personale ſervitium præſtet * , vel ſi in Inveſtitura adohæ ſolutio remiſſa ſit .

- * Ex ſententia Matthæi de Afflictis ſervitium personale licet Regi præſtetur non in militia ſagata , ſed togata , ſatis tamen cauſæ eſt , cur quis ab adoha ſit immunis . Verum jure Neap. recentiori nonniſi Præſides R. C. Summariæ , ejuſque Rationales ea immunitate perfruuntur .

CCCCCLXXXVII. At quid ſi Baro tempore ſtatuto adoham præſtare negligat ? Jure communi Feudali feudum amittit . *Lib. I. Feud. cap. 21.* Verum jure , quo in præſens utimur , nonniſi pœna pecuniaria multatur , quæ per commiſſarios , ad id muneris delectos , nulla prævia monitione , tertiatim exigitur .

De Relevio .

CCCCCLXXXVIII. Licet Feuda , quæ antiquitus morte Feudatarii ad dominum directum redibant , jure novo ad heredes tranſeant , hæc tamen hereditaria ſucceſſio non eſt ſine penſitatione quadam pecuniaria , domino directo præſtanda

standa ab eo, qui in feudo jure hereditario succedit . Hæc autem præstatio Relevium * dici consuevit .

- * Relevium si dictum a *relevando* , sive in-
 .staurando, renovando ; unde aliquando etiam
Relevatio dictum est . Du-cange in voce Re-
 levium : *Adde* , inquit , *Relevationem Comi-*
tatus Loffensis an. 1323. apud Jo. Mantelium
Part. II. Hist. Loffensis pag. 18. * *Hinc emen-*
danda charta Gervasii Cenoman. Episc. 1038.
apud Marten. Tom. I. Anecd. col. 1038.

CCCCLXXXVIII. Hujus præstationis quan-
 titas est statuta : nimirum ut sit medietas fru-
 ctuum eo anno perceptorum , quo feudatarius
 moritur : & si eo anno nulli , vel pauci fructus
 sint percepti ; tunc præstanda est sexta pars fru-
 ctuum trium annorum . Porro a fructibus dedu-
 cendæ sunt expensæ ; quin immo haud raro a
 Principe aliqua indulgeri solet compensatio . Frecc.
Decis. CXXI. n. 28. 29. & 30.

- * Quum audis fructus , ne suspiceris posse fru-
 ctus in specie præstari : etenim Relevium in
 pecunia omnino pendendum est .

CCCCC. Præterea qui in feudo jure heredi-
 tario succedit , hic duntaxat relevium solvere co-
 gitur . Qua de re eximuntur 1. qui in feudo suc-
 cedit nomine donationis , sive irrevocabilis inter
 vivos , etiamsi donator sibi usumfructum reserva-
 rit , sive etiam causa mortis . Frecc. *de Subfeud.*
Auth. III. n. 18.

2. Qui morte socii jure adcrescendi partem
 feudi sibi acquirit . Yfern. in *Tit. III. Lib. II.*
Feud.

3. Filius , cui feudum Pater vendidit , donavit,
 vel refutavit ; nisi refutatio in fraudem fiat . De

addicenda, tanquam merces servitii domino directo exhibendi ; altera inter ipsum primogenitum, ceterosque fratres dividenda .

CCCCCVII. Duo hic observare juvat . Primum vitam militiam deberi ex quocunque Feudo jure sive antiquo, sive novo, sive hereditario, sive ex pacto, & providentia . Excipe vero 1. Feudum a primogenito acquisitum . 2. Feudum a Principe Patri ex mera liberalitate donatum ; de quo jus ipsi est pro lubito disponendi, ut alibi jam adnotavimus .

CCCCCVIII. Alterum : quum agitur de feudo a Patre noviter acquisito, secundogenitis optio datur petere, vel vitam militiam, vel partem valoris feudi : quæ quum ex receptiori sententia debeatur nomine non hereditatis, sed collationis, hinc in metienda vitæ militiæ quantitate inspicienda est Feudi æstimatio, non eo tempore, quo Pater obiit, sed quo tempore Feudum emit . Ita S. R. Consilium apud Rovitum *Decis.* 34.

T I T. VII.

Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur .

§. 1205. **H**Actenus de actionibus generatim : sunt vero & quædam, quæ vocantur *adjectitiæ*, quæ tanquam genus plures sub se species continent . Sic actio *quod jussu* genus est, quia datur *condictio certi quod jussu*, actio *emti quod jussu*, *condictio ex stipulatu quod jussu*, &c.

Actiones ex facto alieno nata .

§. 1206. Tales sunt, quæ ex facto non nostro, sed alieno, nascuntur . Quamvis enim nemo vel alteri, vel pro alio stipulari, (§. 834.) adeoque ex facto alterius alteri nec actio, nec obligatio,

gatio, nec dominium oriri possit; aliud tamen obtinet circa *filiosfamilias*, & *servos*, ob unitatem personæ, quam vinculum potestatis efficere intelligitur. (§. 469. sequ.)

§. 1207. Obligatur vero pater & dominus ex facto filiisfam. vel servi, non ex illicito, L. 4. §. 2. ff. *quod cum eo, qui in al. potest. est neg. gest. esse dic.*) sed ex contractu, L. 2. pr. ff. *eod.* L. 39. ff. *de obl. & act.* vel I. quod iussit, vel II. quod negotio præposuit, III. vel quod peculium adest, vel IIII. quia in rem verum est. Ex prima causa oritur actio *quod iussu*, ex secunda *exercitoria* & *institoria*, ex tertia *tributoria* & de *peculio*, ex quarta de *in rem verso*.

Actio quod iussu.

§. 1208. *Iussum* proprie est parentum & dominorum. (§. 955. 5.) Iussisse ergo videntur, qui vel testato, vel per epistolam, vel verbis, aut per nuncium, vel generatim, vel specialiter in uno contractu iusserunt, mandarunt, gestumve ratum habuerunt. L. 1. §. 1. 3. 4. 6. ff. *quod iussu*.

§. 1209. Quo facto prætor dat actionem *quod iussu adfectitiam*, (§. 1205.) ei, quocum filius vel servus patris vel domini iussu contraxit, contra patrem dominumve in solidum. §. 1. *Inst. h. t.* Quamvis jure novo directe & civiliter contra patrem vel dominum jubentem, ex contractu ejus iussu inito, agi possit. §. ult. *Inst. h. t.*

Actiones exercitoria & institoria.

§. 1210. Deinde commerciorum causa repertæ actiones *exercitoria* & *institoria*. *Exercitor* vero est, ad quem quotidianæ navis, seu propriæ, seu conductæ, obventiones & redditus pertinent. §. 2. ff. *h. t.* L. 1. §. 15. ff. *de exerc. act.* Qui enim ita vel ab exercitore vel a magistro navis navi præpositus est, ut ei totius navis cura incumbat, is *magister navis* adpellatur, sive sit liber, sive servus, isque, sive proprius, sive alienus. L. 1. §. 1. 3. 4. 5. ff. *eod. Inst. h. t.* *Institor* denique est, qui tabernæ ad emendum ven-

nis quantitas quantitati dotis respondeat . 3. Si mulier secundo nubat , pro Antefato non adigitur maritus , neque ipsius heredes , nisi ad medietatem quantitatis , quæ mulieri primo nubenti assignanda esset , conferendam . 4. Demum ut filii vocentur ad successionem Antefati , tanquam Patris heredes .

- * Scilicet I. quum dos fuerit ducatorum 4000. aut infra , Antefatum sit usufructus tertiæ partis dotis , donatio vero propter nuptias non sit ultra octo ducatos pro singulis centenariis dotis . Quum II. dos fuerit ultra 4000. usque ad 10000. Antefatum sit usufructus quartæ partis dotis , donatio vero sex ducatorum pro singulis centenariis . Quum III. dos fuerit ultra 10000. usque ad 20000. illud sit usufructus quintæ partis dotis , isthæc vero sit ad rationem quinque ducatorum pro singulis centenariis . Quum IIII. dos fuerit ultra 20000. usque ad 30000. Antefatum sit ad rationem quindecim , donatio propter nuptias ad rationem quatuor pro singulis centenariis dotis . Quum demum V. dos sit ultra quantitatem 30000. Antefati , Donationisque quantitas contrahentium pactis conventis definietur : Porro quantitatem a Pragmatica pro dotibus 30000. constitutam , ne excedat .

CCCCLXXXVIII. Illud hic quæri posse videtur , num mulieri jus sit petendi Antefatum , quod a marito promissum non fuerit . Verum quantumvis hoc in capite Forenses digladiantur , ex receptiori Jætorum sententia id juris obrinet : nimirum , ut uxor vel vivente matrimonio actionem in maritum intendat , ut antefatum promittat ; vel etiam post mariti mortem in ejus heredes , ut illud præbeant : præsumitur enim maritus voluisse seie conformare constitutioni Pragmaticæ .

CCCCLXXXIX.

CCCCLXXXVIII. Postremo quum Antefatum doti respondeat, ex sententia de Marinis *Cap. 14. Resol. 1.* si dos data non fuerit, neque Antefatum debetur, nisi aliter conventum. Verum alii in alia omnia abeunt; præsertim ob clausulam, quæ a Notariis in Pactis conventis matrimonialibus adponi solet: nimirum Antefatum a sponso constitui *pro dotibus, & aliis causis mentem ejus moventibus*: unde colligant non esse dotem tantummodo in causa, cur antefatum præstandum sit. Utramque sane sententiam diversa Tribunalium decreta confirmant. Confer Rovitum *Resol. Lib. II. cap. 11.*

De Donatione Sponsalitia.

CCCCLXXXX. Est & aliud donationis genus, quæ dicitur *sponsalitia*: quia inter spon-
 sos tantum fit, non inter conjuges: neque eam doti respondere necesse est, quum propter dotem non detur. Vera quidem donatio est, ac perpetua, quæ etiam dissoluto matrimonio firma manet: *Leg. 12. Cod. de donat. ante nuptias.* Tacitam autem habet conditionem, si nuptiæ sequantur. *Leg. 2. & 15. Cod. de Donat. ante nuptias* Quare si per alterutrum steterit, quominus matrimonium perficeretur, vel si mors alterutrius sequatur, ab altera parte ejusmodi sponsalitiæ donationes recte condici poterunt. * *Leg. 15. Cod. eodem.*

- * Verum ubi sponsæ a sponso osculum datum fuerit: tunc vero dimidium rerum donatarum sponsa consequitur. *Leg. 16. Cod. eodem.* Tum consuetudine, usu nostri Fori firmata, sponsa medietatem Antefati adquirit, si tempore sponsalium eam sponsus deosculetur. De Franchis *decis. 503.*

CCCCLXXXI. Illud hic quæri potest ,
 C c num

num ejusmodi sponsalitiarum donationum mulier, inito matrimonio, dominium adquirat; Porro Pragmatici vulgo distinguunt inter res usum quotidianum spectantes, & res pretiosiores: & illarum, haud vero istarum dominium mulierem nancisci docent. * Porro Neapoli jamdiu mos inolevit, qui & adhuc viget, ut sponsi diserte protestentur eas largitates quod ad usum duntaxat mulieri impartiri: ** quæ protestatio licet non fiat coram muliere, adhuc tamen valida est.

* Non desunt, qui contendunt, annulum, licet gemma magni valoris ornatum, censendum prorsus mulieri donatum; quippe qui, quum plerumque in digito habeatur, ad usum quotidianum pertinere videtur.

** Dona sponsæ a consanguineis sponsi collata, ad filios ejusdem matrimonii spectant, licet nulla præcesserit protestatio.

JUS NEAPOLITANUM

De Oneribus Feudalibus.

CCCCLXXXII. **P**Rincipi, sive domino directo actio convenit adversus feudatarium tum de Adoha, tum de Relevio: Igitur de utraque Actione hic pauca subnectemus. Ac primo de Adoha.

De Adoha.

CCCCLXXXIII. Olim Feudatariis constituta quædam personalia servitia domino directo præstanda erant. Quum vero Barones quam sæpiissime causas obtenderent, quominus ejusmodi servitia exhiberent, hinc loco servitii pecuniaria pensio indu-

induci cœpit ; tanquam Principis subsidium ad militares parandas , ac sustentandas expeditiones . Ejusmodi Pensio Adoha * dicta est .

* Ex Du gange in voce Adoha : *Omne servitium , quod præstatur per feudatarios dictum est Adoha . Videtur dici ab adunatione ; unde etiam Dohana , vel Doana , Gallice Dovane . Charta Caroli Franc. & Sicilie Regis pro Gratiano de Guerra an. 1497. Damas , & concedimus dictum Comitatum de Altravilla . . . Feudali quoque servitio , & Adoha , nostrisque in aliis , & alienis juribus in omnibus semper salvis . Fortasse quod plerumque nonnisi qui plura feuda possidebat , huic servitio præstando obnoxius erat , unde veluti ex plurium feudorum coadunatione illud exsurgebat , hinc adoha dictum est . Vide Tract. de Jure Adohæ Jacobi de Ajello post Tract. Aegidii Tomasi de Collectis ; sed maxime Andream Capanum de Jure Adohæ Neap. 1636.*

CCCCLXXXIII. Porro Adohæ usu induto , non inde vetatur Princeps militaria potius servitia repetere , quam adoham : nisi feudatarius morbo , senectute , aliove legitimo detineatur impedimento . Profecto licet Jure communi Feudali feudatario jus sit eligere ; num pecuniam , an potius servitium præstare velit : contrarium tamen obtinet jure Neapolitano . De Curtis *Divers. Feud. pag. 4. num. 61.*

CCCCLXXXV. Antiquitus Adoha respondabat redditibus feudorum , ipsorumque indoli . Si feudum erat rusticum persolvebatur pensio triginta ducatorum ad singulos centum ; si vero erat nobile ducatorum vigintisex , & assium viginti-quinque : de Rosa *Præl. Feud. Tract. II. Lect. 5. n. 8.* Verum Philippus II. legem evulgavit , qua decrevit per singulos annos sexcentum mille du-

catos ab universo Regno pendendos ; quorum quartam partem Barones pensitarent singuli pro sui feudi redditibus ; tum iisdem simul immunitatem indulgit a quacunque extraordinaria pensione tempore belli . Atque hinc Censualium confectum est , ubi pensiones a singulis Regni Baronibus quotannis pensitandæ recensentur . Jam vero licet feudorum redditus fiant pinguiores , aut minores , eadem tamen neque auctioni , neque deminutioni subjiciuntur , nisi quum numerus feudorum crescat , aut decreascat .

CCCCLXXXVI. Non uno nomine ab adohæ pensitatione immunitas haberi potest : uti si Baro paupertate laboret , vel si personale servitium præstet * , vel si in Investitura adohæ solutio remissa sit .

- * Ex sententia Matthæi de Afflictis servitium personale licet Regi præstetur non in militia sagata , sed togata , satis tamen causæ est , cur quis ab adoha sit immunis . Verum jure Neap. recentiori nonnisi Præsides R. C. Summaria , ejusque Rationales ea immunitate perfruuntur .

CCCCLXXXVII. At quid si Baro tempore statuto adoham præstare negligat ? Jure communi Feudali feudum amittit . *Lib. I. Feud. cap. 21.* Verum jure , quo in præsens utimur , nonnisi poena pecuniaria multatur , quæ per commissarios , ad id muneris delectos , nulla prævia monitione , tertiatim exigitur .

De Relevio .

CCCCLXXXVIII. Licet Feuda , quæ antiquitus morte Feudatarii ad dominum directum redibant , jure novo ad heredes transeant , hæc tamen hereditaria successio non est sine pensitatione quadam pecuniaria , domino directo præstanda

standa ab eo, qui in feudo jure hereditario succedit . Hæc autem præstatio Relevium * dici consuevit .

- * Relevium si dictum a *relevando* , sive instaurando, renovando ; unde aliquando etiam *Relevatio* dictum est . Du-cange in voce Relevium : *Adde* , inquit , *Relevationem Comitatus Loffensis an. 1323. apud Jo. Mantelium Part. II. Hist. Loffensis pag. 18. Hinc emendanda charta Gervasii Cenoman. Episc. 1038. apud Marten. Tom. I. Anecd. col. 1038.*

CCCCLXXXVIII. Hujus præstationis quantitas est statuta : nimirum ut sit medietas fructuum eo anno perceptorum , quo feudatarius moritur : & si eo anno nulli , vel pauci fructus sint percepti ; tunc præstanda est sexta pars fructuum trium annorum . Porro a fructibus deducendæ sunt expensæ ; quin immo haud raro a Principe aliqua indulgeri solet compensatio . Frecc. *Decis. CXXI. n. 28. 29. & 30.*

- * Quum audis fructus , ne suspiceris posse fructus in specie præstari : etenim Relevium in pecunia omnino pendendum est .

CCCCC. Præterea qui in feudo jure hereditario succedit , hic duntaxat relevium solvere cogitur . Qua de re eximuntur 1. qui in feudo succedit nomine donationis , sive irrevocabilis inter vivos , etiamsi donator sibi usumfructum reservarit , sive etiam causa mortis . Frecc. *de Subfeud. Auth. III. n. 18.*

2. Qui morte socii jure adcrescendi partem feudi sibi acquirit . Yfern. in *Tit. III. Lib. II. Feud.*

3. Filius , cui feudum Pater vendidit , donavit , vel refutavit ; nisi refutatio in fraudem fiat . De

4. Pater , qui filio fuccedit in Feudo , quod antea ipfi refutarat . Yfemia *ibid.*

CCCCCI. Prælati Ecclefiaftici , & Syndici Univerfitatum , quippe non jure hereditario fuccedunt , fed tanquam meri adminiftri nomine Ecclefia , vel Univerfitatis , quæ nunquam moritur , eadem perfuuntur prærogativa . Frecc. *ibid.* n. 28. & 39. Non eximuntur tamen a præftando quindennio , five relevio per fingulos quindecim annos .

CCCCCII. Duo hic juvat fubneftere . Primum : Subfeudatario , qui a Barone immediate , & in capite Feudum accipit , Baroni , & non Principi relevium præftandum eft . *Capit. Regni apud Faggiam* . Alterum : Si eodem anno fupremum diem obeant feudatarius , ejusque heres , qui feudi inveftituram jam nactus fuerit , duplex prorfus relevium pendendum eft : haud fecus ac duplex laudemium folvitur , fi bis eodem anno prædium emphyteuticum alienetur .

CCCCCIII. Poftremo novo feudatario , uti Domino directo relevium , ita etiam M. Camarario jus tapeti præftandum eft ; fcilicet tertia pars relevii . Dicitur jus tapeti , quia penditur tanquam pretium tapeti , quod a novo Feudatario M. Camarario sternendum efferet , quo tempore homagium præftat . De Curte *ibid.* num. 75.

De Vita Militia ,

CCCCCIII. Diatriba Ifagogica II. §. CCXXVIII. jam diximus Northmannos politicum regimen fequentes individua voluiffe feuda , quæ a primogenito in primogenitum descenderent ; jus tantum ceteris fratribus tribuiffe ex feudis ipsis , dum in vivis agunt , alimenta percipiendi : quæ alimen-

menta sub nomine *Vitæ militiæ*, vulgo *piatto*, apud nos veniunt.

CCCCCV. Igitur *Vita militiæ* datur loco portionis legitimæ. Qua de re, qui a legitima excluduntur, nullum jus habent in vitam militiam; uti sunt illegitimi, adoptivi, exheredes a Patre scripti &c. bene vero admittuntur etiam fratres clerici, consanguinei, si feudum fuerit paternum, uterini, si fuerit maternum, nepotes ex fratre præmortuo jure subingressionis, uti loqui amant, ac denique etiam fratres defuncti feudatarii, si accadat morte primogeniti in ejus filium feudum transferri. Postremo eodem intuitu, quod loco legitimæ detur, ab omni vel adohæ, vel servitii onere immunis præstanda est; ita de Franchis *Decis.* 20. & passim nostri Pragmatici.

- * Illegitimis, sive spuris, sive ex concubina natis ex Judicis æquitate alimenta decerni solent ex jure Canonico. *Cap. 5. Extravag. de eo, qui dux. in matrim.* Immo ex sententia Frecc. de *Subst. Lib. II. Quæst. 3. v. 2.* etiam feminis illegitimis debetur paragium.

CCCCCVI. At unde vitæ militiæ quantitas metienda? Nempe prædenti Judicis arbitrio id relictum est; qui habita ratione & numeri filiorum, & fructuum feudalem tempore mortis patris, inde vitæ militiæ quantitatis definiendæ regulam sumet. De *Adfflictis in Tit. 55. Lib. II. Feud.* Porro ab semel statuta quantitate nunquam recedere jus erit, quæcunque bonis feudibus accadat vicissitudo.

- * Ex sententia Matth. de *Adfflictis ibidem* redditus feudales, deducto ære alieno a defuncto feudatario legitime contracto, & paragio sororibus præstando, in duas partes dividendi sunt; quarum altera feudatario

addicenda, tanquam merces servitii domino directo exhibendi ; altera inter ipsum primogenitum, ceterosque fratres dividenda .

CCCCCVII. Duo hic observare juvat . Primum vitam militiam deberi ex quocunque Feudo jure sive antiquo, sive novo, sive hereditario, sive ex pacto, & providentia . Excipe vero 1. Feudum a primogenito acquisitum . 2. Feudum a Principe Patri ex mera liberalitate donatum ; de quo jus ipsi est pro lubito disponendi, ut alibi jam adnotavimus .

CCCCCVIII. Alterum : quum agitur de feudo a Patre noviter acquisito, secundogenitis optio datur petere, vel vitam militiam, vel partem valoris feudi : quæ quum ex receptiori sententia debeatur nomine non hereditatis, sed collationis, hinc in metienda vitæ militiæ quantitate inspicienda est Feudi æstimatio, non eo tempore, quo Pater obiit, sed quo tempore Feudum emit . Ita S. R. Consilium apud Rovitum *Decis.* 34.

T I T. VII.

*Quod cum eo, qui in aliena potestate est,
negotium gestum esse dicitur .*

§. 1205. **H**Actenus de actionibus generatim : sunt vero & quædam, quæ vocantur *adjectitiæ*, quæ tanquam genus plures sub se species continent . Sic actio *quod jussu* genus est, quia datur *condictio certi quod jussu*, actio *emti quod jussu*, *condictio ex stipulatu quod jussu*, &c.

Actiones ex facto alieno nata .

§. 1206. Tales sunt, quæ ex facto non nostro, sed alieno, nascuntur . Quamvis enim nemo vel alteri, vel pro alio stipulari, (§. 834.) adeoque ex facto alterius alteri nec actio, nec obligatio,

gatio, nec dominium oriri possit; aliud tamen obtinet circa *filiosfamilias*, & *servos*, ob unitatem personæ, quam vinculum potestatis efficere intelligitur. (§. 469. sequ.)

§. 1207. Obligatur vero pater & dominus ex facto filiisfam. vel servi, non ex illicito, L. 4. §. 2. ff. *quod cum eo, qui in al. potest. est neg. gest. esse dic.*) sed ex contractu, L. 2. pr. ff. *eod.* L. 39. ff. *de obl. & act.* vel I. quod iussit, vel II. quod negotio præposuit, III. vel quod peculium adest, vel IIII. quia in rem verum est. Ex prima causa oritur actio *quod iussu*, ex secunda *exercitoria* & *institoria*, ex tertia *tributoria* & *de peculio*, ex quarta *de in rem verso*.

Actio quod iussu.

§. 1208. *Iussum* proprie est parentum & dominorum. (§. 955. 5.) Iussisse ergo videntur, qui vel testato, vel per epistolam, vel verbis, aut per nuncium, vel generatim, vel specialiter in uno contractu iusserunt, mandarunt, gestumave ratum habuerunt. L. 1. §. 1. 3. 4. 6. ff. *quod iussu*.

§. 1209. Quo facto prætor dat actionem *quod iussu adfectitiam*, (§. 1205.) ei, quocum filius vel servus patris vel domini iussu contraxit, contra patrem dominumve in solidum. §. 1. *Inst. h. t.* Quamvis jure novo directe & civiliter contra patrem vel dominum jubentem, ex contractu ejus iussu inito, agi possit. §. ult. *Inst. h. t.*

Actiones exercitoria & institoria.

§. 1210. Deinde commerciorum causa repertæ actiones *exercitoria* & *institoria*. *Exercitor* vero est, ad quem quotidianæ navis, seu propriæ, seu conductæ, obventiones & redditus pertinent. §. 2. ff. *h. t.* L. 1. §. 13. ff. *de exerc. act.* Qui enim ita vel ab exercitore vel a magistro navis navi præpositus est, ut ei totius navis cura in-
eumbat, is *magister navis* adpellatur, sive sit liber, sive servus, isque, sive proprius, sive alienus. L. 1. §. 1. 3. 4. 5. ff. *eod. Inst. h. t.* *Institor* denique est, qui tabernæ ad emendum ven-

dendumque præponitur, cujuscunque sit conditio-
nis vel ætatis. L. 18. *ff. de instit. act.*

§. 1211. Est ergo *exercitoria* actio adjectitia,
(§. 1205.) quæ a prætore datur ei, qui cum
magistro navis (non cum nauta. L. 1. §. 2. *ff.*
ead.) iis de rebus, quarum causa navi præposi-
tus est, contraxit, L. 1. §. 8. 9. 12. *ff. de exerc.*
act. ejusve heredi, adversus exercitorem ejusve
heredem, vel plures exercitores in solidum, L.
1. §. ult. L. 2. L. 3. *ff. eod. ad præstandum id,*
quod ex contractu debetur. §. 2. *Inst. h. t.*

§. 1212. *Institoria* & ipsa adjectitia, (§. 1205.)
datur ei, qui cum institore iis de rebus, quarum
causa præpositus est, contraxit, L. 5. §. 11. *seq.*
ff. L. 3. C. de instit. act. ejusque heredi adver-
sus eum, qui præposuit, ejusve heredem, vel
plures præponentes in solidum, L. 13. §. ult. *ff.*
ead. ad consequendum id, quod ex contractu de-
betur. §. 2. *Inst. h. t.*

§. 1213. Sed de his actionibus adhuc observan-
dum, I. magistros etiam navium, & institores
directe conveniri posse ex contractu suo, quam-
diu navi vel negotiationi præsunt, non autem
finito officio, L. ult. *ff. de Inst. act.* nisi vel fi-
dem suam pro dominis obstrinxerint, L. 67. *ff.*
de procur. vel falsi fuerint exercitores, vel instito-
res. Sand. Lib. III. Tit. 7. *def. 1.*

§. 1214. II. Posse quidem eum, qui cum in-
stitore vel magistro navis contraxit, cum domi-
no tabernæ vel exercitore agere, non autem
hunc adversus eos, qui cum institore vel magi-
stro navis contraxerunt, nisi aliter rem suam ser-
vare nequeat. L. 1. L. 2. *ff. de Inst. act.* L. 1.
§. 18. *ff. de exerc. act.* Ergo contra præpositos
agit actione conducti vel mandati, si sint liberi
homines.

Jus novum.

§. 1215. III. Novo jure etiam directe agi
posse adversus exercitores, vel dominos tabernæ.
(§. 1210.) §. ult. *Inst. h. t.*

Usus

Usus fori.

§. 1216. Usu fori hodierno, saltim in Belgio, adversus plures exercitores unius navis, vel dominos unius tabernæ, non datur amplius actio in solidum. Grot. *Lib. 11. de I. B. & P. cap. 11. n. 23.* Vinn. *ad L. 4. ff. h. t. Struv. Exerc. XX. §. 12.*

Actio tributoria.

§. 1217. *Tributoria* actio a tribuendo dicitur. *Tribuere* vero hic idem est, ac distribuere. Si enim filiusfamilias vel servus, sciente patre vel domino, negotiatus fuerat, creditoribus filii vel servi satisfactionem exigentibus, patri vel domino jus erat merces peculiares pro rata distribuere.

§. 1218. Quod si is dolo malo inæqualiter tribuerat; prator creditoribus dabat actionem *tributoriam* adjectitiam, (§. 1205.) contra patrem vel dominum, dolo malo inæqualiter tribuentem, ejusque heredem, * (*L. 7. §. ult. L. 8. L. 9. ff. de tribut. act.*) ut merces pro rata tribuantur. §. 3. *Inst. h. t.*

* Quamvis enim hæc actio non aliter, quam dolo interveniente competat; tamen non est de dolo. *L. 8. ff. de tribut. act.* Id est creditores quamvis agere nequeant, nisi dolo inæqualiter tributum sit, tamen non agunt ad puniendum dolum, sed ad rem pericquendam, adeoque & adversus heredem recte agunt.

Usus hodiernus.

§. 1219. Quia autem servis hodie non utimur ad negotiandum in mercibus peculiaribus, & filiifamilias negotiantes plerumque exeunt patria potestate; utrum sane hujus actionis vel nullum, vel rarissimum esse oportet.

Actio de peculio.

§. 1220. Ejusdem fere naturæ est actio *de peculio*.

culio. *Peculium* quid sit, & quotuplex, jam supra explicavimus. (§. 473. sequ.) Quod si quis itaque cum filio familias vel servo contraxerat; actio adversus patrem vel dominum non jubentem ex eo contractu non dabatur, nisi filio vel servo esset *peculium profectitium*. * Tunc enim prætor concedebat actionem adjectitiam *de peculio* iis, qui cum servo vel filiofam. contraxerant, adversus dominum vel patremfamilias, in id, ut solvat quantum esset in peculio, §. 4. *Inst. h. t.* §. 10. *Inst. de action. deducto* prius, quod ipsi domino vel patri, nec non fratribus in ejusdem patris potestate constitutis debebatur. L. 9. §. 2. L. 6. *pr. ff. de pecul.*

- * De castrensi enim & quasi castrensi ipse filius tanquam paterfamilias tenetur. (§. 478. 1.) L. 18. *ff. de castr. pec.* De adventitio pater convenitur, non actione de peculio, sed tanquam legitimus filii administrator. (§. 480.) L. 6. & L. ult. C. de bon. que lib.

§. 1221. Hujus quoque actionis, quatenus ad servorum contractus pertinet, nullus hodie usus est. Quod attinet ad filios, nostris moribus raro illis dantur peculia profectitia, iisque datis, patria potestas fere solvitur. Ubi tamen pater filio familias peculium dat ad negotiandum, ibi actionem de eo etiamnum institui posse, non negaverim.

Actio de in rem verso.

§. 1222. Denique adjectitiæ qualitatibus est actio *de in rem verso*. In rem vero patris vel domini *versum* censetur, quidquid necessario vel utiliter impensum est a filio vel servo, quoque domini vel patris patrimonium auctum est. L. 3. §. 1. 2. *seq. ff. de in rem verso*.

§. 1223. Quum ergo æquitati adversetur, alterum cum alterius damno fieri locupletiores; (§. 968.)

(§. 968.) Prætor iis, qui cum filio familias vel cum servo contraxerant, actionem *de in rem verso* dat contra patrem vel dominum, in id, quod & quatenus in rem versum est. §. 4. *Inst. h. t. L. 2. pr. §. 4. ff. de in rem verso.*

SC. Macedoniani origo.

§. 1224. Et hætenus quidem perinde est, si ve quis cum servo contraxerit, si ve cum filio familias. Circa hoc vèro singulare quid occurrat, quod *SCto Macedoniano* invecum novimus. Quum enim Macedo quidam, scænerator improbus, pecuniam filiis familias incertis nominibus (*Horat. Lib. II. Epist. 1. v. 105.*) crederet, & sæpe materiam peccandi malis moribus præstaret, sub Claudio Imp. (*Tacit. Lib. XI. Annal. cap. 12.*) Senatui placuit, ne cui, qui filio familias mutuam pecuniam dedisset, etiam post mortem parentis ejus, cujus in potestate fuisset, actio petitioque daretur, ut scirent, qui pessimo exemplo scænerarent, nullius posse filio familias bonum nomen, expectata patris morte, fieri. L. 1. *pr. ff. de SC. Maced.*

Axiomata de SC. Macedoniano.

§. 1225. Ex quo fluunt axiomata: I. S. C. hoc non in gratiam filii mutuam accipientis factum, sed in gratiam patris, & in odium scæneratorum. II. SC. hoc præbere exceptionem, non actionem. III. Idem tantum ad pecuniam in patris detrimentum mutuam; non ad alias res fungibiles, nec ad alios contractus pertinere.

Confectaria ex axiomatis.

§. 1226. Ex primo sequitur, I. filium huic exceptioni frustra renuntiare; L. 29. *C. de pact. L. 40. ff. de condict. indeb.* II. renuntiare contra posse patrem vel expresse, quo casu actio quod jussu locum habet, vel tacite, debitum agnoscendo vel solvendo. L. 13. *ff. L. 2. C. de SC. Maced.* III. Cessare exceptionem, si pecunia in rem patris versa sit. L. 7. §. 12. *ff. eod.* IIII. Filium teneri, si peculium castrense vel quasi

618. *Elementa Juris. Lib. III. Tit. VII.*
 quasi castrense habeat. (§. 478. 1.) L. 1. §.
 3. L. 2. ff. b. t. V. Nec non si se patrem fa-
 milias esse mentitus sit, L. 1. C. eod. VI. vel
 si creditor eum filium familias esse nesciverit. L.
 pen. ff. b. t. VII. Ut major illud SC. non op-
 ponere possit minorenni vel pupillo. L. 3. §. 2.
 ff. de SC. Maced.

§. 1227. Ex secundo inferitur, VIII. filium
 patremve, si solverunt, id, quod solutum, con-
 dicere non posse, tanquam indebitum. (§.
 988.) L. 40. ff. de condict. indeb. L. 10. ff. de
 SC. Maced.

§. 1228. Denique ex tertio axioma colligen-
 dum, cessare hanc exceptionem, I. si pecunia
 credita in res utiles, veluti in studia, modo ne
 ultra modum, L. 7. §. 13. ff. eod. vel II. si res
 aliæ præter pecuniam mutuo datæ, modo ne in
 fraudem SC. * L. 7. §. 3. ff. eod.

* Quo pertinet contractus *mohatra* barbaro no-
 mine dictus, quando quis pecuniæ indigo
 merces cariori pretio credit, ut iis viliori
 pretio venditis pecuniam conficiat. Valer.
Diff. utriusque fori, tit. Negotiatio, Diff. 2.
pag. 595. Stryk. Caut. contr. Sect. 2. cap. 1.
 §. 31. qui contractus & ad palliandam usu-
 rariam pravitatem, & ad eludendum SC.
 Macedonianum inventus est.

JUS NEAPOLITANUM

De SC. Macedoniano.

CCCCCVIII. **L**ibri I. Titulo VIII. §.
 CI. jam adnotavimus Ro-
 manorum Leges huius familias potestatem imper-
 titas fuisse, ut quoscunque contractus inirent; Mu-
 tuo duntaxat excepto. Ac contra Jure Neapo-
 litano filios tam legitimos, quam legitimatos, ac
 etiam

etiam Clericos, imo & nepotes obligari haud posse sine præsentia, & expresso Patris, vel Avi, si sub ejus potestate sint, consensu: quo deficiente nullam ex quocunque contractu actionem oriri, neque postquam filius a patria solutus erit potestate, *ibidem* etiam animadvertimus. Igitur pauca hic supersunt subnectenda.

CCCCCX. Ac primo sola Patris, vel Avi præsentia satis non est, ut validus habeatur filiofamilias contractus, nisi expressum ejusdem consensum comitem habeat. Quinimmo ex Jëtorum sententia potius solus consensus plene probatus vim contractui tribuit..

CCCCCXI. Jam vero Pragmaticam Sanctionem ad Filiosfamilias extra Regni fines contrahentes ne extendas: & quidem ex sententia S. R. C. apud Vincentium de Franchis *Decis.* 72. Profecto Pragmatica filiosfamilias contrahendi incapaces non decernit, sed duntaxat formam constituit, quæ iisdem contractus inire fas sit. Tum pœna privationis officii, & unciarum auri centum in Notarios animadvertendum præcipit, qui veritas illas filiorum obligationes conscribant: quod sane nonnisi Notarios regnicolas afficere potest, secus vero exteros. Denique cuicui in contrahendo parendum est legibus loci, ubi contractum init. Quæ quum ita sint, nemo non videt Pragmaticæ sententiam filiosfamilias extra Regni fines contrahentes non spectare.

CCCCCXII. Illud hic jure quæri posse videtur, num filiofamilias ad satisfaciendum adigi possit, qui post initum legitime contractum emancipatus sit. Variæ quidem hac in re fuerunt non modo Jëtorum sententiæ, verum & Tribunalium decreta. Verum illud juris nostra hac ætate viget, scilicet ut Filiofamilias post emancipationem ad solvendum recte adigatur, modo non opponat exceptionem *Legis 2. Cod. & Leg. 5. Dig. de eo, qui in al. potest.* quæ præscribunt, ut actio, nisi in id, quod facere possit, adversus eum

non detur. Huic tamen exceptioni filiumfamilias renuntiare posse *, modo renuntiatio specialissima sit **, etiam ex praxi nostrorum Tribunalium, tradiderunt Rovitus ad *Prag. n. 37. de Marinis Resolut. Lib. I. Cap. 143. &c.*

* *Præses de Franchis Decif. 181. refert in S. R. C. haud semel judicatum ejusmodi filiorum familias renuntiationes nullius roboris habendas, quum jamdiu in Jure receptum sit exceptionibus miserationis causa inductis renuntiare nullo modo posse. Atque id fortasse in causa fuit, cur specialissimam requiri renuntiationem recentiores Jcti tradiderint.*

** *Ut specialissima isthæc habeatur renuntiatio, Notarii dum contractuum instrumenta conficiunt, filiosfamilias interrogent, num velint SC. Macedoniano, aliisque beneficiis, quæ ex eodem ipsis conveniunt, specialissime renuntiare.*

T I T. VIII.

De Noxalibus Actionibus.

§. 1229. **A**ctiones superiore titulo explicatæ ad contractus cum servis vel filiis familias initos pertinent. (§. 1205.) Ex delicto filii vel servi nec pater obligatur, nec dominus. (§. 1034.) Poterat tamen olim uterque, (§. 139.) & jure novo saltem dominus ex servorum delictis privatis * conveniri noxaliter.

* *Ob publica enim ipse servus plectitur, L. 4. C. de noxal. act. L. 2. C. de accus. neque dominus offerendo æstimationem damni a servo dati publicæ disciplinæ vigorem sistere potest.*

potest. L. 17. §. 18. ff. de Aedil. edict. L. 200. ff. de V. S.

Quid noxia & noxa.

§. 1230. *Noxia* dicitur damnum quocunque privato servi delicto datum: (§. 1081.) ipsum corpus, quod nocuit, id est, servus, *noxa* vocatur. §. 1. *Inst. h. t.* Actio vero *noxalis*, qua vel damni æstimatio, vel servi deditio a domino petitur. *pr. Inst. & L. 1. pr. ff. h. t.*

§. 1231. Quum ergo ex quocunque delicto privato nascatur; (§. 1229. sequ.) consequens est, I. ut & hæc actio sit *adjectitia*, ejusque tot species, quot sunt delicta privata. Unde dantur actiones noxales forti, vi bonorum raptorum, ex lege Aquilia, injuriarum, &c.

Noxa caput sequitur.

§. 1232. Quumque alternative ad resarciendum damnum, vel servum noxæ dandum agatur; (§. 1229.) sequitur, II. ut hæ actiones sint in rem scriptæ, (§. 1147. *) & hinc noxa sequatur caput. §. 5. *Inst. h. t.* III. Ut servus post delictum manumissus, ipse conveniendus sit, adeoque actio noxalis cesset, *C. an serv. pro suo facto*: L. 15. ff. de *condict. furt.* multoque magis, IIII. si servus obierit diem supremum.

Quomodo agatur noxaliter.

§. 1233. Dantur ergo actiones noxales iis, qui delicto servi privato (§. 1231. 1.) læsi sunt, adversus dominum vel quemcunque servi possessorem, (§. 1232. 2.) ad hoc, ut vel damnum resarciat, vel servum noxæ dedat. *pr. Inst. h. t.* *An & ob delicta filiorum familias eadem actio detur?*

§. 1234. Idem & circa maleficia filiorum familias olim obtinebat, (§. 1229.) qui & ipsi noxæ dari poterant a patre, (§. 138.) salvo illis manumissis jure ingenuitatis. (§. 91. 5.) *Collat. leg. Mos. & Rom. tit. 2. §. 3.* Sed id jure novo mutatum. Pater ergo hodie nec directe

cte, nec noxaliter ex filii maleficio privato convenitur: §. ult. *Inst. h. t.* sed contra ipsam filium agitur, eoque condemnato datur actio iudicati de peculio adversus patrem. * L. 3. §. 11. ff. de pecul. L. 33. 34. 35. ff. h. t.

* Rationes hujus juris jam reddidimus supra (§. 1120. *) qui §. hic omnino conferendus.

Ufus hodiernus.

§. 1235. Addimus postremo, hujus tituli hodie usum plane nullum esse in foris nostris, siquidem & servi proprii vel adscriptitii in Germania, quia non omnia dominis adquirunt, (§. 85.) ipsi ex delictis suis conveniuntur, & si non habent, unde solvant, corpore & corio solvant. L. 1. §. ult. ff. de pen.

T I T. VIII.

Si Quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

§. 1236. **U**Ti liberi homines *damnum*; servi & olim filii familias noxiam inferre dicantur; ita quadrupes facere dicitur *pauperiem*. (§. 1081.) Pauperies itaque est *damnum sine injuria facientis* (§. 36. *) datum. L. 1. §. 3. ff. h. t.

Quando locum habebat hæc actio.

§. 1237. Quia tamen & bestias secundum naturam communem vivere, idque faciendo juri naturæ satisfacere existimabant; (§. 36.) pauperiem tum demum factam agebant jureconsulti, si quadrupes non provocata, sed proprio motu, contra naturam * *damnum dederit*, *pr. Inst.* L. 1. §. 4. ff. h. t. ita enim quasi deliquisse censebant bestiam. Non autem, si secundum naturam *damnum dederit*, e. c. gramina depascendo, L. 14. §. ult. ff. *præscr. verb.*

* Hinc

* Hinc si fera bestia nocuerat, non dabatur actio de pauperie, quia quum, iudice Quintiliano, ad lævitiam gignantur, non contra naturam sui generis damnum dedisse censentur. Dabatur tamen hoc casu actio utilis de pauperie, quæ & locum habet, quando animal non quadrupes damnum dedit. L. 4. ff. h. t.

§. 1238. Si ergo quadrupes contra naturam generis damnum dedit, non instigata, nec provocata, datur actio noxalis, in rem scripta, de pauperie, domino, eique, cuius interest, ejusque heredi adversus eum, qui tempore litis contestatæ quadrupedis dominus est, in id, ut vel damnum refarciat, vel noxæ dedat animal: pr. Inst. L. 1. pr. L. 3. ff. h. t. aut si falso negaverit, suum esse animal, in solidum. L. 1. §. 15. ff. h. t.

§. 1239. Sin instigante alio animal fecerat pauperiem; contra instigantem dabatur actio ex L. Aquilia L. 1. §. 4. seq. ff. h. t.

§. 1240. Si secundum naturam agrum depascendo nocuerat, competebar actio de pastu pecorum; quæ & ipsa noxalis fuisse videtur. Paull. Sent. recept. Lib. 1. tit. 15. §. 1. Sin dominus immiserat bestiam, actioni ex lege Aquilia locus erat. L. ult. C. de leg. Aquil. Quia id quoque injuria, id est damnum injuria datum. Juven. Sat. 14: v. 151.

Actio edilizia ob feram juxta viam habitam.

§. 1241. Denique qui verrem, aprum, canem juxta viam, ubi iter sit, habet, is ei, qui damnum inde sensit, in duplum; vel, si liber homo occisus, in ducentos aureos; sin eidem nocitum, in id, quod arbitratur judex, tenetur ex edicto Aedilitio. (§. 1112.) §. 1. Inst. h. t. L. 42. ff. de edilis. edict.

Ufus

Usus hodiernus .

§. 1242. *Usus fori hodiernus non ubique idem est . Jure Saxonico , sive fera , sive mansueta quadrupes pauperiem fecit , damnum sarcit dominus , per Wergeldum , * nisi confestim bestiam expulerit . Jus prev. Sax. Lib. II. art. 40. Quibusdam locis jus Romanum obtinet , veluti in Prussia . Jus Prut. Lib. VI. tit. 11. art. 5. §. 1. De aliis locis conferantur Græneweg. de legib. abrog. ad pr. Inst. h. t. num. 5. Grot. jur. Belg. Lib. III. pag. 38. n. 13. In Frisia , si animal antea famosum fuerit ob feritatem , dominus abscisse pro damno præstat dimidium ejus , quod præstandum esset ex statutis , si homo id dedisset . Sin ignota fuerit pecudis ferocia , aut damnum sarcendum , aut pecus noxæ dandum . Stat. Fris. Lib. II. tit. 3. art. 4.*

- *Wergeldum masculi occisi in Saxonia est 20. imperialium ; feminae decem. Schilt. Exerc. XVIII. §. 14. sequ.*

Pignorationis privata origo & indoles .

§. 1243. *Ob damnum depalcendo datum plerisque locis recepta est pignoratio , uti vocant , vel inclusio animalis , (jure Romano illicita L. 39. ff. ad L. Aquil.) in agro deprehensi , dummodo id statim offeratur judici rei fixæ . Quo facto , animal tamdiu retineri potest , donec damna & expensas refuderit dominus . Stryk. Us. Digest. h. t. §. 15. In Frisia hac ex parte & eatenus servatur L. 39. ff. ad L. Aquil. ut si is , cui damnum datum , quadrupedem non violenter expulerit , sed custodierit , dominus arbitrio judicis ad æstimationem damni , & ad refusionem alimentorum pecudis teneatur . Stat. Fris. ib. art. 3.*

Usus actionis aedilitiæ .

§. 1244. *Loco actionis Aedilitiæ in duplum conceptæ , hodie persecutio criminalis recepta , & poena*

Si Quadrupes Pauperiem &c. . 625
pœna pro modo culpæ fere est arbitraria . Vid.
Const. Crim. Carol. art. 136.

JUS NEAPOLITANUM

*De damno alienis prædiis ab Animalibus
illato.*

CCCCXIII. **L** Ib. II. Tit. I. §. CXXXXII.
3. jam diximus veritum esse in defensas legitime constitutas pecus immittere ; quod non expelli modo inde poterit , verum & oppignorari , donec legitima persolvatur pœna , per quam damnum illatum reparetur . *Const. un. de Animal. invent. in damno* . Hic tantummodo quod spectat ad prædia privatorum juvat subnectere Jure Neapolitano damnum æstimari non habita ratione temporis elapsi , veluti triginta dierum , ut supra (§. 1092.) observat Heineccius *ex Lege Aquilia* ; sed tantummodo habita ratione ejus , quod interest . Ejusmodi autem æstimatio Judicis arbitrio constituenda relinquitur : quo munere plerumque in nostro Regno defunguntur Gubernatores , sive Baronales , sive Regii ; quibus etiam reservatum est pœnam sancire in pecudum dominos , ubi horum culpa , ac dolo damnum in aliena prædia illatum sit . Confer indicatum §. CXXXXII.

T I T. X.

De his , per Quos Agere Possumus .

§. 1245. **Q**Uum omnes actiones ex juris formularii veteris principiis essent actiones legis , (§. 69.) L. 2. §. 6. *ff. de O. I.* hæc vero per alium explicari haud possent , L. 123. *ff. de R. I.* præterea quoque nemo jure Romano alteri , cujus in potestate non est

est, adquirat; (§. 482.) §. 5. *Inst. per quas pers. cuiqu. adquir. interebant veteres, neminem pro alio agere, vel actionem excipere posse. pr. Inst. h. i. & ibi Vultejus.*

Olim per alium agere non licebat, exceptis paucis casibus.

§. 1246. Nullus ergo apud veteres admittebatur procurator, * nisi quis vel pro populo, vel pro libertate (*Liv. Lib. III. cap. 45.*) vel pro pupillo, vel ex lege Hostilia factus pro eo, qui apud hostes erat, vel pro absente reip. causa ageret. *pr. Inst. eod.*

* Unde dirissima lex XII. tab. *Si morbus avitasve vitium escit, qui in jus vocat, jumentum dato: si nolit, arceramne sternito.* Gell. *Lib. XX. c. 1.* Inde etiam ob morbum fonticum non admittebatur procurator, sed dies diffindebatur.

Quomodo ex his principiis admitti potuerint procuratores.

§. 1247. Quum vero id admodum videretur incommodum; jureconsulti veteres rationem commenti sunt, qua & in aliis causis procuratores, salvis illis principiis, (§. 1245.) admitti possent. Fingebant enim, *procuratorem fieri dominum litis.* L. 4. §. 3. ff. de alienat. jud. mut. caus. fact. L. 4. §. ult. ff. de adpell. L. 22. L. 23. C. de procur. L. 11. §. 3. ff. de except. dol. mal. Alteserra de Fict. jur. *Lib. II. cap. 13. Dominium litis quale.*

§. 1248. Dominium illud litis adquiri ordinarie * fingebatur litis contestatione, L. 4. §. ult. ff. de adpell. sed prævio veri domini mandato. L. 1. pr. ff. de procur. Hoc instar tituli vel causæ erat, litis contestatio instar occupationis. Mandabat dominus, ut procurator dominium litis occuparet, seque veluti ejus dominio abdicabat. Procurator illud occupabat per litis contesta-

De iis, per Quos Agere Possumus. 627
stationem. L. 32. ff. de procurat. Hinc & sententia ferebatur in procuratorem; L. un. C. de satisfat. & eidem æque ac principali acquirebatur actio rei iudicatæ, & adversario eadem dabatur contra utrumque. L. 28. ff. de procur.

- * Extra ordinem & satisfactione de rato, & iudicatum solvendo dominium litis & sine mandato acquirebatur. L. 40. §. 3. ff. de procurator. L. 43. L. 44. pr. ff. eod. Sed is tunc non procurator, sed defensor vocabatur.

Procurator quid?

§. 1249. Procurator ergo hic est, qui negotia judicialia vel lites alienas domini mandato administrat. L. 33. pr. §. 1. ff. h. t.

§. 1250. Quum ergo in procuratores dominium litis transferendum esset; (§. 1247. seq.) sequebatur, I. ut constitui possent a dominis solis, * L. 1. pr. ff. h. t. II. nec ab omnibus tamen, sed ab iis, quibus libera rerum suarum esset administratio. Unde haud constituunt furiosi, mente capti, infantes, surdi, muti, &c.

- * Unde jam patet, cur tutores & curatores non procuratores, sed actores constituent. Vid. supra §. 277.

Qui procuratores esse possint?

§. 1251. Hinc etiam liquet, III. procuratores esse posse, quicumque & dominium adquirere, & in foro commode agere possunt. Non ergo furiosi, mente capti, infantes. L. 2. §. 1. ff. de proc. Non feminæ, L. 54. eod. milites, L. 8. §. 2, eod. minores annis XVII. L. 13. ff. de manum. vind. §. 5. Inst. qui & ex quib. caus. servi, infames, &c.

§. 1252. Inde etiam patet, IV. admitti potuisse procuratores in causis civilibus quibuscunque,

que, *pr. Inst. h. t. L. 1. pen. ff. de proc. non in criminalibus*, *L. pen. §. 1. de publ. jud. nisi reus jam litem contestatus esset, & poena absenti quoque infligi posset. L. 10. ff. eod. L. 33. §. 3. ff. de proc.*

Quomodo officium Procuratorium cesset.

§. 1253. Quum tamen hoc factum tantum dominium esset; (§. 1247.) inferebant, V. mutuo dissensu, §. ult. *Inst. quib. mod. re contr. obl.* VI. revocatione mandantis ante litis contestationem, (post illam enim ob §. 1248. causæ cognitione opus erat. *L. 17. seq. ff. h. t.*) VII. renuntiatione procuratoris tempestive facta, §. 11. *Inst. de mand.* VIII. non autem morte domini, vel procuratoris, quo alia mandata solvantur, §. 10. *Inst. h. t.* id officium procuratorium solvi. *L. 23. C. de procur.*

Ufus hodiernus.

§. 1254. Enimvero hodie saltem per Germaniam procurator non est dominus litis, sed mandatarius, & hinc plerique effectus domini litis cessant. Concipitur enim in ipsos principales sententia: actio judicati non procuratori, sed soli domino, acquiritur: nec contra procuratorem datur, sed contra mandantem. Hinc & libere hodie revocatur mandatum, tum ante, tum post litis contestationem. Sed & morte mandantis ejus officium expirat, nisi mandatum simul conceptum sit nomine heredum, quod necessario fieri debet per *Rec. Imp. 1654. §. 99. D. Boehmer. Diss. de domin. litis cap. 3.*

IUS NEAPOLITANUM.

De Procuratoribus.

CCCCXIII. **J**uvat hic aliqua subnectere
de Procuratoribus, tum quod
nimis parce hac de re pertractarit Heineccius,
tum vere præcipue quod non pauca huc Ipeſtan-
tia in Jure Neapolitano animadvertere oporteat.

CCCCCXV. Ac primo illud satis constat; in Procuratore nimirum constituendo nullam requiri sollemnitatem; sed duntaxat. consensum ejus, qui constituit, & ejus qui constituitur. *Leg. 8. §. 1. Dig. de Procur. & defens.* Unde consequitur I. Procuratorem constitui posse etiam absentem. *Leg. 1. §. fin. eodem*; consequitur II. Procuratorem dari posse etiam ad litem futuram, in diem, sub conditione, usque ad diem, & in perpetuum. *Leg. 3. & 4. Dig. eodem.*

* Hinc oritur quaestio, de qua in Clementina *Tit. de Procurat.* Nimirum si quis litteras procuratorias acceperit, & non contradixerit, an procurator constitutus intelligatur? Et respondetur constitutum intelligi. Qua de re si is postea negotia neglexerit, conveniri potest actione mandati.

CCCCXVI. Illud autem hic est inquisiendum, quinam Procuratores dari non possint. Ac 1. Clerici procuratores ad lites dari non possunt, tum ex jure communi: *Cap. 1. & 2. Tit. Ne cleric. vel monachi*; tum & ex jure municipali *Prag. 2. Tit. de postulando*, & ex Reg. Rescripto anni 1747. Excipe vero, si suas, suorum, Ecclesiæ, vel miserabilium personarum causas agant. *indicat. Prag. 2.*

2. Regii Officiales alienas causas , nisi prius
D d petita

D d

petita

petita Regis venia, agere vetantur. *Prag. 4. eodem.* Ea scilicet ratione, quod Reip. intersit eos non avocari a suis publicis muneribus. Quod quidem etiam jure nostro Municipali statutum est. *Prag. 32. de Officio M. Justit.*

3. Eadem de causa, ne a militia abducantur, a procurandis alienis causis arcentur milites. *Leg. 7. Cod. eodem.* Eos vero 1. excipias, qui vel proprias, vel sui commilitonis causas agere velint. *Leg. 8. Dig. eodem, & Leg. 9. Cod. eodem.* 2. Veteranos, in quibus exposita causa locum non habet. *Leg. 8. Dig. eodem.*

4. A Procuratoris officio excluduntur Minores vixtintiquinque annis. *Leg. 25. Dig. eodem.* Ea nimirum de causa, quod in prejudicium adversarii in integrum restitui possint. *indicat. Leg. 25.* Quod tamen de procuratore ad lites duntaxat intelligas. Nam in reliquis extrajudicialibus negotiis minor recte constituitur.

5. Feminae tandem ob juris Regulam, qua ipsae ab omnibus civilibus officiis remotae sunt. *Leg. 2. Dig. de Reg. juris.* Quod adeo verum est, ut mulier non possit defendere liberos suos in judicio, sed debeat eis petere tutorem. *Leg. 18. Cod. eodem.* Nisi ipsa Tutoris Officio fungi velit. *Auth. Ut liceat Cod. eodem.* Tribuitur tamen ejus pietati adpellare tum pro filio, ac curare, ut causa adpellationis agatur, tum etiam pro suo Patre, si morbo impeditus rebus suis providere non possit. *Leg. 1. Dig. de appellat. recip. & Leg. 41. Dig. eodem.* Neque demum vetatur suas, vel suorum injurias persequi.

* Clerici vetantur Procuratores agere in causis judiciariis, tum ne a divinis ad profana avocentur, tum etiam quod Judex laicus, si quid forte deliquerint, non possit eos coercere. Potiori jure ejusmodi munere defungi prohibentur Monachi, & Regulares, nisi, petita venia suorum Praelatorum, quae ad

De his, per Quos Agere Possumus. 631
ad religiosum suum ordinem spectant, pro-
curent: *Prag. 4. de Postulando.*

“ Fieri quidem potest, ut minor etiam
in causis judiciariis Procurator recipia-
tur; nimirum quum Pater quasi contumax
condemnari possit æque in causis criminali-
bus; ac in civilibus, si lis jam contestata
sit: nec eo casu filius in integrum restitui-
tur: *Leg. 51. Dig. eodem.*

CCCCCXVII. Postremo jure nostro munici-
pali nulli, nisi publico sit judicio probatus, Pro-
curatoris officium exercere permittitur. *Prag. 31.
de Officio S. R. C.* Porro Procuratores vel Nea-
poli probantur in una ex Aulis S. R. C. & hi,
si quidem idonei sint, & de eorundem fide,
bonisque moribus constiterit Procuratorum ma-
triculæ inseruntur, atque ubique tum in Urbanis,
tum in Provincialibus Curiis Procuratoris
munus obibunt. *Prag. 22. 28. & 80. ibid.
& Prag. anni 1758.* Vel in una ex Regiis Pro-
vincialibus Aulis, examine eodem ritu peragen-
do, probantur, & hi ubique per provincias Pro-
curatores legitime constituuntur; at ab Urbanis
Curiis ipsis abstinendum est. Hinc est, quod
Actuarii, ac Scribæ verantur litteras mandati
recipere, nisi ipsis ex litteris ejus, qui S. R. C.
a secretis est, plane constiterit, Procuratorem, a
quo exhibentur, in Matriculam relatum fuisse.
Prag. 22. & 78. ibidem.

CCCCCXVIII. Ut autem fraudibus, quæ
hac in re admitti possunt, obviam iretur, Sa-
pientissimus olim Rex noster Carolus Borbonius
Prag. anni 1738. saluberrime decrevit, ut ubi
quis in Procuratorum Matriculam probatus refe-
ratur, statim qui est a secretis S. R. C. de hac
re certiores faciat 1. omnes Actorum Magistros
S. R. C. qui id suis Scribis manifestent: horum
autem partes erunt codicem, sic dictum *Regi-*
stro,

stro, paratum habere, quo Procuratorum nomen, cognomen, patriam, ac diem, quo adprobatum sunt, conscribant. 2. Eos, qui sunt a secretis tum R. C. Summariae, tum M. Curiae Vicariae. Tum hi illud perspectum reddant omnibus Actorum Magistris, & Actuariis suorum Tribunalium. Hi autem singuli Scribis suarum mensurarum (*Banche*) idem legitime pandant, quibus Codicem *Registro* conficere incumbit, æque ac, ut modo diximus, Scribis S. R. C. Qui autem est a secretis S. R. C. litteras illas gratis ex officio expedire debet; ita quidem ut si eas dare negligat, muneris abdicationem subeat; cui etiam poenae subjiciuntur Actorum Magistri, Actuarii, Scribae, qui mandata a Procuratoribus haud probatis recipere ausint. Haecenus indicata Prag. anni 1738.

CCCCCXVIII. Cuicui permissum est Procuratorem dare, nisi ei nominatim a Lege fuerit prohibitum. Atqui 1. Procuratores ad lites constituti ante litis contestationem alium procuratorem constituere non possunt; *Leg. 8. & 11. C. de Procurator.* hac sane de causa, quod Procurator ante litis contestationem dominus litis non efficitur, quod tamen non obtinet, si cui speciatim potestas data est alium procuratorem substituendi. *Cap. 1. de Procurat. in VI.*

2. Neque Tutores, & Curatores Procuratorem, ad litem pupilli nomine exercendam, constituent, nisi post litem contestatam: eadem prorsus ratione, quod domini non sunt litis nondum coepta: sed si parum idonei sint, ut iudicium adgrediantur, & ad litis usque contestationem perlequantur, actorem, Iudice auctore, recte destinant. Ipsi tamen Pupilli, & Minores, quia domini sunt, recte Procuratores constituent, modo tutorum, vel curatorum suorum intercedat auctoritas.

3. Idem prorsus dicendum de Oeconomis rerum Ecclesiasticarum, de Syndicis, seu Defensoribus

Re-

De his, per Quos Agere Possumus. 633
Rerum publicarum, & Civitatum, & aliis id
genus.

4. Neque servus procuratorem constituit; *Leg.*
33. *Dig. eodem*, nisi forte de statu suo litiget;
nam alias servus nec pro se, nec pro alio in ju-
dicio esse potest. *Leg. 6. Cod. de Judiciis.*

* Procurator semel constitutus revocari a liti-
gatore nequit, neque ipsi Procuratori man-
datum suo arbitratu dimittere jus est, nisi id
æquum videatur Causæ Commissario. Igi-
tur Procurator, qui causæ procuratorem
semel susceptam, inscio Causæ Commissario,
dereliquerit officii privatione multandus ad
tempus est, aureos 25. Fisco addicendos
persolvat, ac interea temporis cum ipso ju-
diciū procedet. *Prag. anni 1738. §. IIII.*
num. 4. Qua de re *ibidem* decernitur, ut
in quocunque Judiciū actū mandatum Pro-
curatoris exhibeatur; atque adeo interdi-
ctum Actuariis ac Actorum Magistris, ne
quemcunque supplicem libellum (*memorial*),
vel efflagitationem (*istanza*) recipiant, ac
litteras sic dictas *provisionales* conscribant, nisi
ipsis in eodem actū mandatum procuratio-
nis in forma valida exhibeatur. Id saluber-
rime constitutum, ut altera pars contendens
pernoscat quisnam ille sit, quocum judi-
cium sit ipsi prosequendum.

CCCCXX. Dominium litis, quod jure Ro-
mano Procurator per litis contestationem nanci-
scebatur (confer Heinzeium §. 1247.) apud
nos in desuetudinem abiit: qua de re Procura-
tor non est dominus litis, sed mandatarius. Sen-
tentia non in Procuratores, sed in ipsos princi-
pales profertur: actio judicati non in Procura-
torem, sed in ipsum mandantem intendenda
est: tum æque ante, ac post litis contestationem
Procurator revocatur. Ac tandem morte man-

dantis Procuratoris officium non cessat . Sed fieri solet decretum , quod procedatur cum eodem Procuratore in damnum heredum , etsi hereditas non sit adita . *Stab. jun. cent. II. ref. 158. num. 2. & 6.*

CCCCCXXI. Illud hic quæri posse videtur, in quibusnam causis Procuratores constitui possint . Porro hoc in capite satis est jus nostrum municipale efferre , quod ab Jure communi vix discrepat . Igitur in causis pecuniariis æque Actori, ac Reo jus est Procuratore uti : at in causis criminalibus non idem obtinet ; si enim poena criminis est infra relegationem, Procuratorem quidem admitti posse habemus ex Ritu M. C. num. 91. At in criminibus , quibus sancita est poena relegationis, vel alia gravior, frustra Procurator adhibetur, uti Ritibus M. C. n. 105. & 106. præscribitur . Tantummodo rei aut infirmi, aut absentis, aut captivi procuratorem admitti humarum censetur . Ritus M. Curia num. 269.

* Indicatus M. Curia Ritus in hunc modum se habet . In quibuscunque causis criminalibus per quascunque personas in dicta Curia pro tempore movendis nulla exceptio admittatur pro parte citati , vel citandi , vel citandorum per procuratorem , scilicet ipsius citati offerenda , nisi fuerit exceptio infirmitatis , aut absentia , aut captivitatis . Hoc tamen Ritu ex praxi nostrorum Tribunalium haud revocatum est , quod Ritu num. 91. decernitur ; nimirum ; ut si poena criminis sit infra relegationem , Procurator legitime admittatur .

CCCCCXXII. Quod vero spectat ad criminalem injuriarum actionem moribus apud nos recepta est Constitutio Zenoniana , *Leg. ult. Cod. de injuriis* , Ritu M. C. num 91. firmata . Scilicet ut Viri illustres , eorumque uxores , fi-

lii etiam ac filiae (superstitibus videlicet maritis, ac parentibus illustribus) in indicato iudicio per Procuratores agere possint. Postremo Fridericus II. Constit. Generalia jura, Tit. Ut Universitas accusata, & mulieres, Universitatibus praeogativam indulgit, ut in criminalibus causis, & capitalibus accusationibus per Procuratores agere possint. Idem juris eadem Constitutione extendit etiam ad mulieres conjugatas, ut in criminalibus, & capitalibus causis per maritos, & alios, quos voluerint, Procuratores legitimos, & sufficienter instructos, si hoc elegerint, valeant in iudiciis comparere: sive ipsae accusent, suam, aut suorum injuriam prosequentes, sive ab aliis accusentur.

T I T. XI.

De Satisfactionibus.

§. 1255. **I**nterest litigantium, ne iudicia fiant elusoria: & hinc a se invicem cautiones exigunt.

Cautio quadruplex.

§. 1256. Cautio est, qua parti adversae praestatur securitas, eaque vel *fidejussoria* est, quae & *satisfactio* dicitur, (§. 279.) vel *pignoratitia* vel *nude promissoria*. Rubr. tit. ff. qui satisf. cog. vel jurato promitt. vel suae promiss. comm. L. 11 §. 9. ff. de collat. bon. §. 2. Inst. h. t.

§. 1257. Ordinariè cavetur *fidejussoribus*. Pignora tunc admittuntur, si aestimatio rei certa sit; (§. 279.) jurato promittunt tum viri illustres, L. 17. C. de dign. tum alii probatae vitae, qui, se idoneos fidejussores reperire haud posse; jurant. Nov. 112. cap. 2. Suae denique promissioni committuntur possessores rerum immobilium, (§. 389.) L. 15. pr. ff. qui satisf. cog. nec non fiscus, & respublica. L. 1. §. 18. L. 6. §. 1. ff. ut leg. vel fideic. serv. causa ed.

Reus quomodo caveat.

§. 1258. Et quidem jure novo reus nec actione personali, nec reali conventus, cautionem de judicato solvendo præstat, sed tantum de judicio sisti, simulque, quod in judicio permanens sit ad terminum litis. §. 2. Inst. h. t.

Actor quomodo caveat.

§. 1259. Actor cavet, se sub poena dupli intra duos menses a tempore exhibiti libelli litem contestaturum, eamque ad exitum persequuturum, &, si succubuerit, decimam quantitatis libello comprehensæ partem, impenfarum nomine restitutum. Nov. 96. cap. 1.

Procurator rei.

§. 1260. Procurator rei præsentis ex sua persona non cavet: sed reus vel præsens in judicio pro eo satis promittit, vel extra judicium pro eo satisfaciat, partim de judicatum solvi, partim quod tempore sententiæ recitandæ venturus sit in judicium. §. 4. Inst. h. t. Rei absentis procurator cavere tenetur de judicatum solvi. §. 5. Inst. eod.

Procurator actoris.

§. 1261. Procurator actoris mandato instructus non cavet: L. 1. C. de proc. mandato destitutus non admittitur, etiamsi satis offerat. L. 1. L. 24. C. de procur. Si mandatum quodammodo mancum videatur, vel persona conjuncta pro altera, vel procurator omnium bonorum pro domino, vel tutor pro pupillo, curator pro minore agat, satisfaciat, dominum rem ratam habiturum. §. 3. Inst. h. t. L. 1. C. L. 35. L. 40. §. ult. ff. de procurat.

§. 1262. Hodie ordinarie non cavet reus, nisi de fuga suspectus, vel arresto constrictus, vel ejus criminis reus, quod poenam capitalem vel corporis afflictivam non meretur. Tunc enim de judicio sisti, & judicatum solvi cavere jubetur.

§. 1263. Actor contra ordinarie cavet de impensis litis, & quidem non de decima illa parte summæ, quam libello complexus est, (§. 1259.)

sed

sed de omnibus, reo, si succubuerit, & in impensas condemnietur, restituendis. Iis locis, ubi reconventioni, finita demum conventione, locus est, actori etiam injungitur cautio *de revocatione*; dummodo reus causam reconveniendi indicet. Procurator non cavet: sed mandatum offert cum formula *sub hypotheca bonorum*; quod si vitio laboret, idem servatur, quod diximus (§. 1261.)

JUS NEAPOLITANUM.

Quandonam Reus in carcerem detrudi legitime possit.

CCCCCXIII. **M**agistratui nefas est quemcunque reum pro lubito carceribus mancipandi, nisi quem legitima indicia, vel gravioris admitti criminis, vel fugæ suspectum fecerint. Hæc inquisitio Judicis prudentiæ reservata est: adeo ut ex Capit. Caroli I. *Contra effrenatos* capitali judicio subiciantur, qui sine superiorum mandato personam aliquam, vel bona capere, retinere, vel custodire ausint. Porro excipiendi sunt, qui latronem concluderint, aut maleficum, furem nocturnum, populatorem agrorum, vel transfugam, ut hujusmodi homines mox judici offerant. Hi autem publici criminis rei jure Neapolitano non ultra duos dies retineri possunt, alias *Privati carceris* rei efficiuntur, qui eos detinent: Cap. Caroli II. *Amplius nulli*.

De Carcerum Qualitate.

CCCCCXIII. Rei in carcerem detrusi custodiæ duntaxat nomine sunt detinendi, haud vero ut ibi torqueantur ad interitum, macerentur inedia, aut acerbitate ulla adfligantur. Unde Fridericus Imperator Const. *Humanitate*,

638 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XI.*
Tit. de His, qui fidejussores &c. diserte sanxit :
Squalore carceris macerari non volumus accusatum.
 Et Carolus Borbonius Prag. anni 1738. §. ult.
 tum antiquas regias Pragmaticas horridos, aspe-
 rioresque carceres jam vetantes innovavit, tum
 quosque Regiarum Audientiarum aulae Praefectos
 (*Capi di Ruota*) jussit bis quotannis carceres invi-
 sere, atque, ut ad praescriptam Regiis sanctioni-
 bus formam, construantur, vel reducantur, cu-
 rare. Adhuc §. 8. num. 12. *ibidem* vetuit, ne
 in carcerem detrusi manibus ferreis, compedibus,
 vel numella adstringantur, nisi id diserte jussu in
 scriptis dato causae Commissarius decreverit ;
 gravibus in carcerum custodes contra facientes
 lancitis poenis.

* Ex Ulpiano Leg. 8. §. 9. Dig. de Poen.
Solent judices in carcere continendos damnare,
ut in vinculis contineantur : sed id eos face-
re non oportet : carcer enim ad continendos
homines, non ad puniendos haberi debet.

T I T. XII.

DE PERPETUIS, ET TEMPORALIBUS ACTIONIBUS,
 ET QUAE AD HEREDES, ET IN HEREDES
 TRANSEUNT.

Actionibus cur praescribatur.

§. 1264. **Q**UUM & jura & actiones in bonis
 esse censeantur ; (§. 388.) vete-
 res inde collegerunt, uti rerum
 corporalium dominium tempore expirat ; (§.
 438.) ita & actiones expirare, maxime quum
 interesse videretur reipublicae, ne lites essent im-
 mortales.

Actiones vel perpetuae, vel temporales.

§. 1265. QUUM autem aliae actiones citius,
 aliae

aliæ tardius expirent; jure Romano aliæ *perpetuæ*, aliæ *temporales* adpellantur. *Perpetuæ*, quæ triginta annos vel longum saltim tempus durant: L. 3. C. de præscr. 30. ann. *Temporales*, quæ citius expirent.

Spatium xxx. annorum veteribus erat, *γυναίκας*, adeoque perpetuum dicebatur, quod xxx. annos durabat. *Glossa Nomica*: *περὶ τῶν καλῶν καὶ τῶν τριάντων ἐτῶν χρόνος, καὶ τῶν ἑξήκοντα ἔτη καὶ τῶν ἑκατὸν ἐτῶν χρόνος*. Perpetuum vocatur tum triginta annorum spatium, tum quod per vitam hominis durat. Addidimus vel longum saltim tempus. Nam & actiones reales perpetuæ dicuntur in jure nostro. L. 1. ff. pro soc. pr. Inst. h. t.

Regula 1. de act. realibus.

§. 1266. De utrisque observandæ regulæ. I. *Actiones in rem tamdiu durant, quamdiu ipsum jus in re, ex quo oriuntur*: Hinc rei mobilis vindicatio post triennium, immobilis inter præsentem post decennium; inter absentes post vicennium expirat, (§. 445.) nisi vel rei possessæ vitium, (§. 450. 1.) vel mala fides possessoris, vel personæ, contra quam præscribitur, ætas usucapionem impediatur, ubi rei vindicationi post triginta annos; (§. 450. 2. 3. 4.) vel nisi Ecclesiæ, aut civitates, aut fiscus res suas vindicent, ubi post quadraginta demum annos eidem præscribitur. (§. 451.)

§. 1267. Idem obtinet circa actionem *confessoriam* & *negatoriam*, quia & servitutibus inter præsentem decem; inter absentes viginti annis præscribitur. (§. 413. 3.) In foris tamen Germanicis fere inolevit opinio servitutes rusticorum prædiorum, quas discontinuas vocant, immemoriali demum tempore & adquiri, & expirare. Gail. 11. Obs. 66. num. 7. Mev. Part. VIII. Decis. 168. n. 9.

§. 1268. Idem etiam obtinet circa *jus hypothecæ*, quod ipsum quoque X. annis inter præsentēs, XX. inter absentes excluditur, si ea ad tertium, possessorem bona fide, & justo titulo pervenerit. L. 1. & 2. C. *si adv. cred.* XXX. annis, si tertius mala fide possideat, (§. 450. L. 7. *pr.* C. *de præscr.* XXX. ann. XXXX. annis, si ipse debitor possideat. (§. 451. 4.) Et tandem etiam tunc durat actio *hypothecaria*.

§. 1269. Solæ actiones ex jure hereditario naturæ diversæ naturæ sunt. *Hereditatis enim petitioni*, tanquam mixtæ, XXX. annis; L. 7. C. *de pet. her.* L. 3. C. *in quib. caus. cess. long. temp. præscr. Querele inofficiosi*, tanquam odiosæ, quinquennio præscribitur. (§. 584. 3.)

§. 1270. Addimus, actionum illarum in rem naturam servare ex actionibus personalibus in rem scriptis, actionem quod *metus causa*. L. 3. C. *de his quæ vi met. caus.*

Regula II. de act. personalibus rei persecutoriis.

§. 1271. Altera regula est: II. Actiones personales rei persecutoriæ, civiles & prætorix, perpetuæ sunt, adeoque triginta annos durant. Exceptæ sunt 1. actio personalis ad servitutem promissam consequendam, quæ actiones reales imitatur. (§. 1267.) L. pen. C. *de usufr.* L. 13. C. *de servit.* 2. actiones Ecclesiarum, civitatum, fisci, quæ XXXX. annos durant. (§. 451.) 3. actiones honorariæ, quæ ad rescissionem actus tendunt, quæ sunt temporales: Sic actiones *Pauliana* annum utilem; restitutio minorum quadriennium; actio redhibitoria sex menses; quanti minoris annum utilem durant.

Regula III. De actionibus ex delictis privatis.

§. 1272. III. Omnes actiones pœnales civiles ex delictis privatis perpetuæ; prætorix annales sunt. Excipitur I. actio furti manifesti, quæ, tametsi a prætore inventa, perpetua est. *pr. Inst. h. t.* II. actio furti adversus nautas, caupones, &

sta-

stabilitarios: III. actio arborum furtim casarum, quæ eidem prætoriz, & perpetuz tamen. L. ult. ff. naut. camp. stab. L. 1. §. 6. 7. Dig. arb. furt. casar. Cujus naturæ etiam sunt IIII. actio depositi miserabilis; L. 18. ff. depos. V. servi corrupti, L. 13. ff. de serv. corr. VI. de effusis & dejectis, nisi de occiso libero homine agatur, quo casu annalis est. L. 5. §. 5. ff. de his, qui effud. VII. Actio de dolo biennalis est, & ne litis quidem contestatione perpetuatur. L. ult. C. de dolo malo.

Regula III. de persecutione criminum.

§. 1273. Quartum axioma esto: IIII. Accusationes criminales ordinariæ vicennariæ sunt. L. 12. C. ad L. Corn. Ordinariæ inquam. Nam fallit regula, I. si crimen continuetur. L. 4. C. de apost. II. In crimine adulterii, L. 29. §. 5. seq. ff. ad L. Jul. de adult. III. in crimine peculatus, & IIII. ex SC. Silaniano, quibus itidem quinquennio præscribitur. L. 7. ff. ad L. Jul. pecul. L. 13. ff. ad SC. Silan.

Quanam actiones denique heredibus, & adversus heredes?

§. 1274. Ex eodem fundamento, quod actiones in bonis sint, (§. 1264.) ex etiam ex parte heredibus, & adversus heredes dantur. Unde primum axioma: I. Omnes actiones rei persecutoriæ & pœnales heredibus quoque dantur, nisi vel ad meram vindictam comparata sint, vel actoris speciatim non intersit. Unde facile patet cur actiones injuriarum, (§. 1102.) de inofficioso testamento, (§. 584. 2.) de calumniatoribus, (§. 1170. 6.) de revocanda donatione ob ingratitudinem, (§. 462. 3.) omnesque actiones populares (L. 5. §. 5. ff. de his, qui effud.) heredibus non competant.

§. 1275. Alterum est: II. Omnes actiones rei persecutoriæ, etiamsi ex delicto sint, adversus heredes dantur. §. 1. Inst. h. t. Exemplo est condictio furtiva, quæ & adversus heredes instituitur; L. 9. ff. de cond. furt. nec non actio rerum

642 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XIII.*
rerum amotarum, quamvis priorem ideo quidam
ex delicto esse, negent. Immo axiomatis nostri
veritas etiam patet ex §. 9. *Inst. de L. Aquil.*
ubi Imp. concedit actionem L. Aquiliæ, quam-
vis ex delicto sit, tamen *transituram fuisse ad-*
versus heredem, si ultra damnum lis nunquam
æstimaretur, id est, si esset rei persequutoria.

§. 1276. III. *Actiones pœnales, sive ex deli-*
cto, sive ex contractu, heredibus quidem, sed non
contra heredes dantur, nisi ab ipsis delinquenti-
bus sint contestate. §. 1. *Inst. h. t. L. un. C. ex*
del. def. in quant. ten. her. L. 26. & L. 58. ff.
de obl. & act. L. 164. ff. de R. I.

T. I T. XIII.

De Exceptionibus.

§. 1277. **H**Atenus de *actionibus*. Quem-
admodum vero actoris est, jus
suum persequi in judicio; ita rei, se defendere,
idque fit, vel negative contestando litem, vel
causam fatendo quidem, sed subjuncta *exce-*
ptione.

Exceptio quid?

§. 1278. *Exceptio* vero latius accepta est omnis
rei adlegatio ac defensio, qua intentio actoris
vel ipso jure, vel ob æquitatem eliditur. L. 2. §.
1. L. 15. ff. *h. t.* Si vero accipiat strictius,
est *actionis jure stricto competentis ob æquitatem*
exclusio. pr. *Inst. h. t. L. 2. pr. ff. h. t. L. 12.*
ff. de dol. mal. & met. exc. Ergo exceptiones
proprie non sunt, quibus ipso jure actio exclu-
ditur, uti solutionis, compensationis, quamvis
hodie in foro id nomen obtineant, & a Docto-
ribus *exceptiones facti* adpellentur.

Exceptiones civiles, & pratoria.

§. 1279. *Ex* sunt vel *civiles*, quæ ex jure ci-
vili, vel *pratoria*, quæ ex jure prætorio nascun-
tur. §. 7. *Inst. h. t.* Sic *civiles* sunt exceptio
SC.

SC. Macedoniani, Vellejani, non numerata pecunia, prescriptionis: Pratoria exceptiones doli mali, pacti, jurisjurandi, quod motus causa.

Exceptiones perpetuae & peremptoriae.

§. 1280. Deinde aliae perpetuae & peremptoriae sunt, quae semper agentibus obstant, & semper rem, de qua agitur, perimunt, §. 9. Inst. h. t. quales sunt omnes superiore §. recensitae: vel temporariae & dilatoriae, quae ad tempus nocent, & temporis dilationem tribuunt, §. 10. Inst. h. t. sive ob personam & jurisdictionem judicis, sive ob inhabilitatem actoris vel procuratoris, sive ob modum procedendi, sive ob merita causae. Tales sunt exceptiones prescriptionis fori, suspecti judicis, feriarum, libelli obscuri, cautionis, ante diem petitionis.

* Alio sensu quaedam exceptiones dicuntur perpetuae, quia nullo tempore iis praescribitur, quamvis actiones ex eadem causa temporales sint, veluti exceptio doli, quae perpetua est, quum actio doli sit biennalis. Et tales ordinariae sunt omnes; quia reus non potest prius excipere, quam actione conveniatur. L. 5. §. ult. ff. de dol. mal. & met. exc. Temporariae contra hoc sensu sunt, quae certo tempore expirant, uti exceptio non numerata pecunia, quam biennalem esse diximus. (§. 894.) L. 14. C. de N. P. & non numerata dotis, de qua (§. 892.)

Exceptiones in rem, & personam.

§. 1281. Postremo quaedam exceptiones in rem sunt, quae rei cohaerent, & hinc heredibus quoque & fidejussoribus profunt, uti peremptoriae omnes: quaedam in personam, quae personam non egrediantur, uti exceptiones competentiae, (§. 1200.) pacti personalis de non petendo. L. 22. L. 35. §. 1. ff. de pact.

§. 1282. Exceptiones dilatoriae opponendae sunt ante

ante litis contestationem, L. pen. & ult. C. h. r. nisi vel ad judicii substantiam pertineant, idque retro nullum reddant; L. 24. C. de proc. vel post L. C. demum aut emerferint, aut ad rei notitiam pervenerint. L. 4. ff. h. r. Privilegium singulare est exceptionum incompetentis judicis, L. ult. C. si a non comp. jud. beneficii competentiae, L. 41. ff. de jud. & cedendarum actionum; L. 41. §. 1. ff. de fidei. quæ & post sententiam recte opponuntur.

§. 1283. Peremptoriæ in judiciis *bonæ fidei* opponi possunt in quacunque parte judicii; in judiciis stricti juris ante litis contestationem adlegendæ, & post L. C. probandæ sunt. L. 8. C. h. r. L. 9. C. de præscr. longi temp. Exceptis iis, quæ litis ingressum impediunt, quæ ante L. C. adlegendæ & probandæ, & exceptionibus S. C. Vellejani, & Macedoniani, quæ & post sententiam recte opponuntur. L. 11. ff. ad S. C. Vellej.

JUS NEAPOLITANUM

De Exceptionibus.

CCCCCXV. **I**Nter plures exceptionum species est recusatio Judicis causa suspicionis. Jure quidem Romano necesse non erat causam explicare, cur Judex recusetur, sed satis erat juramento adserere judicem suspectum videri. At jure Neapolitano causa recusatationis diserte explicanda est, ac etiam legitime demonstranda. Prag. 15. Tit. de suspic. Q. 1. Idem juris obtinet, si quis recuset Actuarios, vel Actorum Magistros S. R. C. In aliis vero Tribunalibus Actuarii, Actorumque Magistri vel extrajudiciali peracto eximine remouentur, vel alius adjungitur, qui causam prosequatur. Sanfelice. decis. 187.

CCCCCXVI.

CCCCXXVI. Quod vero spectat ad recusationes Officialium, qui in curiis baronalibus jurisdictionem exercent, quidam opinati sunt ejusmodi iudicium ad Regias Audientias spectare: Caravita in *Ritum M. C.* 205. At receptior videtur illorum Jectorum sententia, qui censent cognitionem illam potius ad Baronem spectare. Rovitus ad *Prag. 2. ibidem.*

CCCCXXVII. Antiquitus in nostro Regno usque ad iudicii conclusionem licebat causas suspicionis proferre. Verum jure novo *Prag. XI. de Suspicionibus num. 6.* nonnisi intra quadraginta dies a tempore primæ denuntiæ petitionis computandos suspensiones proponere jus est. Porro quatuor præcipui sunt calus, in quibus ultra statutum temporis spatium suspensionis causæ recipiuntur, 1. quum minor tutore, vel curatore careat, cui beneficium restitutionis denegandum non est, 2. quum recusetur iudex consanguineus, vel affinis, * 3. quum recusetur iudex causa inimicitie capitalis, 4. tandem si tertius litigator ad iudicium accedat, qui habetur tanquam novus in iudicio; qua de re æquum est ipsum audire. Gyptius ad *decis. 85. Capicilatr.*

* Idem juris servandum, etiamsi cognatio sit duntaxat spiritualis, docet Maradei *Singul. 388.* quod etiam præscribi videtur *Indicata Prag. 15. ibidem.*

CCCCXXVIII. Causa recusationis vel ab ipso litigatore proponenda est, vel ab ejus Procuratore, qui tamen speciali mandato sit munitus, scilicet quod contineat tum nomen Judicis, tum quoque causam, eum tanquam suspectus recusetur. Porro 1. admittitur Procurator, qui speciali careat mandato, si cautionem de rato offerat. Rovitus ad *Prag. 1. ibidem.* 2. Si recusatio proponenda sit in S. R. C. supplex recusationis libellus ab Advocato est subscri-

scribendus; at eo nolente ab ipso litigatore; quo tamen casu depositum duplicatur.

CCCCCXVIII. Causæ suspicionis recensentur in indicata *Prag. 15.* Quæcunque vero illæ sint, in ea Curia discutiuntur, ubi Judicium peragitur. Tum continuo in eas inquiratur, num graves sint, ac ejusmodi, ut legitime Judex recusari possit. Si vero ejusmodi inquisitio diligentiolem requirat indaginem, ac discussionem, constituto termino, publicis exhibitis documentis, testiumque probationibus juramento firmatis, causa quamcitus ad examen revocanda est. *indicata Prag. 15.* Quod si ipse Judex recusatus suspicionis causas suo adsensu confirmet, vel ipsemet scrupulum suspicionis proponat, non est removendus, priusquam ejusmodi peragatur discussio, præsertim si altera pars litigantium nolit adsertioni illi adquiescere. Quid enim prohibet, cur non dicatur judex suo privato commodo, voluisse causam deserere, atque id in causa fuisse, quare suspicionis causas vel suo adsensu firmaret vel ipsemet sponte proferret. *De Rosa Prax. Decret. Part. 1. Cap. 2. Dist. 2. num. 34.*

CCCCCXX. Sunt quoque Exceptiones peremptoriæ, quas recenset Heineccius §. 1279. inter quas videtur præcipuum habere locum Præscriptio. Porro de Præscriptione licet haud pauca dixerimus *Lib. II. Tit. V.* nonnulla tamen supersunt hic observanda. Nimirum sunt quædam judiciorum species, in quibus ex decreto S. R. C. ann. 1738. quum nullæ a litigatoribus Scripturæ producantur, non vi præscriptionis, sed duntaxat præsumptæ solutionis omnis actio perimitur.

CCCCCXXI. Ac 1. Causidicis post biennium, ex quo patrociniū deseruerunt, vel mandatum ipsis ademptum est; pro honorario, sive palmario actionem intendere nullum jus est.

2. Idem juris obtinet quod ad Notarios; si tamen Instrumentorum exempla, sive copias non tradi-

derint ; quibus traditis nullum ipsis superest petendæ mercedis jus.

3. Biennium quoque Pharmacopolis præstitutum est, ad instituendam actionem adversus eos, qui medicamenta acceperunt. Si vero post obitum illius, cujus usui medicamenta fuerunt, ab herede repetere velint, intra duos menses iisdem iudicium instituendum est.

4. Fabris, ac opificibus pro mercede rerum manufactarum annus indulgetur.

5. Ac tandem Famulis, ceterisque operas suas locantibus ; postquam a famulatu, ministeriove discesserunt, infra duos menses facultas petendi mercedem tributa est. Statutis his temporum spatiis elapsis, Causidici, Notarii, Pharmacopola &c. a iudicio repelluntur.

TIT. XIII.

De Replicationibus.

§. 1284. **U**Ti reus exceptione sua intentionem actoris ; (§. 1278.) ita actor nova adlegatione exceptionem rei elidit, eaque vocari solet *replicatio*. *pr. Inst. h. t.*

§. 1285. Quum vero contingere possit, ut replicatio, quæ prima facie iusta est, nova adlegatione excludatur a reo, ea tunc vocatur *duplicatio*. *§. 1. Inst. eod.*

§. 1286. In quibusdam foris & actori *triplicatio*, & reo *quadruplicatio* conceditur, §. 2. *Inst. h. t.* immo & ultiores adlegationes admittuntur. Verum in iudiciis bene constitutis id non temere permittitur, sed partes coguntur in replicatione, & duplicatione ad sententiam concludere, & ni id faciant, iudex causam ex officio pro conclusa habet. Ceterum reo ultimam adlegationem competere, & ratio juris, & usus fori probat.

T I T. XV.

De Interdictis .

§. 1287. **B**Eati in jure censentur possidentes : quia I. ab editione ac probatione tituli liberantur , L. 11. C. de pet. her. & L. 28. C. de rei vind. II. si in bona fide sint , fructus quosdam lucrantur , (§. 377. seq.) III. iidem rem tamdiu retinent , quamdiu alter suam esse non probaverit , §. 4. Inst. h. t. IIII. seque in possessione etiam privata auctoritate defendunt , L. 1. C. unde vi , eaque dejecti dejectientem confestim iterum jure dejiiciunt . L. 3. §. 9. L. 17. ff. de vi & vi arm. Ac denique V. eo jure gaudent , ut in pari causa melior eorum conditio existimetur , L. 2. §. 9. ff. uti possid. & in dubio pro iis feratur sententia . L. 125. L. 128. ff. de R. I.

Quid interdictum ?

§. 1288. Ea commoda facile instigant homines , ut de possessione litigent . Ea vero lis ne in verbera , ac cædes evadat , prodita sunt *Interdicta* , id est jure veteri *formule & conceptiones verborum* , quibus Prætor in causa vera vel quasi possessionis , aliquid fieri jubebat aut prohibebat . pr. Inst. h. t. Jure novo vero *extraordinaria actiones* , quibus de vera vel quasi possessione maxime agitur . pr. §. ult. Inst. h. t. L. 2. §. 2. ff. h. t.

Possessio quid , & quotuplex .

§. 1289. *Possessio in genere* est rei detentio : L. 1. pr. §. 1. ff. de adqu. vel amitt. poss. L. 9. ff. de rei vind. sed ita dividitur in *naturalem* , & *civilem* . Naturalis modo dicitur , quæ in nuda detentione consistit , modo quæ saltem non cum proposito rem sibi jure dominii habendi conjuncta est . L. 12. pr. ff. eod. Civilis vero modo est ,
qua

qua quis rem detinet, in qua ipsi ius est, modo, qua quis rem detinet animo domini, & rem sibi habendi. L. 1. §. 9. ff. de vi & vi arm. L. 2. §. 1. ff. pro her.

Interdicta quatuorplex?

§. 1290. Interdicta modo ex causa proprietatis dantur, modo ex causa possessionis, ejusque civilis, vel latius vel strictius sic dictæ.

§. 1291. Sunt ea vel *prohibitoria*, velut interdicta *ne vis fiat ei*, qui in possessionem missus erit, *ne quid in loco sacro fiat*, *ne quid in loco publico vel itinere fiat*, &c. vel *restitutoria*, velut interdictum *unde vi*, vel *exhibitoria*, V. C. de libero homine exhibendo, de tabulis exhibendis, de quibus tituli singulares exstant in Digestis.

§. 1292. Deinde alia sunt *adipiscenda*, alia *retinenda*, alia *recuperanda possessionis*. §. 2. 3. 4. Inst. h. t.

§. 1293. *Adipiscenda* possessionis causa præcipue comparata sunt interdicta *quorum bonorum*, quod *legatorum*, & *Salvianum*. §. 3. Inst. h. t.

§. 1294. Interdictum *quorum bonorum* datur bonorum possessori vel heredi prætorio, L. 1. pr. ff. quor. bon. non contra quemvis possessorem, qui titulo singulari; sed adversus eum, qui pro herede vel pro possessore possidet, ad consequendam rerum hereditariarum possessionem. §. 3. Inst. h. t.

* *Pro herede possidere* dicitur, qui se heredem esse ait: *pro possessore*, qui hereditatem, sciens nullo ad se iure pertinere, possidet; §. 3. Inst. h. t. L. 11. L. 12. 13. ff. de hered. pet.

§. 1295. Differt ergo hoc interdictum ab hereditatis petitione, quod hac ius hereditatis; illo ejusdem possessionem; hæc res corporales & jura; illo solas res corporales persequimur. L. 2. ff.

§. 1296. Ei vero interdicto adfinē est remedium ex *L. ult. C. de edicto D. Hadr. toll.* quo heres, in testamento scriptus, in possessionem mitti jure petit, si testamentum vizio visibili non laboret.

§. 1297. Alterum interdictum quod legatorum datur heredi bonorumve possessori, qui satisdedit, adversus legatarium, qui rem legatam sine voluntate heredis occupavit, ut eam restituat, quo quarta Falcidia detrahi possit, vel in id, quod interest, condemnetur. *L. 1. §. 2. L. un. C. quod legat.* Quamvis enim legatæ speciei dominium sine traditione in legatarium devolvatur, (§. 607. 3.) non devolvitur tamen possessio.

Interdicta Salvianum, & quasi Salv.

§. 1298. *Salvianum* interdictum datur domino fundi contra colonum ad consequendam possessionem rerum coloni, pro mercede oppignoratarum. §. 3. *Inst. h. t. §. 1. ff. de Salv. interd.* *Quasi Salvianum* omni creditori adversus possessorem rei sibi obligatæ ad ejus consequendam possessionem.

Quomodo differant ab action. Serv.

& quasi Serviana?

§. 1299. Unde eodem modo differunt hæc interdicta ab actionibus Serviana, & quasi Serviana, quo interdictum quorum bonorum ab hereditatis petitione: (§. 1295.) nisi quod I. in actionibus Serviana, & quasi Serviana probandum, rem in debitoris bonis esse. *L. 15. §. 1. ff. de pign. in interdictis Salviano, & quasi Salviano, eandem in fundum illatam esse. II. Illæ actiones contra quemcunque possessorem; hæc interdicta tantum contra debitorem dantur. L. 1. C. de precar.*

§. 1300. *Retinenda* possessionis causa (§. 1292.) prodita sunt interdicta *uti possidetis*, & *utrubi*. §. 4. *Inst. h. t.*

§. 1301. Interdictum *uti possidetis* competit ei, qui rem immobilem tempore litis contestatæ nec

vi,

vi, nec clam, nec precario possidet, L. 1. §. 8. 9. Dig. uti possid. contra turbantem, ad id, ut a turbatione desistat, deque eo caveat, & præstet simul, quod interest. L. 1. §. 4. 6. ff. L. un. C. ut possid.

§. 1302. Interdictum contra *utrubi* datur ei, qui rem mobilem tempore litis contestatæ nec vi, nec clam, nec precario possidet; L. un. §. 1. ff. *utrubi*, & §. 4. Inst. h. 1. adversus turbantem, ut a turbatione desistat, cautionem de non amplius turbando, idque, quod interest, præstet.

§. 1303. Usus fori hæc interdicta ad servitutes, & jura, ad superficiem, usumfructum, immo & jus colonorum protulit. Sand. P. 1. tit. 4. des. 2.

§. 1304. Recuperanda possessionis causa interdictum unde vi competit ei, qui per vim a possessione rei immobilis dejectus est, ejusve heredi, L. 1. §. 44. ff. de vi & vi arm. adversus dejectentem, ad restituendam possessionem, cum fructibus ac omni utilitate, damnumque deiciendo datum resarciendum, §. 6. Inst. h. 1. &, si possidere desierit, ad id quod interest. L. 55. ff. eod.

Actio de spolio.

§. 1305. In praxi ad fine remedium receptum ex interpretatione potius, quam verbis Canonis *redintegranda* 3. caus. 3. Qu. 1. & Cap. 18. X. de restit. spol. quo spoliatus agit non modo de re immobili, sed & de mobili, non modo adversus spoliantem, sed & adversus quemcunque possessorem ad restituendum. Ziegl. Comm. ad Can. redintegr. Gail. Lib. 11. Obs. 75.

Interdicta simplicia, & duplicia.

§. 1306. Denique alia interdicta *simplicia* sunt, in quibus facile adparet, quis possideat, adeoque quis reus sit, e. g. *quorum bonorum*, quod legatarum, *Salvianum unde vi*: alia *duplicia*, in quibus uterque actoris vel rei vice fungi possit. Qualia sunt interdicta *uti possideatis*, & *utrubi*.

Interdictorum usus in foro.

§. 1307. Frequentissima hodie sunt hæc interdicta.

dicta in foro, vocanturque *remedia possessoria*, & fere mandatis cum vel sine clausula expediuntur.

§. 1308. Omnibus interdictis hoc commune est, I. quod sint in personam, nec oriantur ex jure in re, sed ex jure ad rem. II. Quod in iis levato velo absque judicii strepitu procedatur.

§. 1309. Dividuntur hæc remedia in *summariū* quod vocant, & *ordinarium*; inter quæ hoc observatur discrimen. I. quod in *summario* de novissima & momentanea possessione; in *ordinario* de antiquiore disceptatur. Unde ei, qui in *summario* luccubuit, *ordinarium* adhuc salvum est. II. Quod in illo non quæritur, an quis possideat vi, clam, precario? sed, an quiete possideat? in hoc vero ad qualitatem possessionis attenditur. III. Quod in illo servato juris ordine & absque judicii strepitu; in hoc solito ordine, & adhibita plena causæ cognitione proceditur. Petitorium non nisi finito judicio possessorio institui potest. L. 18. §. 1. ff. de vi. Cap. *Significaverunt* 36. de test. & attest.

JUS NEAPOLITANUM

De Interdicto Retinendæ Possessionis.

CCCCCXXXII. **J**ure Neapolitano quum quis timeret se in possessione, vel quasi, turbatum iri, ipsi Judex adeundus erat, ab eoque petendum, ne a possessione exturbaretur. Porro antiquitus necessum non erat ullam possessionis probationem proferre ad Judicis decretum obtinendum; *Ne possessor turberetur*: quin immo etiam sine contradictore, & sine ulla causæ cognitione decretum illud emittebatur. Verum ut fraudibus, quæ in hanc rem committebantur, aditus præcluderetur, prorsus requiritur, ut contradictor in jus vocetur: qui si
voca-

vocatus, non se in iudicio sistat, in pœnam contumaciæ, decretum, sive *Interdictum retinendæ possessionis* ei, qui Judicem adiit, adjudicandum est.

- * Recte igitur ejusmodi iudicium dicitur *summarissimum*, in quo Judex non teneretur inspicere, ad quemnam possessio spectet; sed duntaxat quis sit in possessione: quæ duo oppido inter se differunt, ut ad rem notat *Staib. Resol. 101. num. 62.* Nec requiritur probatio, sed satis sit unus testis.

CCCCCXXXIII. Quum vero ejusmodi iudicium inter duplicia recenseatur, hinc consequitur, I. Eum Actoris partes agere, qui primus interdictum petiturus Judicem adiit. II. Ei mentionis decretum impartendum, qui se nec vi, nec clam, nec precario possidere tempore propositi interdicti demonstraverit. III. Quum possessor ignoretur, & inter plures possessionem adferentes anceps sit iudicium, vel obscuris, vel ejusdem ponderis ex utraque parte productis probationibus, neutri interdictum elargiendum esse, sed litigatoribus ex æquo rei litigiosæ possessionem vetandam, quæ sequestro subjicietur. De Rosa *Part. 1. Cap. 10.*

De Interdicto Recuperandæ Possessionis.

CCCCCXXXIII. Quod vero spectat ad Interdictum recuperandæ possessionis, illud quidem ei competit, qui a possessione rei immobilis vi dejectus fuerit, contra dejicientem, sive laicum, sive clericum, vel etiam tertium possessorem, licet bonæ fidei. De Adlictis *Decis. 361.* Jus enim est Principi, ut violentiam arceat a civium possessionibus. Qua de re civi, qui vim in possessione vel passus sit, vel ei imminere formidat, regium præsidium non denegatur adversus quos-

E e

cun-

cunque sive laicos, sive clericos, & quidem ex beneficio *quatuor Capitulorum Regni*. Verum laico nefas est ejusmodi uti præsidio adversus clericum, si vel absque vi possessione exciderit, vel dubia sit possessio, vel denique pateat illegitimi possessoris injustitia.

- * Hæc Capitula dicta quoque sunt *Remedia*, sive *Conservatoria*; quippe his succurritur laicis, vel clericis, qui a Prælatiis, aliisque clericis vim patiantur. Horum I. incipit *Ad regale fastigium*; II. *Caritatis adfectus*; III. *Finis præcepti*; IIII. *Omnis depredatio*.

CCCCXXXV. Jam vero in ejusmodi judicio hic ordo servandus. Supplex libellus Regi exhibendus est, quo exponatur factum: nimirum possessio rei, vis illata, & petitio Regalis præsidii. Remisso libello ad S. R. C. expediuntur citationes per edictum, quo generatim in jus vocantur omnes, ad quos judicium spectare videatur. * Tum elapso termino, si clericus in judicio non se sistat, incusatur contumaciæ: deinde capta informatione de spolio, vel de turbata possessione, regale conceditur præsidium, & in integrum turbatus restituetur. Si vero de violentia legitima non exhibebitur probatio, remittenda est causa ad judicem competentem. *De Rosa in Praxi Part. 1. Cap. 11.*

- * Quod clericus a Judice laico directe in jus vocari nequeat, in causa est, cur clericus non speciatim, sed generatim per edictum citetur. Nimirum citatio per edictum non adversus clericum speciatim, sed adversus omnes profertur, quorum interest judicio illi se sisti. Igitur Clericus potius sponte ad laicum tribunal accedere videtur. Confer nostras Institut. Canonicas *Lib. III. Tit. V. num. 18.*

CCCCXXXVI.

De Restitutione Spoliatorum.

CCCCCXXXVI. Adhæc per vim e possessione rei controversa ejectus, ab eo, qui deiecit, ante conveniri non potest, quam restitutionem in integrum receperit: *Leg. 1. §. 1. de Vi, & vi armata*. Neque sat erit possessionis restitutio, nisi etiam de fructibus, damnis, & expensis satisfiet. *Cap. 11. de Restit. Spoliator*. Ea-que locum habet, etiam quum quis ab injusta possessione dejicitur: *indic. Leg. 1. §. 30.*

CCCCCXXXVII. Spoliator, adversus quem ejusmodi remedium est institutum, non modo is intelligitur, qui per se *'austrus immediate* spoliavit, verum & qui spoliū mandavit, vel suo nomine factum ratum habuit: *Cap. 15. ibid.* immo jure canonico etiam qui accipit rem ab alio vi ablatam: *Cap. 17. ibid.*

CCCCCXXXVIII. Jam vero generalis illa regula, quæ spoliatum ante omnia restituendum præcipit, plures patitur exceptiones.

1. Si spoliatus libere consentiat, ut de spolio simul, & proprietate judicium agitetur: *Cap. 1. ibid.*

2. Si spoliatus haud fraude, aut contumacia, verum iusta ex causa absit: *Cap. 12. ibid.*

3. Si agenti de spolio respondeatur ipsum nunquam possedisse: neque enim judici fas est restitutionem decernere, nisi prius hæc discutiat-ur exceptio: *DD. communiter.*

4. Si quis alienam possessionem invadens, inde vi a legitimo Domino repellatur: cuius enim res suas tueri natura ipsa permittit: *Cap. 12. ibid.*

5. Tandem si spoliatus sit notorius prædo, eique exceptio dominii, de quo certo constat, opponatur: *Cap. fin. ibid. in VI.* Hæc capita indicasse satis sit, quum fufus de his in *Instit. Canon.* egerimus.

T I T. XVI.

De Pœna Temere Litigantium.

§. 1310. **P**œna temere litigantium hic sunt media coercendi litigantium temeritatem. B. Hub. *Præl. ad Inst. h. t.* Coercetur autem ista temeritas jurejurando calumniæ, pœna pecuniaria, infamia. *pr. Inst. h. t.*

Jusjurandum calumniæ vel generale, vel speciale.

§. 1311. *Jusjurandum calumniæ vel generale est, vel speciale. Generale præstant reus, actor, & advocatus; & reus quidem jurat, sibi justam videri causam suam; actor, se non calumniandi vexandique animo, sed quia se justam causam habere existimet, actionem instituisse: advocatus denique, sibi hætenus causam clientis justam videri, nec se ei patrocinium commodaturum, si aliud deprehendat. L. 2. C. de jurejur. propt. cal. L. 14. §. 1. C. de judic. Nov. 49. cap. 3.*

§. 1312. *Præstandum id ab omnibus, præterquam a parentibus, patronis, L. 16. ff. de jurejur. & L. 34. §. 4. ff. eod. (edit. Haloandr.) & aliis, quibus debetur reverentia. II. Feud. 33. §. 1. Præstandum in omnibus causis, præterquam criminalibus, ubi ex parte rei justissima esset perjurii suspicio. Præstandum etiam abscisse, nisi actor causa cadere, reus condemnari velit. Auth. Principales C. de jurejur. propt. calumn.*

§. 1313. *Speciale, quod & malitiæ vocatur ex Cap. 2. ult. de jur. cal. in VI. vel ab adversario, vel a judice defertur, quoties calumniæ suspicio in qualibet judicii parte sese exerit, imprimis quoties quis vel jusjurandum alteri detert, L. 24. §. 4. L. 37. ff. de jurejur. vel editionem instrumentorum petit, vel rem sibi exhiberi desiderat, vel novum opus nuntiat, L. 5. §. 14. ff. de oper. nov. nunt. vel denique positio-*

tiones factorum offert, vel ab altero ad illas respondetur, quod iusjurandum dandorum, & respondendorum adpellatur a pragmaticis.

Utriusque usus hodiernus.

§. 1314. Sed generale quidem iusjurandum non solum in Germaniæ provinciis quibusdam, verum etiam in Hollandia, extra usum est. Speciale ubique in foro obtinet: præterquam quod mos positiones factorum offerendi multis principum Germaniæ legibus recentioribus improbat.

Pœna pecuniaria.

§. 1315. Alter modus coercendi litigantium temeritatem est pœna pecuniaria. (§. 1310.) Nam I. jure Rom. (rarius hodierno,) lis in quibusdam causis infitiando crescit, (§. 1094.) II. victus victori, nisi probabilis ei causa fuerit litigandi, in impensas litis condemnatur. §. 1. *Inst. h. t. L. 79. ff. de judic.* III. Si quis in jus vocaverat, quem non debebat, multabatur olim L. solidis. L. 1. §. 2. *ff. de in jus voc.* Quod hodie extra usum est.

Infamia.

§. 1316. Denique & infamia notantur, partim, I. qui ex delicto & quidem vel privato, (excepta lege Aquilia;) vel publico; partim, II. qui ex quatuor illis contractibus, quos infamiam inurere supra (§. 786.) notavimus, condemnantur. §. 1. 2. *Inst. h. t.*

JUS NEAPOLITANUM

De Actione impensarum repetendarum adversus temere litigantes.

CCCCXXXVIII. **A**Dversus temere litigantes jus est victori in judicio actionem intendere de impensis repetendis, & quidem tum de iis, quas in primo judicio, quo de summa rei actum est, erogare oportuit, tum etiam de iis, quas novo judicio impensarum re-

petendarum fieri necesse fuit. Id saluberrime constitutum est a Carolo Borbonio olim Rege nostro Pragmatica Anni 1738.

CCCCCXXX. Igitur ubi decreto Judicis expensarum repetitio victori adjudicata est, is Scribam causæ adeat, cujus partes sunt, ut quam citissime expensarum rationem ineat, secundum quam temere litigans victori satisfaciet. Adversus Scribæ relationem datur temere litiganti agere actione, quod male se gesserit in impensarum rationibus ineundis; ipsi tamen nonnisi unica revisio decernenda est ex *eadem Prag.* Quæ peracta continuo quidquid impensarum nomine deberi constituerit, satisfaciendum est. Quamvis vero nullitates proponere eidem haud denegetur, hæ tamen non recipiuntur, nisi prius summam deponat, ad quam impensarum nomine damnatus est, ex *eadem Prag.* anni 1738.

- * Actio expensarum repetendarum complectitur etiam quidquid Advocatis, & Procuratoribus honorarii nomine persolvi necesse fuit. Id Regio Rescripto decrevit idem Carolus Borbonius Sapientissimus olim Rex noster, modo Pius Augustus Felix Hispaniarum Monarcha.

T I T. XVII.

De Officio Judicis.

§. 1317. **Q**Uum adhuc de partibus actoris æque ac rei actum sit; proximum est, ut de *Judice* videamus.

Magistratus, & judex quomodo differant.

§. 1318. Distincta Romæ fuisse *magistratum*, & *judicum* officia, jam supra monuimus. *Magistratibus* jurisdictio cum imperio mixto; *judicibus* nuda notio competeat. L. 15. ff. de re jud. Coram illis, quæ fiebant *in jure*; coram his facta,

Et in judicio peragi dicebantur . Schilt. Exerc. VII. §. 3. Ille de jure ; hic de facto cognoscebat. (§. 854. *) Si ipse prætor & de jure , & de facto cognosceret , dicebatur id *judicium extraordinarium* . L. 178. §. ult. ff. de V. S. qualia erant *interdicta* (§. 1288.) aliæque *extraordinariæ cognitiones* . Tit. ff. de extr. cognit.

Jurisdictio, & Imperium quomodo differant.

§. 1319. Ceterum , prout magistratus vel civiles vel criminales causas cognoscit ; ita ei vel *jurisdictio* tribuitur , vel *imperium* . *Jurisdictio* est notio jure magistratus competens . Cujac. *Paratitl. ad tit. Pand. de jurisd.* Et hæc compete-
bat jure magistratus . *Imperium* contra erat potestas armata . Sigon. *de jure civ. Rom. Lib. I. cap. 2.* & hæc speciali lege deferebatur . L. 1. pr. de off. ejus , cui mand. *jurisd.*

§. 1320. Quia tamen , cui *jurisdictio* data est , ei quoque concessa videntur illa , sine quibus *jurisdictio* explicari non potest ; L. 2. ff. de *jurisd.* voluerunt Romani , ut & cum *jurisdictione* imperii quædam particula , quæ in exsequutione & coercionem civili consistit , conjuncta esset , & *jurisdictio* , quatenus est causæ cognitio , non separaretur ab imperio . L. 6. pr. ff. de off. proces.

Imperium merum, & mixtum.

§. 1321. Atque inde est quod imperium dividitur in *merum* , & *mixtum* . Nam *merum* non accipitur pro vehemente , summo , eccellente , sed eo sensu , quo opponitur ei , quod *mixtum* est .

§. 1322. Ac proinde imperium *merum* est potestas gladii , ad animadvertendum in homines facinorosos . L. 3. ff. de *jurisd.* *Mixtum* contra dicitur , partim imperium , cui etiam *jurisdictio* inest , L. 3. ff. de *jurisd.* siquidem potestas gladii sine notione esse nequit ; (§. 1320.) partim vis ac potestas exsequendi & coercendi , quæ *jurisdictioni* cohaeret , quia *jurisdictio* sine modica

coercitione nulla est. L. 1. §. ult. L. ult. §. 1. ff. de offic. ejus, cui mand. jurisd.

Cui merum, & mixtum imp. competat.

§. 1323. Ergo cui *merum* imperium est, ei & *mixtum* est, quatenus & notionem habet de criminibus: contra cui *mixtum* est, ei non statim competit *merum*. L. 1. §. ult. ff. eod. At & , cui *jurisdictio* est, ei non statim semper *mixtum* competit imperium, sed qui hoc habet, & *jurisdictionem* habere intelligitur. Exemplo esse possunt magistratus municipales, quibus negant auctores nostri, *qua magis imperii sunt*; non *qua magis jurisdictionis*. L. 4. ff. de jurisd. L. 26. pr. & §. 1. ff. ad municipal.

Jurisdictio voluntaria, & contentiosa.

§. 1324. Jam de *jurisdictione*. Ea vel *voluntaria* est, vel *contentiosa*. Illa inter volentes exercetur: uti adoptio, manumissio, emancipatio: hæc etiam inter invitos cum causæ cognitione, uti omnes actiones. L. 2. L. 3. ff. de off. procos. Illa a quocunque magistratu exerceri poterat, dummodo apud eum esset legis actio; (§. 69. 2.) hæc a iudice competente. L. 20. ff. de jurisd. Illa etiam diebus feriatis, L. 8. C. de fer. extra tribunal, (§. 10.) L. 36. pr. ff. de adopt. §. 2. Inst. de libertin. immo in causa propria exercetur: L. 3. L. 14. ff. de adopt. in hac omnia secus se habent.

Jurisdictio ordinaria, & extraordinaria.

§. 1325. Deinde eadem in *ordinariam*, & *extraordinariam* dividitur. *Jurisdictio ordinaria* jure magistratus competit, uti jus decernendi, iudicem dandi, exsequendi. *Extraordinaria* speciali lege defertur, uti tutoris datio. (§. 242.) L. 7. §. fin. de off. procos. Illa mandari potest, hæc non potest. L. 1. pr. ff. de off. ejus, cui mand. jurisd.

Jurisdictio propria, mandata, & prorogata.

§. 1326. Porro dividitur in *propriam*, quæ jure magistratus sui, adeoque jure proprio competit:

tit: L. 5. L. 6. ff. de jurisd. Mandatam, quam quis nomine magistratus alterius exercet, L. 5. L. 16. ff. eod. L. 1. §. 1. L. 3. ff. de offic. ejus, cui mand. jurisd. & Prorogatam, quæ vel expreso consensu utriusque partis, vel tacito extra terminos exercetur. L. 18. ff. de jurisd.

Jurisdicção patrimonialis.

§. 1327. Hodie his jurisdictionis speciebus accedit alia, passim obvia, quæ possessoribus prædiorum jure hereditario competit in rusticos, & cum prædiis vendi, locari, aliisque modis, & in feminas aliquando transferri potest, atque hinc *patrimonialis* vocari solet. Sed hanc a veteri potestate dominica in servos vel homines proprios repetendam, & nihil aliud esse, quam potestatem dominicam, jurisdictionis σχιματι forma indutam, jam supra monuimus. (§. 132.)

An hodie magistratus, & judicis sit differentia.

§. 1328. Nec magis hodie observatur discrimen inter ea, quæ in jure, & quæ in judicio, fieri dicuntur. Judices enim pedanei apud ipsos Romanos dari desierant, non quidem a temporibus Diocletiani, uti ex L. 2. C. de pedan. jud. colligunt, (vid. v. c. Ger. Nood. de Jurisd. & imp. Lib. I. cap. 15. p. 148. sequ.) sed tamen ante Justinianum, §. ult. Inst. de interd. Germanicæ autem originis gentibus nunquam in usu fuerunt. Eoque sensu accipiendi jureconfulti, dum hodie omnia judicia ajunt esse extraordinaria.

Hodie ipsi magistratus judicant.

§. 1329. Quum itaque hodie omnia judicia sint extraordinaria; (§. 1328.) Ipse magistratus, & cognoscit, & sententiam fert, & eandem exsequitur.

§. 1330. Quumque quædam impertiatur tantum rogatus, quædam ex officio, & æquitate decernat, etiam non rogatus, officium ejus in *mercenarium*, & *nobile* a doctoribus dividitur; &

662 *Elementa Juris. Lib. IIII. Tit. XVII.*
ad hoc pertinet *tit. C. ut quæ defunt advoc. ju-*
dex suppleat.

§. 1331. In sententiis ferendis non aliter judicare debet, quam legibus, aut constitutionibus, aut moribus proditum est. *pr. Inst. h. t.* Et statuta quidem primas ferunt: his tacentibus, ad jus commune deveniendum. (§. 17. 7.)

§. 1332. Quæ in variis actionibus ac judiciis observanda sint a judice, exemplis docet Imperator. §. 1. *sequ. Inst. h. t.*

§. 1333. Sententiam latam exsequitur, sed ita, ut pusillum laxamenti concedere possit, si ad quantitatem dandam sit condemnatus reus, & hic caveat, se intra certum tempus soluturum. §. 2. *Inst. h. t.* Quadrimestre spatium reo condemnato conceditur in L. ult. C. de exsec. jud. & L. 2. C. de usur. rei judic. species autem statim restituenda. L. 9. ff. de rei vind.

In res quasdam adjudicatas dominium sine traditione consequimur.

§. 1334. Et hujusmodi species judicio familiæ erisc, vel comm. dividundo vel finium regundorum adjudicata, sine traditione (§. 339. **) statim ejus fit, cui adjudicata est. Ulp. *Fragm. tit. 19. §. 16. §. ult. Inst. hoc tit.* Dum ne sit res aliena, siquidem tunc usucapiendi tantum conditio transfertur. L. 17. ff. de usucap. Ex reliquis judiciis per sententiam nec dominium adquirimus, nec aliud jus in re, quia sententia non dat dominium, sed declarat, L. 8. §. 4. ff. si serv. vind. & hinc actio judicati non in rem est, sed in personam.

T I T. XVIII.

De Publicis Judiciis.

§. 1335. **S**UPRA diximus, delicta alia *private* esse, alia *publica*, quorum cognitio quum non ad magistratus, quibus erat jurisdictio, sed

sed, libera adhuc rep. vel ad eos, quibus imperium merum lege datum fuerat, vel ad ipsum populum; sub imperatoribus ad præfectum urbi, & præfides provinciarum pertineret, de his sub finem libelli Imperator agit.

*Differentia judiciorum publicorum,
& privatorum.*

§. 1336. Maxime hæc crimina publica differunt a privatis. Nam I. ea non privati persequuntur, quorum interest, sed respublica: & hinc II. unicuique accusandi jus est, nisi quis speciatim prohibeatur, §. 1. *h. t.* dummodo III. accusator subscribat in crimen, id est libello se obstringat ad pœnam talionis, si calumniæ convictus fuerit. L. 7. *pr. L. ult. C. de accus. & inscr. L. ult. C. de calumn.* Quin & IIII. non hic accusator persequitur pœnam pecuniariam, sibi adplicandam, sed vindictam publicam.

Pœna quotuplex.

§. 1337. Pœna vel *capitalis* est, vel *non capitalis*. Illa vel vitam naturalem, vel caput civile (§. 223.) tollit: hæc nec vitam, nec caput civile aufert. L. 6. §. ult. *ff. de pœn.* §. 2. *Instit. hoc tit.*

§. 1338. Pœnæ capitales apud Romanos receptæ erant damnatio ad furcam, vivicomburium, capitis amputatio, damnatio in metalla, deportatio in insulam: L. 28. *pr. §. 11. L. 8. §. 1. seq. ff. de pœn.* non capitales fustium admonitio, flagellatio, damnatio ad operas publicas, relegatio, infamia, dignitatis privatio. L. 6. §. ult. L. 7. L. 8. *pr. L. 28. ff. de pœn.*

Crimina extraordinaria.

§. 1339. Quum vero illæ pœnæ vel certis legibus de publicis judiciis definitæ sint, vel ejusmodi leges non existent, judicia illa κατ' ἐξ' ἑξ' ἑξ', *per excellentiam, publica; hæc extraordinaria di-*

664 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XVIII.*
cebantur, (§. 1037.) De illis solis in institutionibus jam agitur.

Leges de judiciis publicis.

§. 1340. Leges autem de publicis judiciis exstant. I. *lex Julia majestatis*, II. *lex Julia de adulteriis*, III. *lex Cornelia de fisciis*, IIII. *lex Pompeja de parricidiis*, V. *lex Cornelia de falsis*, VI. *lex Julia de vi publica & privata*, VII. *lex Julia de peculatu*, VIII. *lex Fabia de plagiaris*, VIIII. *leges Juliae de ambitu, repetundarum, de annona, de residuis.*

Lex Julia majestatis.

§. 1341. I. *Lex Julia majestatis*, lata a Julio Caesare, Cic. *Philipp.* I. in eos animadverti jubet, qui contra reip. vel principis summam potestatem aliquid moliti sunt. L. 1. §. 1. ff. *ad L. Jul. Majest.* & tum *perduellionem*, tum *crimen majestatis*, speciatim ita dictum, vindicat. L. ult. ff. *eod.* L. ult. C. *de abolit.*

§. 1342. *Perduellionis* crimine se obstringit, qui hostili animo adversus rempublicam, vel principem animatus est. L. ult. ff. *ad L. Jul. maj.* §. 3. *Inst. h. t. criminis majestatis* in specie reus fit, qui aliquid verbis vel factis in contumeliam principis committit. L. ult. ff. *eod.*

§. 1343. Ob criminis enormitatem plura hic occurrunt singularia, veluti I. quod & alioquin accusare prohibiti accusare possint. L. 7. pr. §. 1. 2. L. 8. ff. *eod.* II. quod advocati non admittantur. L. 5. §. 2. C. *eod.* III. quod adpellationi locus non sit. L. 6. §. 9. ff. *de injust. rupt. irr. test.* IIII. quod & testes inhabiles admitti possint. L. 7. §. 1. C. *ad L. Jul. maj.* V. quod etiam adversus principis ministros, quales, committi possit hoc crimen. L. 3. pr. C. *h. t.* VI. quod & nudum consilium, & nuda scientia, vel consilii silentium puniatur. L. 5. pr. §. 6. 7. C. *eod.*

§. 1344. Poena criminis *perduellionis* est I. supremum supplicium, L. 5. pr. §. 6. C. *eod.* II. me-

memoriæ post mortem damnatio, §. 3. *Inst. h. t.*
 III. publicatio bonorum, L. ult. ff. L. pr. C.
 eod. II. filiorum a materna, avita, omniumque
 propinquorum successione, immo & testamentis
 extraneorum delata hereditate, nec non ab omni
 dignitate exclusio, filiarum hereditate ad legitimam
 tantum portionem restricta. L. 5. §. 1. 3. 6. ff. eod.

Pœna reorum majestatis.

§. 1345. Rei criminis majestatis speciatim di-
 cti pro ejus qualitate capitis damnantur, vel de-
 portantur, vel relegantur, nec ea pœna ad li-
 beros extenditur. §. 3. *Inst. h. t.* L. 24. ff. de
 pœn. arg. L. ult. ff. & L. 5. pr. §. 1. C. h. t.

Ufus hodiernus.

§. 1346. Firmavit hanc atrocem legem Ne-
 mesis Carolina Art. 129. quæ corpus rei in qua-
 tuor partes secari, easque in locis publicis su-
 spendi jubet. Nec mores ab hoc supplicio ab-
 horrent. Gravis hæc pœna sancita est exemplo
 Legis a Tullo Hostili latæ, & primum Metio
 Fuletio Albanorum Dictatori rebeli imposita.
 Livius Lib. 1. Cap. 11.

Lex Julia de adulteriis.

§. 1347. *Lex Julia de Adulteriis* non solum
adulteria, verum etiam *nefandam & monstruo-*
sam Venerem, incestum, stuprum & lenocinia
 coercet. Meretricum enim improbitas Romanis
 legislatoribus, satis pœnæ tantæ turpitudinis pro-
 fessione inesse existimantibus, extra pœnam ci-
 vilem fuit. L. 12. L. 29. §. 1. C. ad L. Jul. de
 adult. L. 13. §. 2. ff. eod.

§. 1348. *Adulterium* est mulieris alii nuptæ
 vel desponsatæ vitatio. L. 6. §. 1. L. 34. §. 1.
 L. 13. §. 2. ff. eod. Adeoque ex principiis juris
 Rom. non solum maritus, sed & cælebs, qui
 alienam subagitavit uxorem vel sponsam, adul-
 terium commisit, non maritus, qui cum innu-
 pta rem habuit, quippe stupri tantum reus. L.
 6. §. 1. ff. ad L. Jul. de adult. At ex princi-
 piis juris canonici Can. 15. caus. 32. quest. 5.
 omnis

666 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XVIII.*
omnis violatio fidei conjugalis adulterium habetur.

§. 1349. Id crimen & publica severitate ex hac lege coercetur, & *privatim* quibusdam casibus jure vindicatur. Poena publica ex lege Julia non fuit gladii, uti Justinianus tradit §. 4. *Inst. h. t. L. 19. de transact.* & L. 9. C. *ad L. Jul. de adult.* sed relegatio in insulam, & publicatio dimidiæ partis bonorum, tum adulteri, tum adulteræ, & hujus simul dimidiæ dotis. Paull. *Rec. Sent. Lib. II. tit. 26. §. 14.* Postea Constantinus capitale esse jussit adulterium. L. 30. §. 1. C. *ad L. Jul. de adult.* Justinianus adulteram verberatam in monasterium mitti, & , nisi eam intra biennium recipiat maritus, attonderi voluit. *Nov. 134. cap. 10.*

§. 1350. Privatim vindicta permittitur & marito, & patri adulteræ. Sed *illi* occidere licet tantum adulterum, non uxorem, immo nec illum, nisi domi suæ, vel alibi post trinam denuntiationem tribus testibus munitam, deprehensum: *huic* & filiam domi suæ generive in adulterio deprehensam una cum adultero occidere licet, L. 20. *sequ. ff. ad L. Jul. de adult. Nov. 117. cap. 15.*

Ufus hodiernus.

§. 1351. Hodie per Germaniam adulterium duplex gladio punitur in Saxonia, Palatinatu, Marchia, Hassia, ducatu Brunsvicensi: ast in provinciis Austriacis, Bavaricis, & ubi jus Lubecense viget, multa coercetur. Si maritus cum innupta rem habuit, extra Saxoniam ille fustibus caeditur, hæc relegatur, nisi & in duplici multa recepta sit. In Saxonia maritus capite plectitur, innupta virgis cæsa relegatur. Denique si cælebs uxorem alienam corrumpit, extra Saxoniam, ubi multa hoc crimen expiari non solet, masculus capitis damnatur, adultera fustigatur. In Frisia itidem multa obtinet. Vid. Statuta earundem Provinciarum.

Pœna

Pœna monstruosa Veneris.

§. 1352. *Monstruosa & nefanda Veneris* pœna similiter capitalis est. L. 31. C. ad L. Jul. de adult. §. 4. *Inst. h. t.* Et ex constitutione quidem *Crim. Art. 116.* vivicomburio plectuntur rei quidam tam nefandæ turpitudinis.

Pœna Incestus.

§. 1353. *Incestus* est coitus illicitus, inter eas personas, quæ ob consanguinitatem vel adfinitatem conjungi non possunt. L. 6. L. ult. C. de incest. nupt. Illud inter adscendentes, & descendentes commissum deportatione; in reliquis gradibus arbitrarie punitur. L. 5. ff. de question. Nov. 121. cap. 1. L. ult. de ritu nupt. Hodie fere obtinet pœna capitalis, si personæ, quas jus divinum, Lev. 18. & 20. conjungi non patitur, coierint. Alibi saltem, si adscendentes cum descendentibus rem habuerint, pœna gladii; si personæ, inter quas parentum liberorumque ratio est, vel fratres & sorores, pœna fustigationis; inter personas remotiores relegatio obtinet. Carpz. *Prax. Crimin. Qu. 74.*

Pœna Stupri.

§. 1354. *Stuprum* est, quod virgini vel viduæ honeste viventi sine vi inferitur. L. 6. §. 1. L. 34. pr. §. 1. ff. ad L. Jul. de adult. Ejus pœna jure Rom. in personis honestis est publicatio dimidiæ partis bonorum, in humilibus corporis coercitio cum relegatione. §. 4. *Inst. h. t.*

Ufus hodiernus.

§. 1355. Moribus Germanicis eatenus obtinuit jus divinum, Deut. 12. 29. ut stuprator stupratam virginem aut dotare, aut ducere cogatur. Cap. 1. 2. X. de adult. Alterutrum si fecerit, pœna est pecuniaria, vel carceris aliquot dierum. Si virgo matrimonii spe illecta stuprum passa est; abscisse eam ducere tenetur stuprator, & tunc eandem pœnam subeunt conjuges. Alibi sola pœna pecuniaria obtinet.

§. 1356. *Lenocinium* est, quando quis feminas aliis quæstus causa prostituit. L. 29. *pr. ff. eod.* Pœna capitalis est, si quis filiam vel uxorem prostituat, alias arbitraria. Nov. 14. & L. 29. §. 3. *ff. eod.* Id & *Const. Crim. Carol. art. 122. sequ.* & mores sequuntur.

Lex Cornelia de sicariis, & veneficis.

§. 1357. III. *Lex Cornelia de sicariis* coercet homicidia, & veneficia. Homicida vero est, qui dolo malo hominem occidit, L. 1. §. 3. L. 14. *ff. ad L. Corn. de sicar.* qui dolus præsumitur, si quis telo usus sit. L. 1. §. 3. *ff. eod.* Homicidium ergo dolosum capite; *Gen. 19. 5. 6. Const. Crim. art. 147. seq.* culpa commissum extra ordinem punitur, L. 4. §. 1. L. 7. *ff. eod.* casu commissum a pœna immune est, eoque & moderamen inculpatæ tutelæ pertinet. Et eo jure utimur, nisi quod assassinatores pœna gladii, assassini, nec non latrones crurifragio puniri solent. *Carpz. ibid. Qu. 19.*

§. 1358. *Veneficium* adpellatur vel crimen, quo quis venena mala necandi hominis causa fecit, vendidit, dedit, L. 1. §. 1. L. 3. *pr. §. 1. 2. ff. eod.* vel quo quis susurris & incantationibus magicis homines occidit, vel occidere conatus est. L. 13. *ff. eod.* §. 5. *Inst. eod.* Horum quoque pœna capitalis est. §. 5. *Inst. h. t. L. 5. C. de malef. & mathem.*

§. 1359. Qui venenis malis occiderunt, ex constitutione criminali *Car. art. 130.* si masculi sunt, crurifragio plectuntur, si feminae, culeo insutæ in aquis suffocantur. Sortilegi qui susurris & incantationibus nocuerunt, gladio feriuntur: qui pactum cum dæmone expressum iniierunt, vivi comburuntur. *Const. Crim. art. 109.* Sed si ulla in re, in hac sane causa, tot vulgi implicata erroribus, non nimis credulum esse docet judicem.

Lex Pompeja de parricidiis.

§. 1360. *Lex Pompeja de Parricidiis* vindicat homicidium inter proximos cognatos commissum: & quidem, si quis patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, sororem, patrualem, matrualem, patruum, avunculum, amitam, consobrinum, consobrinam, uxorem, virum, generum, socrum, vitricum, privignum, privignam, patronum, patronam (§. 111.) occiderit. L. 1. pr. ff. ad L. Jul. de parr.

§. 1361. Poena in eo consistit, quod parricida, virgis sanguineis caesus, culeo insuitur, & cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & simia inter ferales istas angustias comprehensus in vicinum mare vel amnem projicitur. §. 6. Inst. h. t. L. 9. pr. ff. eod. L. un. C. de his qui par. vel lib. occ. Si mare vel flumen sit remotius, parricida vel vivus comburitur, vel objicitur bestiis. L. 9. pr. ff. eod.

§. 1362. Poenam culei & Const. Crim. art. 131. in parricidio inter adscendentes & descendentes admisso, probat. Alias fere gladii poena obtinet, reusque ad supplicium trahitur, vel ante illud forcipe candente aliquoties uritur, si atrocius fuerit parricidium. Const. crim. ib. & art. 137.

Lex Cornelia de falsis.

§. 1363. V. *Lex Cornelia de falsis* coercet crimen, quod in veritatis imitatione ac suppressione, in alterius fraudem dolose facta, consistit. Cujus criminis rei sunt, qui in testamento vel aliis instrumentis, in alio nomine adsumendo, in testimonio perhibendo, in supponendo partu, in mensuris, ac denique in numis adulterandis, falsum committunt.

§. 1364. Ob falsa hæc omnia servi supremo supplicio; liberi deportatione & publicatione bonorum adficiuntur, L. 1. §. ult. L. 27. §. ult. L. 32. ff. ad L. Corn. de fals. soli adulterantes monetam vivicomburio plectuntur ex constitutione.

670 *Elementa Juris . Lib. IIII. Tit. XVIII.*
tione Constantini M. L. 2. *de fals. mon.* Postre-
mam poenam retinuit Carolus V. in *Const. Crim.*
art. 111. si quis monetam, quoad materiam fal-
sam, cudit, vel ab alio cusam sciens dolo malo
expendit. Sæpius tamen gladii poena irrogatur.
Reliqua falsa poenis arbitrariis coercentur. Quod
& in Frisia obtinere, patet ex B. Huber. *Præ-*
lect. ad tit. ff. ad L. Corn. de fals.

L. Julia de vi publ. & privata.

§. 1365. VI. Lex Julia etiam vim publicam
& privatam coercet. Publica est vis atrocior,
maxime armata, per quam securitas publica vio-
latur. L. 10. *pr. §. ult. ff. ad L. Jul. de vi publ.*
Quo & raptus virginum & viduarum refertur.
L. 6. *ff. eod. L. un. §. 3. C. de rapt. virg.* Pri-
vata est vis minus atrox, & sine armis commissa.
§. 8. *Inst. h. t.* Capitale quoque est crimen supposi-
ti partus. *Leg. 1. Cod. de fals. falsum testimonium,*
ob quod quis capitis damnatus est. *Leg. 1. Dig.*
ad Leg. Corn. de Sicar.

§. 1366. Vis publica deportatione punitur: §.
8. *Inst. h. t.* si cum telo ædes alienæ expugna-
tæ, vel raptus commissus, poena est capitalis.
L. 11. L. 5. §. 2. *ff. eod. L. un. §. eod.* Vis
privata publicatione tertiæ partis bonorum & in-
famia coerchetur. L. 1. *pr. L. ult. ff. L. 2. C.*
de vi priv. §. 8. Inst. h. t. Circa vim publicam
idem fere hodie obtinet. Crimen raptus etiam
ex *Constit. crim. Car. art. 118.* capitale est, si
quis invitam rapuit. Vis privata fere arbitrarie
punitur. *Carpz. Pr. Crim. Qu. 40. n. 7.*

Lex Julia de peculatu, & sacrilegiis.

§. 1367. VII. Lex Julia de peculatu, & sacri-
legiis coercet eos, qui pecuniam publicam, aut
sacram, quam non administrant, furantur. §. 9.
Inst. h. t. L. 4. pr. L. 9. §. 2. ff. ad L. Jul. de pecul.

§. 1368. Peculatus poena est deportatio, L. 3.
ff. eod. aliquando quadrupli. L. 6. §. *ult. L.*
pen. ff. eod. Sacrilegium extra ordinem, & ali-
quando capitali poena coerchetur. L. 9. *pr. ff.*
eod.

eod. Horrenda est sacrilegii poena, iis proposita, qui monstrantiam, quam vocant, surripiunt. *Const. Crim. Art. 172.* Hodie, quum nobis res sacrae extra usum nullae sint, & poena furti plerisque locis satis atrox videatur, nihil causae est, cur sacrilegii & peculatus poena a poena furti discernatur.

Lex Fabia de plagiaris.

§. 1369. VIII. *Lex Fabia de plagiaris* eos, qui liberos homines vel alienos servos dolo malo celant vel surripiunt, multa pecuniaria coercuit. *L. ult. ff. ad L. Fab. de plag.* Postea poena arbitraria, & aliquando capitalis esse coepit. *L. 1. L. ult. §. 10. ff. L. 7. & L. ult. C. eod.*

Lex Julia repetundarum, de ambitu, & alia.

§. 1370. Extiterunt etiam *leges Juliae repetundarum, de ambitu, de annona, de residuis*, quae crimina animae amissionem non irrogant, & hodie fere rarius, pro laxa saeculi disciplina, puniuntur. Quare iis non immoramur.

Accusationes privatorum cur hodie variores?

§. 1371. Id monere satius fuerit, rariores hodie ac poene sine exemplo esse accusationes criminum, a privatis susceptas. Alibi enim res publica per procuratorem fisci, alibi magistratus per modum inquisitionis, quam vocant, facinorosos persequitur, & sollicitè agit, ut malis hominibus purgetur provincia. *L. 3. ff. de off. praef.*

JUS NEAPOLITANUM

De Poenis in enormium Criminum reos sancitis.

CCCCCXXXI. **A** Gendum hic nobis esset de ordine Jure Neapolitano servando in judiciis tum civilibus, tum criminalibus. At quoniam de utroque hoc capite satis dixisse videmur in nostris Institut. Canonicis *Lib. III. Tit. X. de Processu civili instruendo, & Tit. XII. de Processu criminali instruendo;* hinc

hinc pœnas nostris legibus in enormium criminum reos sancitas duntaxat hic διὰ breviter dabimus: & quidem eodem ordine, quo ejusmodi caput post Justinianum Heineccius *postremo hoc Titulo* prosecutus est .

De Pœnis in Perduelles statutis .

CCCCCXXXII. Quod spectat pœnas in perduelles statutas vix a Jure Romano (§. 1744.) differt Neapolitanum . Tantummodo ex Capit. Regni *Nuper apud Trantum* evulgato a Carolo II. Andegav. Qui perduelles receptant, vel eis ad fugam opem conferunt 1. ultimo supplicio adficiuntur. * 2. Eorundem bona Fisco addicuntur. Neque inde excipere licet bona, quæ vel nomine Hypothecæ, vel quovis alio titulo ab alio possideantur; tantummodo præscriptione viginti annorum tertius ejusmodi possessor incolumis erit. 3. Pœnæ receptantium liberos perduellium, vel eisdem opem, aut consilium præbentium Regis arbitrio reservantur. 4. Vetitum magistratibus quibuscunque reos perduellionis nomine accusatos aut absolvere, aut, siue datis, siue non datis fidejussoribus, a carcere liberare, vel eorum bona restituere sine speciali Regis mandato. 4. Qui noverit, ubinam sint proditores, & eos Regiis ministris non prodiderit, vel eos *videns in locis, ubi possit capere eos, & non ceperit, & si non potest capere, non clamaverit alta voce*: Ecce proditores Domini nostri Regis, adiutorium ad capiendum eos, *in persona, & in rebus gravissime punietur*. 5. Tandem filiis, & filiabus perduellium vetitum est sine regio adsensu matrimonia inire: Cap. *Humanitatem quoque, Tit. de filiis bannitorum*. Verum Carolus II. filiabus proditorum, *quæ paternam malitiam secuta non fuerint, vel etiam non sequantur*, indulgit, ut de bonis allodialibus, quæ non ex successione paterna, sed aliunde legitime consecutæ sint, possint sibi

sibi dotem constituere , & cum fidelibus matrimonio conjungi , nullo etiam Regis adsensu impetrato .

- * Carolus II. *indicato Capit.* generatim edicit *suspendantur* ; usu tamen receptum est , ut si nobiles fuerint , securi ferirentur , ignobiles laqueo perirent . Attamen aliquando etiam nobiles laqueo puniuntur . Sanfel. *Decis.* 56.

De Pœnis in Adulteros , aliosque similis pessimi fursuris homines sancitis .

CCCCCXXXIII. Pœnæ Jure Romano (§. 1349. & sequent.) in adulteros sancitæ nostris Legibus immutatæ non sunt . Profecto adulteros aliquando gladio fuisse multatos , testatur de Adflictis in Constit. *Legum asperitate* , Tit. *de adulteris* , & *lenon.* At secutis temporibus mitiori pœna plecti consueverunt ; & plerumque relegatione , si nobiles , triremibus , si ignobiles . De Franchis *Decis.* 140. Quod vero Adulteras spectat , primum harum bona , nullis exstantibus filiis , publicantur ; dein traduntur maritis nullatenus vitæ periculo in eas sævituris ; sed nisi duntaxat detruncatione ipsis permittitur violati tori actionem prosequi . Quam pœnam si mariti inferre neglexerint , jussu Magistratus publice flagellabuntur . Indicat, Constit. *Legum asperitate* .

CCCCCXXXIII. Præterea nostris Legibus permittitur marito quemcunque sive nobilem , sive vilioris conditionis in adulterio deprehensum , simul & mulierem , etiamsi nulla præcesserit denuntiatio , impune occidere . Constit. *Si maritus* , Tit. *de Pœnis uxor. in adult. depreh.* Id juris Leges Romanæ marito generatim non indulserant , Leg. 24. Dig. ad Leg. Julianam de Adult. & Novell. 117. Cap. 15.

CCCCCXXXV.

CCCCCXXXV. Tum quoque nefandæ libidinis rei ex *Prag. 1. de Sodom.* 1. quicumque sive nobiles, sive ignobiles de ejusmodi crimine convicti igne comburendi sunt. 2. Præsides, Gubernatores, ceterique per Regni Provincias criminalem jurisdictionem exercentes sub pœna privationis officiorum suorum tenentur enorme ejusmodi crimen non dissimulare, atque adeo ex officio in illud inquirere, nimirum *nulla expectata accusatione, vel inquisitione.* 3. Iisdem regiis Magistratibus, vel Officialibus quæcunque in ejusmodi crimine interdicitur vel pœnæ commutatio, vel rei etiam ad brevissimum tempus, & præstita cautione, relaxatio. 4. Ejusmodi delinquentes denuntiantibus decem auri unciae ex bonis rei deducendæ præmii nomine dandæ sunt. 5. Tandem *Prag. 3. ibidem* expositam Pragmaticæ I. sanctionem etiam ad Regni Barones spectare cautum est.

- * Vivicomburium in pœnam furcæ moribus commutata est: tantummodo ad aliorum exemplum suspensorum cadavera igne cremantur.

CCCCCXXXVI. Jure Neap. qui stuprum intulissent, cogebantur vel puellam in matrimonium ducere, si ipsa, ejusque Pater consensum præstitissent; vel dotem dare, & pœnam Judicis arbitrio reservatam subire. *Tappia de Jur. Regni, de Franchis Decis. 133.* Ubi vero per vim stuprum inlatum sit, reus pœna capitali multandus est, ex *Leg. 1. §. ult. Dig. de Extraord. Crimin.* haud secus ac ii, qui per vim mulieres osculari ausint ex *Prag. 1. d. Osculan. mulier.*

CCCCCXXXVII. Porro ex *Prag. anni 1738. §. 6. num. 9. & ex Regio Rescripto Caroli Borbonii*, olim Regis nostri, dein emissio, vir quidem carceribus est mancipandus; at simul mu-

mulier, quæ ipsum stupri nomine accusavit, vel etiam in carcerem detrudetur, si vilis conditionis, vel monasterio claudenda, aut tutæ personæ tradenda, si honesta. Tum si sub mandato relaxabitur reus, sub eodem mandato detinenda quoque erit mulier. Demum ex *Regio Rescripto* anni 1749. de eodem crimine, vel actibus confidentialibus turpibus inquisiti, antequam de crimine sint plene convicti, in carceres detrudendi non sunt; nisi de illata violentia satis constiterit, vel de futuro matrimonio coram Parocho, aut Notario stipulante, inita promissio sit.

- * Id saluberrime constitutum, ut mulier debitas pœnas persolvere possit, ubi falsam accusationem proposuisse constiterit.

CCCCCXXXVIII. Quod autem haud raro contingeret, ut stupratores fugam adripientes elusorium redderent sui criminis iudicium; hinc *Regio Rescripto* ejusdem Caroli Borbonii emissio die 18. mensis Junii ann. 1755. ad præviam consultationem Tribunalis M. C. Vicariæ cautum est, ut iudicium illud criminaliter prosequatur, quum una ex his quatuor in eo concurrat conditio: nimirum vel 1. de plena vi illata constet, vel 2. sponsalia sive expressa, sive tacita præcesserint, vel 3. coram Judice competente reus crimen falsus sit, vel 4. in flagranti crimine fueri inventus. Quum igitur una ex his requisitis conditionibus adfuerit, criminale erit de stupro iudicium; unde completa fiscali informatione poterit reus in carcerem detrudi. Sin aliter, erit civiliter de stupro agendum usque ad iudicis sententiam. Non vetatur tamen Judex, ubi id delicti circumstantiæ requirant, etiam ante sententiam reum, vel sub mandato per civitatem detinere, vel tutæ personæ tradere; atque adeo etiam in carcerem detrudere, quum in de-

fen-

676 *Elementa Juris . Lib. III. Tit. XVIII.*
fensionum termino productæ adversus inquisitum
probationes ab eodem nulla ex parte infirmatæ
fuerint .

- * Expressa censentur Sponsalia , ubi vel co-
ram Parocho , vel coram Notario , aut te-
stibus , vel per Scriptum quodcunque futu-
ri matrimonii promissio facta sit . Quum
vero vel annulus , vel aliud quodcunque
munus donatum sit , quod ex more ejusdem
regionis promissionis futuri matrimonii instar
sit , tacita habentur sponsalia .

CCCCXXXVIII. Graves quoque in le-
nones pœnæ sancitæ sunt . Ferdinandus de Ara-
gonia *Prag. anni 1480. Un. de Leno.* ultimo
supplicio in lenones animadvertendum decrevit :
in horum autem receptatores multa pecuniaria .
Tum omnibus æque Civitatis , ac Regni magi-
stratibus , indicta pœna centum unciarum auri ,
mandavit in lenones ex officio inquirere , eorum-
que receptatores multare .

CCCCCL. Porro *Prag. 2. de Meretric.* evul-
gata ann. 1507. ultimi supplici pœna in exilium
ab hoc Regno commutata est , adjecta pœna
triremium , si exulare neglexerint . Verum secu-
tis temporibus moribus inductum est , ut leno-
nes non alia pœna , quam fustigatione punian-
tur .

De Homicidio .

CCCCCLI. Homicidæ ex *Constit. Terminum
vitæ* , *Tit. de Homicidiis puniendis* ultimo suppli-
cio adficiendi : nimirum furca suspendendi , si
ignobiles , aut gladio perimendi , si nobiles . Excipiendi vero sunt , qui aggressorem , vel latronem
in dubio vitæ discrimine constituti , vel noctur-
num furem cum clamore , quem aliter compren-
hendere non valebant , occiderint . Infans etiam
sine

sine malignitate animi, & furiosus si hominem occiderit, non tenetur; quia alterum innocentia consilii; alterum infelicitatis casus excusat. *Indicat. Constit.* Sin autem homicidium alterius mandato vi pactæ mercedis commissum sit, quod proprie *assassinium* dicitur, ultimo supplicio infamia adjuncta est: nimirum ad caudam equorum, vel bovum usque ad locum supplicii trahendi sunt rei; eorundemque cadavera in partes scissa publicis in locis exponuntur. * De Rosa in *Praxi Cap. Ult.* De pœnis in clericos assassinos sancitis confer quæ diximus in *nostris Institut. Canonicis Lib. III. Tit. XIII.*

- * Eadem pœna infligi quoque solet in reos latrocinii: illos scilicet, qui homines, sive in viis, sive in domibus spoliant, & post prædam, ne ab his Curia prodantur, eosdem necant.

CCCCCLII. Postremo homicidium in rixa patratum, quia plene deliberatum non esse, sed potius ex ira, vel animi impetu proficisci censetur, ultimo supplicio puniendum non est; sed pro ejus majori, vel minori gravitate pœna pecuniaria, carcere, vel exilio multandum. Id autem locum habet, ubi iram gravem fuisse, & justam constiterit: quod Judicis prudentiæ dignoscendum relinquitur. Qua de re qui iræ causam dedit, veluti si rixæ fuerit auctor, & provocator ultimum supplicium non evadet. Farin. *Quæst.* 125.

De Veneficiis.

CCCCCLIII. Binis Neapolitanis Constitutionibus in veneficos ultimo supplicio animadvertendum decernitur: *Const. Mala, & noxia medicam.* Tit. de *Veneficiis*, & *Const. Quicumque,* Tit. de *vendent. venen.* Id quod ex sententia

Matth. de Afflictis in *indicat. Const. Mala, & noxia*, intelligas, quum mors venenari secuta sit, vel fatuitas, aut alia irreparabilis infirmitas; secus poena judicis arbitrio statuenda puniendi sunt. *Const. Poculum amatorium, Tit. de Correct. pocul. & Const. Amatoria pocula, Tit. de Poculis amator.* • Quod si filii suis parentibus venenatum poculum porrigere, vel etiam præparare ausing, mortis poenam merentur ex *Leg. 1. Dig. ad Leg. Pomp. de Parric. Tum Novell. CXV. Cap. 3. §. 5.* inter justas exheredationis liberorum causas recenletur: *Si vita parentum suorum per venenum, aut alio modo insidiari tentaverit.*

- Juvat hic integram exscribere Constitutionem; inde enim datur colligere semper hac in re fraudibus patuisse locum. Quare Magistratibus hoc in capite haud temere, sed nonnisi maxima adhibita cautione procedendum est. Constitutio Fridericiana in hunc modum se habet. *Si vero qui prædicta amatoria pocula susceperint in nullo ludentur, tunc committentium voluntates inultas non volumus permanere: sed publicatis bonis ipsorum omnibus, carcerali per annum custodiæ ipsos decernimus mancipari. Et quamvis veritatem, & rerum naturam intuentibus videri possit hoc frivolum, & (ut proprie loquamur) fabulosum, quod per cibos, aut potus ad amores, vel odia mentes hominum moveantur: nisi quatenus recipientes læsa suspitio hoc inducat: Ipsorum tamen presumptionem temerariam, qua saltem nocere desiderant, etsi nocere non possint, relinquere nolumus impunitam.*

CCCCCLIII. Præterea nonnulla hic idem crimen spectantia animadvertenda supersunt, quæ partim legibus, partim moribus apud nos obtinent: 1. Reis veneficium confessis, aut in eo

convictis nullum impartiendum appellationis remedium. 2. Eisdem generale criminum abolitio *Indulto* haud complectitur. Altim. *de Nullis. Rub. 5. quest. 12.* * 3. Ad inquirendum in veneficos, eisdemque coercendos institutum est Neapoli peculiare Tribunal, sic dictum *Regia Giunta de' veleni*, cui privative, & ex regia delegatione tam enormis criminis cognitio reservata est. 4. Tandem ejusmodi delictum ex iis est, quibus jus ecclesiastici asyli ex novissimis Pactis conventis inter Benedictum XIII. & Carolum Borbonium an. 1741. denegatur. *Cap. 2. de Im-mun. locali num. 12.*

- * Id juris antiquitus etiam obtinuit ex veterum Romanorum Imperatorum legibus. Codex Theodof. Lib. VIII. Tit. 38. de Indulgentiis criminum Leg. 1. *Propter Crispi, & Helenæ partum omnibus indulgemus, præter veneficos, homicidas, adulteros.* Illud quoque dignum observatu est, quod in legibus omnibus, quæ reis, Paschali festo recurrente, indulgentiam tribuebant, malefici, & venefici semper excluduntur, ut pote graviore crimine adstricti, quam ut sub universali venia aliis fontibus indulta comprehendi possint. Codex Theod. ibidem Leg. 4. *Ob diem Paschæ . . . omnibus, quos reatus adstringit, carcer inclusit, claustra dissolvimus; attamen veneficus, sive maleficus, adulter, raptor, homicida communione ipsius muneris separentur.* Eadem habent ibidem Leges 4. 6. 7. 8. &c.

CCCCCLV. Huc spectant binæ Regiæ Pragmaticæ, quibus cautum est, ut præna tritemium per quinquennium in pharmacopolas animadverteretur, qui medicamenta vendant non exhibita ipsis thesiera a probato Medico subscripta: relegatione per idem tempus in medicos suppresso

680 *Elementa Juris. Lib. III. Tit. XVIII.*
 nomine thesseras conscribentes. *Prag. 2. 3. & 4. de Pharmacop.* Uti quoque ex repetitis Regum nostrorum legibus vetitum est cuicui medicam artem profiteri, qui a Collegio medicorum adprobatus non fuerit, indicta pœna carceris per annum, & publicationis bonorum in transgressores. *Constit. Quisquis commodo, Tit. de Probab. esper. med. Constit. Utilitati, Tit. Ut nullus audeat pract. Prag. Unic. Tit. de Schol. Doctor.*

De Parricidis.

CCCCCLVI. Parricidas quod spectat, hi Jure Neapolitano capite obtruncantur, si nobiles fuerint, ignobiles vero furcis suspenduntur. Porro ex Marad. *Pract. Quæst. 44.* & ex Tappia in *Comm. Const. Non sine grandi, Tit. de observat. Justit.* permittitur judici ob criminis enormitatem etiam in nobiles parricidas furcis animadvertere *.

Antiquitus post illatam gladio, vel furcis mortem ad aliorum exemplum rei cadaver, servatis Juris Rom. sollemnitatibus, in mare projicebatur. De Franchis *decis. 220.* De Rosa *Prax. Crim. Part. I. Cap. ult.* At id deinceps in desuetudinem abiit; sed tantummodo obtruncatum parricidæ caput ferrea crate inclusum in publico patrati delicti loco adponi solet.

De Crimine falsi.

CCCCCLVII. Jus Neapolitanum Falsi crimen quod spectat, ad hæc capita revocari potest.
 1. Mortis pœna constituta est in quoscunque Regias litteras, vel immutantes, vel falsas de novo cudentes: *Constit. Qui litteras, Tit. de Falsar.*

far. 2. Eidem poenæ subjiciuntur, qui supremi Tribunalis Decretum adulterare audent. Revert. *Decif. 32.* Excipias vero si Decretum ab uno duntaxat Judice subscriptum sit; tunc enim reus relegatione punietur.

CCCCCLVIII. Mortis quoque supplicio obnoxii sunt quicunque ad Publicam argentariam mensam *Publico banco* decipiendam vel falsis utantur scriptis: *Fede di credito*, *Folisa notata in fede*, *mandato &c.* vel vera immutarint, aut adulterarint falsa subscriptione *girata*, aliave ratione, quamvis pecunia per aliquod ejusmodi scriptum non sit accepta, sed tantum Mensæ Argentariæ *Banco* illud fuerit oblatum, vel cum tertia persona permutatum. Eandem poenam complices quoque non evadent. *Prag. 5. 9. & 21. de Falsar. & Prag. anni 1694. §. 1.*

CCCCCLVIII. Mortis quoque poenæ addiuntur Notarii, Actuarii, Scribæ, Judices Cartularii, alique publici Officiales, qui falsum aliquod publicum instrumentum, aliamve publicam scripturam conscripserint. Constit. Frider. Imper. *Judices ubique locor. Cap. Item caveant*, Tit. *Quod non ponatur*. Eandem poenam subibit Notarius, qui vel inter ignotos stipuletur, vel ignotos adhibeat testes, vel sigillum semel delectum immutet, vel instrumentum conscribat de negotio, cui ipse præsens non fuerit, vel tandem scripta in protocollum non transferat.

CCCCCLX. Falsum testimonium æque apud Romanos, ac etiam exteras gentes semper ut grave facinus est habitum. Apud Romanos qui falsum testimonium diceret, vel verum ex dolo taceret, deportatione, bonorumque publicatione si nobilis, ad metalla si ignobilis damnabatur. *Leg. 32. & Leg. ult. §. ult. Dig. de Leg. Corn. de Falsis*. Qui vero pro ferendo falso testimonio pecuniam vel acceperat, vel pactus fuerat, hic morte puniebatur ex *Læg. Decevit. Si falsum testimonium dicaſſit*, *saxo dejicitor*. Verum jure nostro

CCCCCLXII. Postremo qui pondera, aut mensuras falsassent Jure Romano ex decreto Divi Hadriani in insulam relegandi. *Leg. 32. Dig. ibidem.* At jure Neap. qui falsitatem, aut fraudem aliam in mensuris, seu ponderibus, vel cannis inventus fuerit commisisse, libram unam auri purissimi Fisco nostro componat: quara si dare non poterit condemnatus cum pondere, aut mensura ad collum ejus appensis in sui poenam, & aliorum exemplum per terram, in qua fraudem commiserit, publice fustigetur. Manum ejus deinde, si secundo fuerit deprehensus in simili, decernimus amputandam. Et si tertio iteraverit, ipsum suspendi jubemus. Quam raro hisce nostris temporibus hæ poenæ inferantur dici necessum non est.

De vi publica, & privata.

CCCCCLXIII. Vis publicæ rei deportatione si nobiles, perpetua triremium poena si ignobiles puniuntur: Capiblanco in *Prag. 19. de Baronibus*: quamvis aliquando etiam capitali poena damnari consueverunt, si atrocior fuisset vis illata. Sanfel. *Decis. 44.* Ex vi autem privata nobiles relegatione, ignobiles temporaria triremium poena plectuntur. De Franchis *Decis. 422.*

CCCCCLXIII. Quod vero vis publica armis plerumque inferretur, hinc Legibus nostris regulæ quædam sunt constitutæ armorum gestionem spectantes. Qua de re vetiti sunt tum enses, aliaque ferrea instrumenta acuminata minoris trium palmorum longitudinis: tum etiam cultri palmo longiores, & acuminati (brevioribus, & minime acuminatis omnibus indultis) indicta trienniali poena triremium, *Prag. 22. de Armis*, quæ postea immutata fuit in triennium relegationis, & bismille ducatorum, si nobiles, triennium triremium, & centum unciarum auri, si ignobiles. Verum si quis cultros deferret magis ad nocen-

dum aptos, sic dictos *passapertuso*, *scannaturo*, *stiletto* &c. poena relegationis, & triremium ad septennium protrahitur.

CCCCCLXV. Quod vero spectat ad instrumenta ignea, sic dicta *schioppi*, ipsis longitudinis quatuor palmorum mensura constituta est, ut legitime ubique locorum deferri possent, modo in civitate pulvere pyrio vacua, & sine silice deferantur: *Prag. 23. §. 9. ibidem*: secus vetantur. Quinimmo breviora tribus palmis neque domi detineri, neque ab exteris in regnum immitti possunt, sancitis poenis relegationis per triennium, & multæ bismille aureorum in nobiles, triremium per idem tempus in ignobiles: illa vero deferentibus ultimum supplicium indictum: *Prag. 11. ibidem*; quod postea *Prag. 3. §. 1. ibidem* in septennium relegationis, si nobiles, vel triremiam, si ignobiles commutatum fuit, reservata Principi facultate poenam illam in pecuniariam commutandi.

CCCCCLXVI. Præterea 1. ejusmodi igneis instrumentis, licet haud vetitis, delinquentes, etiam nullo illato damno, tantummodo ob nocendi molimen, ad octennium relegationis, si nobiles, triremium per idem tempus, si ignobiles damnandi. 2. Vulnere illato, ac præcipue si mors inde secuta sit, ultimo supplicio puniendi, ac simul multa mille aureorum, in quam incidunt statim patrato delicto. 3. In ejusmodi delictis procedendum ex speciali legis delegatione, & rei contumaces post dies quindecim proscribi possunt. *Prag. 3. de ictu Scopiæ*.

De crimine Peculatus.

CCCCCLXVI. Jure Neapolitano, si Magistratus peculatus nomine civili actione accusetur, in nonuplum damnabitur *. *Ritus R. Cam. 37. & Capit. Regni Vulgaris fama proloquium*. Si vero criminalis intendatur actio ultimo supplicio addi-

addicetur: *Constit. Officiales Reip. Tit. de Offic. Reip.*

- * Universitatum administri earundem bona subtrahentes non peculatus, sed furti potius rei dicendi sunt, & poena pecuniaria jure nostro multandi; nimirum in quadruplum, cujus tertia pars accusatori, tertia Universitati, & tertia Fisco addicetur. *Gratian. Discept. for. Cap. 304.* Si vero Perceptores id criminis admisisse inveniantur, scilicet quod apud se retinuerint pecunias fiscales ultra terminum præfixum, cogantur, & adstringantur irremissibiliter solvere pro poena duplum. *Prag. 46. de Offic. Procur. Cesar.*

De Sacrilegis.

CCCCCLXVIII. Sacrilegi jure nostro Municipali poena arbitraria plectendi, ni vasa sacra abstulerint, Tempa destruxerint, vel perruperint, quo casu morte adficiendi. *Const. Multe leges, Tit. de Arbitr. Reg.* Tum ejusmodi crimen Judicis laici cognitioni reservarunt Pacta conventa anni 1741. *Cap. 6.* ni sacrilegium hæresi adhæreat, in quod Episcopali Curia jus est animadvertere. Tum sacrilegi, æque ac interruptores divina, raptores, alique enormium criminum, rei etiam diebus festis cognita causa, plectendi. *Cap. Provisio Juris sanctio, Tit. Quod latrones, & Prag. 4. de Exsulibus.*

De Plagiariis.

CCCCCLXVIII. Ex Regni *Constit. Qui sciens, Tit. de Vendit. liber. homin.* Plagiarii tenentur ex suis bonis venditos homines redimere; ipsi autem, ac omnia sua bona Curia addicenda
F f 5 sunt.

sunt. Ubi vero accidat venditum hominem redimi non posse, Plagiarii servi fiunt parentum illorum, qui venditi sunt, suis etiam bonis fisco addictis. Denique, etiamsi dein venditi homines redeant, adhuc tamen Plagiarius Curiae fit servus, æque ac etiam filii, quos ipse, plagio admissio, progenuerit, * Curiae perpetuo servient.

- * Jure nostro recentiori sancita est poena treremium: immo & mortis, si ex consuetudine reum ejusmodi crimen admisisse constiterit. Farin. *Tit. de Furtis Quæst.* 167.

De Repetundis.

CCCCCLXX. Lex Julia repetundarum Judices spectat, qui pecuniam ob judicandum, decernendumque acceperint vel quo magis, aut minus quid ex officio suo facerent. *Leg. 3. & 4. de Leg. Jul. repetund.* Hujus criminis poena jure Romano extraordinaria est; nimirum relegatio, ordinis amotio, exilium, aut etiam mors, si id sceleris enormitas postulaverit. *Leg. 7. §. 3. Dig. eodem.* Verum jure Neap. Si judex accepta pecunia reum aliquem criminis, & mortis fecerit, periculo capitis subjacebit. *Const. Judex, Tit. de poena judic. qui male judicavit.* Tum ex *Const. Si judex, Tit. ibid. Si judex fraudulenter, atque dolose contra leges sententiam protulerit, ab auctoritate judiciaria irrecuperabiliter cadat, notetur infamia., rebus suis omnibus publicatis.*

De Ambitu.

CCCCCLXXI. Ambitus (nimirum quæsitæ largitionibus publica honorifica munia) primum Romæ frequens, quum illa populi suffragio defer-

ren-

rentur; dein nullius pœnæ usus evasit, ex quo magistratum creatio, sublato populi suffragio, ad Principis curam pertinere cœpit: uti quoque apud nos, qui temporum felicitate Principi paremus, ejus admittendi occasio pœne ablata est. Porro jure Romano hujus criminis rei multa centum aureorum cum infamia plectebantur. *Leg. unic. Dig. de Leg. Jul. ambitus*. Tum jure Neapolitano illud crimen in Baronibus locum habere posse videtur, quibus Magistratus in suis feudis constituendi jus est. Verum ex Prag. Caroli V. vetantur Barones, ni velint in acerbis pœnas incidere, Gubernatoris munus venumdare, ne ejusmodi venditione jus deinde summam per injuriam in Curiis Baronialibus venale proftet. *Leg. VL Cod. ad Leg. Jul. repetund.*

De Annona.

CCCCCLXXII. Annonæ nomine ea omnia intelligas, quibus ad victum humanum indigemus. Qui igitur annonam publicam fraudaverit, aut vexaverit, aut dolo malo fecerit, ut annona carior fieret, viginti aureorum multa, ac infamia jure Romano plectebatur. *Leg. 1. & 2. Dig. ad Leg. Jul. de annona*. Porro qui emptione venditione, aliove contractu, vel pactione efficiunt, ut annona carior fiat, pœna criminis gravitati respondente puniendi. *Leg. Un. Cod. de Monop. & Leg. 6. Dig. de extraordin. criminibus*. Demum Aediles, alique publicæ rei fragmentariæ curatores deportatione, bonorumque publicatione plectendi, quippe qui oppido gravioris criminis rei. *Leg. ult. Cod. de condit. in public. horr.* Ab his Romanis Legibus jus nostrum municipale non abscedit.

De Residuis.

CCCCCLXXIII. Crimen *Residuum* * est
F f 6 pe-

pecuniæ publicæ alicui ad usum publicum concreditæ , retentio , & ad suos usus conversio , sive in solidum , sive ex parte . Qui hoc in capite deliquerit , jure Romano amplius tertia parte , quam debet , punitur . *Leg. 2. & 4. §. 3. & 2. D. ad Leg. Juliam pecul.* Quænam sit hujus criminis pœna Jure Neap. nuper diximus §. CCCCLXVII.

* Pecunia , quæ in rationibus , pecuniisque privatis dicitur *Reliqua* , ea in publicis proprie dicitur *Residua* ; quippe apud eum , cui administranda data est , resideat . Vinnius in *Tit. Ult. §. 11. Institut.*

Monitum Editoris.

Hætenus Juris Civilis Neapolitani Syntagma ad Justinianeas Heineccianas Juris Romani Institutiones pro eo , ut vires tulerunt , prosecuti sumus . Fateri ingenue non dubitamus hæc uno in capite mancum esse , & imperfectum . At tum graves frequentesque curæ (ut palam est ante oculos omnium) quibus distenti fuimus , ac pœnæ obruti : tum festinatio , qua opus peragere oportuit , ne nostri Auditores labore excipiendo , exscribendique dictata , præsertim postmeridianis horis , gravarentur , in causâ fuere , cur non omni ex parte expolitum prodiret . Præterea quum ejusmodi Spartam ante nos adornarint Viri Cl. Franciscus Rapolla , Pasqualis Ferrigno , Orontius Figherius , alique , Lectores monitos volumus horum docta Commentaria hæc parvo nobis adjumento fuisse in concinnandis hisce Institutionibus . Quod sane ingenue fatemur , palamque testamur , ne tanti Viri debita sibi gratia , & laude fraudarentur . Ceterum hæc pauca ex nostris curis , præsertim in *Diatribas Isagogicas* , contulimus , quæ quanti facienda sint , Lectoris esto judicium , ne ipsi quoque , ut ajunt , laureolam in mustaceo videamur querere .

INDEX IMPERATORUM

IMPERATORES ROMANI

	Cæper.	Regn.
	Ante	Christ.
J ulius Cæsar	47	33
Augustus	14	57
	An.	Christi
Tiberius	14	23
Caligola	37	4
Claudius	41	13
Nero	54	14
Galba	68	7 mens.
Otho	68	3 mens.
Vitellius	69	8 mens.
Vespasianus	69	10
Titus	79	2
Domitianus	81	15
Nerva	96	2
Trajanus	98	19
Hadrianus	117	21
Antoninus Pius	138	23
Marcus Aurelius, & Aelius Verus	161	19
Commodus cum Marco Aurelio patre suo	176	17
<i>Quatuor annis regnavit in Imperii societatem ab ipso vocatus. Duplex annos regni ejus computandi ratio est. Imperavit 17. annos, si subducatur annorum summa, quos cum Aurelio regnavit, & 13. ab ejus morte.</i>		
	180	13
Pertinax	193	3 mens.
Didius Julianus	193	2 mens.
Septimius Severus	193	18
Caracalla, & Geta	211	6

Ma-

	Cæper. Regn.	
	An.	Christi.
Macrinus	217	1
Heliogabalus	218	4
Alexander Severus	222	13
Maximini <i>pater, & filius</i>	235	4
Gordiani <i>pater, & filius</i>	237	
Balbinus, & Pupienus	237	1
Gordianus	238	6
Philippi <i>pater, & filius</i>	244	5
Decius	249	3
Gallus	252	2
Aemilianus	253	3 mens.
Valerianus, & Gallienus <i>filius</i>	253	15
Claudius	268	2
Quintilius	270	15 dies
Aurelianus	270	5
Tacitus	275	8 mens.
Florianus	276	3 mens.
Probus	276	6
Carus	282	2
Diocletianus	284	21
Constantius Chlorus, & Galerius	305	8
Constantinus <i>Magnus</i>	306	31
Constantinus, Constantius, &		
Constans <i>fili Constantini in ejus</i>		
<i>locum succedere</i>	337	24
Julianus	361	3
Jovinianus, seu Jovianus	364	8 mens.

IMPERATORES OCCIDENTIS

*Mortuo Joviano imperium scissum
est bisariam in Orientale, & Oc-
cidentale. Imperatorum Occidentis
nunc, postmodum Orientis seriem
texemus.*

Valentinianus	364	11
Gratianus	375	8

Va-

	Caeser.	Regn.
	Ante	Christ.
Valentinianus II.	383	8
Honorius	393	30
Valentinianus III	424	31
Maximus	455	2
Avitus	455	3
Majorianus	457	4
Severus	461	4
Anthemius	467	5
Olybrius	472	6 mens.
Glycerius	473	1
Julius Nepos	474	1
Augustulus	475	1

Occidentale imperium desitum est in Augustulo , & deletum jacuit ad Carolum Magnum ineunte nono saeculo . Stabat nihilominus Orientis imperium , ut videre est in Imperatorum Orientalium serie , quae proxime sequitur .

Carolus Magnus	800	14
Ludovicus Pius	814	27
Lotharius	841	15
Ludovicus II.	856	20
Carolus Calvus	876	2
Carolus Crassus	878	10
Arnulphus	888	12
Ludovicus III.	900	6
Conradus I.	906	7
Henricus Auceps	912	20
Otho Magnus	936	38

Mortuo Carolo Crasso dira in imperium rerum perturbatio secuta est. Plurimi Italia principes nomine , & insignibus imperii seipsos decorabant . Seriem contexamus , qui a Caroli Crassi morte nomen Imperatoris in Italia usurparunt ad Othonem Magnum , qui Berenga-

rium secundum ea dignitate spo-
liavit. Deinde seriem filiorum,
& successorum Othonis Magni
persequemur.

Vido Dux Spoletanus 888 6

Imperatoris nomine potitur, eun-
dem sibi titulum Berengarius sum-
pserat, coronatus Imperator a Pa-
pa Formoso, sed victus est. Lam-
bertus Vidonis filius imperatoris
nomen a Patre consecutus fue-
rat. Vido mortuus est anno 894.

Lambertus 894 5

Patri successit Arnulphium Ger-
manum Imperatorem, & Beren-
garium Forojuliensem fregit.

Berengarius 899 1

Summam rerum in se transtulit.
Sed Ludovicus Bosonis filius a
Lothario Imperatore per matrem
repetens originem, ab Adelberto
Tuscia Marchione in illum exci-
tus est.

Ludovicus Bosonis 901 3

Filius in Italiam advolans, victo
Berengario, a Papa imperii do-
natus est insignibus anno 901,
sed a Berengario deinde imperio
privatus est.

Berengarius 904 20

Igitur rursus tenuit imperium an-
no 904, & anno 915 Imperator
est inunctus, verum a Rodolpho
Burgundia Rege imperio, & vi-
ta privatur anno 924.

Rodolphus 924 2

Imperium non diu retinuit. Coa-
ctus illud abdicare, duobus post

annis

*annis in Burgundiam se recepit,
vocato ab Italia proceribus Hu-
gone Rege Arelatarum ad impe-
rium capeffendum.*

Hugo Rex Arelatensis, 926 21

*Sive Provincia Comes regnare in-
cipit anno 926. Marosiam uxorem
duxit. Anno 947 Hugo relicta fi-
lio suo rerum summa in Provin-
ciam rediit.*

Lotharius 947 2

*Rexit imperium, cujus particeps
jamdudum fuerat factus ab Hugo-
gone. Mortuus est anno 949*

Berengarius II. 949 13

*Ab 945 anno rerum potiebatur,
sed mortuo Lothario Imperatoris
nomine decoratus est. Otho enim
Magnus in Italiam invitatus Be-
rengarium imperium abdicare cce-
git anno 962. Berengarius in
Germania 966 fato functus est,
& solus Otho Magnus imperato-
ris nomen gessit.*

Otho II. 973 10

Otho III. 983 18

S. Henricus II. 1001 23

Conradus II. 1024 15

Henricus III. 1039 17

Henricus IIII. 1056 30

Henricus V. 1106 19

Lotharius II. 1125 13

Conradus III. 1139 13

Fredericus Aenobarbus 1152 33

Henricus VI. 1190 7

Philippus 1198 10

Otho IIII. 1208 9

Fredericus II. 1217 32

Hen-

	Capit. Regn.	An. Christi.
Henricus	1245	2
Willelmus Hollandiæ Comes, <i>Frederico secundo adhuc in vivis degente, Henrico successus est. Obijt anno 1216. septem annis post Fredericum.</i>	1247	9
Richardus <i>Cornubiæ Princeps a nonnullis Electores Imperator renuntiatus, in Angliam, re male confecta, se recipere est coactus.</i>	1257	1
Alphonfus Arragonum Rex ab alijs electus contentus imperii titulo, onus illius subire recusavit. <i>Per aliquot annos interregnum fuit, donec hortante Gregorio X. indi- cta fuere Electorum Comitia.</i>		
Rodolphus	1273	19
Adolphus	1292	6
Albertus	1298	10
Henricus	1308	5
Ludovicus Bavarus.	1314	33
Carolus III.	1347	31
Vinceslaus	1378	22
Robertus	1400	10
Sigismundus	1410	27
Albertus II.	1438	2
Fredericus III.	1440	53
Maximilianus	1493	26
Carolus V.	1519	36
Ferdinandus	1555	9
Maximilianus II.	1564	12
Rodolphus II.	1576	36
Matthias	1612	7
Ferdinandus II.	1619	18
Ferdinandus III.	1637	20
Leopoldus	1658	47
Josephus I.	1705	6

Caper. Regn.
An. Christi

Carolus VI.	1711	30
Carolus VII.	1742	4
Franciscus I.	1745	9
Josephus II. <i>feliciter regnat.</i>	1754	

IMPERATORES ORIENTIS

Valens	364	15
Theodosius <i>Magnus</i>	379	16
Arcadius	395	13
Theodosius <i>junior</i>	408	42
Marcianus	450	7
Leo I.	457	17
Leo <i>junior</i>	474	10 m.
Zeno	474	17
Anastasius	491	27
Justinus	518	9
Justinianus	527	39
Justinus II.	565	13
Tiberius II.	578	4
Mauricius	582	20
Phocas	602	8
Heraclius	610	30
Constantinus Heraclii <i>filius</i>	641	4 mens.
Heracleonas	641	6 mens.
Constans Constantini <i>filius</i>	642	27
Constantinus Constantis <i>filius</i>	668	17
Justinianus II.	685	10
Leontius	695	3
Tiberius <i>Aspimarus</i>	698	7
Justinianus <i>jam III. imperium denuo adeptus est</i>	705	6
Philippus Bardanes	711	2
Anastasius	713	2
Theodosius	715	2
Leo <i>Isauricus</i>	717	24
Constantinus Copronymus	741	34
Leo III.	775	5

Con-

	Capit. Regn.	An. Christi
Constantinus <i>cum matre regnavit</i>	780	10
Constantinus <i>relegata matre solus imperavit</i>	790	8
Irene	797	6
Nicephorus	802	9
Michael <i>Cyropalates</i>	811	2
Leo <i>Armenus</i>	813	7
Michael <i>Balbus</i>	820	9
Theophilus	829	12
Michael III.	841	25
Basilus <i>Macedo</i>	867	19
Leo <i>Philosophus</i>	886	25
Alexander	911	1
Constantinus <i>Porphyrogenitus</i>	912	48
Romanus	939	9
Nicephorus <i>Phocas</i>	963	6
Joannes <i>Zimisces</i>	969	6
Basilus, & Constantinus	975	53
Romanus	1028	6
Michael <i>Paphlago</i>	1034	8
Michael <i>Calaphatus</i>	1042	4 mens.
Constantinus <i>Monomachus</i>	1042	12
Theodora <i>Zoes</i>	1054	1
Michael <i>Stratioticus</i>	1055	1
Isaacus <i>Comnenus</i>	1057	2
Constantinus <i>Ducas</i>	1059	7
Romanus <i>Diogenes</i>	1068	3
Michael <i>Ducas</i>	1071	7
Nicephorus <i>Botoniates</i>	1078	3
Alexius <i>Comnenus</i>	1081	37
Joannes <i>Comnenus</i>	1118	25
Manuel <i>Comnenus</i>	1143	38
Alexius <i>Comnenus</i>	1180	3
Andronicus	1183	2
Isaancius <i>Angelus</i>	1185	10
Alexius <i>Angelus</i>	1195	9
Isaancius <i>Angelus in regnum restitutus</i>	1203	1

Ale-

	Cæper.	Regn.
	Ante	Christ.
Alexius Murfiphilus	1204	3 mens.
Theodorus Lascaris	1204	18
Joannes Ducas	1222	33
Theodorus junior	1255	4
Joannes	1259	4
Michael Palæologus	1262	23
Andronicus II.	1283	50
Andronicus III.	1332	8
Joannes Palæologus	1341	6
Joannes Cantacuzenus	1347	10
Joannes Palæolus imperium recupe- ravit	1357	27
Manuel, seu Emanuel	1384	34
Joannes Palæologus	1418	27
Constantinus Græcorum Imperatorum Ultimus capta a Turcis Constantino- poli Regni octavo anno 1453.	1444	8

IMPERATORES FRANCI

In Oriente,

Balduinus	1204	1
Henricus	1206	10
Petrus Antifiodorensis	1216	6 mens.
Robertus	1216	11
Balduinus II.	1227	34

I N D E X

REGUM NEAPOLITANORUM

Reges Northmanni.

	Cæper.	Regn.
Rogierius	1130	24
Willelmus Malus	1154	12
Willelmus Bonus	1166	23
		Tan-

Tancredus

Cæper. Regn.
1189 3*Reges Svevi.*

Henricus VI. Imperator	1292	5
Fredericus II. Imperator	1297	53
Conradus	1250	4
Manfredus	1254	11

Reges Andegavenfes

Carolus I. 1266 19

*Sub hoc Principe accidit Sicilia
defectio, sic dicta Vesper Siculus.
Qua de re Regnum in duas par-
tes scissum est; & in Sicilia ultra
farum dominati sunt Reges Ara-
gonenses; dum Regnum Neapoli-
tanum, sic dictum Sicilia citra
farum, Andegavensibus parebat.*

Carolus II.	1285	24
Robertus	1309	34
Joanna I.	1343	39
Carolus III.	1382	4
Ladislaus	1386	28
Joanna II.	1414	21

*Reges Aragonenses, qui eodem tempore
Siciliam obtinuerunt.*

Petrus I.	1282	4
Jacobus	1286	10
Fredericus II.	1296	25
Petrus II.	1221	20
Ludovicus	1342	12
Fredericus III.	1355	13

Ma-

Cyper. Regn.

Maria	1368	34
Martinus I. ejusdem Mariae Vir	1402	7
Martinus II. ejusdem Martini pater vix paucos menses regnavit.	1409	1
Blanca Martini I. uxor	1410	2
Ferdinandus	1412	4
Alphonsus primus sibi adseruit titulum Utriusque Siciliae Rex Neapoli	1443	15
In Sicilia	1416	42

Reges Aragonenses, qui Neapoli regnarunt.

Ferdinandus I.	1458	36
Alphonsus II.	1492	1
Ferdinandus II.	1493	3
Fredericus II.	1496	5

Reges Aragonenses, qui eodem tempore Regni Siciliensis potiti sunt.

Joannes Alphonsi I. frater	1458	21
Ferdinandus Catholicus	1479	32
Ferdinandus Catholicus, Frederico e Regno expulso, Utriusque Siciliae ditionem consecutus est anno 1504. qua de re Neapoli regnavit annis 12. in Sicilia vero 32. nimirum 17. ante regnum Frederici II. & 15. exacto Frederico.		

Austriaci Utriusque Siciliae Reges.

Carolus I. Imperator	1516	39
Philippus II.	1555	43
Philippus III.	1598	23
Philippus IIII.	1621	44

Ca-

Carolus II.	Capet. Regni.
Philippus V. Neapoli	1665 35
Siciliæ	1700 7
Carolus VI. Neapoli	1700 13
Siciliæ	1707 27
	1720 14

Namque ab anno 1714. ad annum
usque 1720. Sicilia paruit Vico-
rio Amedeo Duci Sabaudia.

Borbonii Utriusque Sicilia Reges.

Carolus Borbonius	1734 25
Ferdinandus III. quem Deus per- petuum sospitet.	1759

Errata

Pag. 49 lin. 35 Urbana	Corrige Urbana
56 lin. 29 secundarii	Secundarii
59 lin. 19 quunt	qui quum
54 lin. 19 fangiulli	fanciulli
158 lin. ult. Cod. de furios.	Dig. de curat. furios.
407 lin. 29 careat	non careat.
ibid. lin. 34 Tit. 13.	Tit. 55.
498 lin. 8 Cap. 55.	Tit. 55.
698 Index Imp.	Index Regum Neap.

Pag. 360. lin. 1. post *Adfessores* adde : ut tem-
perarent iudicum criminalium in pœnis infli-
gendis rigorem : Tappia Jus Regni Lib. II. de
Official. in Regno constit. n. 4. Petra Commen.
in Rit. M. C. in Rit. 16. apud Crimaldi Hist.
Leg. & Magistr. Regni Neap. Lib. XVIII. n.
12.

Si quæ alia mendæ irreperunt, eas lector beni-
gue corrigat.

INDEX ALPHABETICUS

TITULORUM JURIS CIVILIS ROMANORUM

*Primus numerus librum, secundus titulum,
tertius paginam designat.*

D E Actionibus	Lib. IIII. tit. VI. pag. 573.	
Adempt. legatorum &c.	II XXI	420
Adoptionibus	I XI	112
Adquirendo rerum dominio	II I	171
Adquisitione per adrogationem	III XI	393
Adsignatione libertorum	III VIII	389
Atiliano Tutore, & eo, qui ex lege Julia, & Titia datur	I XX	138
Auctoritate Tutorum	I XXI	141
Bonorum Possessionibus	III X	390
Capitis Deminutione	I XVI	133
Codicillis	II XXV	335
Contractu Emphyteusis	III XXV	506
Curatoribus	I XXIII	147
Divisione stipulationum	III XVIII	451
Donationibus	II VII	248
Duobus Reis stipulandi & pro- mittendi	III XVII	447
Emptione & Venditione	III XXIII	476
Eo, cui libertatis causa bona addicuntur	III XII	394
Exceptionibus	IIII XIII	642
Excusationibus Tutorum vel Curatorum	I XXV	135
Fideicommissariis Hereditatibus, & ad SC. Trebellianum	II XXIII	325
Fideiussoribus	III XXI	459
Gradibus Cognationum	III VI	387
Hereditibus instituendis	II XIII	277
G g		He-

rium secundum ea dignitate spo-
liavit. Deinde seriem filiorum,
& successorum Othonis Magni
persequemur.

Vido Dux Spoletanus 888 6

Imperatoris nomine potitur, eun-
dem sibi titulum Berengarius sum-
pserat, coronatus Imperator a Pa-
pa Formoso, sed victus est. Lam-
bertus Vidonis filius imperatoris
nomen a Patre consecutus fue-
rat. Vido mortuus est anno 894.

Lambertus 894 5

Patri successus Arnulphium Ger-
manum Imperatorem, & Beren-
garium Forojuliensem fregit.

Berengarius 899 1

Summam rerum in se transtulit.
Sed Ludovicus Bosonis filius a
Lothario Imperatore per matrem
repetens originem, ab Adelberto
Tuscia Marchione in illum exci-
tus est.

Ludovicus Bosonis 901 3

Filius in Italiam advolans, victo
Berengario, a Papa imperii do-
natus est insignibus anno 901,
sed a Berengario deinde imperio
privatus est.

Berengarius 904 20

Igitur rursus tenuit imperium an-
no 904, & anno 915 Imperator
est inunctus, verum a Rodolpho
Burgundia Rege imperio, & vi-
ta privatur anno 924.

Rodolphus 924 2

Imperium non diu retinuit. Coa-
ctus illud abdicare, duobus post

annis

annis in Burgundiam se recepit, vocato ab Italia proceribus Hugone Rege Arelatarum ad imperium capeffendum.

Hugo Rex Arelatensis, 926 21

Sive Provincia Comes regnare incipit anno 926. Marosiam uxorem duxit. Anno 947 Hugo relicta filio suo rerum summa in Provinciam rediit.

Lotharius 947 2

Rexit imperium, cujus particeps jamdudum fuerat factus ab Hugone. Mortuus est anno 949

Berengarius II. 949 13

Ab 945 anno rerum potiebatur, sed mortuo Lothario Imperatoris nomine decoratus est. Otho enim Magnus in Italiam invitatus Berengarium imperium abdicare coegit anno 962. Berengarius in Germania 966 fato functus est, & solus Otho Magnus imperatoris nomen gessit.

Otho II. 973 10

Otho III. 983 18

S. Henricus II. 1001 23

Conradus II. 1024 15

Henricus III. 1039 17

Henricus IIII. 1056 30

Henricus V. 1106 19

Lotharius II. 1125 13

Conradus III. 1139 13

Fredericus Aenobarbus 1152 33

Henricus VI. 1190 7

Philippus 1198 10

Otho IIII. 1208 9

Fredericus II. 1217 32

Hen-

	Cæper. Regn.	An. Christi.
Henricus	1245	2
Willelmus Hollandiæ Comes,	1247	9
<i>Frederico secundo adhuc in vivis degente, Henrico suffectus est.</i>		
<i>Obijt anno 1216. septem annis post Fredericum.</i>		
Richardus	1257	1
<i>Cornubiæ Princeps a nonnullis Electoribus Imperator renuntiatus, in Angliam, re male confecta, se recipere est coactus.</i>		
Alphonfus Arragonum Rex ab alijs electus contentus imperii titulo, onus illius subire recusavit.		
<i>Per aliquot annos interregnum fuit, donec hortante Gregorio X. indicta fuere Electorum Comitia.</i>		
Rodolphus	1273	19
Adolphus	1292	6
Albertus	1298	10
Henricus	1308	5
Ludovicus Bavarus.	1314	33
Carolus III.	1347	31
Vinceslaus	1378	22
Robertus	1400	10
Sigismundus	1410	27
Albertus II.	1438	2
Fredericus III.	1440	53
Maximilianus	1493	26
Carolus V.	1519	36
Ferdinandus	1555	9
Maximilianus II.	1564	12
Rodolphus II.	1576	36
Matthias	1612	7
Ferdinandus II.	1619	18
Ferdinandus III.	1637	20
Leopoldus	1658	47
Josephus I.	1705	6

	Capit. Regn.	An. Christi
Carolus VI.	1711	30
Carolus VII.	1742	4
Franciscus I.	1745	9
Josephus II. <i>feliciter regnat.</i>	1754	

IMPERATORES ORIENTIS

Valens	364	15
Theodosius <i>Magnus</i>	379	16
Arcadius	395	13
Theodosius <i>junior</i>	408	42
Marcianus	450	7
Leo I.	457	17
Leo <i>junior</i>	474	10 m.
Zeno	474	17
Anastasius	491	27
Justinus	518	9
Justinianus	527	39
Justinus II.	565	13
Tiberius II.	578	4
Mauricius	582	20
Phocas	602	8
Heraclius	610	30
Constantinus Heraclii <i>filius</i>	641	4 mens.
Heracleonas	641	6 mens.
Constans Constantini <i>filius</i>	642	27
Constantinus Constantis <i>filius</i>	668	17
Justinianus II.	685	10
Leontius	695	3
Tiberius <i>Apfimar</i>	698	7
Justinianus <i>jam III. imperium denuo adeptus est</i>	705	6
Philippus Bardanes	711	2
Anastasius	713	2
Theodosius	715	2
Leo <i>Isauricus</i>	717	24
Constantinus Copronymus	741	34
Leo III.	775	5

Con-

	Cap.	Regn.
	An.	Christi
Constantinus <i>cum matre regnavit</i>	780	10
Constantinus <i>relegata matre solus</i> <i>imperavit</i>	790	8
Irene	797	6
Nicephorus	802	9
Michael <i>Curopolates</i>	811	2
Leo <i>Armenus</i>	813	7
Michael <i>Balbus</i>	820	9
Theophilus	829	12
Michael III.	841	25
Basilus <i>Macedo</i>	867	19
Leo <i>Philosophus</i>	886	25
Alexander	911	1
Constantinus <i>Porphyrogenitus</i>	912	48
Romanus	939	9
Nicephorus <i>Phocas</i>	963	6
Joannes <i>Zimisces</i>	969	6
Basilus, & Constantinus	975	53
Romanus	1028	6
Michael <i>Paphlago</i>	1034	8
Michael <i>Calephatus</i>	1042	4 mens.
Constantinus <i>Monomachus</i>	1042	12
Theodora <i>Zoes</i>	1054	1
Michael <i>Stratioticus</i>	1055	1
Isaacus <i>Comnenus</i>	1057	2
Constantinus <i>Ducas</i>	1059	7
Romanus <i>Diogenes</i>	1068	3
Michael <i>Ducas</i>	1071	7
Nicephorus <i>Botoniates</i>	1078	3
Alexius <i>Comnenus</i>	1081	37
Joannes <i>Comnenus</i>	1118	25
Manuel <i>Comnenus</i>	1143	38
Alexius <i>Comnenus</i>	1180	3
Andronicus	1183	2
Isaancius <i>Angelus</i>	1185	10
Alexius <i>Angelus</i>	1195	9
Isaancius <i>Angelus in regnum resti-</i> <i>tutus</i>	1203	1

Ale-

Cæper. Regn.
Ante Christ.

Alexius Murfiphilus	1204	3 mens.
Theodorus Lascaris	1204	18
Joannes Ducas	1222	33
Theodorus junior	1255	4
Joannes	1259	4
Michael Palæologus	1262	23
Andronicus II.	1283	50
Andronicus III.	1332	8
Joannes Palæologus	1341	6
Joannes Cantacuzenus	1347	10
Joannes Palæolus imperium recupe- ravit	1357	27
Manuel, seu Emanuel	1384	34
Joannes Palæologus	1418	27
Constantinus Græcorum Imperatorum Ultimus capta a Turcis Constantino- poli Regni octavo anno 1453.	1444	8

IMPERATORES FRANCI

In Oriente,

Balduinus	1204	1
Henricus	1206	10
Petrus Antiochodorensis	1216	6 mens.
Robertus	1216	11
Balduinus II.	1227	34

I N D E X

REGUM NEAPOLITANORUM

Reges Northmanni.

Rogierus	Cæper. Regn.
Willelmus Malus	1130 24
Willelmus Bonus	1154 12
	1166 23
	Tan-

Tancredus

Reges Suevi.

Henricus VI. Imperator	1292	5
Fredericus II. Imperator	1297	53
Conradus	1250	4
Manfredus	1254	11

Reges Andegaveses

Carolus I.

1266 19

Sub hoc Principe accidit Sicilia defectio, sic dicta Vesper Siculus. Qua de re Regnum in duas partes scissum est; & in Sicilia ultrafarum dominati sunt Reges Aragonenses; dum Regnum Neapolitanum, sic dictum Sicilia citrafarum, Andegavensibus parebat.

Carolus II.	1285	24
Robertus	1309	34
Joanna I.	1343	39
Carolus III.	1382	4
Ladislaus	1386	28
Joanna II.	1414	21

Reges Aragonenses, qui eodem tempore Siciliam obtinuerunt.

Petrus I.	1282	4
Jacobus	1286	10
Fredericus II.	1296	25
Petrus II.	1221	20
Ludovicus	1342	12
Fredericus III.	1355	13

Ma-

Carper. Regn.

Maria	1368	34
Martinus I. <i>ejusdem Mariae Vir</i>	1402	7
Martinus II. <i>ejusdem Martini pater vix paucos menses regnavit.</i>	1409	1402
Blanca-Martini I. <i>uxor</i>	1410	2
Ferdinandus	1412	4
Alphonfus <i>primus sibi adseruit titulum Utriusque Siciliae Rex</i>		
Neapoli	1443	15
In Sicilia	1416	42

Reges Aragonenses, qui Neapoli regnarunt.

Ferdinandus I.	1458	36
Alphonfus II.	1492	1
Ferdinandus II.	1493	3
Fredericus II.	1496	5

Reges Aragonenses, qui eodem tempore Regni Siciliensis potiti sunt.

Joannes Alphonfi I. <i>frater</i>	1458	21
Ferdinandus Catholicus	1479	32
Ferdinandus Catholicus, Frederico e Regno expulso, Utriusque Sicilia ditionem consecutus est anno 1504. qua de re Neapoli regnavit annis 12. in Sicilia vero 32. nimirum 17. ante regnum Frederici II. & 15. exacto Frederico.		

Austriaci Utriusque Sicilia Reges.

Carolus I. <i>Imperator</i>	1516	39
Philippus II.	1555	43
Philippus III.	1598	23
Philippus IIII.	1621	44

Ca-

INDEX ALPHABETICUS

TITULORUM JURIS CIVILIS ROMANORUM

*Primus numerus librum, secundus titulum,
tertius paginam designat.*

D E Actionibus	Lib.III. tit.VI. pag.573.	
Adempt. legatorum &c.	II XXI	420
Adoptionibus	I XI	112
Adquirendo rerum dominio	II I	171
Adquisitione per adrogationem	III XI	393
Adsignatione libertorum	III VIII	389
Atiliano Tutore, & eo, qui ex lege Julia, & Titia datur	I XX	138
Auctoritate Tutorum	I XXI	141
Bonorum Possessionibus	III X	390
Capitis Deminutione	I XVI	133
Codicillis	II XXV	335
Contractu Emphiteusæ	III XXV	506
Curatoribus	I XXIII	147
Divisione stipulationum	III XVIII	451
Donationibus	II VII	248
Duobus Reis stipulandi & pro- mittendi	III XVII	447
Emptione & Venditione	III XXIII	476
Eo, cui libertatis causa bona addicuntur	III XII	394
Exceptionibus	III XIII	642
Excusationibus Tutorum vel Curatorum	I XXV	135
Fideicommissariis Hereditatibus, & ad SC. Trebellianum	II XXIII	325
Fidejussoribus	III XXI	459
Gradibus Cognationum	III VI	387
Hereditibus instituendis	II XIII	277
	G g	He-

Hereditatibus, quæ ab intestato			
deferuntur	III	F	383
Heredum qualitate & differen-			
tia	II	XVIII	303
His qui sui, vel alieni juris	I	VIII	74
Iis per quos agere possumus	III	X	625
Ingentis	F	III	62
Injuriis	III	III	563
Inofficioso Testamento	II	XVIII	300
Interdictis	III	XV	648
Inutilibus stipulationibus	III	XX	452
Jure Naturali, Gentium, &			
Civili	I	II	41
Jure personarum	I	III	55
Iustitia & Jure	I	I	37
Legatis	II	XX	308
Lege Aquilla	III	III	559
Lege Falcidia	II	XXII	322
Falsa Caninia tollenda	I	VII	37
Legitima Agnatorum successio-			
ne	III	II	384
Legitima Parentum tutela	I	XVIII	136
Legitima Patronorum tutela	I	XVII	135
Legitimatione	I	X	107
Libertinis	I	V	63
Liberis exheredandis	II	XIII	273
Litterarum obligationibus	III	XXII	465
Locatione & Conductione	III	XXV	502
Mandato	III	XXVII	521
Militari Testamento	II	XI	265
Noxalibus Actionibus	III	VIII	620
Nuptiis	I	X	98
Obligationibus	III	XIII	419
Ex consensu	III	XXIII	475
Quæ ex delicto nascuntur	III	I	540
Quæ quasi ex contractu na-			
scuntur	III	XVIII	524
Quæ quasi ex delicto nascun-			
tur	III	V	569
Officio Judicis	III	XVII	659
			Pa-

Patria Potestate	I	VIII	703
Perpetuis & temporalibus actio- nibus, & quæ ad heredes, & in heredes transeunt	III	XII	638
Per quas personas cuique ad- quiritur	II	VIII	233
Per quas personas nobis obli- gatio acquiritur	III	XXVIII	531
De Poena temere litigantium	III	XVI	656
Publicis Judiciis	III	XVIII	662
Pupillari substitutione	II	XVI	293
Quibus modis tutela finitur	I	XXII	145
Qui, & ex quibus causis manu- mittere non possunt	I	VI	79
Quibus modis testamenta infir- mantur	II	XVII	296
Quibus alienare licet vel non	II	VIII	251
Quibus non est permillum fa- cere testamentum	II	XII	269
Quibus modis ius patriæ pote- statis solvitur	I	XII	118
Quibus modis re contrahitur obligatio	III	XV	427
Quibus modis tollitur obliga- tio	III	XXX	531
Quibus modis tutela finitur	I	XXII	145
Qui testamento Tutores dari possunt	I	XIII	128
Quod cum eo, qui in aliena po- testate est, negotium gestum esse dicitur	III	VII	612
De Rebus corporalibus, & in- corporalibus	II	II	214
Replicationibus	III	XIII	647
Rerum Divisione, & adquiren- do earum dominio	II	I	171
De Satisfactionibus	III	II	335
Satisfactione Tutorum vel Cu- ratorum	I	XXIII	152
SC. Orphitiano	III	III	386
	G g	2	SC

704				
SC. Tertulliano	III	III	385	
Servili cognatione	III	VII	387	
Servitutibus prædiorum	II	III	216	
Singulis rebus per fideicom-				
missum relictis	II	XXIII	330	
Si quadrupes pauperiem fecisse				
dicatur	III	VIII	622	
Societate	III	XXVI	518	
Stipulatione servorum	III	XVIII	450	
Successione ab intestato secun-				
dum novellam CXVIII.	III	XIII	396	
Ascendentium	III	XII	399	
Collateralium	III	XIII	400	
Conjugum	III	XIII	401	
Descendentium	III	XIII	396	
Fisci	III	XIII	402	
Successionibus sublati, quæ fie-				
bant per bonorum venditio-				
nes & ex SC. Claudiano	III	XIII	394	
Suspectis Tutoribus & Cura-				
toribus	I	XXVI	160	
De Testamentis ordinandis	II	X	257	
Tutelis	I	XIII	124	
De Verborum obligationibus	III	XVI	443	
Vi bonorum raptorum	III	II	556	
Usucapionibus, & longi tem-				
poris præscriptionibus	II	VI	238	
Usu & habitatione	II	V	236	
Usufructu	II	III	233	
Vulgari substitutione	II	XV	292	

INDEX ALPHABETICUS

RUBRICARUM JURIS CIVILIS NEAP.

*Primus numerus librum, secundus titulum,
tertius paginam designat.*

D E Alimentis filiis fami- lias præstandis.	Lib. I. tit. VIII	pag. 91
Actione impensarum &c.	III XVI	657
Adoptionibus	I XI	118
Apochis & Antapochis	III XXII	468
Abigeis	III I	553
Adoha	III VI	606
Baliis	I XXVI	167
Bonis Universitatis	II I	202
Bajulis	Diatr. Isag. II	379
Carcerum qualitate	III XI	637
Contractibus filiorum fam.	I VIII	97
Contractibus	III XV	434
Censu	III XXIII	492
Dote, Antefato, &c.	III VI	597
Damno alienis prædiis ab Ani- malibus illato	III VIII	625
Emancipatione	I XII	122
Emtione & Venditione	III XXIII	482
Emphyteusi	III XXV	513
Exceptionibus	III XIII	644
Feminis	I XXVI	169
Fida, & Diffida	II I	205
Filio Patris Testamentum abo- lente	II XVII	306
Fideicommissis	II XXIII	330
Fratriis Neapolitanis	Diatr. Isag. II	342
Feudorum origine	Diatr. Isag. II	349
Feudorum alienatione	III XXIII	496
Feudorum Amissione, Devolu- tio	G g 3	tio-

tione, & Refutatione	III	XXIII	500
Fide, & Jure Haſtæ Fiscalis	III	XXV	515
Furtis	III	I	550
His, qui alieni juris ſunt	I	VIII	76
Heredibus instituendis	II	XIII	283
Juris Civilis Neapolitani Ortu, Progreſſu, & Incremento		Diatr. Iſag. I	pag. 9
Juris Civilis Neapolitani epo- cha I. Aborigena		ibidem par. I	11
Juris Civilis Neapolitani epo- cha II. Romana prior.		ibidem par. II	13
Juris Civilis Neapolitani epo- cha III. Romana poſterior		ibidem par. III	21
Juris Civilis Neapolitani epo- cha IIII. Barbarica		ibid. par. IIII	23
Juris Civilis Neap. epocha V. Northm. & Svevica		ibid. par. V	25
Juris Civilis Neapolitani epo- cha VI. Andegavenſis, & Aragonenſis		ibid. par. VI	29
Juris Civilis Neapolitani epo- cha VII. Auſtriaca, & Borbonica		ibid. par. VII	34
De Jure publico, & privato	Lib. I. tit. I	pag. 4	
Jure ſcripto, & non ſcripto	I	II	33
Investitura Feudali	II	I	299
Juriſdictione Magiſtratus ſic di- ſt. Regentis M. Curiz		Diatr. Iſag. II	300
Juriſdictione M. Curiz Vica- riz		ibidem	360
Juriſdictione Camarz Regalis		ibidem	370
Juriſdictione Tribunalis R. C. Summariz		ibidem	374
Jure Congruſi ſive Protime- ſci	Lib. III. tit.	XXIII	p. 486
Injuriis	III	III	507
Interdicto retinendæ poſſeſſio- nis	III	XV	652
Interdicto recuperandæ poſſeſ- ſionis	III	XI	653
			De

Legibus in novi operis constructione servandis	II	III	228
Litteris sic dictis Cambii	III	XXII	470
Locatione & Conductione	III	XXV	509
Magistratibus Regni Neapolitani eorumque jurisdictione		Diatr. Ifag. II.	341
Magistratibus Romanis Neapolitani institutis		ibidem	342
Magistratibus Neapolitanis sub Regibus Langobardis		ibidem	347
M. Curia Vicaria		ibidem	357
Nuptiis	I	X	109
Obligationibus penes acta	III	XXII	474
Oneribus Feudalibus	III	VI	606
Privilegiis	I	II	54
Pupillis & Minoribus	I	XXVI	163
Prospectu Maris	II	III	232
Præfide S. R. C.		Diatr. Ifag. II	366
Præambulis	III	XIII	416
Procuratoribus	III	X	629
Pœnis	III	XVIII	671
Quandonam Reus in carcerum detrudi debeat	III	XI	637
Quibus est permillum facere testamentum	II	XII	271
Rebus communibus, five publicis	II	I	193
Regali Camara S. Clare		Diatr. Ifag. II	369
Regia Camara Summaria		Diatr. Ifag. II	371
Regiis Audientis; & de Basilis		Diatr. Ifag. II	377
Receptatoribus	III	I	555
Rapina	III	II	558
Relevio	III	VI	608
Restitutione Spoliatorum	III	XI	655
Servis	I	III	59
Servitutibus	II	III	223
Septem Supremis Regni officiis		Diatr. Ifag. II	352
		Sa-	

Sacri Regii Consilii Jurisdictione, & Prærogativis.	Diatr. Ifag. II	365
Successionibus ab intestato	III XIII	403
Successione Feudali ab intestato	III XIII	414
Stipulationibus	III XX	457
S. C. Vellejano	III XXI	463
S. C. Macedoniano	III VII	618
Testamentis ordinandis	II X	263
Testamento Mulierum	II XIII	286
Testamentis Feudalibus	II XIII	287
Tribunali Sacri R. C.	Diatr. Ifag. II	363
Tribunali Commercii	Diatr. Ifag. II	375
Usucapionibus	II VI	244
Verita Mercium quarundam extractione	III I	554
Vita Militia	III VI	610

EXCUEBAT

JOSEPHUS. DE. DOMINICIS

PUBLICUS. NEAP. TYPOGRAPHUS

IN. PLATEA. SS. COSMAE. ET. DAMIANI

VII. KAL. FEBRUARIAS. INDICTIONE. IIII

DIE. DOCTORIS. GENTIUM. CONVERSIONI

SACRO

F E R D I N A N D O. IIII

HISPAN. INFANTE. REGE. ANNO. XIII

AERAE. VULGARIS. ANNO. MDCCLXXI

605359

